

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СЛОВ'ЯНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ГУМАНІЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНО–ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ

Науково-методичний збірник

(Спецвипуск 4)

Частина 2

Відповідальний за випуск:

Чуйко С.М., доктор фізико-математичних наук, доцент,
проректор з наукової роботи СДПУ

Статті друкуються в авторській редакції.

Матеріали зверстано з електронних носіїв, наданих авторами публікацій.
Відповідальність за допущені помилки та неточності несуть автори публікацій.

Макет і верстка – *Черкашина Л.А.*

Підписано до друку 16.04.2010 р. Ум. др. арк. 19,2.

Видавничий центр СДПУ,
84116, м. Слов'янськ, вул. Генерала Батюка, 19.

Адреса редакції: 84116, м. Слов'янськ, вул. Генерала Батюка, 19. Слов'янський
державний педагогічний університет, кафедра педагогіки.

Тел.: (06262) 3–98–16

E-mail: nauka2004@rambler.ru; tomaluda@mail.ru

ГУМАНІЗАЦІЯ
НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ

Науково-методичний збірник

(Спецвипуск 4)

Частина 2

Підприсмець Маторін Б.І.

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру видавців,
виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції ДК №3141, видане Державним
комітетом телебачення та радіомовлення України від 24.03.2008 р.

Формат 60 84 1/16.

Зам. № 178/2. Тираж 100 прим.

84116, м. Слов'янськ, вул. Г. Батюка, 19.

Тел./факс +38 06262 3-20-99

E-mail: matorinb@ukr.net

Слов'янськ – 2010

ISSN 2077–1827
УДК 371.13
ББК 74.202
Г. 94

Гуманізація навчально-виховного процесу : збірник наукових праць. Спецвипуск 4 / [За заг. ред. проф. В.І. Сипченка]. – Слов'янськ : СДПУ, 2010. – Ч.2. – 307 с.

Редакційна колегія:

Сипченко В.І. – кандидат педагогічних наук, професор (відповідальний редактор).
Борисов В.В. – доктор педагогічних наук, професор (заступник відповідального редактора).
Євтух М.Б. – академік АПН України, доктор педагогічних наук, професор.
Гавриш Н.В. – доктор педагогічних наук професор.
Шевченко Г.П. – доктор педагогічних наук, професор.
Григоренко В.Г. – доктор педагогічних наук, професор.
Золотухіна С.Т. – доктор педагогічних наук, професор.
Плахотнік О.В. – доктор педагогічних наук, професор.
Яворська С.Т. – доктор педагогічних наук, професор.
Солодухова О.Г. – доктор психологічних наук, професор.
Омельченко С.О. – доктор педагогічних наук, доцент.
Пономарьова Г.Ф. – кандидат педагогічних наук, професор.
Панасенко Е.А. – кандидат педагогічних наук, доцент.

У збірнику вміщено матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції „Психолого-педагогічний та соціальний супровід дитини дошкільного віку”, яка організована разом із Луганським національним педагогічним університетом імені Тараса Шевченка та Донецьким обласним інститутом післядипломної педагогічної освіти і проведена на базі Слов'янського державного педагогічного університету 22-23 квітня 2010 р.

Для науковців, викладачів, докторантів, аспірантів, студентів педагогічних навчальних закладів, практичних працівників системи освіти.

The materials of the All-Ukrainian Scientific-Practical Conference „Psychological-pedagogical and social surrounding of a preschooler” are included into the collection of scientific articles. The conference is organized in cooperation with Taras Shevchenko Lugansk National University and Donetsk Regional Institute of Postgraduate Pedagogical Education and held in Slovyansk State Pedagogical University, April 22-23 2010.

For scholars, tutors, postgraduates, students of pedagogical educational institutions, pedagogical staff.

Збірник наукових праць є фаховим виданням із педагогічних наук

(Бюлетень ВАК України № 3, 1999 р.).

Свідоцтво про державну реєстрацію
друкованого засобу масової інформації
серія КВ № 8844, видано 09.06.2004 р.

Видано Державним комітетом телебачення і радіомовлення України

Друкується за рішенням Вченої ради
Слов'янського державного педагогічного університету
(протокол № 5 від 15.04.2010 р.)

ISSN 2077–1827
© Кафедра педагогіки СДПУ

ПРЕЗИДІЯ ВИЩОЇ АТЕСТАЦІЙНОЇ КОМІСІЇ УКРАЇНИ

ПОСТАНОВА

10 листопада 1999 р.

№ 3–05/11

м. Київ

Відповідно до постанови президії ВАК України від 13.01.1999 № 1–02/1 «Про публікації результатів дисертацій на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук», враховуючи п. 7 постанови президії ВАК України від 10.02.1999 № 1–02/3 «Про публікації результатів дисертацій на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук та їх апробацію», а також на підставі рекомендацій експертних рад президія Вищої атестаційної комісії України

ПОСТАНОВЛЯЄ:

Затвердити Перелік № 3 наукових фахових видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук (додається).

Додаток до постанови президії ВАК України від 10 листопада 1999 р. № 3–05/11.

ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ ЗБІРНИКИ НАУКОВИХ ПРАЦЬ

Гуманізація навчально–виховного процесу (Інститут змісту і методів навчання, Слов'янський державний педагогічний університет, Міністерство освіти і науки України).

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. „Традиції, звичаї та обряди, які супроводжують дати, свята та інші урочистості народного календаря, передбачають різні види діяльності, зокрема, трудової, стиль поведінки, способи харчування, що відповідають біоритмам природи і людини. Це першооснова забезпечення гармонійності між природою та людиною, об'єктивними обставинами та її діяльністю, поведінкою, відчуття нею комфортності самопочуття, настрою” [1, с. 13].

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Підсумовуючи вищевикладене, зазначимо, що використання традицій має стати підґрунтям для розробки нових і вдосконалення існуючих методологій і методик з теорії та практики формування здорового способу життя молоді. Треба з дитинства вчити цінувати, берегти та зміцнювати своє здоров'я. Дуже важливо, щоб навчання здорового способу життя стало традиційним, системним, передбачало комплекс систематичних заходів, спрямованих на формування в учнів розуміння, важливості піклування про своє здоров'я, фізичний розвиток.

Література

1. Народна педагогіка: світовий досвід / уклад. А. Кузьмінський, В. Омеляненко. – К. : Знання Прес, 2003. – 134 с. (навч.-метод. комплекс з педагогіки).
2. Мудрик А.В. Социальная педагогіка : учебник для высш. пед. учеб. заведений / Мудрик А.В. ; под ред. В.А. Слостенина. – М. : Изд. центр «Академия», 1999. – С. 73 – 75. – Библиогр. : в конце разделов.
3. Оржеховська В.М., Тарасова Т.В. Духовність – це здоров'я молодого покоління : навч.-метод. посібник / Оржеховська В.М., Тарасова Т.В. – [вид. 2-е, доп.]. – Тернопіль, 2005. – 216 с. ; іл.
4. Основи національного виховання : концептуальні положення / В.Г. Кузь, Ю.Д. Руденко, З.О. Сергійчук та ін. ; за заг. ред. В.Г. Кузя та ін. – К. : Інформ. вид. центр „Київ”, 1993. – Ч. 1. – 152 с.
5. Щербань П.М. Прикладна педагогіка : навч.-метод. посібник / Щербань П. М. – К. : Вища шк., 2002. – 215 с., іл. – Бібліогр. : в кінці розділів.

ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ ДО ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОГО ТА СОЦІАЛЬНОГО СУПРОВОДУ ДИТИНИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Аніщенко Г.

УДК 371.134:373.2.036

МУЗИЧНО-ЕСТЕТИЧНЕ ВИХОВАННЯ В КОНТЕКСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДОШКІЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Підготовка кадрів для системи дошкільної освіти у вищих навчальних закладах має свою специфіку. Вона зумовлена насамперед своєрідністю діяльності вихователя – професійною багатогранністю, широким спектром виробничих функцій і типових задач, до виконання яких готується майбутній фахівець, навчаючись за програмою відповідного освітньо-кваліфікаційного рівня.

На вихователя, серед інших першочергових завдань, покладена відповідальна місія – увести дітей у світ музичної культури, створити необхідні умови для всебічного гармонійного розвитку дошкільників, забезпечити успішність складного процесу формування особистості в дошкільному віці, сприяти розкриттю музично-творчих нахилів і музичних здібностей наймолодших громадян. Науковцями доведено, що ефективність музично-естетичного виховання дітей дошкільного віку значною мірою залежить від професійних знань і вмінь педагога, передусім від його музично-естетичної вихованості (С.Акішев, Н.Ветлугіна, Н.Кривошея, Т.Танько, М.Шуть та ін.). Саме тому майбутній педагог має збагачувати власний культурно-естетичний досвід, виявляти активність у підвищенні естетичної культури, прагнути до музично-творчого самовираження. Отже, фахова підготовка в аспекті музично-естетичного виховання мусить сприяти творенню студентом самого себе. Науковий інтерес до проблеми музично-естетичного виховання в професійній підготовці майбутніх вихователів зумовлений необхідністю проаналізувати невикористані резерви щодо формування музично-естетичної культури студентів та їх готовності до забезпечення музично-естетичного виховання дошкільників.

Мета статті – розкрити завдання музично-естетичного виховання у загальному контексті професійної підготовки фахівців з дошкільної освіти.

Аналіз наукових праць із проблем музично-естетичного виховання переконує в тому, що питання якісного рівня музично-естетичної культури молоді, її ролі в житті суспільства привертають пильну увагу представників різних галузей знань. Так, філософсько-естетичні аспекти розглядаються в наукових працях Ю.Афанасьєва, М.Кагана, М. Казініка, М.Киященка.

Психологічні основи музично-естетичного виховання висвітлюються у дослідженнях Л.Божович, Л.Виготського, І.Кона, Б.Теплова. Питанням формування музично-естетичної культури молоді присвячені роботи Д.Остапенко, О.Миронюк, О.Бездверної-Хомерікі, З.Гіптерс, І.Зязюна. Теорія музично-естетичного виховання дошкільників сформована на основі наукових висновків Є.Фльоріної, Н.Сакуліної, Н.Ветлугіної, Т.Комарової, В.Котляра, В.Ждан, Г.Підкурғанної. Проблема музично-естетичного виховання майбутніх педагогів у наукових студіях обговорюється в контексті професійної підготовки вчителя (В.Абрамян, В.Гриньова, С.Мельничук, Л.Суходольська-Кулешова, І.Зязюн тощо). Водночас є підстави констатувати потребу у спеціальних дослідженнях, спрямованих на вивчення системи музично-естетичного виховання студентів спеціальності “Дошкільне виховання” з метою забезпечення їхньої готовності до здійснення музично-естетичного виховання дітей дошкільного віку. На сьогодні найбільш значущим у цій предметній царині є дослідження доктора педагогічних наук Т.Танько “Теорія та практика музично-педагогічної підготовки майбутніх вихователів дошкільних закладів у педагогічних університетах” (2004).

У педагогічній науці поняття *музично-естетичне виховання* дошкільників визначається як розвиток здібностей сприймати, відчувати, розуміти прекрасне в житті та мистецтві; виховання прагнення самому брати участь у перетворенні оточуючого світу за законами краси; залучення дітей до музичної діяльності; розвиток музично-творчих здібностей [5, с. 38]. Науковці підкреслюють, що музично-естетичне виховання дошкільників спрямоване на розвиток природних нахилів дітей, їх музично-творчих здібностей, на формування музично-творчої активності. Його організація в дитячому садку має на меті забезпечення систематичного розвитку в дітей сприйняття прекрасного, музично-естетичних почуттів та уявлень, формування основ музично-естетичного смаку. Цьому сприяють усі види мистецтва, природа й побутові умови виховання дітей, здатні викликати безпосередній музично-емоційний відгук, радість, хвилювання.

Виховання дошкільників засобами музичного мистецтва в педагогічній науці називають “музичним вихованням”. Важливим є

С. Омельченко

– докторант Луганського національного педагогічного університету імені Тараса Шевченка, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки Слов'янського державного педагогічного університету

УДК 613

ТРАДИЦІЇ СЕЛИЩА ТА ШКОЛИ ЯК СИСТЕМОУТВОРЮЮЧИЙ КОМПОНЕНТ ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ

У статті доведено необхідність створення сисемоутворюючого компоненту формування здорового способу життя. На думку автора таким компонентом мають стати традиції селища та школи в оздоровчому просторі певного регіону.

Ключові слова: здоровий спосіб життя, традиції, системоутворюючий компонент.

С. Омельченко

– докторант Луганського національного педагогічного університету імені Тараса Шевченка, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки Славянського державного педагогічного університету

ТРАДИЦИИ ПОСЁЛКА И ШКОЛЫ КАК СИТЕМООБРАЗУЮЩИЙ КОМПОНЕНТ ФОРМИРОВАНИЯ ЗДОРОВОГО ОБРАЗА ЖИЗНИ

Содержание статьи доказывает необходимость наличия системообразующего компонента в процессе формирования здорового образа жизни. Автор доказывает, что именно традиции посёлка и школы могут стать доминирующим компонентом формирования здоровья школьников.

Ключевые слова: здоровый образ жизни, традиции, системообразующий компонент.

S. Omelchenko

– a Doctorate of Lugansk National Pedagogical University after T. Shevhenko an Associate Professor of Educational Sciences an Associate Professor of the department of Pedagogics of Slavansk State Pedagogical University

THE TRADITIONS OF THE VILLAGE AND SCHOOL AS A SYSTEM-FORMING COMPONENT HEALTHY LIVING

The author characterizes the sources of man's life; modern psychologists' views on the problem of physical health and the questions of healthy mode of life. Different ways of mode of life; style of life, quality of life, level of life are considered. The main principles of healthy mode of life and social-economic conditions of their realization are analyzed. The traditions of the village and school as a system-forming component healthy living

Keywords: healthy way of life, traditions, system-forming component.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливим науковими чи практичними завданнями. Важливим аспектом у контексті формування здорового способу життя підлітків, у межах функціонування відкритої соціально-педагогічної системи, є визначення системоутворюючого компоненту. На нашу думку таким компонентом мають стати традиції селища та школи.

Ми виходили з того, що звернення до традицій, духовно-морального виховання підростаючого покоління дасть можливість створити природне середовище в просторі взаємодії соціальних інститутів з формування здорового способу життя.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Багато науковців, педагогів-практиків розглядають проблему використання українських виховних традицій у системі сучасного розвитку, формування та соціалізації особистості (О. Вишневський, В. Омеляненко, П. Щербань, Ю. Руденко, А. Кузьмінський, В. Кузь, З. Сергійчук, С. Литвин-Кіндратюк, Б. Кіндратюк, О. Кобрій, М. Чепіль та ін.).

Формулювання цілей статті (постановка завдання). У статті традицію розглядаємо як елементи соціальної та культурної спадщини; досвід, звичаї, погляди, смаки, норми поведінки, що склалися історично і передаються з покоління в покоління та базуються на вічних морально-духовних категоріях і поняттях. Вперше робимо спробу представити їх як системоутворюючий компонент формування здорового способу життя підростаючого покоління. Для нашого дослідження важливим є визначення ролі традиції, звичаїв та обрядів у поліпшенні самопочуття, настрою та здоров'я людини.

Шановні автори статей! Збірник наукових праць “Гуманізація навчально-виховного процесу” є фаховим виданням із педагогічних наук (Бюлетень ВАК України № 3, 1999 р.). Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації серія КВ № 8844 09.06.2004 р. видано Державним комітетом телебачення і радіомовлення України. Періодичність видання – 4 рази на рік. Містить наступні розділи: ВИЩА ШКОЛА; ІСТОРІЯ ПЕДАГОГІКИ; ЗАГАЛЬНА ШКОЛА; ПОЧАТКОВА ШКОЛА; ВИХОВАННЯ; ДОШКІЛЬНЕ ВИХОВАННЯ; ПСИХОЛОГІЯ; СОЦІАЛЬНА ПЕДАГОГІКА; ДЕФЕКТОЛОГІЯ.

Згідно з Постановою Президії ВАК України № 7–05/1 від 15.01.2003 року „Про підвищення вимог до фахових видань, внесених до переліку ВАК України” та подачею інформації у загальнодержавну електронну базу даних “Україніка наукова” та в Український реферативний журнал “Джерело” (Серія 3. Соціальні та гуманітарні науки. Мистецтво) змінюються правила щодо оформлення наукових праць. До друку приймаються лише статті, де присутні необхідні елементи, які потрібно виділити напівжирним шрифтом:

1. Ім'я та прізвище автора(ів) статті (українською, російською та англійською мовами).
2. Посада, вчене звання, місце роботи (українською, російською та англійською мовами).
3. УДК.
4. Назва статті (українською, російською та англійською мовами).
5. Анотації (українською, російською та англійською мовами). Українська анотація повинна бути до 10 речень, російська та англійська – до 5 речень.
6. Ключові слова (українською, російською та англійською мовами).
7. **Постановка проблеми** у загальному вигляді та її зв'язок з важливим науковими чи практичними завданнями.
8. **Аналіз останніх досліджень** і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття.
9. **Формулювання цілей статті** (постановка завдання).
10. **Виклад основного матеріалу дослідження** з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів.
11. **Висновки з даного дослідження** і перспективи подальших розвідок у даному напрямку.
12. **Література** друкується в кінці статті (оформлення списку використаної літератури повинно відповідати вимогам ДСТУ. Бюлетень ВАК України. – № 3. – 2008). Джерела подаються у квадратних дужках [1, с. 3].

Посилання на роботи, що не публікувались неприпустиме.

Статті подаються повністю підготовленими до друку в 1 екземплярі з додатком дискети А “3,5” чи на іншому електронному носії або електронною поштою. Набір тексту здійснюється у форматі Microsoft Word (*.doc, rtf), на папері формату А 4 (книжковий), береги скрізь по 2,5 см., вирівнювання по ширині, абзац – 1,25, шрифт 14 TNR, через 1,5 інтервали.

Текст має бути уважно вчитаний і перевірений. Статті друкуються в авторській редакції. Відповідальність за допущені помилки та неточності несуть автори публікацій.

Для авторів без вченого ступеня рукопис супроводжується рецензією кандидата (доктора) наук.

Не користуйтеся для форматування тексту пробілами, табуляцією і т.ін.

Не ставте переноси вручну, не користуйтеся автоматичним переносом.

Не використовуйте у документі колонтитули, зноски.

Таблиці повинні мати вертикальну орієнтацію і будуватися за допомогою майстра таблиць редактора Word з арабською нумерацією.

Формули підготовлені в редакції формул MS Equation 2.0.

На окремому аркуші подається довідка про автора (не рахується як друкована сторінка, не входить в оплату за статтю): прізвище, ім'я, по батькові, звання, посада, місце роботи, домашня адреса, контактні телефони.

Обсяг статті – 7 – 20 аркушів (до 20 000 знаків з пробілами).

Оплата за 1 сторінку – 15 гривень.

Публікації та оплату за статті надсилати за адресою: Людмилі Анатоліївні Черкашиній. Кафедра педагогіки. Слов'янський державний педагогічний університет. вул. Г.Батюка, 19, м. Слов'янськ, Донецької обл., Україна 84116 або E–meil: nauka2004@rambler.ru (електронна скринька Валерія Івановича Сипченка); tomaluda@mail.ru (електронна скринька Людмили Анатоліївни Черкашиної).

Тел.: (06262) 3–98–16 – кафедра педагогіки. Завідувач кафедри – Сипченко Валерій Іванович.

З матеріалами збірників можна ознайомитися на сайті: www.intellect-invest.org.ua

Авторський екземпляр збірника надається авторові особисто в розмірі 25 грн. або надсилається (тільки на домашню адресу) поштою накладною платою в розмірі 25 грн.

завдання навчити дітей основ музичних знань, практичних умінь, виховати потреби та звички в міру своїх сил вносити елементи прекрасного в навколишнє середовище, у відношення з оточуючим світом. Для виконання цих завдань майбутній вихователь повинен не лише вміти організувати музично-практичну діяльність (музичну, театралізовану, музично-імпровізаційну тощо), володіти інноваційними технологіями, що розвивають творчі нахили та здібності дітей, формують їх музично-творчу індивідуальність, а й самому бути зразком музично-естетичної вихованості, показником чого є музично-естетична культура (Т. Танько).

Музично-естетична культура – це результат активного музично-творчого засвоєння особистістю культурного спадку суспільства; своєрідний сплав особистісних якостей, що утворюють складну динамічну структуру, яка постійно змінюється в результаті взаємодії особистості з прекрасним, а також взаємовпливу особистостей [3, с. 7]. Це дуже тонкий, невимушений засіб формування людяності в людині. Основними компонентами музично-естетичної культури є музично-естетична свідомість (музичне сприймання, музичні знання, судження, оцінка, ідеал); музично-естетичні потреби й відношення (мотиви, музичні інтереси, музичні смаки, почуття); музично-естетичні навички, уміння, музично-творчі здібності особистості.

Формуванню у студентів професійної музичної обізнаності з питань музично-естетичного виховання дітей дошкільного віку сприяє вивчення у вищому навчальному закладі філософії та музичної естетики, дошкільної педагогіки, основ образотворчого мистецтва з методикою, теорії та методики музичного виховання дошкільників, а також низки спецкурсів. Особливе значення має розуміння та засвоєння основних положень теорії музично-естетичного виховання дошкільників, які формувалися впродовж кількох десятиліть.

Як свідчить аналіз наукових досліджень, у різні періоди розвитку суспільного дошкільного виховання проблема музично-естетичного виховання дітей 3-7 років була актуальною, адже дошкільний вік дуже сприятливий для цього [3, с. 6]. За радянської доби й за часів незалежності України науковці, педагоги-практики завжди прагнули до її розв'язання. Тож маємо підстави говорити як про певні здобутки, так і про невирішені питання щодо покращення музично-естетичного виховання дітей дошкільного віку в умовах сьогодення й підготовки до цієї роботи майбутніх вихователів.

Осмислюючи стан проблеми музично-естетичного виховання в дошкільній педагогіці та трансформації результатів наукових досліджень у зміст фахової підготовки студентів відповідної спеціальності з повоєнних

часів дотепер, зазначимо, що до 50-х років ХХ ст. розробка питань музично-естетичного виховання дітей дошкільного віку здійснювалася в річці проблеми музичного виховання й була пов'язана з іменами Є.Фльоріної, Н.Сакуліної, О.Усової. У низці теоретичних та експериментальних робіт вони обґрунтували значення музичного виховання дітей на матеріалі музичних засобів, показали своєрідність музично-естетичного розвитку, визначили місце різних засобів музично-естетичного виховання та їх взаємозв'язок. Наукові праці з проблем дитячого музично-естетичного сприймання, використання іграшки, художнього слова у вихованні суттєво впливали на зміст теоретичної та практичної підготовки педагогічних кадрів для дошкільних закладів.

Теорія музично-естетичного виховання дошкільників формувалася також під впливом наукових досліджень психологів (Л.Виготський, Б.Теплов, О.Запорожець), у працях яких обґрунтовано психологічні основи музично-естетичного розвитку дитини. Особливостям сприймання дітьми дошкільного віку музичної літератури та розробці методів використання музичних творів у роботі з дошкільниками були присвячені наукові праці багатьох дослідників. Загалом система музично-естетичного виховання в дитячому садку сформувалася на початку 70-х років і знайшла своє відображення в "Програмі виховання в дитячому садку", підготовленій колективом науковців під керівництвом Н.Ветлугіної. Визнаним науковим центром дослідження проблем дошкільного виховання став Науково-дослідний інститут АПН СРСР, де розроблялися, зокрема, питання музичного виховання дошкільників в музичній діяльності, самостійній художній діяльності; вивчалися й обґрунтовувалися зв'язки між художнім та музично-естетичним вихованням. [1, с 30;5;]

На початку 90-х років теорія музично-естетичного виховання дошкільників збагачується результатами наукових досліджень, здійснених В.Котляром, В.Ждан, Н.Кириченко, Г.Підкурманною, С.Науменко, Л.Шульгою, В.Захаровою, Л.Макаренко, О.Трусовою, О.Дроновою, В.Пабат та іншими. Помітною в цей час стає тенденція до оновлення змісту музично-естетичного виховання в дитячому садку. Поступово усувалися заборони на власну позицію, погляди та підходи. В організації музично—творчої діяльності заявили про себе вітчизняні авторські школи (В.Котляр, Л.Шульга), запроваджувалися й різноманітні технології. Проблема активізації дитячої музичної творчості, розвитку природних обдарувань і музично-творчих здібностей дошкільників стала предметом дискусії науковців. Йдеться про два напрямки музично-естетичного розвитку дошкільників засобами музично-практичної діяльності: до творчості через навчання (В.Котляр, В.Ждан, Н.Кириченко, В.Захарова,

Стягунова О.	242
ДО ПИТАННЯ ПРО РОЗВИТОК МЕРЕЖІ ДОШКІЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ДОНЕЧЧИНИ (60 – 90 РОКИ ХХ СТ.)	
Тарасенко Г.	249
ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ У ДОШКІЛЬНИКІВ ОСНОВ ГУМАНІСТИЧНОГО СВІТОГЛЯДУ В ПРОЦЕСІ ВЗАЄМОДІЇ З ПРИРОДОЮ	
Твердохліб О., Шарафутдінова С., Хом'якова В.	258
ДОСЛІДЖЕННЯ НЕТРАДИЦІЙНИХ ЗАСОБІВ ОЗДОРОВЛЕННЯ ДІТЕЙ ДВОХ-ТРЬОХ РОКІВ	
Трубник І.	262
НАВЧАЛЬНІ СИТУАЦІЇ У ПРОЦЕСІ ЕКОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ	
Харченко Н.	267
ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНИХ УМІНЬ СТУДЕНТІВ У ПРОЦЕСІ НАВЧАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ В ПЕДУЧИЛИЩАХ ТА ПЕДКОЛЕДЖАХ (ПРОГРАМА ПРАКТИКИ)	
Чумичева Р.	286
БЕЗОПАСНОСТЬ ДЕТСТВА В КОНТЕКСТЕ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗОПАСНОСТІ ОБЩЕСТВА	
Шиманська О.	291
ПРОБЛЕМИ ДУХОВНОГО ВИХОВАННЯ В ПЕДАГОГІЧНІЙ СПАДЩИНІ В.В. ЗЕНЬКОВСЬКОГО	
Щербакова К., Брежнєва О.	297
ПИТАННЯ МАТЕМАТИЧНОЇ ОСВІТИ ДОШКІЛЬНИКІВ У КОНТЕКСТІ ПРОБЛЕМИ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ	

Мордоус І.	163
ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ ДО ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДТРИМКИ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ПРОЦЕСІ ОПАНУВАННЯ ІНОЗЕМНОЮ МОВОЮ	
Нечай С.	170
ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ДО ОПТИМІЗАЦІЇ ВИХОВАННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ ЗАСОБАМИ МУЗИКИ	
Омеляненко А.	181
ГЕНДЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАННЯ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ СКЛАДАТИ РОЗПОВІДІ-РОЗДУМИ	
Орехова Л., Почтар О.	189
ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ЗАСВОЄННЯ КОМУНІКАТИВНИХ СТРАТЕГІЙ У СИНХРОННОМУ ТА ДІАХРОННОМУ АСПЕКТАХ	
Пономаренко Т.	195
ХАРАКТЕРИСТИКА УПРАВЛІНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ КЕРІВНИКІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ЯК УМОВИ ЕФЕКТИВНОГО ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОГО ТА СОЦІАЛЬНОГО СУПРОВОДУ ДОШКІЛЬНЯТ	
Просенюк А.	203
СТРАТЕГІЯ ВЗАЄМОДІЇ ДНЗ І СІМ'Ї В ПРОЦЕСІ ХУДОЖНЬО-МОВЛЕННЄВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	
Ратовська С.	209
ОРГАНІЗАЦІЯ ГРУПОВОЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА	
Рацлав В.	216
РОЗВИТОК ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ ДОШКІЛЬНИКА В СВІТІ КОМП'ЮТЕРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ	
Садова Т.	220
ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ У КОНТЕКСТІ ПАРАДИГМИ СУПРОВОДУ	
Саяпіна С.	230
ДОШКІЛЬНА ПЕДАГОГІКА В СИСТЕМІ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК: СУТНІСТЬ, МЕТА, ЗАВДАННЯ, ФУНКЦІЇ	
Скорофатова З.	236
МЕТОДИ І ФОРМИ ЗБАГАЧЕННЯ МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ АНТОНІМІЇ	

Г.Підкурманна тощо) й до творчості – через музичні емоції, почуття, через формування в дитини музично-естетичного ставлення до довкілля (Л.Шульга, С.Науменко, О.Трусова, О.Дронова та інші). [1,с 4-20;3,с 3-6;]

Ця ситуація в теорії музично-естетичного виховання дошкільників певною мірою позначалася на фаховій підготовці майбутніх вихователів. У різних вищих навчальних закладах студентам пропонувався до використання в подальшій практичній діяльності, як правило, один із зазначених підходів. Ситуація змінювалася кардинально, коли випускник приходив на роботу в дитячий садок, де був запроваджений інший підхід.

Початок третього тисячоліття характеризується увагою науковців до педагогічних технологій музично-естетичного виховання дошкільників засобами музичного мистецтва (Н.Фоломєєва, А.Шевчук). Сучасна вітчизняна система музично-естетичного виховання дошкільників відображена в “Концепції дошкільного виховання в Україні”, у Законі України “Про дошкільну освіту”, в “Базовому компоненті дошкільної освіти”, у програмах виховання дітей дошкільного віку “Малюток”, “Дитина”, “Дитина в дошкільні роки”, “Українське дошкільня”, в програмах “Створення умов природного розвитку дітей у системі дошкільного виховання”, “Ладки” тощо.

Розглянемо особливості музично-естетичного виховання в контексті професійної підготовки студентів, націленої на формування, в тому числі, й їхньої музично-естетичної культури. Однією з умов ефективності музично-естетичного виховання дошкільників музична естетика педагогічної діяльності, кредо якої – працювати за законами Краси й Благородства. Культурний і духовний розвиток дитини дошкільного віку обумовлений, певною мірою, музичною обдарованістю особистості вихователя, його здатністю сповідувати ідеали Істини, Добра й Краси. Лише музично -творчо обдарований вихователь спроможний забезпечувати гармонійний розвиток дитини. [2;4,с 13-19;]

Вивчення змісту фахової підготовки бакалаврів педагогічної освіти показало, що вона, як правило, зводиться до методичної підготовки майбутніх вихователів із питань музично-естетичного виховання дошкільників. Саме з огляду на це потребує наукового дослідження проблема музично-естетичного розвитку студентів у єдності з формуванням їх готовності до здійснення музично-естетичного виховання дітей дошкільного віку. Цю проблему ми розглядаємо як одну з актуальних у теорії дошкільної педагогіки. Перспективи її розв'язання вбачаємо в таких моментах: 1) здійснення історичного екскурсу проблеми становлення теорії та практики музично-естетичного виховання дітей дошкільного віку (з другої половини ХХ ст. дотепер); 2) розробка

концептуальної моделі музично-естетичної культури майбутнього вихователя дітей дошкільного віку, обґрунтування його особистісних музично-естетичних характеристик; 3) визначення сутності феномена готовності до організації музично-естетичного виховання дітей; 4) окреслення домінантних тенденцій у процесі формування музично-естетичної культури майбутніх вихователів та їх професійної підготовки до організації музично-естетичного виховання дітей дошкільного віку; 5) розкриття варіативних шляхів, форм і методів формування е музично-естетичної культури фахівця та його готовності до практичної діяльності в дитячому садку; 6) проектування музично-естетичного розвитку студента під час навчання у вищому навчальному закладі, що включає емоційно-чуттєве виховання суб'єкта, вплив середовища, самоосвіту й самовиховання. [1, с 25;5;]

На нашу думку, при з'ясуванні окресленої наукової проблеми доцільно дотримуватися таких основних методологічних принципів: музично-естетичної цілісності освітнього простору, що передбачає визначення сутності категорій “музичне”, “естетичне”, “прекрасне”, “художнє” та їх місця в системі формування культури педагога; збагачення освітнього простору образами діячів науки, культури та мистецтва, який вказує на необхідність трансформації музично-естетичних цінностей у життя вищого навчального закладу, на зв'язок вищого навчального закладу й закладів культури та мистецтва; музично-естетичного діалогу, своєрідного перегуку культур різних поколінь у збереженні й примноженні музично-естетичних традицій; особистої музично-естетичної активності. Насамкінець ще раз підкреслимо, що сучасний стан розвитку системи дошкільної освіти в Україні, завдання, які стоять перед цією галуззю, визначають високі вимоги до професійної підготовки педагогічних кадрів. Вихователь XXI століття має бути цілісною особистістю, володіти оптимально-значущими, професійними та особистісними якостями, перебувати в гармонії з духовною культурою. Це мусить бути гуманна й висококультурна людина, яка сповідує Красу й творить Добро.

Резюме

Will focus on the problem of music and aesthetic education of preschoolers and future educators in the context of recent training. It should be noted that performance of music and aesthetic education of preschool children depends not only on professional knowledge and skills of the teacher, but from his musical aesthetic importance. Scientific interest in the problems of music and aesthetic education in training future teachers due to the desire to track unused reserves for the formation of educational musical aesthetic culture of

Кобилянська Л.	72
СІМЕЙНЕ ГУВЕРНЕРСТВО ЯК НАПРЯМ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ	
Коркішко О.	81
ДЕЯКІ АСПЕКТИ НАЦІОНАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ: З ДОСВІДУ РОБОТИ	
Корнєєва О.	87
ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ МЕТОДИЧНОЇ СЛУЖБИ У СТРУКТУРІ РЕГІОНАЛЬНОЇ СИСТЕМИ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ	
Косенко Ю.	99
ТРАНСФОРМАЦІЯ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ УКРАЇНСЬКИХ УЧЕНИХ З ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ У ПРОФЕСІЙНУ ПІДГОТОВКУ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ	
Куліш Р.	111
ФОЛЬКЛОР ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ РІДНОГО МОВЛЕННЯ, КОМУНІКАТИВНИХ ВМІНЬ І НАВИЧОК У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	
Листопад О.	119
ГЕНЕЗИС ПЕДАГОГІКИ ТВОРЧОСТІ В ТЕОРІЇ І ПРАКТИЦІ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ	
Лопухіна Т.	130
ФОРМУВАННЯ СУБ'ЄКТНОЇ СИСТЕМИ ЦІННОСТЕЙ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ У КОНТЕКСТІ ГУМАНІТАРНИХ НАУК	
Лохвицька Л.	136
ПОСТАТЬ ВИХОВАТЕЛЯ ДОШКІЛЬНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ В КОНТЕКСТІ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	
Міма Н.	143
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ СУЧАСНОГО ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ	
Мардарова І.	149
СУЧАСНІ ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ЗАСІБ ОРГАНІЗАЦІЇ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	
Мельник Н.	155
ПРИНЦИПИ ПОБУДОВИ КУРІКУЛУМУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В ДОШКІЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ США	

ЗМІСТ

ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ ДО ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОГО ТА СОЦІАЛЬНОГО СУПРОВОДУ ДИТИНИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Аніщенко Г. 3
МУЗИЧНО-ЕСТЕТИЧНЕ ВИХОВАННЯ В КОНТЕКСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДОШКІЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Беленька Г. 9
ОРГАНІЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ВЗАЄМОДІЇ ВИКЛАДАЧА ЗІ СТУДЕНТАМИ ПЕРШОГО КУРСУ.

Гавриш Н., Янко О. 18
ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ КОМАНДИ ЯК СУБ'ЄКТУ УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ РОБОТИ ДНЗ

Головко М., Головко С. 26
ЕМОЦІЙНО-ЦІННІСНИЙ КОМПОНЕНТ У ВИЩІЙ ПЕДАГОГІЧНІЙ ОСВІТІ

Замороцька В. 35
НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДНЗ: СУТНІСТЬ, ЗМІСТ, СТРУКТУРА

Зінченко Л. 43
ОСНОВНІ НАПРЯМКИ І ФОРМИ ДІЯЛЬНОСТІ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ В УКРАЇНІ (ДРУГА ПОЛОВИНА ХХ СТ.)

Зозуля К. 51
ЦІННІСНІ ПРІОРИТЕТИ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ЯК ЗМІСТОВНА ОСНОВА У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ

Калмикова Л. 61
КАЗКОТЕРАПІЯ В РОЗВИТКУ МОВЛЕННЄВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Клочко Н. 67
ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ЕЛЕМЕНТАРНОЇ ОСВІТИ ДІТЕЙ У ФРАНЦІЇ

students and their readiness to provide music and aesthetic education of children.

Список літератури

1. Долина О. Завдання естетичного виховання // Дошкільне виховання. – 2000. – №7. – С. 36-39.
2. Котляр В.П. Основи образотворчого мистецтва та методика керівництва образотворчою діяльністю дітей. – Запоріжжя: ЛТД ЛПС, 2001 – 321с.
3. Поніманська Т.І. Основи дошкільної педагогіки. – К.: Слово, 2006. – 398с.
4. Суходольская-Кулешова Л.В. Формирование эстетической культуры будущего учителя // Педагогика. – 2003. – № 7.– С. 83-86.
5. Художественное творчество и ребенок / Под ред. Н.А.Ветлугиной. – М., 1972. - 356с.

Беленька Г.

УДК 371.134.013.

ОРГАНІЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ВЗАЄМОДІЇ ВИКЛАДАЧА ЗІ СТУДЕНТАМИ ПЕРШОГО КУРСУ.

Демократизація сучасного суспільства, окрім інших змін, вимагає реформування системи вищої освіти. Виховання вільної та відповідальної особистості неможливе при використанні авторитарних педагогічних підходів, які не зорієнтовані на складний внутрішній світ кожної молодої людини. Це зумовлює необхідність застосування таких освітніх технологій і методик, які б повністю реалізували ідеї співпраці та співтворчості студентів між собою і з викладачами, а також сприяли б підвищенню зацікавленості студентів у найбільш повному засвоєнні знань та умінь з обраної спеціальності.

Формування професійної компетентності майбутнього педагога, його готовності до здійснення професійно-педагогічної діяльності була і лишається в центрі уваги багатьох учених. Їх дослідження спрямовуються на виявлення:

– закономірностей формування професійно важливих рис особистості педагога та супровідних ефективному здійсненню професійної діяльності його психічних властивостей і стану (Безуглов І.Г., Дідусь Н.І., Казимірска Т.С., Кулюткін Ю.М., Курлянд З.Н., Хмелюк Р.І., Юрченко В.І. та ін.);

– шляхів і засобів становлення педагогічної майстерності (Багаєва І.Д., Барбіна Є.С., Гузій Н.В., Зязюн І.А., Кан-Калік В.А., Кічук Н.В., Кондратова Л.В., Мороз О.Г. та ін.);

– природи і сутності професійної діяльності педагога (Гоноболін Ф.Н., Карпова Е.Е., Спірін Л.Ф., Сухобська Г.С. та ін.);

– структури й змісту її окремих компонентів (Бондар В.І., Ващенко Л.Ф., Засобіна Г.О., Кузьміна Н.В., Ліненко А.Ф., Нагорна Г.О., Сластьонін В.О. та ін.);

– рівнів та форм її існування (Левіна М.М., Лернер І.Я., Паламарчук В.Ф., Постолик Ю.Ф., Таланова Л.Г. та ін).

Ступенева система освіти в Україні введена в дію, пройшла апробацію і успішно реалізується. Створені і пройшли апробацію Галузеві стандарти освіти. Час показав їх переваги і недоліки та обумовив необхідність оновлення і вдосконалення. У навчальних закладах розроблені нові навчальні плани, що передбачають підготовку спеціалістів за освітньо-кваліфікаційними рівнями «Молодший спеціаліст», «Бакалавр», «Спеціаліст» та «Магістр». Дослідженню проблеми підготовки педагогів в умовах ступеневої системи освіти присвячені роботи науковців: В.Андрущенко, Л.Артемової, Г.Беленької, О.Богініч, Г.Бордовського, В.Гончарова, В.Горової, Г.Грищенко, В.Козакова, Г.Підкурманної, І.Сазонова, І.Шевчук, Є.Шиянова та інших.

Розкривши завдання, модель, зміст ступеневої підготовки, ці автори підготували базу для проведення досліджень у галузі порівняння специфіки роботи викладача вищої школи зі студентами кожного освітньо-кваліфікаційного рівня та визначення найбільш ефективних методів та форм організації навчальної взаємодії з ними.

Мета даної статті – розкрити специфіку підготовки студентів, що опановують професію педагога дошкільного профілю на освітньо-кваліфікаційному рівні «Бакалавр» та показати особливості побудови навчального процесу на засадах взаємодії викладача і студентів на першому курсі ОКР «Бакалавр».

Без сумніву, освітньо-кваліфікаційний рівень підготовки «Бакалавр» посідає своє особливе місце у системі ступеневої підготовки педагогів і суттєво відрізняється від інших рівнів. По-перше, різниця полягає у термінах навчання. Навчання у бакалавраті, на стаціонарній формі навчання, нині триває 4 роки. На всіх інших освітньо-кваліфікаційних рівнях термін навчання у 2-4 рази менший. По-друге, лише до бакалаврату приходять студенти, що мають кардинально відмінний рівень попередньої підготовки. Одні з них закінчили педучилище або педагогічний коледж і мають фахову підготовку на рівні «Молодший спеціаліст», інші –

дошкільній математичній освіті. Означені протиріччя націлюють авторів на проведення подальших наукових розвідок у прикладному аспекті.

Резюме

В статті обосновується важність математического образования, связь математического образования дошкольника с познавательной сферой. Через анализ философских, психологических и педагогических исследований авторы подают разные трактовки понятия «познавательная активность». Обосновывается компонентная структура познавательной активности: эмоциональный, содержательный и волевой компоненты.

Ключевые слова: активность, познавательная активность, математическое образование.

In article importance of mathematical formation, communication of mathematical formation of the preschool child with informative sphere is proved. Through the analysis of philosophical, psychological and pedagogical researches authors submit different treatments of concept «informative activity». The componental structure of informative activity is proved: emotional, substantial and strong-willed components.

Key words: activity, informative activity, mathematical formation.

Список літератури

1. Базова програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у світі» / За ред. О.Л.Кононко. - К.: Світич, 2008.- 430с.
2. Лозова В.І.Цілісний підхід до формування пізнавальної активності школярів / В.І. Лозова. - Харків: «ОВС», 2000.- С.175.
3. Ибука Масару После трех уже поздно / Ибука Масару. - М., 1991.
4. Степанова Т.М. Індивідуалізація і диференціація навчання математики дітей старшого дошкільного віку. - К.: Слово. - 2006.- 205 с.
5. Формирование элементарных математических представлений у дошкольников / Под ред. А.А.Столяра.- М., 1988.
6. Щербакова Е.И. Методика формирования элементов математики у дошкольников / Е.И Щербакова - К., 2005.
7. Ткачук Т.А. Развитие познавательной активности детей дошкольного віку у спілкуванні з вихователем: Автореферат дис.... канд.. психол. наук.- К., 2004.- 21с.
8. Фунтикова О.А. Теоретические основы умственного развития дошкольников / О.А. Фунтикова. - Симферополь: Таврида, 1999.- с.8-14.- С. 304.

творчої, креативної особистості обумовила просилену увагу дослідників до вихідних моментів пізнання: пізнавальним потребам, інтересам, допитливості. Ці процеси скриті, при цьому формування пізнавальної активності здійснюється не як навчання прийомам розв'язання завдань, а як виховання творчого мислення в умовах групового спілкування (Д.Б.Годовикова, Т.В.Дуткевич, С.Є. Кульчицька, М.І.Лісіна та ін.).

Пізнавальна активність неоднорідна за своєю природою, що визначає шляхи її формування. На її стимуляцію спрямовані сучасні педагогічні засоби, методи і прийоми. Водночас у рівних умовах пізнавальна активність залежить від багатьох суб'єктивних факторів – наявного фонду знань, засобів засвоєння, практичного досвіду дитини, підходів до її перетворення. Тому важливим стає подальше вивчення закономірностей розвитку пізнавальної активності у різні періоди дошкільного дитинства, розробка методів і прийомів її розвитку.

Аналіз психолого - педагогічної літератури з проблеми пізнавальної активності свідчить про те, що це поняття не має чіткого визначення у науці. Численні потракування пізнавальної активності дають основу для виникнення різних підходів до дослідження проблеми. Дослідження показало, що найбільш повним визначенням, що відбиває суть даного поняття є висунуте нами формулювання: пізнавальна активність – якість особистості, яка формується у діяльності, пов'язана з мобілізацією інтелектуальних, емоційно-вольових і фізичних сил на досягнення конкретних цілей навчання. Пізнавальна активність природна і притаманна кожній дитині. Рівень її розвитку залежить від індивідуальних особливостей дітей, змісту, форм і методів навчання.

Перспективи подальших розвідок пов'язується з визначенням певних протиріч, які виявилися під час всебічного теоретичного аналізу досліджень з проблеми математичної освіти у зв'язку з пізнавальною активністю: 1) між необхідністю організації математичної освіти дошкільників на основі використання розвиваючих технологій і існуючою «знанієвою» орієнтацією педагогів – вихователів у навчанні математики; 2) між усвідомленою у теорії дошкільної освіти необхідністю організації дошкільної математичної підготовки і не розробленістю теоретичних концептуальних положень процесу математичного розвитку дитини; 3) між визнаною в практиці дошкільної освіти необхідністю організації систематичної математичної підготовки, спрямованої на розвиток пізнавальної сфери дитини, і не розробленістю прикладних аспектів цього процесу, тобто методики математичного розвитку дитини на основі нової програми «Я у світі»; 4) між теорією розвиваючого навчання, яка розглядає дитину як систему, що само розвивається і піддається розвитку засобами технологій розвиваючого навчання і відсутністю таких технологій у

приходять по закінченні середньої школи і попередньої фахової підготовки не мають. Таке явище характерне лише для бакалавріату і на інших ступенях навчання не спостерігається.

По-третє, саме в період опанування професією на освітньо-кваліфікаційному рівні «Бакалавр», відбувається остаточне професійне самовизначення студентів. Під час і по закінченні навчання на даному рівні вони вирішують для себе: працювати за фахом чи полишити попередньо обрану професію взагалі, продовжувати навчання на більш високому ступені фахової підготовки «Спеціаліст» чи «Магістр» чи ні.

По-четверте, в основному саме під час навчання у бакалавріаті у студентів формуються вміння побудови навчальної і професійної взаємодії на засадах ділового партнерства, обопільно вигідної всім учасниками, які зберігаються на все життя. На нашу думку, успішне навчання студентів у вищому навчальному закладі на освітньо-кваліфікаційному рівні «Бакалавр» дозволяє останнім утвердитись у виборі професії, розкрити свої потенційні можливості, в тому числі і комунікативні та спрогнозувати можливості подальшої самореалізації у професійній сфері.

Проте, щоб зробити навчання успішним, викладачі, що починають працювати з першокурсниками мають враховувати, що вчорашній старшокласник привносить до освітньо-виховної системи педагогічного навчального закладу власний проект майбутньої професійної поведінки і життєтворчості, світоглядні орієнтири і цінності, як відображення ним ментальності етносу і духовно-педагогічних вартостей всіх його попередніх вихователів. Процес соціалізації і формування особистості майбутнього педагога в умовах культурно-освітнього середовища педагогічного навчального закладу, не починається, а продовжується.

Академік О.Г.Мороз у своїй роботі «Навчальний процес у вищій педагогічній школі» зазначав: «Організуючи навчальний процес слід зважати на те, що студент приходить до нової навчальної ситуації в педагогічному навчальному закладі вже з могутнім потенціалом знань, умінь, очікувань, «міско-концепціями» (уявленнями про педагогічну діяльність, які сформовані на основі власного досвіду). Професійне ж учіння має сприяти осмисленню цього розрізненого досвіду і наближувати його до когнітивної моделі педагогічної науки. Саме таке учіння, яке перевіряє відомі ідеї і знайомі питання, уточнює їх у новому світлі, стає для студента дійсно захоплюючим» [3, 276].

Багаторічні спостереження за поведінкою студентів на початковому етапі їх навчання дозволяють стверджувати, що першокурсники прагнуть до взаємодії з викладачами, відгукуються на їх пропозиції, легко йдуть на

контакт, але не ініціюють його. Відсутність, за власною ініціативою, ділових, і тим більше особистісних контактів студентів першого курсу з викладачами, пояснюється тим, що вчорашні випускники шкіл та педучилищ схильні до гіперболізації відстані, що існує між ними і їх новими вчителями.

Як показують дані спеціально організованих тестувань студентів першого курсу, від викладачів вищої школи студенти очікують більшого, ніж від шкільних вчителів. У переважній більшості респонденти вказували, що у школі вчителі ставились до них, як до маленьких, не виявляли поваги, не рахувались з їхньою думкою. Взагалі, говорячи про шкільне навчання, переважна більшість вчорашніх випускників висловлює негативне ставлення як до змісту, так і до методів шкільного навчання. Найбільш прикорм фактом є те, що і своїх вчителів вони оцінюють негативно.

В університеті студенти очікують, що їх будуть сприймати, як дорослих, рахуватимуться з їх думками, не так суворо контролюватимуть кожен крок і не змушуватимуть до навчання. На початковому етапі навчання в університеті повага першокурсників до викладачів значно вища, ніж шкільних вчителів. Одна з причин цього явища криється в тому, що у школі вчителі, як правило, не займаються науковою роботою, а в стінах вищого навчального закладу кожен викладач має певний науковий доробок, науковий ступінь та вчене звання. Це підвищує авторитет нових педагогів, але й створює відстань, яку самостійно студенти подолати не можуть. Автори підручників виступають у ролі лекторів, а студенти під час перших занять не стільки сприймають навчальний матеріал, як споглядають лектора. Вони «вивчають» зовнішність викладача, його манеру спілкування, стиль викладу навчального матеріалу, оцінюють його ерудованість, компетентність тощо.

Викладач, зацікавлений у налагодженні взаємодії зі своїми студентами, має сам зробити перші кроки та ініціювати контакти. Форми ініціювання можуть бути різними: щира посмішка, декілька добрих слів при вітанні («Рада Вас бачити», «Сподіваюсь, сьогодні ми зможемо спільно вирішити проблему, що є темою нашої лекції»), звертання до студентів на «Ви» і на ім'я, запрошення до розмови після занять («Тих, у кого виникли питання, або думки з приводу почутого і є бажання обговорити їх, запрошую до розмови. Години моїх консультацій – з 14 до 16 щосереди й щоп'ятниці»). Доцільно підкреслити, що поговорити з викладачем студенти можуть не лише з приводу навчальних занять, а й для того, щоб вирішити якісь свої проблеми.

Процес вивчення суб'єктами навчальної діяльності одне одного має бути не одностороннім. Наступний етап побудови оптимальної взаємодії –

до інтелектуальної діяльності і інтенсивного прояву цієї активності у процесі навчання. Проблема пізнавальної активності розглядається з різних позицій. Зокрема, у зв'язку з дослідженням структури і динаміки пізнавальної діяльності у спілкуванні (О.М.Матюшкін, М.І.Лісіна та ін.), вивченням загально психологічних і вікових особливостей (Н.С.Антонюк, Р.Б. Басангова, Л.В.Буркова, Д.Б. Богоявленська, С.О.Голубева, Л.О.Закота, О.І. Крупнов, Б.Г.Кадирін, Н.С.Лейтес, О.К.Осницький та ін.).

Значний внесок у розв'язання проблеми активізації навчання, формування пізнавальної самостійності, пізнавального інтересу у дітей дошкільного віку зробили В.К.Котирло, Т.В.Дуткевич, С.О.Ладивір, З.О.Михайлова, Н.Н.Поддьяков, О.В.Проскура та ін.

Важливого значення у цій проблемі набуває питання удосконалення методів навчання (Л.В.Артемова, Ю.К.Бабанський, А.М. Богуш, О.О.Фунтікова, К.Й.Щербакова та ін.). Вибір методів формування пізнавальної активності, насамперед, впливає на формування знань, вмінь та навичок. Окремі педагоги (І.К.Гончаров, Л.Н.Скаткін, Н.О.Сорокін та ін.) послідовно розвивали ідею про особливу роль використання знань у процесі навчання. У свою чергу, вчені (Л.В.Занков, Н.О.Менчинська, О.О.Смирнов та ін.) розглядали застосування знань як активний процес, пов'язаний з аналізом, узагальненням засвоєного матеріалу дітьми. Надійною умовою міцного засвоєння знань є активність пізнання, яка як відмічає М.Н.Шардаков та інші, забезпечується адекватним вибором методів навчання.

Відомі психологи Б.Г.Ананьєв, Л.І.Божович, О.М.Леонтьєв, В.Н.Мясищев, С.Л.Рубінштейн та інші підходять до проблеми пізнавальної активності більш цілісно, у системі особистості з її потребами і відношеннями.

Особливе значення аналіз проблеми пізнавальної активності має у розв'язанні практичних завдань навчання дітей. У сучасних психолого-педагогічних дослідженнях активність дитини виступає як необхідний фактор її розвитку. При цьому активність має різноманітні форми і види, різну спрямованість і ступінь прояву.

Деякі дослідники розглядають внутрішню і зовнішню активність.

Суттєвий поштовх у розвитку психологічних уявлень про активність людини у діяльності дали розробки фізіологів (П.К.Анохін, Н.А.Бернштейн, І.С.Берігашвілі та ін.), які привели до дослідження такого аспекту проблеми, як суб'єктна активність (О.К.Осницький, В.Е. Чудновський та ін.).

Аналіз численних досліджень свідчить про те, що зміст поняття «пізнавальна активність» змінюється у залежності від контексту дослідження. Орієнтація сучасної системи дошкільної освіти на формування

досліджуючи орієнтувальну діяльність дітей як самостійну, вони викрили спеціальні способи орієнтації - експериментування з новим матеріалом і моделювання, розробили нові підходи до формування у дітей побудови власної діяльності. У межах цього підходу російські вчені (Н.Н.Поддьяков, Л.О.Парамонова та ін.) особливого значення надають опрацюванню принципів відбору і систематизації знань, які сприяють загальному розвитку дитини, на базі цих знань формуються узагальнені способи розумової роботи, розвиваються особистісні якості. Так, наприклад, засвоєння знань з історії країни, культури Батьківщини з використанням елементів проектування сприяє формуванню уявлень про час і простір, одночасно розвиваються чуття приналежності до певної культури, повага до культур інших народів.

Аналіз досліджень. Нижче представлений аналіз проблеми пізнавальної активності, яка аналізується у зв'язку з можливістю її формування у чотирьох-п'ятирічних дітей, а це потребує додаткового наукового осмислення.

Проблема пізнавальної активності знаходилась у центрі уваги багатьох дослідників. Розглянемо потрактування активності з точки зору філософської науки. Проблема пізнавальної активності вперше стає предметом спеціального вивчення в німецькій класичній філософії (Гегель, Кант, Фіхте, Шеллінг та ін.). Глибоку розробку проблема активності отримала саме у роботах Гегеля. Пізнання за Гегелем, полягає у саморозвитку, тобто у пізнанні власної сутності. Таким чином, Гегель аналізує пізнання як активну людську діяльність. Пізнавальна активність у психолого-педагогічній літературі визначається як вибіркова пізнавальна спрямованість людини на предмети оточуючої дійсності. Це визначення є лише загальним вираженням поняття «активність». Активність як складне і значуще для особистості утворення має багато різних потрактувань, кожне з яких у свою чергу, віддзеркалює численні психічні процеси – від одиничного (уваги) до їх сукупності, що виражається у потребах, відношеннях, мисленні і т. д.

Дослідженням шляхів формування пізнавальної діяльності дітей, розвитком їхньої активності у навчальному процесі зайняті вчені і практики системи освіти. У вітчизняній і зарубіжній психолого-педагогічній літературі існує чимало робіт, де розглядаються питання активізації навчання. Психологічні аспекти цієї проблеми висвітлені у роботах Б.Г. Анаєва, Д.Б. Богоявленської, Л.С.Виготського, Л.В.Занкова, Г.С.Костюка, Н.О.Менчинської, В.О.Моляко та ін. Пізнавальна активність ними констатується за наявності вибіркового ставлення до об'єктів пізнання, мети, завдань навчання вона умотивована і проходить емоційно. Автори зосереджують увагу на єдності внутрішньої готовності особистості

вивчення студентів викладачем. На нашу думку, в першу чергу необхідно з'ясувати рівень підготовленості студентів до навчання. У кураторів груп чи членів приймальної комісії, самих студентів доцільно поцікавитись хто з них має попередню підготовку на рівні «Молодший спеціаліст», хто хоч невеличкий досвід роботи за фахом, а хто прийшов після шкільної лави. Наступний крок – попередня оцінка базових знань студентів у формі невеликої письмової роботи або розв'язання тестових завдань за змістом навчального предмету. В залежності від отриманої інформації викладач має змогу диференціювати зміст навчального матеріалу зі свого предмету. Наприклад, якщо студенти виявили високий рівень підготовленості до сприйняття навчальної інформації, достатні базові знання, то в процесі опанування курсом вони, крім передбачених планом, залучаються до виконання наступних видів завдань:

- презентації частини навчальної інформації в усіх формах організації навчального процесу;
- інтерпретації поданої викладачем інформації під час лекційних занять, що носить характер додаткового роз'яснення матеріалу для решти студентів;
- ведення діалогу з викладачем за матеріалами лекції під час її викладу з метою систематизації отриманої інформації, шляхом формулювання чіткої відповіді на поставлене запитання.
- У разі вияву оптимального рівня підготовленості до навчання у вищій школі студенти виконують:
  - всі види навчальних завдань, передбачені планом викладача;
  - індивідуалізовані завдання, в контексті вивчення кожної теми, згідно своїх інтересів та потреб.

Якщо рівень підготовленості студента до опанування навчальною дисципліною виявлявся середнім, в роботі з ним ми виходили з того, що для досягнення певних успіхів в оволодінні навчальним предметом, необхідно зацікавити студента змістом матеріалу та розкрити його потенційне значення для майбутньої професійної діяльності та особистісного розвитку. Щоб здійснити це, ми залучали студентів до наступних видів діяльності:

- здійснення добірки додаткового інформативно-ілюстративного матеріалу до теми заняття;
- підготовка анотації на цікаву чи проблемну публікацію у фаховому журналі;
- виконання індивідуальних доручень викладача в контексті підготовки до лекції (підготовка презентаційних матеріалів, наочності, висловлювань дітей на задану тематику тощо).

За умов вияву загального низького рівня підготовленості студента чи групи студентів до сприйняття навчального матеріалу з курсу, після загальних лекційних занять проводилось:

- повторення за окремими частинами змісту навчального матеріалу, що подається в ході лекційних занять, шляхом організації відпрацювання їх студентом в умовах індивідуальних занять з викладачем, або в умовах виконання спеціально підібраних завдань в парі з більш сильним студентом;

- взаємне консультування студентами один одного за питаннями плану лекцій.

Крім вивчення рівня попередньої підготовки студентів до опанування навчальним матеріалом, викладачу необхідно знати й спрямованість особистості своїх студентів. Для її вивчення підходять спеціально розроблені тести, що є доступними та нескладними в обробці даних: тест К.Замфір «Мотивація професійної діяльності», методика «Ціннісні орієнтації» К.Рокича, методика діагностики соціально-психологічних установок особистості у мотиваційно-потребовій сфері О.Ф.Потьомкіної, методика діагностування спрямованості особистості Б.Басса, методика діагностування рівня емпатійних здібностей І.Юсупова та тест на розвиток емпатійних тенденцій В.В.Бойко [4]. Зазначимо, що студенти із задоволенням виконують тестові завдання, сприймаючи їх, в першу чергу, як засоби самопізнання.

Для тестування студентів можна виділити невелику кількість часу після перерви, що допоможе сконцентрувати їх увагу і підготувати до подальшого сприйняття навчального матеріалу, або запропонувати виконати тестові завдання у поза навчальний час.

Знання індивідуального стилю навчання кожного студента також може стати в нагоді при побудові навчальної взаємодії. Індивідуальний стиль навчання студента можна з'ясувати шляхом простого опитування та спостереження за роботою кожного під час лекційних та практичних занять. В нагоді стануть висновки педагогічних спостережень інших викладачів, що працюють зі студентами першого курсу, а також кураторів груп. В залежності від індивідуального стилю навчання, психофізіологічних особливостей, психічного стану студентів, їх настрою, можлива наступна диференціація форм організації навчальної взаємодії з ними з боку викладача: а) в ході навчальних занять:

- надання студентам права самостійного вибору форми відповіді: письмової, усної чи структурованої у вигляді лаконічної схеми;
- залучення студента до організації та участі у дискусії;

мислення дитини, розумових операцій, уваги, логіки, пізнавальної активності. Зміст такої передматематичної підготовки розглядається багатьма дослідниками (Н.І.Баглаєва, О.В.Колеснікова, О.О.Фунтікова, К.Й.Щербакова та ін.). Раніше А.А.Столяр визначив, що вона спирається на реалізацію двох головних завдань: 1) формування у дошкільників знань, вмінь, навичок про число, форму, величину, простір; 2) розвиток пізнавальних процесів, пізнавальної активності и т.д. Такий підхід відображує тенденції в галузі дослідження пізнавальних процесів сучасного дошкільника. В останні роки педагоги, психологи, практики виступають не за акселерацію, а за ампліфікацію психічного і розумового розвитку дітей дошкільного віку (О.Л. Кононко, С.О.Ладивір, З.О.Михайлова, М.П.Поддьяков та ін.). Разом з тим у практиці навчання дітей елементам математики, іноді, вона не виділяється в окремий розділ, а розглядається як частина навчання грамоті, розвитку мовлення, ознайомлення з оточуючим тощо. Підтверджується така позиція, як правило, посиланнями на інтеграцію навчального процесу. Правомірність такого підходу неоднозначна. Дійсно, значення міжпредметних зв'язків доведено, але вони не можуть бути базою для надання математики другорядної, додаткової функції. Крім того, відома визначальна роль математики у формуванні базисних знань, умінь, навичок, у розвитку пізнавальних процесів, пізнавальної активності, пізнавальної діяльності дошкільника. Важливо усвідомлювати, що готовність дитини до сприйняття раннього навчання математики визначається не знанням цифр чи швидкою лічбою. Ця готовність констатується тим, наскільки розвинута у неї пізнавальна сфера, вміння будувати порівняльні мовленнєві конструкції, аналізувати, співвідносити, класифікувати, активно пізнавати, самостійно мислити, знаходити способи розв'язання завдань.

В останні роки в теорії і практиці набуває популярності теорія ампліфікації тобто збагачення дитячого розвитку. Теорію ампліфікації вчені (О.В.Запорожець та ін.) протиставляють акселерації (інтенсифікації розвитку одних сторін особистості за рахунок інших). У галузі вивчення пізнавального розвитку дитини психологи спираються на тезу про особливу роль практичної діяльності у розвитку мислення. Це дозволяє розглядати пізнавальну сферу як складний комплексний феномен, який включає в себе розвиток пізнавальних процесів. Відомо, що пізнання дошкільника має переважно емоційно-образний характер, а не чисто інтелектуально-технократичний. Вивчення пізнавального розвитку дитини - важливе завдання науки і практики. Саме у цьому контексті набуває значущості рання ампліфікація дитини. Вже з раннього віку у дитини виявляється пізнавальна активність, орієнтувальна діяльність, активізуються мовленнєві і інтелектуальні задатки. Цінність експериментів, проведених дослідниками-психологами у тому, що

основі такої освіти закладено: конституційне право кожної дитини на охорону життя і здоров'я, отримання освіти, гуманістичної за своїм характером, обережне ставлення до індивідуальності кожної дитини. Гуманізація освіти передбачає її орієнтацію на розвиток особистості дитини, її спрямованість на конструювання змісту, форм і методів навчання і виховання, які забезпечують розвиток кожної дитини, її пізнавальних здібностей і особистісних якостей. Таким чином, гуманізація освіти передбачає індивідуалізацію навчально-виховного процесу і вимагає розв'язання проблеми створення освітніх технологій, що забезпечують розвиток активності дітей. Необхідність розробки таких технологій є надзвичайно актуальною.

В останні п'ять років в умовах розвитку варіативності і різноманіття дошкільної освіти відбувається впровадження у практику роботи ДНЗ альтернативних освітніх програм, які реалізують різні підходи до питань освіти і розвитку дитини дошкільного віку. У зв'язку з цим все більше актуалізується проблема розробки концептуальних основ побудови системи математичної освіти дошкільників, визначення цілей і оптимальних меж освітнього змісту дошкільних програм, забезпечення якості і повноти їх методичного підґрунтя.

Науковці добре розуміють, що головною метою реформ, що здійснюються у дошкільній освіті України є її модернізація, оновлення, створення якісної системи освіти з раннього дитинства. Здійснення педагогічного процесу у дитячому садку передбачає, насамперед, орієнтацію педагога на особистість дитини, зміну характеру спілкування і навчання, забезпечення педагогічного супроводу дитини у світі пізнання. Між тим, існуюча модель особистісно-орієнтованого навчання, в основному, зводиться до визнання відмінностей в індивідуальній пізнавальній діяльності, у пізнавальних здібностях, які розглядаються як складні психічні утворення, обумовлені генетичними, анатомо-фізіологічними, соціальними умовами і факторами у їх взаємодії.

Ураховуючи все вищезазначене, метою даної публікації є необхідність обґрунтування важливості математичної освіти і пізнавального розвитку дошкільника. У статті пропонується погляд на проблему математичної освіти дітей через призму пізнавальної активності.

Аналіз стану дошкільної освіти показує, що зміст сучасної математичної освіти дітей дошкільного віку поступово змінюється. При цьому залишається провідним завдання навчання дітей елементам математики, як складової підготовки дітей до школи. Таким чином, автори використовують термін математична освіта як аналог поняттю передматематичної підготовки дітей до школи і розглядають передматематичну підготовку як пропедевтику подальшого розвитку

- надання студенту доручення вести протокол дискусії з наступним самостійним його аналізом;

- надання студенту доручення вести ретельний протокол дискусії для наступного її колегіального обговорення;

б) в процесі керівництва самостійною навчальною діяльністю студентів:

- підготовка рефератів за матеріалами додаткової літератури;

- підбір та систематизація ілюстративного матеріалу до теми;

- письмове або усне формулювання проблемних питань до теми;

- індивідуальна бесіда за результатами опрацювання навчального матеріалу;

- робота в парі з викладачем над змістом навчального матеріалу;

- робота в парі з іншим студентом;

- робота в групі за варіативними завданнями.

Навчальна взаємодія викладача і студентів проходить ряд етапів у своєму розвитку, набуваючи характеру особистісно орієнтованої. Схематично структуру спільної діяльності викладача та студентів у навчальному процесі можна представити наступним чином (див. схему).

Як можна бачити з представленої схеми, спільна діяльність викладача та студентів у навчальному процесі має свою структуру в якій послідовно знаходять своє відображення: мета, предмет, продукт та засоби діяльності. Серед способів спільної діяльності суб'єктів навчального процесу, що виступають засобами реалізації цілей освіти, нами виділені три основні цикли взаємодії, що відрізняються за ступенем активності та самостійності регуляції студентами власного учіння в процесі опанування фаховими навчальними дисциплінами.

Перший цикл представляє види взаємодії у яких провідна (керівна) роль належить викладачеві. Вони характеризуються автономністю виконання дій учасниками навчального процесу, виправданою авторитарністю вимог викладача, дотриманням всіма учасниками своїх соціальних ролей (вчителя і учнів). Його використання виправдане у період адаптації, вивчення індивідуальних особливостей студентів, умов співпраці і формування особистісних стосунків між всіма членами навчальної взаємодії.

Другий цикл представлений видами взаємодії у яких самостійна діяльність студентів підтримується і скеровується викладачем. Виконання навчальних дій носить як самостійний відтворюючий (репродуктивний), так і спільний характер, за якого викладачеві притаманна спонукаюча підтримана дія. Використання даного циклу доцільне в той період навчання, коли студентами засвоєні основні аксіоми навчального курсу і

відбувається інтеріоризація матеріалу, а також розвиток в процесі навчання професійно-значущих якостей особистості.

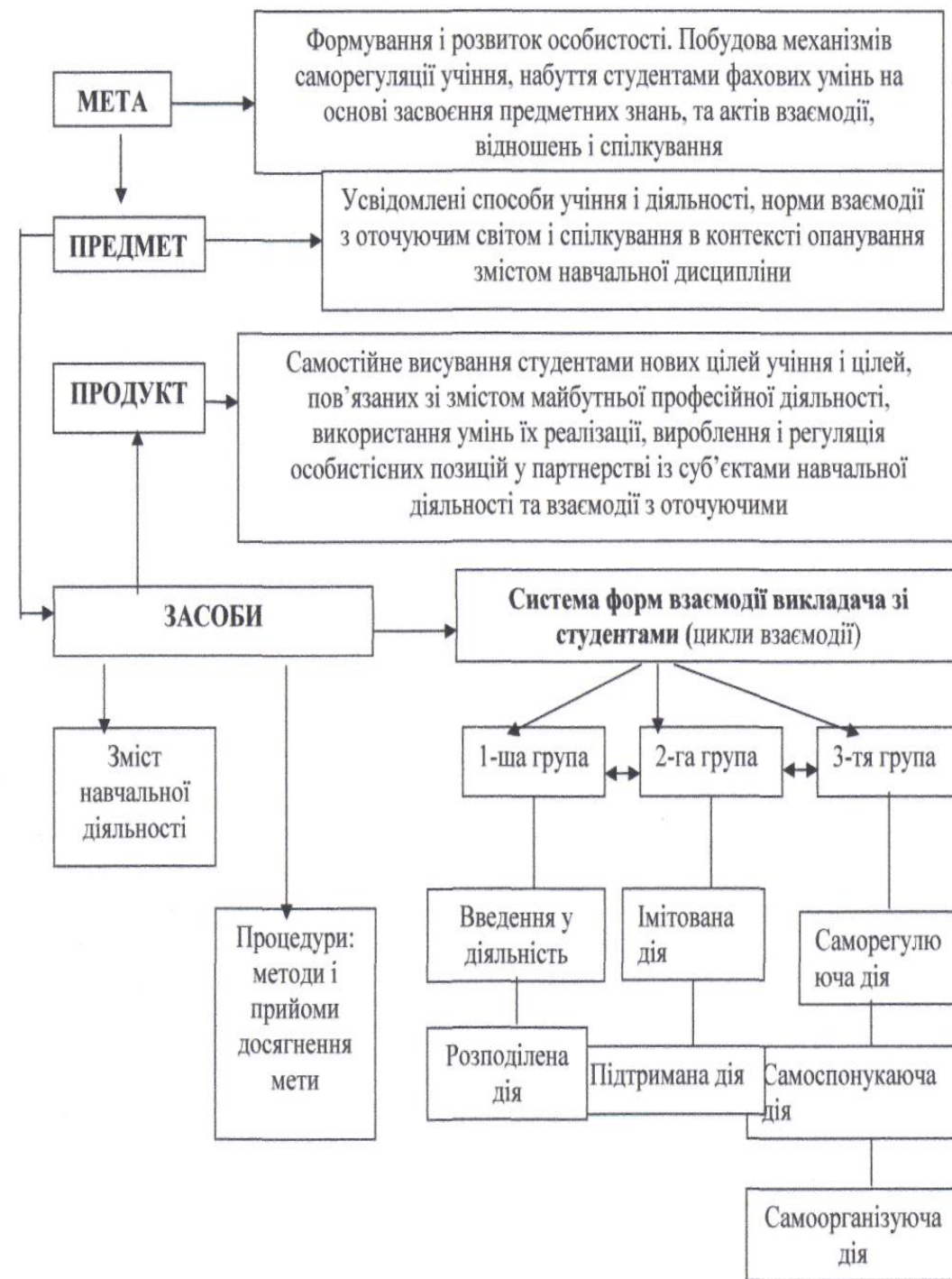

Схема № 1: Структура спільної діяльності викладача та студентів у навчальному процесі

концепції лежить моральне виховання. В контексті трансформацій сучасного суспільства особливо актуальним вистає питання про основне завдання школи, яким чином об'єднати освітній процес з духовно-моральним вихованням дитини.

Ключевые слова: духовно-моральное воспитание, воспитание добром, религиозное воспитание, христианская мораль.

The article reveals the main postulate of V. Zinkovskiy's teaching about the formation of a child's soul on the bases of strong integration of belief and knowledge. There is a child, her or his personality, search of upbringing ways in the centre of the pedagogue's teaching. Moral upbringing is in the base of his pedagogical conception. In the context of the transformation of a modern society it's an especially actual task for school how to unite a teaching process with spiritual moral upbringing of a child.

Key words: spiritual moral upbringing, upbringing by virtues, religious upbringing, Christian morality.

Список літератури

1. Зеньковський В.В. Проблемы воспитания в свете христианской антропологии. – М., 1993.
2. Зеньковський В.В. Проблемы психической причинности – К., 1994
3. Зеньковський В.В. История русской философии – М., 1992
4. Історія філософії України. Хрестоматія. – К., 1993
5. Зеньковский В.В. Психология детства. – М., 1996

Щербакова К., Брежнева О.

УДК 373.2 : 51

ПИТАННЯ МАТЕМАТИЧНОЇ ОСВІТИ ДОШКІЛЬНИКІВ У КОНТЕКСТІ ПРОБЛЕМИ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ

Постановка проблеми. «Піклуватися про повноту і цілісність дитячого розвитку» - такий науковий заповіт дослідникам наукових проблем дошкільної освіти залишив видатний вчений, психолог О.В.Запорожець. Саме у цьому контексті логічно аналізувати і осмислювати проблеми, пов'язані з розвитком пізнавальної сфери дітей.

На сьогоднішній день можна констатувати, що демократичні перетворення в українському суспільстві привели до суттєвих змін у системі дошкільної освіти. Вони стосуються як організаційної, так і змістової сторони цієї ступені освіти. Зокрема, в Україні впроваджено систему неперервної освіти (дошкільна і початкова шкільна ланка). В

Зло і добро завжди йдуть поруч, співіснують. Розмірковуючи над цією проблемою, В.Зеньковський спочатку бачив вихід в авторитарному впливі на аморальну поведінку. Але згодом усвідомив, що це буде антигуманно і антипедагогічно, оскільки лише в свободі людській розкривається і визріває моральне добро, здійснюється розвиток особистості.

Саме тут ми можемо дійти висновку, що педагогічна допомога в духовно – моральному становленні особистості є надзвичайно необхідною. В.Зеньковський доводив, що пізнавальна діяльність розуму багато в чому пов'язана з внутрішнім світом людини, що розвивається з її душею, духом, емоціями. Саме внутрішній світ, на думку мислителя, є оціночною засадою пізнавального процесу.

Можна стверджувати, що метою морального виховання було формування вільної, творчої, цілісної особистості, здатної до переживання вищих форм любові та постійному самовдосконаленню. Як відомо, мета визначає загальну спрямованість виховання. Варто наголосити, що саме моральне виховання було основною та загальною педагогічною метою.

Педагогічне середовище всіх навчально – освітніх закладів має бути огорнуте живильною атмосферою високої духовності і моральності. Саме така школа надзвичайно необхідна і дітям, і батькам, і вчителям. Стрижнем виховання має стати емоційно – вольова сфера, а його об'єктом – душа. В.Зеньковський був одним з перших і, мабуть, останніх мислителів, хто розробив психолого – педагогічні засади духовно – морального і релігійного виховання, взаємозв'язку віри і знання в розвитку дитини, її духовного піднесення. Центр життя дитини складає почуття, емоційна сфера. Тому мета навчання досягається лише в здоровому, радісному, натхненному руслі виховання.

Резюме

В статті доводиться провідний постулат вчення В. Зеньковського щодо становлення дитячої душі на міцному поєднанні віри і знання. Центром досліджень педагога є дитина, її особистість, пошук шляхів виховання особистості. Моральне виховання є основою його педагогічної концепції. В контексті трансформацій сучасного суспільства особливого актуального значення набуває головне завдання школи як поєднати навчальний процес з духовно-моральним вихованням дитини.

Ключові слова: духовно-моральне виховання, виховання добром, релігійне виховання, християнська мораль.

В статье раскрывается основной постулат учения В. Зеньковского о базировании становления детской души на основе сильного объединения Веры и знания. В центре учения педагога находится ребенок, его личность, поиск путей воспитания этой личности. В основе его педагогической

Третій цикл взаємодії характеризується високим рівнем самостійності студентів у навчальному процесі. Динаміка його змін відбувається у напрямку від саморегуляції психічних процесів, станів і дій (коли студент регулює власні увагу, вольові процеси, пам'ять, емоційний стан, рухи) до самоспонування виконання навчальних завдань (через визначення і переоцінку пріоритетів особистого учіння, розвиток пізнавальних інтересів і позитивну оцінку власних потенційних можливостей) та самоорганізації власної пізнавальної і навчальної діяльності. В цілому така динаміка свідчить про готовність і прагнення кожного конкретного студента до самовдосконалення, як професійного, так і особистісного.

Проведене дослідження дозволило з'ясувати, що особливості організації навчальної взаємодії викладача зі студентами першого курсу, що навчаються на освітньо-кваліфікаційному рівні «Бакалавр» полягають у тому, що вона, в першу чергу, впливає на мотиваційну сферу особистості, забезпечує позитивний емоційний фон, на якому відбувається формування мегаумінь учіння та професійне й особистісне зростання студентів.

Розвиток взаємодії здійснюється поетапно – від ініціювання перших контактів зі студентами викладачем до побудови навчання на засадах обопільно вигідного для всіх учасників ділового партнерства. В основі успішної побудови та розвитку навчальної взаємодії викладача зі студентами лежить особистісно-орієнтоване навчання.

Взаємодія викладача і студентів, залишаючись необхідною умовою ефективності професійної підготовки майбутнього фахівця на кожному з освітньо-кваліфікаційних рівнів, набуває нового значення, відтінків і форм в залежності від специфіки завдань кожного наступного ступеню навчання. Завдання подальших розвідок у даному напрямі – визначення особливостей та ефективних шляхів побудови навчальної взаємодії зі студентами кожного освітньо-кваліфікаційного рівня, а також можливий перегляд змісту і термінів навчання бакалаврів.

Резюме

У статті розглядаються особливості побудови навчального процесу на засадах взаємодії викладача і студентів першого курсу педагогічного університету. Серед них: побудова навчального процесу на основі диференціації рівня підготовленості студентів до навчання, врахування спрямованості та індивідуального стилю навчання студента.

Ключові слова: ступенева система освіти, особистісно-орієнтоване навчання, етапи взаємодії.

В статье рассмотрены особенности построения учебного процесса на основе взаимодействия педагога и студентов первого курса педагогического университета. Среди них: построение учебного процесса на основе

дифференціації рівня підготовленості студентів к обученію, учет направленности и индивидуального стиля обучения.

Ключевые слова: урівневая система образования, личностно-ориентированное обучение, этапы взаимодействия.

In article tell about the construction of educational process on principles of interaction of the teacher and students at pedagogical university. Among them: construction of educational process on the basis of differentiation of a level of readiness of students to training, the persons orientations and individual style of training of the student.

Key words: stage-by-stage system of training, training focused on the persons, stages of interaction.

Список літератури

1. Власенко С.П. Особливості становлення сучасної багаторівневої освіти вчителів початкових класів. Автореферат дис. ... канд. пед. наук. – Київ, 2002. – 19 с.
2. Демидова В.Г. Формування у майбутніх педагогів прогностичного компонента професійної діяльності. Автореферат дис. ... канд. пед. наук. – Одеса, 2001. – 21 с.
3. Навчальний процес у вищій педагогічній школі: Навчальний посібник /за заг. ред. академіка О.Г. Мороза. – К.: НПУ ім. М.П.Драгоманова, 2001. – 337 с.
4. Райгородский Д.Я. (редактор-составитель). Практическая психодиагностика. Методики и тесты. Учебное пособие. – Самара: Издательский Дом «БАХРАХ-М», 2001. – 672 с.
5. Шевчук І.В. Студентська академічна група як об'єкт виховання на початковому етапі навчання у вищих економічних навчальних закладах. Автореферат дис. ... канд. пед. наук. – К., 2010. – 21 с.

Гавриш Н., Янко О.

УДК 373.21.008.2

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ КОМАНДИ ЯК СУБ'ЄКТУ УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ РОБОТИ ДНЗ

Україна вступила у нову фазу свого розвитку, що характеризується розширенням спектру ринкових реформ, пошуком нових ефективних методів досягнення конкурентоспроможності організацій і підприємств у всіх сферах народного господарства. Сучасні науковці наголошують, що однією з важливих ознак інноваційного управлінського мислення є стійка

Духовне життя визначає характер, долю того, що відбувається з людиною, що керує нею у її вчинках. Саме духовне життя формує особистість, будучи тим найвищим швидким духовним центром, навколо якого і в якому вся сутність, весь зміст існування. В центрі всього релігійного життя лежить релігійна сфера. А центром всього релігійного життя, його серцевина лежить в почуттях. Основним змістом людського життя є нестримний пошук досконалості, щоб не було джерелом віри, - це велике відкриття людства. Саме любов до Бога допомагає в тяжкі години.

До бездуховності ми прийшли тому, що в радянський період ідеологи висквали на перший план такі поняття як любов до рідної партії, ненависть докласового ворога, до борців національного – визвольного руху, агресивність до храмів, релігії. Та й навіть сьогодні воно не береться до уваги. Учителі, по – суті, дають дітям своє світосприйняття. Воно ж може бути діаметрально протилежним з тим, яке є у дитини, чи яке потрібно для її гармонійного розвитку. Це все ускладнює процес формування особистості дитини. *Основою гармонійного розвитку дитини є внутрішня і зовнішня впорядкованість дій, вчинків, думок.* Зеньковський В.В. вважав, що сформувавши в дітей любов, вдячність, пошану, працьовитість, співчуття, правдивість, ми *наблизимо їх до розуміння сутності і призначення людського життя взагалі.*

Особливим етапом в людському розвитку, що вважається визначальним у подальшому розвитку є дитинство. В.Зеньковський, зокрема наголошував, що з точки зору духовно – морального розвитку дитинство не можна протиставляти зрілому віку як підготовку до життя і саме життя, оскільки в дитинстві відбувається інтенсивне моральне становлення, яке має зміст та значення «тут і тепер» [5,158].

Особливість дитинства полягає у тому, що дитяча душа «абсолютно відрізняється від дорослої» [5,159]. Дітям притаманні щирість та довіра, моральна чистота. Тобто, «дитяче духовне життя . духовна організація, як тип, стоїть ближче до ідеалу» [5,159].

Діти настільки прекрасні, що діють навіть на тих, хто духовно зачерствів, нікого вже не любить. В кожній дитині є щось ангельське. Якісь невидимі промені випромінює кожна дитина. Зеньковський В. вважав, що шлях морального виховання полягає в активній боротьбі зі злом засобами розкриття і закріплення вчителем духовних сил і прагнень школяра. Педагогічне завдання і полягає в тому, щоб творчо здійснити пошук шляхів методик поєднання в душі учня свободи з добром, з духовно – моральними цінностями людства (курсив автора). Діти часто роблять погані вчинки, прекрасно усвідомлюючи, що творять зло. Це є підтвердженням того, що джерело зла набагато глибше, аніж ми вважаємо.

технічно оволодіти тим життям, яким ми звичайно живемо. Вчителі і діти в основу свого ставлення один до одного покладають любов, намагання творити добро. Адже, *любов, благодіяння, милосердя – це сфера прояву людського духу*. Почуття цілісності несе ідеальним, а є *“ буття, переживання його як істини. І цілісна школа тому без релігійного виховання неможлива, оскільки релігія є основною центральною силою, яка все об'єднує ”* [1,83]. Досить часто нам, педагогам, здається, що ми маємо надавати дітям свободу, але при умові пильного нагляду за ними. А сама свобода, звичайно, тут порушується. Звідси видно, що *християнське виховання складається з засвоєння дару свободи*. Досить частим є своєрідне роздвоєння між світом ідей і цілісним життям. Роль вихователя полягає в тому, щоб підвести дитину до внутрішнього життя, до роботи над собою, до оволодіння даром свободи. Зеньковський В.В. виділяє такі основні цінності в системі християнського виховання: *свобода, добро, порядність, справедливість, щирість, правда*.

Саме гуманне ставлення до людей, які нас оточують виховує в дитини почуття правди і справедливості. *Привчити дитину проїматися душевним станом інших людей, - значить дати дитині розумову можливість бути завжди справедливою*. Але для того, аби ця можливість стала дійсністю, треба аби дитина не тільки розуміла свою неправоту, а й щоб для неї було нестерпно почуватися неправоту.

Серед методів, які впливають на формування особистості Зеньковський В.В. виділяє *силу слова, схвалення, зосереджена увага, вказівки, створення можливостей, позитивний приклад для наслідування, виховання добром* (потрібно вірити в добре в своєму вихованцеві, в збереженні образу Божого в кожній людині, направляти її душу по світлій дорозі правди і послухності) *служіння іншим людям*.

Ми часто забуваємо, що в житті людини є стрижнем. Інтуїтивно, ще в ранньому дитинстві дитина шукає Бога. Для Зеньковського релігійність дитячої душі є центральним проявом духовного життя дитини, з допомогою якої він встановлює наявність в світі вищих ідеалів і орієнтирів. Ми не можемо, виховувати дітей, чекати, що, подорослівши, вони прийдуть до церкви чи після різних нещасть згадують Бога. Вони можуть зачерствіти, замкнутись в своєму “Я”, несучи все життя в душі зло. Зло є бунтом проти Бога. І як страждає сьогодні країна від того, що хтось не може вистояти перед гріхом, прагнучи до матеріального добробуту, не помічає страждання і горя навкруги, не здатний бути чесним перед собою і Богом і перемогти в собі зло, яке стає вже усвідомленим і пронизує особистісні переконання.

орієнтація на формування командного управління закладом освіти (Д.Ельконін, Ж.Маррсей, Р.Мерддакс). Зміни в суспільстві торкнулись і всіх соціальних інститутів, в тому числі і дошкільної освіти. Дошкільні навчальні заклади сьогодні працюють в умовах ринкових відносин, тож мають враховувати всі досягнення менеджменту економічних стосунків.

Одна з умов ефективної роботи ДНЗ – командне управління. У своїй статті ми намагаємося довести, що зміни в закладах освіти розвиваються більш успішно, якщо вони реалізуються командою однодумців. Передусім визначимося з сутністю ключових термінів «команда», «педагогічна команда», «здатність працювати в команді». Феномен «команда» є сьогодні широко вживаним і водночас це поняття не має однозначного значення та потребує глибокого аналізу змісту. Так, у теорії та практиці менеджменту він розглядається у двох значеннях – «наказ» і «група людей». В англійській мові слово «team» однозначно позначає команду, як групу людей (рідко більше шести чоловік), з різною підготовкою, притягнутих з різних сфер і працюючих разом для вирішення специфічних завдань. У команді може бути лідер, але частіше лідерство, переходить від одного учасника команди до іншого відповідно до логіки завдання й етапу розв'язання завдань команди. Більшість авторів, які досліджують різні аспекти командного управління, вказують на одну загальну, фундаментну характеристику команди, а саме: команда є групою людей. У сучасному менеджменті активно вживається англійський термін «тім-менеджмент», тобто командне керування, керування за допомогою команди (Дж. Стюарт). Разом з поняттям «команда» ми вживаємо термін «педагогічна команда», маючи на увазі спільноту педагогів-однодумців, які працюють у будь-якому освітньому закладі, чия командна взаємодія розвивається за законами командного управління та має характерні для команди ознаки.

«Команда» часто ототожнюється з поняттям «колектив». Так, колективом, у розумінні В.Сухомлинського, є мала група, цілі якої збігаються із суспільними цілями. Колектив у даному трактуванні протиставляється автором корпорації, групові цілі якої, на відміну від цілей колективу, можуть носити асоціальний характер. Малу групу вчений розуміє як таке об'єднання, у якій її члени пов'язані один з одним особистими взаєминами [2].

Відштовхуючись від ключового в розумінні командного управління поняття «група», науковці визначають його як обмежену в розмірах спільність людей, що виділяється із соціального цілого на основі обумовлених ознак. Серед таких ознак найбільш важливі такі як, характер виконуваної діяльності, соціальна або класова приналежність, структура, композиція, рівень розвитку групи (А.Петровський, П.Уманський). У

дослідженні характеру групової взаємодії разом із терміном «колектив», науковці називають також поняття «бригада» (як спільно-індивідуальна діяльність, в якій кожен одночасно робить частину спільної роботи незалежно від інших, а підсумки роботи кожного члена складаються у спільний результат), «конвеєр» (спільно-послідовна діяльність, у якій спільне завдання виконується послідовно кожним учасником). Команду, на їхню думку, визначає така діяльність, заснована на спільній одночасній взаємодії кожного учасника з усіма іншими, і ця взаємодія спрямована на досягнення спільного результату (А.Петровський, П. Уманський та інші). Дослідники Т.Зінкевич-Евстигнєєва, Д.Фролов вважають, критеріальною ознакою команди може слугувати командний дух, а саме: відсутність деструктивних конфліктів; висока мотивація та активність співробітників Г. Гертер та Х. Оттл основними характеристиками команди вважають: самостійне виконання завдань під своєю відповідальністю; баланс між ефективною роботою та співпрацею людей, повага та інтерес одних до одного; культуру відкритої комунікації, критика запропонованих ідей, конструктивне вирішення конфліктів, відкритість [1, с.17].

Від групи співробітників команду відрізняє високий рівень корпоративної культури, що визначається організованістю, раціональністю, вмінням цінувати і розвивати потенціал кожної особистості. Ефективна команда є колективом людей, здатна до співпраці та взаємопідтримки. Вони досягають високого результату завдяки організованості спільних дій. Команда виробляє принципи діяльності для всіх своїх членів, вміє розділити завдання на стратегічні та тактичні питання: на сутнісні і другорядні й відповідно планує час на їх вирішення. Команда має високу якість роботи та задоволеність. Саме в досягненні мети група починає усвідомлювати себе на певній стадії команди, члени починають думати одними категоріями, відчувати, єдність. В. Сухомлинський стверджував, що для успішного функціонування школи краще мати групу згуртованих та середніх педагогів, що йдуть до однієї мети, ніж групу чудових, але розгаласованих за власними цілями педагогів [2].

Психологічна атмосфера в колективі - це наступний параметр ознак команди. Він виникає у процесі спільних дій, коли колектив оцінює свою діяльність, бачить перспективи роботи, шляхи реалізації, бажає покращити досягнення, коли присутня висока мотивація і активність співробітників. В.Сухомлинський писав про створений і вихований ним педагогічний колектив Павлишської школи: «Наш педагогічний колектив – творча співдружність однодумців, кожний вносить свій індивідуальний внесок у колективну творчість, кожний збагачуючись духовно завдяки творчості колективу, в той же час духовно збагачує своїх товаришів» [2, с. 90]. Отже,

Зеньковський В.В. переконує, що *головним завданням школи є духовно – моральне виховання дітей*. Це доброзичливе, уважне ставлення до дитини, справжній, а не показовий інтерес до неї, до її проблем, збереження і розвиток в людині всього людського, формування творчої особистості. Натомість, сучасна школа, якщо й виховує, то лише тою мірою, наскільки це потрібно для реалізації мети навчання.

Гостроту питання шкільного виховання В.В. Зеньковський пов'язував з рядом причин. Так школа шукала зближення життя зокрема в змісті самого підходу до дітей. Проблема школи (в області релігійної атмосфери в ній) полягає більшою мірою в її духовній атмосфері, внутрішній цілісності душ самих викладачів зокрема, та духовного настрою школи в цілому, а не в спеціальних заходах релігійного виховання та надмірному викладанню Закону Божого в схоластичному дусі.

Варте уваги переконання педагога в тому, що шлях релігійного виховання та водночас патріотизму полягає через сім'ю, в зв'язку з чим акцентується на закладах, що прагнуть замінити сім'ю.

Водночас, цей педагог стверджував, що національне виховання має здійснюватися не через акцентування в ньому, а через поглиблення його зв'язків з духовним життям. Національне виховання повинно бути вільним, однак підкреслюється думка про релігійність національного виховання:

Як істинний християнин, педагог і психолог, він надзвичайно виразно бачив і відчував внутрішній світ дитини і робив, звичайно, висновок, що на першому місці має бути виховання, а навчання – на другому. Розвиток розуму шляхом збагачення його певним матеріалом має зайняти друге місце. Дитині не потрібно знати все. Вона має постійно розвивати свої розумові сили і вміти ставити і розв'язувати питання, які готує життя. Не потрібно готувати інтелект, будувати його, а йти за ним, відповідати його запитам. Отже, ми опинились перед фактором, що школа швидше притупляє дітей, звужує інтерес і дитина не зростає духовно, а слабшає, деградує. Вчення про дитину і увагу до її природи повністю відповідають християнському відношенню до дитини.

Мотив цілісної, комплексної школи є дуже важливим для християнства. Турбота тільки про розвиток розуму, інтелекту часто є причиною душевних зривів і навіть хвороб. Педагога має хвилювати перш за все виховання душі в цілому. Зеньковський В.В. називає це «педагогічним емоціоналізмом» [1,38]. Адже духовно розвинута людина не тільки правильно розуміє, але й правильно оцінює і вірно діє. Мотив цілісного виховання є, за Зеньковським В., основним завданням школи, де тісно переплетені виховання дитини і влаштування подальшого життя дитини. Саме школа має допомогти в побудові кращого життя, а не просто

Гуманістична педагогічна думка Зеньковського В.В. створена в дусі Християнського світосприйняття, тобто такого, що розглядається в тісному поєднанні взаємодії науки та богослов'я. Своєрідним стрижнем і центром його досліджень стала дитина, її особистість, пошук шляхів виховання особистості. Мету освіти Зеньковський В. бачив в прагненні педагога «просвітити і освітити всю душу учня» [1,78]. Ці думки перегукуються з думками видатних філософів і педагогів того часу.

Український народ завжди визначав верховенство моральних цінностей над політичними, ідеологічними. *Моральна зрілість є першоосновою реалізації політичних та ідеологічних завдань.* Моральні якості української нації базуються на нормах загальнолюдської моралі, принципами якої є *правда, справедливість, відданість, гуманізм, доброта, стриманність, працелюбство, помірність, чесність, доброзичливість*, які споконвіку притаманні українському народові. *Завдання морального виховання – формування високої моральної свідомості і звичок поведінки в різних сферах життєдіяльності.* Глибоковіруюча людина завжди є чесною, доброю, щирою, роботящою, порядною, справедливою. *Християнська мораль – найгуманніша.*

Прагнучи забезпечити в процесі виховання цілісний, гармонійний розвиток підростаючого покоління, Зеньковський В.В. надав особистого значення *моральному вихованню*, що є засадою його педагогічної концепції. В ній розгортається надзвичайно оригінальна Християнсько – гуманістична педагогічна система. Її розбудова ведеться з позиції *надзвичайної поваги до дитячої індивідуальності, надання дитині права йти своїм шляхом*, неповторним і своєрідним. Основними завданнями морального виховання, як вважав Зеньковський В.В., були: розвиток у дітей високих моральних почуттів, вироблення в них відповідних навичок і формування у молоді моральної свідомості, стихійних моральних переконань.

В центрі релігійно – педагогічних ідей Зеньковського В.В. – *розуміння особистості в своєрідній роздвоєності розуму і серця.* Сприймавши концепцію соборного виховання від А.С. Хомякова, розвиток індивідуальності і духовне зростання особистості від М.А.Бердяєва, він приходив до висновку, що *головне для педагога, щоб учень зміг знайти самого себе і самотійно, творчо перебудувати свій склад.*

Неприпустимим вважав Зеньковський В. використовувати в моральному вихованні багатослівні проповіді і зубріння дітьми незрозумілих їм релігійних текстів. Про те, наскільки людина вихована слід оцінювати не по її вмінню виголошувати гучні слова про мораль, а за реальними діями і справами.

важливішими ознаками свого колективу, який, безумовно, був командою, вчений визначає позитивний, сприятливий, соціально-психологічний клімат, єдність позитивних спрямувань колег.

Команда відрізняється бажанням та вмінням її членів не тільки нести особистісну відповідальність за результати діяльності по всім ступеням управлінської піраміди і не тікати від неї. Загальна вимога команди – постійне вдосконалення своїх професійних знань, умінь, навичок. Члени команди міцно тримаються своїх позицій, відрізняються творчою ініціативою. Названі ознаки команди переконують, що робоча група поступово перетворюється в команду. Щоб це відбулося, мають відбутися істотні зміни в настрої людей, у їхній свідомості, сформуватися готовність працювати в команді. Здатність працювати у команді, визначається як базова компетентність фахівця, яка передбачає свідоме прийняття значення свого місця у спільному результаті та успіху виробництва, чим забезпечує позитивний вплив на якість спільної діяльності групи (Г.Гертер, Х.Оттл).

Дослідники командної діяльності стверджують, розвиток команди відбувається поетапно й виокремлюють наступні стадії розвитку команди (О.Пометун, Л.Середняк, І.Сущенко, О.Янушкевич).

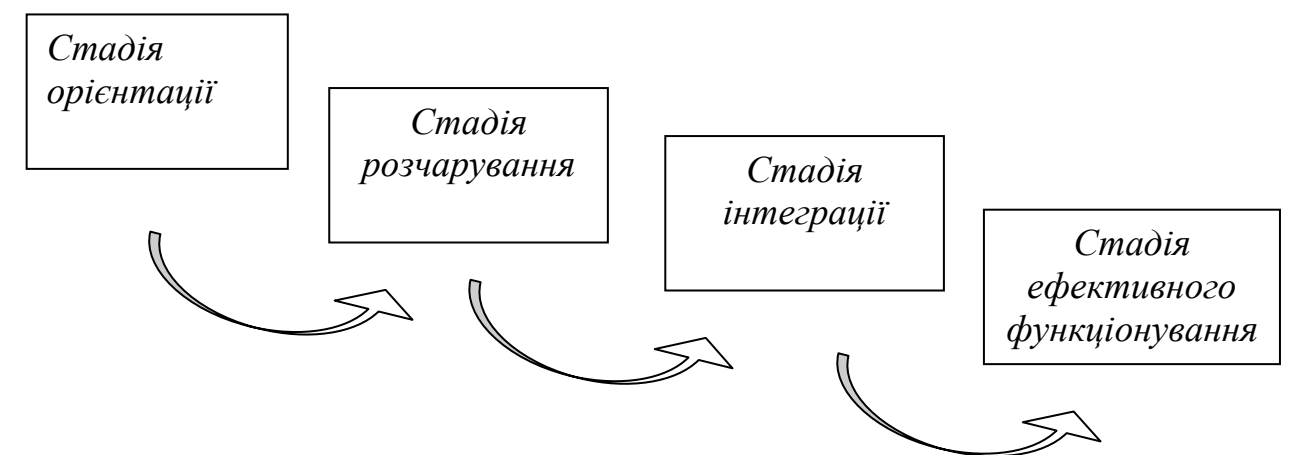

Рис. 1.1. Стадії розвитку команди

Перша — стадія орієнтації. Вона характеризується тим, що коли група вперше збирається, її члени знаходяться в сильній залежності від формального лідера, який забезпечує структуру їх стосунків між собою. Цей процес включає розробку програми і встановлення основних правил поведінки в команді. Необхідним є прояснення цілей, уточнення питань, які слід узяти до уваги, і забезпечення розуміння сутності праці, засобів та методів роботи всіма членами команди. Існує потреба в орієнтації членів групи в найширшому розумінні, пошук відповідей на питання: «Що? Чому? Хто? і Як?».

Другу стадію — «розчарування» - інколи називають «штормом». Вона настає тоді, коли члени команди починають отримувати відповіді на поставлені запитання, і ці відповіді не всіх задовольняють. Ця стадія часто характеризується конфліктами або небажанням продовжувати спільну роботу, зневірою у власних можливостях досягнення мети. Значна частина проблем пов'язана з тим, що в команді починає складатися певна ієрархія, розподіл ролей, проявляються різні погляди на правила поведінки. Потрібно зорганізуватись, щоб виконати завдання, які стоять перед командою. Зауважимо, що на цих двох стадіях робота фактично виконується, певні виробничі завдання продовжують розв'язуватись, проте діяльність, як правило, є недостатньо ефективною.

Третя стадія — інтеграція є початком найбільш продуктивної роботи з точки зору стосунків усередині команди: початкові конфлікти вже розв'язані, на цій стадії команда досягає ідентичності, що відрізняє її для її членів від інших груп. Їй притаманні також почуття єдності та згуртованість членів команди. Щодо виробничої діяльності, можна спостерігати широкий обмін ідеями, інформацією, спільний аналіз думок і колективні рішення щодо конкретних дій. Тобто команда вже здатна одночасно виконувати обидві функції: працювати на результат діяльності і забезпечувати підтримку і ефективні стосунки всередині команди. Від третьої стадії група природно та з найменшими зусиллями перейде до четвертої — ефективного функціонування.

На цій стадії існує довіра всіх членів команди один до одного, що дозволяє максимально використовувати окремих працівників, пари і малі групи, що працюють на досягнення загального результату. Крім того, члени групи максимально віддані спільній справі і проявляють творчий підхід до неї. Характерним є також високий рівень взаємозалежності, функціональної компетентності та здатності до співробітництва у відносинах усередині команди, де функції та обов'язки чітко розподіляються. Команда демонструє високу ефективність у розв'язанні проблем, отже здатна відповідати на будь-яку потребу у змінах обставин [4].

Для названих стадій обов'язкова послідовність. Це означає, що третя стадія не може бути досягнута без проходження першої та другої. Проходження стадій не є автоматичним або неминучим. Групи можуть залишатись на першій чи другій стадії і ніколи не дійдуть до третьої або четвертої. Неможливо встановити загальні часові рамки для кожної стадії. Перехід від першої до четвертої може зайняти у групи години, тижні, навіть місяці та роки. Якщо будь-який член команди залишає її і його замінює інша людина, це завжди буде вже нова команда. Отже, вона навіть може повертатися у своєму розвитку на першу стадію [4]. Тому дуже

детства, путем сохранения субкультуры детства, обеспечения правовой защиты ребенка и детства, социальной защиты детства и ребенка, оптимального сочетания социокультурных условий развития ребенка и др. Гарантом обеспечения эффективности воспитания культуры безопасной жизнедеятельности выступает профессионал, овладевший высоким уровнем компетентности в данной сфере.

Шиманська О.

УДК 37.013(477.43)

ПРОБЛЕМИ ДУХОВНОГО ВИХОВАННЯ В ПЕДАГОГІЧНІЙ СПАДЩИНІ В.В. ЗЕНЬКОВСЬКОГО

Василь Васильович Зеньковський (1881-1962) – один з найвидатніших православних мислителів, історик російської філософської думки, літературознавець. Перш за все він був професійним психологом. Саме таке розуміння дитячої психології і педагогіки дало змогу довести, що становлення дитячої душі базується на міцному поєднанні віри і знання.

Сьогодні завдяки сучасним демократичним процесам у державі, стало можливим поступове зближення із Церквою та засвоєння її споконвічних духовних цінностей в справі педагогіки. Перш за все, історичний досвід розвитку освіти в Україні показує, що вирішальну роль в ньому відіграла Православна Церква. Тому питання реалізації виховання на православних засадах постало особливо гостро. Ось чому особливе значення має творчий спадок православного педагога гуманіста В.В. Зеньковського, в працях якого визначено шляхи розвитку педагогічної думки як в Україні – зокрема, так і межах Вселенського Православ'я на засадах православної моралі – в цілому.

Нова педагогічна парадигма, що базується на пріоритеті європейських гуманістичних ідеалів, виходить перш за все з ідеї самоцінності особистості, її духовності і суверенності, що висуває в якості найголовнішої – проблему духовного виховання. Принцип особистої орієнтації виховного процесу стає одним з провідних у надбанні педагога. Особиста орієнтація виховного процесу вимагала визнання і поваги до дитячої індивідуальності. Тому педагог, як вважав В. Зеньковський, має будувати виховний процес, враховуючи і спостерігаючи в буденності людини її духовні завдання, можливості творчого розвитку особистості і розкриття даних її талантів

-использование сензитивного периода в развитии способностей, оказании помощи ребенку и поддержке в преодолении кризисов и развитии детского творчества;

-обеспечить опережающую функцию образования посредством освоения знаний о закономерностях и смысловом взаимопроникновении знаний о мире и человеке;

-обеспечить условия для освоения законов поддержания собственного здоровья и понимания его как личной и государственной ценности;

-приобщение ребенка к национальным культурным ценностям, смыслам жизни (освоение полярных понятий терпимость – агрессия, долг – свобода, общность – индивидуальность, достоинство – ответственность, опасность-безопасность);

-развитие индивидуального творческого созидательного потенциала личности, как его личной свободы и национальной ценности;

-развитие духовности, интеллекта и социальности личности как основы воспитания культуры безопасной жизнедеятельности;

-создавать и демонстрировать детям лучшие образцы жизни – безопасной жизни.

Система образования владеет специфическими средствами воспитания культуры безопасной жизнедеятельности личности содержание образования, педагогические технологии и среда жизнедеятельности детей. Эффективность содержания образования в решении задач обеспечения безопасности жизнедеятельности детей и подростков определяется степенью представленности в нем социокультурного опыта и смыслообразования, позволяющих приобретать способы выживания в глобальном мире и защиты от внешних угроз. Реализация содержания образования в различных видах деятельности может быть результативна в том случае, если сама деятельность представляет собой модель мира, обеспечивает освоение способов познания и отношений с внешним миром, развивает потребность в самореализации «Я – концепции» как личности, способной создавать безопасную среду жизни и выживать в мире. Образовательное пространство учреждения может выступить средой социальной безопасности детей и подростков, если она создает условия для становления стиля безопасного поведения, для закрепления способов безопасной жизнедеятельности, для возникновения ситуаций жизни, где бы каждый мог закрепить освоенный опыт в реальных и игровых ситуациях. Система образования призвана обеспечить безопасность

важливим є розуміння керівником процесу розвитку групи в команду і створення умов для послідовного переходу від стадії до стадії. Так, на першому етапі керівник домінує у визначенні стратегічних та тактичних цілей та завдань, під час проведення зборів колективу організовує колективне обговорення, намагаючись роз'яснити кожному члену колективу його завдання, забезпечуючи формування колегіальності прийняття спільних рішень.

На другому етапі керівник, виявляючи конфліктологічну грамотність (володіння знаннями про види, особливості конфліктів, засоби їх розв'язування, практичні вміння прогнозувати, попереджати та розв'язувати педагогічний конфлікт) та гнучкість, відкритість, здібність адаптуватися до змінних умов, враховуючи, що колектив ще не може самостійно працювати над завданням, найбільшу увагу має приділити саме організації робочого процесу. Підтримка комфортного психологічного клімату, унаочнення досягнень і чітка постанова конкретних завдань допоможе колективу свідомо декомпонувати стратегічні цілі на покрокове розв'язання практичних завдань. Третій етап характеризується особливою увагою до формування взаєморозуміння між членами команди, створення позитивного командного мікроклімату, що дає відчуття командної єдності. На цьому етапі учасники вже самостійно можуть взяти на себе відповідальність за виконання своїх обов'язків, отже відпадає необхідність у жорсткому контролі та покрокових рекомендаціях, які вже можуть заважати визначати власну позицію у спільній справі. Для активного включення співробітників в спільну роботу керівнику необхідна комунікабельність, почуття гумору, вміння організувати зворотній зв'язок. Зі вступом команди в останню стадію свого розвитку участь керівника в побудові взаємовідносин в педагогічному колективі істотно зменшується, водночас необхідне розумне делегування повноважень та стимулювання досягнень команди.

Вагомою соціально-психологічною функцією керівника на всіх етапах розвитку команди є вміння регулювання процесу поведінки співробітників. В основі функціонування механізмів соціально-психологічної регуляції організаційних процесів лежать три провідних принципи (В. Казміренко):

1) *принцип нададитивної природи соціально-психологічної регуляції*. Сутність його полягає в тому, що відносини між людьми синтезуються в складну гармонію організаційних властивостей, які породжують нову потенційну організаційну силу. Особистість, яка включена у відносини, підкоряється законам цих відносин, свідомо слідує вимогам норм і правил, які регулюють її поведінку;

2) *принцип енерго-інформаційного співвідношення*, який відтворює той ступінь організованості, що дозволяє оптимізувати процеси досягнення цілі. Оптимальність досягнення пов'язана з якістю, інтенсивністю, рівнем організації інформаційно-ділових контактів, взаємодопомоги та інформаційною адекватністю в оснащенні процесів спільної діяльності;

3) *принцип динамічності соціальних настанов та мотивів членів команди*. Природа соціально-психологічних процесів в організаційній діяльності пов'язана з особливостями динаміки і змісту соціальних установок, мотивів і соціогенних потреб. Важливу роль при цьому відіграють пізнавальні процеси, що пов'язані із сприйманням і взаєморозумінням суб'єктів спільної діяльності.

Важлива ознака педагогічної команди – раціональний розподіл ролей, що підвищує рівень мобільності педагогічної команди, а також ступінь її адаптивності до незвичайних ситуацій. Розподіл ролей дає кожному з членів педагогічної команди відчуття своєї значимості, що вкрай важливо, так як команда – це співтовариство «рівних» [3, с.43].

Найефективнішими, за твердженням науковців, які досліджують проблеми управління освітою, є команди, у яких заповненні вакансії виконавців восьми головних ролей, заснованих на різноманітті типів особистості. Так, за твердженням К. Ушакова, це мають бути: головуючий (гарантує якість цілей та врахування внеску всіх і кожного, стежить за розвитком команди), ініціативний працівник та аналітик (творча натура, генерує ідеї, висуває альтернативні пропозиції і ставить під сумнів вихідні положення), організатор (надає енергію, дає вказівки, орієнтований на досягнення результату і мети), агітатор (орієнтований на процес і людей, розвиває командний дух, чутливий до потреб і атмосфери у команді; ефективний посередник для спілкування із зовнішніми агентами), відповідальний за моніторинг та оцінювання (діє в контакті з зовнішнім середовищем, відповідає на питання *хто і що*; забезпечує реалістичну оцінку, прагне встановити, що саме працює; добре організований, дисциплінований і надійний), працівник команди, який доводить виконання завдання «під ключ» (уважний до дрібниць, охайний у дотриманні термінів, дбає про досягнення стійкого вимірюваного прогресу). На думку автора, щоб команда була успішною, у ній повинні виконуватися усталені ролі не тому, що людині притаманна та чи інша роль, а тому, що в силу своїх здатностей вона схильна до її виконання. При цьому людина може виконувати не одну, а кілька ролей. Дизайн командних ролей може бути визначений тільки в конкретній ситуації функціонування і розвитку групи. І для того, щоб група існувала не тільки

Зеньковський) в період становлення форм отношения мира детей и мира взрослых (Л.С. Выготский, А.В. Запорожец);

-в социальной – установление доверительных многоплановых разнохарактерных отношений и взаимодействий взрослых и детей (Л. Димоза), учет социальной среды в воспитании ребенка и освоении способов познания новых сторон социальной действительности (Э.Эриксон, Д.Б. Эльконин);

-в культуросообразной – нахождение источника саморазвития родовой культуры (Л.С. Выготский), определение детства как ценности общества, государства, нации, образования и со-бытия, где формируется идеал ментальных состояний, духовных ценностей, открытости души, отношений к миру (А.С. Науменко, В. Слободчиков), обеспечение культурной идентификации и диалога культур, образов, стилей поведения и средств общения взрослых и детей (Е.В. Бондаревская) и состояния свободы и постижение смыслов (Р.М. Чумичева).

Для реализации в системе образования современных идей обеспечения безопасной жизнедеятельности детей необходимо изменить педагогическое мышление специалистов и их компетенции на понимание нового образа ребенка как субъекта развития и признания за ним права на свободное саморазвитие, первостепенности детства для общего развития ребенка, выявления способностей и интересов личности в раннем возрасте, обеспечение бережно-охранительного отношения к душевной жизни ребенка и поддержка его детской индивидуальности, целостности жизнедеятельности личности в детстве и наполненности его культурными смыслами.

Перед системой образования стоят первоочередные задачи, которые позволяют обеспечить воспитание культуры безопасной жизнедеятельности:

-обеспечить переход ребенка из мира детства во взрослый мир; из мира собственной природы в мир социальности и культуры;

-поддерживать триединство в развитии природного, социального и культурного;

-создание культурной среды развития личности и оказание ей помощи в нахождении своего места в культуре (выбор цели, жизнедеятельности, способов культурной реализации), способствующих безопасности жизнедеятельности;

здоровье, культурное развитие, где особое место занимает воспитание культуры обеспечения безопасности жизнедеятельности личности.

Разработанные в Российской Федерации документы определяют пути решения задач по обеспечению безопасности жизнедеятельности детства - Федеральный Закон об основных гарантиях прав ребенка в Российской Федерации, Федеральная целевая программа «Дети России», Федеральный Закон о государственной поддержке молодежных и детских общественных объединений и др. В качестве основных путей определены: признание детства важным этапом в жизни человека; установление основных гарантий прав, прав и законных интересов ребенка; определение порядка защиты его прав, степени ответственности по воспитанию, образованию, охраны здоровья, социальной защите; усиление института семьи как социальной среды развития ребенка; формирование эффективной комплексной системы государственной поддержки детей (диагностика, профилактика, реабилитация); создание здоровой образовательной, социальной, экономической, экологической среды для полноценной жизнедеятельности ребенка и другие, определяющие качество жизни детей.

На основе программных документов в системе образования сформулированы основные стратегические направления по защите детства и обеспечения безопасности жизнедеятельности ребенка, подростка, молодежи:

-сохранение национальной культуры как ценности познания, переживания, преобразования, достоинства, уверенности и др.;

-развитие творчества как высшей цели образования и проявления свободы личности;

-индивидуализация образования и развитие вариативных моделей образования;

-информатизация образования и системы управления качеством образования и др.

В сложившихся концепциях детства определены специфические пути обеспечения безопасности жизнедеятельности ребенка и защиты детства:

-в биологической концепции детства – это воспроизводство здорового человека и обеспечение ему адекватного процесса взросления (А. Аркин, Н. Постмен и др.);

-в психологической - становление человеческой ментальности (С.Л. Рубинштейн, А.В. Запорожец), обеспечение личностного развития, полной свободы для самореализации и создания авторства собственной жизни (В.И. Слободчиков), учет фазы психологического созревания личности (В.

як команда, але і як соціальна група, що і є базовим для будь-якої команди, важливо на довго не вводити фіксовані ролі. Питання рольових відносин для утворення педагогічної команди є принциповим, оскільки в команді ролі задаються з середини, з урахуванням індивідуальних особистостей і потенцій членів команди, члени команди, які виконують різні ролі, взаємодоповнюють один одного, тоді як у звичайному колективі ролі задаються ззовні, існують та взаємодіють на формальній основі. В команді рольова ієрархія, як правило, має нескладний характер, а керівник, дійсно, є лідером, тоді як в традиційному колективі рольова ієрархія яскраво виражена, а керівник переважно виконує формально-адміністративні функції.

Вирішального значення набуває у формуванні педагогічної команди обраний керівником і заданий у колективі стиль управління – авторитарний, ліберальний чи демократичний. Погоджуємося з думкою більшості дослідників, що створення педагогічної команди є можливим лише за умови наявності демократичного стилю управління як довірливого та рівноправного характеру взаємодії керівника і підлеглих. Взаємодія виступає як принцип і спосіб функціонування та розвитку освітньої системи, що сприяє не примусовому включенні педагогів у процес розвитку. Умовою формування педагогічної команди є забезпечення партисипативного характеру управління (співуправління) в прийнятті стратегічних рішень управління, коли усі суб'єкти процесу стають суб'єктами управління [3]. Співвідношення партисипативного та командного управління має методологічне значення для забезпечення якості роботи сучасного ДНЗ. Ініціативність, активність, творча самореалізація всіх суб'єктів діяльності перетворює адміністративне управління в демократичне співуправління, надає йому суспільно-державний характер, формує особистісну відповідальність і зацікавленість кожного члена колективу, а не лише керівного складу. Педагоги при цьому діють ефективно і високопрофесійно, вони підтримують і поважають один одного, не ігноруючи при цьому керівника; у колективі наявна неформальна й відкрита атмосфера співробітництва, що виявляється в командному керуванні, панує налагоджена ефективна взаємодія між членами команди. У сучасній ситуації кардинальних змін в дошкільній освіті ця проблема набуває особливого значення, оскільки значна кількість педагогів напередодні переходу до роботи за новою програмою «Я у світі» знову сподівається, що ці зміни відбуватимуться самі по собі, вже від самого факту появи нової програми або заданого «зверху» будь-якого рішення, яке вони будуть просто виконувати. Тобто відповідальність за якість своєї роботи перекладається знову таки з себе на

когось чи щось. Вихователь має стати суб'єктом своєї професійної діяльності. Це і тільки це дасть йому змогу реалізувати завдання Базового компоненту дошкільної освіти. Це й тільки це стає вирішальним у забезпеченні якості роботи дошкільного навчального закладу.

Резюме

У статті розглянуто теоретичні основи формування педагогічної команди в умовах роботи ДНЗ, визначено головні ознаки команди та командного управління, стадії становлення і розвитку педагогічної команди.

В статті розглянуті теоретичні основи формування педагогічної команди в умовах роботи ДОЗ, визначено головні ознаки команди та командного управління, стадії становлення і розвитку педагогічної команди.

Список літератури

1. Гертер Г. Работа в команде. Практические рекомендации для успеха в группе / Г. Гертер, К. Оттл : пер. с нем. – Х. : Изд-во Гуманит. центр, 2006. – 192 с.
2. Сухомлинский А. В. Методика воспитания коллектива / А. В. Сухомлинский. – М. : Просвещение, 1981. – 192 с.
3. Петровский А. В. Личность в психологии: парадигма субъективности / А. В. Петровский. – Ростов-н/Д. : Феникс, 1996. – 512 с.
4. Пометун О. Організація командної діяльності в педагогічному колективі / О. Пометун, Л. Середняк, І. Сущенко, О. Янушкевич // Директор шк. – 2005. – № 6 – 7. – С. 59 – 73.
5. Ушаков К. М. Подготовка управленческих кадров образования / К. М. Ушаков. – М. : Сентябрь, 1997. – 176 с.
6. Зинкевич-Евстигнеева Т. Команда на рынке: стратегия и методы (руководство для эффективных команд) / Т. Зинкевич-Евстигнеева, Д. Фролов. – СПб. : Речь, 2003. – 144 с.

Головко М., Головко С.

УДК: 371.12

ЕМОЦІЙНО-ЦІННІСНИЙ КОМПОНЕНТ У ВИЩІЙ ПЕДАГОГІЧНІЙ ОСВІТІ

Постановка проблеми. Сучасні наукові дискусії майже ніколи поза увагою не залишають питання, пов'язані з роллю та місцем освіти у суспільстві, шляхами її оновлення та модернізації на всіх рівнях,

(А.Маслоу), поскольку определяет существование человека, качество его жизни и достижение поставленных личностно значимых целей человека. В рамках культурологической науки безопасность определяется как составляющая общей культуры человека (В.И.Ярочкина), которую необходимо воспитывать с детства. В современных условиях подходы к обеспечению безопасности связаны с понятиями «реагировать», «выправлять», «предвидеть», «предупредить», позволяющими прогнозировать деятельность человека, предотвращать предельный ее уровень и степени угроз. Рассматривая безопасность в контексте идей культуры, мы можем определить ее как уровень воспитанности личности и компетенций, позволяющих принимать на себя ответственность за собственные действия в обеспечении безопасной жизнедеятельности. Безопасность жизнедеятельности личности реализуется в том случае, если ее цели осмыслены в личностном и социальном значении, способы деятельности подчинены их достижению и не носят разрушительный характер, операциональные действия, контролируемые и корректируемые в ситуации отклонения от заданных целей, норм и образцов, что исключает степени риска и угроз. Овладение культурой обеспечения безопасной жизнедеятельности связано с интересами государства, поскольку именно личность является одним из факторов научно-технических угроз, экологических и социальных катастроф, психологических проблем общества. Воспитание культуры безопасной жизнедеятельности в целях выживания общества выступает основной стратегией образования. В.П.Казначеев отмечал, что воспитание молодежи с системой жизненных установок на выживание в глобальном мире является основой предупреждения катастроф и снижения коэффициента утомляемости систем жизнеобеспечения.

В международных документах: Всеобщая Декларация прав человека (1948), Декларация прав ребенка (1959), Конвенция ООН о правах ребенка (1989), Всемирная Декларация об обеспечении выживания, защиты и развития детей (1990), План действий по осуществлению Всемирной Декларации об обеспечении выживания, защиты и развития детей в 90-е годы (1990) и других отмечается необходимость защиты прав ребенка на счастливое и безопасное детство. В частности, в Конвенции ООН о правах ребенка отмечается необходимость признать детей как единственно привилегированный класс и обеспечить им защиту счастливой детства от любых посягательств, справедливость со стороны взрослых и предоставить возможность пользоваться им на собственное благо. Данный документ раскрывает гуманистические права ребенка на жизнь, образование,

Specificity of organization and conduction of training practice of students of speciality 7.010101 “Preschool Education” at institutes of higher education (pedagogical schools and colleges) is reviewed in the article. The object and tasks of the practice, content and structural components.

Key-words: training practice, practice, content and structural components, evaluation criteria.

Чумичева Р.

УДК 343.627

БЕЗОПАСНОСТЬ ДЕТСТВА В КОНТЕКСТЕ НАЦИОНАЛЬНОЙ БЕЗОПАСНОСТИ ОБЩЕСТВА

Национальная безопасность общества как многонационального народа - носителя суверенитета и единственного источника власти в РФ обеспечивается состоянием защищенности жизненно важных интересов личности, общества и государства от внутренних и внешних угроз. В науке различают безопасность: социальную (правовую, интеллектуальную, духовно-культурную); экономическую (финансовую, хозяйственную, технологическую); территориальную (экологическую, сырьевую, жизненную); международную (информационную, политическую, социокультурную, межцивилизационную); личностную (нравственные и духовные ценности, традиции, культурная идентичность, интересы и потребности, стабильность). Существует три формы обеспечения безопасности: силовая, основанная на грубой силе, делающий ставку на социальный (групповой, этнический, национальный) эгоизм и возможность любого произвола при его реализации; «конкурентная», опирающаяся на силовые методы, но насилие в этом случае является не самоцелью и не главным способом разрешения конфликтов; отказ от насилия вообще, полное разоружение, где мораль, нравственность выступают единственным средством безопасности и разрешения всех конфликтов.

Говоря о безопасности необходимо отметить, что понятие «безопасность» традиционно означает не только и не столько незыблемую структуру общества, сколько некую (всегда относительную) степень его защищенности от различных форм насилия. В Федеральном Законе «О безопасности» (от 5 марта 1992 г.) под безопасностью понимается состояние защищенности жизненно значимых интересов личности, общества и государства от различного вида угроз. В психологии безопасность рассматривается в качестве базовой потребности личности

відповідністю освіти як потребам та завданням нового часу, так і окремої людини зокрема.

Освіта – складна педагогічна категорія. Вивчення її категоріального статусу з позиції філософсько-методологічних поглядів свідчить про те, розглядати її можна як цінність (державну, суспільну, особистісну), як систему (освітні заклади, що відрізняються за рівнем и профілем), як процес (рухання від мети до результату), як результат (рівень освіченості) (Б.Гершунський, М.Никандров, В.Ледньов).

У різні історичні епохи поняття «освіта» наповнювалося різним змістом, у нього вклади певний сенс, пов'язаний із соціальними очікуваннями та ціннісними установками суспільства. На сучасному етапі розвитку педагогічна освіта розглядається як системоутворювальна, інтегрована модель у складі декількох провідних компонентів (їх термінологічне навантаження, кількісний склад, внутрішні та зовнішні зв'язки, ієрархія можуть бути різними). Більше уваги у теоретико-методологічних та експериментальних дослідженнях приділяється змістовно-пізнавальному, мотиваційно-цільовому, діяльнісно-практичному (технологічному), оцінно-контрольному компонентам.

Проте, однією з провідних тенденцій останнього десятиліття є обговорення переходу вищої педагогічної освіти до ціннісної парадигми. Очевидним є той факт, що «саме освіта як найбільш технологічна та рухлива частка культури тримає руку на пульсі людських цінностей та ідеалів, індивідуального та суспільного менталітету та світогляду, поведінкових пріоритетів та конкретних вчинків» [2, с. 496]. Проблема ціннісних орієнтацій в освіті, аксіологічні аспекти підготовки майбутніх педагогів досить активно і плідно розглядаються у сучасних дослідженнях (І.Ісаєв, З.Равкін, М.Никандров, В.Сластьонін, В.Кремень, О.Сухомлинська, І.Бех, Є.Шиянов, І.Колесникова та ін.).

Гуманістична мета вищої педагогічної освіти (опанування професійними та духовно-моральними цінностями) потребує перегляду змісту освіти. Він, на думку вчених, повинен містити не тільки новітню наукову інформацію, але й гуманітарні знання та вміння, спрямовані на особистісне становлення, досвід творчої діяльності, емоційно-ціннісне ставлення до світу і людини (дитини), а також систему моральних почуттів та смислів, які визначають життєву та професійну поведінку. Таким чином, вища педагогічна освіта передбачає не тільки формування уявлень про майбутню професію, психологію дитинства, норми професійної етики, але й потребує емоційно-ціннісного ставлення до світоглядних та професійних понять, до реалізації своєї життєвої та професійної програми. Цю ідею підтримує сьогодні більшість педагогів.

Проведені дослідження показали, що найважливішим засобом передачі професійно значущих цінностей студентам є пробудження в них адекватних емоційних переживань (В.Зеньківський, Л.Виготський, П.Блонський, С.Рубінштейн, К.Ізард). Жодні знання так не виховують, як живі почуття. До того ж, змістовою базою емоцій є цінності. Таким чином, залучення студентів до суспільних та педагогічних цінностей, становлення їх емоційно-почуттєвої сфери є актуальним завданням педагогічної освіти.

Мета даної статті – науково-методичне обґрунтування ролі та значущості емоційно-ціннісної складової професійної підготовки педагогів (ціннісні орієнтації та емоційно-почуттєва сфера, їхній взаємовплив та взаємодія), можливостей реалізації цього компонента у процесі викладання деяких педагогічних дисциплін.

Викладення основного матеріалу. Професійна діяльність сучасного педагога поступово відходить від наставництва, моралізаторства, репродуктивної трансляції знань та досвіду в бік розуміння та співпереживання, співучасті, надання педагогічної підтримки замість «навчання правильній поведінці». На думку провідних педагогів та психологів, які визначають сучасну політику у сфері педагогічної освіти, уходить у минуле основне завдання школи – передача культурного досвіду у вигляді логічно завершеної системи знань, формування у дітей наукової картини світу...функціональні обов'язки вчителя, який вміє успішно працювати в умовах класно-урочної системи, але не вміє впливати на процеси духовного та душевного становлення дитячої особистості, змінюються на вміння проектування соціально-культурного середовища, створення психолого-педагогічних умов для сприятливого розвитку на основних етапах онтогенезу.

У своїх теоретичних та практичних пошуках сучасні науковці виходять з тих принципово важливих засад, які становлять концептуальне ядро гуманістичної парадигми освіти:

- освіта тлумачиться як культурний процес, сутність якого виявляється у гуманістичних цінностях та культурних формах взаємодії її учасників;

- особистість стає системоутворювальним началом у педагогічному процесі, її суб'єктність виявляється у тих рисах, які характеризують її автономність, незалежність, здатність до вибору, рефлексії, саморегуляції, самопізнання тощо;

- створення умов для розвитку індивідуально-особистісних здібностей та педагогічна підтримка дитячої індивідуальності розглядаються як головні цілі освіти;

10. Оцінка якості знань, умінь і навичок (повнота, усвідомленість, міцність, глибина, наявність системи у відповіді, зв'язок із життям тощо).

Додаток 11. Аналіз виховного заходу

1. *Оцінка основних особистісних якостей класного керівника (куратора) групи* (Компетентність куратора й рівень його ерудиції. Рівень зацікавленості у виховному заході. Ступінь демократичності у спілкуванні з вихованцями. Ступінь сприяння й допомоги вихованцям. Зовнішній вигляд куратора, культура мовлення, міміка і жести).

1. *Оцінка основних характеристик і поведінки вихованців* (Активність вихованців у процесі проведення заходу. Зацікавленість протягом усього часу заходу. Ступінь ініціативності й творчості вихованців. Рівень самостійності вихованців. Емоційність вихованців. Ступінь дисциплінованості вихованців).

3. *Оцінка змісту виховного заходу.* (Науковість і світоглядна спрямованість виховного заходу. Доступність змісту для даного віку вихованців. Ступінь актуальності змісту (зв'язок із життям). Доцільність і пізнавальна цінність змісту. Новизна й оригінальність змісту виховного заходу).

4. *Оцінка способів діяльності класного керівника (куратора) й вихованців.* (Ступінь раціональності й ефективності використання часу. Естетичність оформлення. Загальний стиль і культура спілкування всіх учасників заходу. Виразність, емоційність і дохідливість виступів. Ступінь участі вихованців у проведенні заходу (що домінує: участь чи присутність).

5. *Оцінка мети й результатів виховного заходу.* (Соціальна й педагогічна значущість мети, її конкретність і чіткість. Реальність у досягненні в даних умовах, за конкретний відрізок часу. Ступінь емоційного й виховного впливу. Навчальне й розвивальне значення даного заходу).

Резюме

У статті висвітлено специфіку організації й проведення навчальної педагогічної практики студентів спеціальності 7.010101 “Дошкільне виховання” у педучилищах і педколеджах. Розкрито мету, завдання, змістові й структурні компоненти практики.

Ключові слова: навчальна практика, мета, завдання, структурні компоненти практики.

В статті раскрыта специфика организации и проведения учебной педагогической практики студентов специальности 7.010101 “Дошкольное воспитание” в педучилищах и педколеджах. Раскрыты цель, задание, структурные компоненты практики.

Ключевые слова: учебная практика, цель, задачи, структурные компоненты практики.

творчих праць використовує педагог на занятті і як керує творчою уявою студентів.

3. *Особистісний підхід педагога до студентів на занятті.* (Чи враховує викладач індивідуальні пізнавальні інтереси студентів? Варіанти створення викладачем “ситуації успіху” на занятті. Як на емоційно-моральному рівні відображаються особистісні й ділові стосунки педагога зі студентами? Які почуття студентів виявились на занятті, чим вони були викликані? Як здійснювалось керування спілкуванням? Моменти заняття, де найбільш успішно формувались вольові якості студентів?).

4. *Майстерність викладача.* (Механізми впливу на студентів: наслідування, емпатія, рефлексія.

Уміння створювати психологічні умови для переконання: психологічний клімат, смислова єдність та ін. Рівень само презентації викладача на даному занятті (емоційність, енергійність, артистизм, манера поведінки, оптимістичність, культура мовлення, винахідливість, впевненість у собі та ін.).

5. *Показники прояву пізнавальних інтересів на занятті.* (Характер пізнавальної діяльності студентів (репродуктивний, пошуковий, творчий). Зовнішній прояв активності (емоційний відгук на інформацію педагога, інтенсивність виконання отриманого завдання, навик самоаналізу й самоконтролю, наявність умінь розв'язання пізнавальних завдань). Рівень сформованості пізнавальних умінь).

Додаток 10. Аспектний аналіз заняття на тему

“Перевірка й оцінювання знань, професійних умінь і навичок студентів”

1. Місце контролю в структурі навчального заняття.
2. Яка функція контролю найбільш виражена на занятті?
3. Методи контролю, доцільність їх застосування.
4. Види перевірки домашнього завдання.
5. Розвиток в студентів навичок самоаналізу й самоконтролю (взаємна перевірка, рецензування відповідей, запитання тим, хто відповідає та ін.).
6. Врахування індивідуальних особливостей студентів під час оцінювання знань, умінь і навичок.
7. Способи активізації студентів під час перевірки та оцінки знань.
8. Скільки та які оцінки були виставлені на занятті, їх об'єктивність та аргументованість.
9. Зміст і характер запитань та завдань (відтворювальні, проблемні, спрямовані на встановлення причинно-наслідкових зв'язків та ін.).

- у педагогічний процес активно запроваджуються результати новітніх психологічних досліджень: важливе значення надається процесам персоналізації, ідентифікації, само актуалізації як внутрішнім механізмам індивідуального саморозвитку;

- зміст освіти включає когнітивний, креативний та духовно-моральний компоненти у їх єдності та взаємодії;

- основу суб'єкт-суб'єктної взаємодії в освітньому процесі становлять діалог, культурний полілог, співробітництво, пошук та вибір культурних смислів, моделей та варіантів власної освітньої діяльності.

Все це означає перехід педагогіки та освітньої практики від парадигми формування особистості з заданими рисами та якостями до обґрунтування освіти як особистісно орієнтованого культуровідповідного процесу. Метафорично освіта визначається як творення образу Людини в індивіді.

Готовність майбутнього педагога працювати у межах гуманістичної парадигми можна забезпечити за умов аксіологічного характеру навчально-виховного процесу, осягнення особистісного смислу професійних знань, діалогічним характером стосунків викладачів та студентів, набуття досвіду творчої діяльності, опанування цінностями освіти як засобами педагогічної підтримки самобудівництва особистості, як системоутворювальним компонентом педагогічної діяльності. У педагогічній професії завжди складаються особистісні стосунки людей, яких «разом поєднали цінності та смисли освіти» [4, с. 52]. Такими цінностями освіти для майбутніх педагогів виступають ідеали, або моральні орієнтири навчання та виховання: істина, добро, особистість, краса, любов, свобода, творчість, вибір та ін.

Цінності як переваги диктуються почуттями та приймаються свідомістю. Вони визначають те, до чого треба прагнути, ставитися з повагою, визнанням та шануванням. Поєднання почуттів та смислу в цінностях визначає способи поведінки людини. Завдяки почуттям та емоціям цінності сприймаються нами. За допомогою свідомості вони осмислюються і визнаються. Таким чином, ціннісна основа освіти повинна у рівній мірі бути зорієнтованою на емоції та смисл. Порушення цього природного балансу приводить до виникнення небажаних радикальних педагогічних підходів (рішучих, жорстких) [1, с. 34-35].

У відповідності з філософськими, соціологічними та психолого-педагогічними концепціями виокремлюються цінності абсолютні та відносні, духовні та матеріальні, суб'єктивні та об'єктивні, загальнолюдські і особистісні, педагогічні. У цілісному педагогічному процесі інтегруються ментальні, загальнолюдські, особистісні та

педагогічні цінності. У зв'язку з цим головним завданням, наприклад, історії педагогіки як початкової дисципліни стає орієнтація студентів на систему духовно-моральних ідеалів, у якій пріоритетною є ідея вільного ціннісного самовизначення особистості з опорою на гуманістичне мислення.

Аксіологічна мета педагогічної освіти потребує перегляду принципів, змісту, форм та методів вивчення історії педагогіки. Тому конструюючи зміст курсу, спираємося на його аксіологічних аспектах, орієнтуємо студентів на свідомий вибір педагогічних ідеалів, норм педагогічної поведінки, цільових установок педагогічної діяльності, відкриття особистісного смислу в універсальних цінностях. Однією з таких універсальних цінностей, яка облагороджує людину, суспільні відносини, робить людей щасливими є любов до дітей. Чи стане вона особистісно значущою для майбутніх педагогів? Вивчаючи курс історії педагогіки, вони знаходять відповіді на питання: як навчитися любити дітей «плідною любов'ю»? Як стати улюбленим педагогом? Як віддати своє серце дітям подібно Я.Коменському, Й.Песталоцці, Я.Корчаку, К.Ушинському, А.Макаренку, В.Сухомлинському? Так, у книзі Я.Корчака «Як любити дітей» викладена концепція виховання, яка базується на любові до дитини і глибокому вивченні її індивідуальності, прийнятті цінності дитинства. Педагогічні роздуми автора розцінюються студентами як моральні максими.

Німецький філософ М.Гартман одним з перших обґрунтував поняття «особистісна цінність». Крім всезагальної значущості людських вчинків у них є дещо власне. Це те, що на місці конкретної людини ніхто інший не міг та не повинен був робити. Таким чином, з'являється розуміння особистісного, як такого, що належить тільки особистості, носію внутрішнього суб'єктного світу, що виокремлює людину завдяки діяльності її свідомості.

Свідомість керується почуттями та емоціями, коли досягає цінності. Загальні цінності стають особистісними за умови включення діяльності свідомості ненасильницьким шляхом. Людина, яка постійно знаходиться у ситуації вибору одного з альтернативних рішень, критерієм вибору вважає осмислену цінність. Значення усвідомлення, надання смислу будь-якій цінності не є абсолютною цінністю, також не є абсолютною цінність емоцій. Проте вони міцно пов'язані зі смислами, які присутні у підсвідомості й виявляються емоційно – це те передзнання, що визначає людяність людини (М.Гартман). Тому буття будь-якої речі як дійсної цінності досягається в емоційному акті, а не в інтелектуальному. Більше того, як стверджував М.Шелер, існує чиста апріорна цінність: «емоційне у

3. Які методи навчання використовуються педагогом (пошукові, дослідницькі, проблемний виклад).
4. Співвідношення діяльності викладача й діяльності студентів.
5. Обсяг і характер самостійних робіт студентів, співвідношення репродуктивних і творчих завдань.
6. Способи підвищення в студентів позитивної мотивації до навчання.
7. Постановка викладачем проблемних запитань, створення проблемних ситуацій, показ їх розв'язання.
8. Володіння педагогом способами створення проблемних ситуацій.
9. Дотримання правил постановки навчальної проблеми.
10. Використання підручників, посібників, хрестоматій, ТЗН, співвідношення репродуктивної і творчо-пошукової роботи з ними. Відповідність підбору наочних посібників вимозі проблемного навчання.
11. Наявність в студентів пізнавальних умінь: формулювання проблеми, висунення та обґрунтування гіпотези, знаходження шляхів доведення (спростування гіпотези), перевірка правильності її розв'язання.
12. Уміння студентів здійснювати логічні операції.
13. Розвиток пізнавальних здібностей учнів на занятті (що це доводить?).
14. Труднощі, що виникли в учнів, їх причини. Як вони були усунені?

Додаток 9. Психологічний аналіз навчального заняття

1. *Діяльність викладача, спрямована на стимулювання пізнавальної активності студентів на занятті* (Як зміст навчальної інформації мобілізує увагу студентів на осмислення проблеми, підводить їх до виокремлення в нового, орієнтує на використання знань в житті і практичній діяльності? Що використовує педагог для створення на занятті емоційно-психологічного настрою? За допомогою яких методів, засобів і прийомів викладач стимулює пізнавальну активність учнів, підтримує їх інтерес у процесі навчального заняття? Виділіть основні моменти в педагогічній техніці викладача, спрямовані на стимуляцію в учнів пізнавальних інтересів. Як педагог знімає напругу, втому студентів на занятті?).

2. *Організація діяльності мислення та уяви студентів на занятті.* (На якому рівні формуються знання студентів: на рівні конкретно-чуттєвих уявлень, понять, узагальнюючих образів, “відкриттів”, виведених формул тощо. За допомогою яких прийомів педагог домагається активності й самостійності мислення студентів: система запитань, створення проблемних ситуацій, проблемно-евристичні завдання тощо. Які види

Додаток 7. Пам'ятка для аналізу семінарського заняття

1. *Тема, мета і завдання* семінарського заняття.

2. *Тип* заняття (семінар-дискусія, з використанням евристичної бесіди, семінар-обговорення доповідей, рефератів, класичний семінар (семінар із виступами студентів) та ін.). Доцільність вибору типу заняття з точки зору теми в цілому й дидактичної мети заняття.

3. *Структура* семінарського заняття. Відповідність структури даному типу навчального заняття. наявність організаційної, навчально-дискусійної та мотиваційно-оцінювальної (заключної) частин семінарського заняття. Послідовність окремих етапів заняття. Забезпечення цілісності й завершеності семінарського заняття.

4. *Організація навчально-дискусійної частини* семінарського заняття. Актуалізація знань учнів. Постановка викладачем проблеми. Індивідуальне висунення гіпотез вирішення проблеми. Групове (парне, колективне) обговорення проблеми й висунення гіпотез. Обговорення всім класом запропонованих шляхів розв'язання проблеми. Винесення узгодженого рішення й підведення підсумків.

5. *Методи* формування в студентів професійних знань, умінь і навичок (доповідь, бесіда, диспут, рецензування та обговорення рефератів, "мозковий штурм"). Як проходить висунення викладачем проблемних запитань для обговорення? Чи поєднується дискусія з ігровим моделюванням (діловими іграми)? *Прийоми* навчання на занятті (постановка викладачем проблемних запитань, інформаційні висловлювання, уточнюючі запитання, стимулювання активності студентів.

6. *Форми організації* й проведення семінарського заняття (індивідуальні виступи, колективне (парне, групове) обговорення проблеми, тощо). Оптимальність сполучення на занятті індивідуальних, групових, колективних, парних форм навчання.

7. *Засоби* навчання. Відеоматеріали, фотоілюстрації, представлені як докази, аргументи. Використання таблиць, діаграм. Виставка науково-методичної літератури тощо.

Висновки: чи були дотримані принципи впорядкованості ходу обговорення проблеми й ввічливості? Чи вдалося викладачу досягти невимушеності й свободи обговорення проблемних питань? Якщо так, то за допомогою яких методів і засобів йому вдалося? Якщо ні – то в чому причина невдачі?

Додаток 8. Аналіз навчального заняття проблемного типу

1. *Тема, мета і завдання* навчального заняття.

2. Актуалізація знань і способів діяльності студентів.

дусі: любов, ненависть, бажання, почування та перевага – також мають апріорний зміст, який вони не беруть у мислення, і який утверджується етикою незалежно від логіки» [1, с. 276].

Разом з тим, такі цінності, як освіта, праця, творчість, культура, громадянське суспільство, справедливість, особистісний смисл не можуть бути продуктом тільки емоційно-апріорного досвіду особистості і складати основу її оцінних відношень. Вони представлені у свідомості у вигляді своєрідного емоційного коду, іноді виявляючи себе в інтуїтивних осяянь. Однак для того, щоб цінності стали надбанням свідомості, вони повинні через процес придання смислу.

Провідним критерієм пізнання, за І.Кантом, ознакою його істинності або хибності можуть бути тільки цілісна співвіднесеність емоційно-почуттєвого та суб'єктно-смислового, які властиві будь-якому явищу. Моральність внутрішнього смислу породжується тільки у переживаннях свідомості суб'єкту пізнання. Критерій добровільності визначає ненасильницький, не нав'язаний викладачем спосіб прийняття студентом смислу. Добровільність визначає і критерій самодіяльності як можливості творчого переосмислення різних варіантів знання, що пропонуються.

Як вже стверджувалося, виховання студентів на реально функціонуючих у суспільстві цінностях є основною метою вищої освіти. Проте, актуальним і сьогодні залишається питання: як її досягти? Проведені спеціальні дослідження показали, що важливішим засобом передачі професійно значущих цінностей майбутнім педагогам є пробудження в них адекватних емоційних переживань. К.Ушинський, вказуючи на те, що почуття найбільш ясно та вірно відображають наше ставлення до світу, писав: «Виховання та життя, викликаючи все частіше і частіше з душі нашої ті або інші почуття, те або інше вроджене прагнення, роблять їх керівниками наших думок та наших справ» [5, с. 31].

Як ми вже вказували, змістовою основою емоцій є цінності. Моральні емоції, рівно як і інтелектуальні, соціальні, естетичні тощо, сягають до відповідних цінностей. Характеристика почуттів як своєрідних оцінок дійсності, або інформації про неї – загальноновизнана точка зору філософів, психологів та фізіологів. В.Додонов підкреслював: «Емоції є не що інше, як діяльність оцінювання інформації, яка поступає у мозок про зовнішній та внутрішній світ, яку відчуття та сприйняття кодують у формі його суб'єктивних образів» [3, с. 29]. Які б педагогічні поняття не формували ми у студентів, які б потреби та мотиви не визначали їхню діяльність, особистісно значущими, стійкими, дієвими вони стають лише в тому випадку, коли їм вдасться увійти в сферу емоційних стосунків, закріпитися в ній. Велике значення має і встановлений сучасною

психологією зв'язок між системою цінностей людини та її волею, між емоціями та волею, бо і емоційна, і вольова сфери визначають поведінку людини (В.Зеньківський, С.Рубінштейн, Л.Божович, Б.Теплов, К.Ізард).

Сучасна ситуація, що склалася у вищій школі, не завжди насичує емоційний світ студентської особистості, особливо позитивним досвідом, робить його багатобарвним та глибоким. Ось чому цілеспрямована викладацька діяльність та педагогічне спілкування, підґрунтям яких стає емоційно-ціннісний компонент, здатні структурувати емоційний світ, підтримувати його, створювати умови для емоційно-ціннісних проявів студентів, формувати механізми емоційно-вольової регуляції.

На підставі вивчення літератури та власного досвіду емоційно-ціннісний компонент у професійній освіті можна розглядати як цілеспрямований розвиток емоційно-вольової сфери майбутніх педагогів, формування у них системи значущих для особистості та суспільства ціннісних орієнтацій, які накопичені у змісті освіти, реалізуються у навчально-виховній діяльності і стають підґрунтям подальшої життєвої та професійної творчості. Зазначимо, що для майбутніх педагогів найбільш важливими є наступні педагогічні цінності: дитина, її духовно-моральне, психічне, фізичне здоров'я та щастя; дитинство як самоцінний етап життя та його субкультура; професійні знання та вміння; педагогічна творчість; опанування інноваційними технологіями та активними методами навчання.

Емоційно-ціннісний компонент як невід'ємна складова педагогічної освіти виконує декілька найважливіших функцій. Серед них виокремимо:

- аксіологічна функція, пов'язана з передачею значущих моральних та професійних цінностей;

- розвивальна: розвиток емоційної сфери є частиною єдиного процесу психічного розвитку людини, який полягає у поступовій диференціації емоцій та збагаченні якісної палітри переживань, коли причиною переживань стають більш важливі професійні явища та складні потреби особистості;

- інтегративна: впливаючи на інші компоненти освіти через насичення їх емоційно-ціннісними смислами, через дію закону «емоційної регуляції діяльності», через поєднання двох видів пізнання (через аргументи та через переживання), створення афективно насиченого фону емоційно-ціннісний компонент надає цілісності освітньо-виховному процесу;

- комунікативна: формування культури спілкування учасників педагогічного процесу за умови збагачення досвіду спільних та індивідуальних переживань, створення сприятливого психологічного комфорту для розуміння та прийняття одне одного;

6. *Методи викладання* навчального матеріалу (пояснювально-ілюстративні, проблемні, частково-пошукові (евристичні). Чи відповідають методи викладання змістові матеріалу, типу, меті й завданням лекції? Які методичні прийоми активізації мислинневої діяльності використовує викладач під час лекції? Чи здійснювалась мотивація навчання протягом всього навчального заняття? Система запитань, які пропонує викладач. Який характер вони носять: репродуктивний чи проблемно-пошуковий?

7. *Матеріально-технічне й навчально-методичне* забезпечення лекційного заняття. Чи підготовлені наочні посібники (методичні рекомендації, хрестоматії, підручники, посібники, програми тощо), різноманітні ТЗН. Їх доцільність і необхідність на занятті.

Результати лекції. Висновки та пропозиції. Досягнення мети й реалізація завдань. Виконання плану. Якість знань учнів (усвідомленість, глибина, міцність, гнучкість тощо). Освітнє, виховне й розвивальне значення лекції. Що цінного з даної лекції можна рекомендувати для впровадження в практику інших педагогів.

Додаток 6. Аналіз практичного (лабораторного) заняття

1. *Тип заняття.* Доцільність вибору типу заняття з точки зору теми в цілому й дидактичної мети заняття.

2. *Структура* практичного (лабораторного) заняття. Відповідність структури заняття даному типу навчального заняття. Послідовність окремих його етапів. Наявність *інструктажу*.

3. *Методи формування в студентів професійних умінь і навичок* (вправи, пояснення способів виконання дій (інструктаж), імітаційно-ігрові вправи, експеримент, досліди тощо). Відповідність методів загальній спрямованості навчання, завданням навчання, дидактичній меті, специфіці предмета.

4. *Форми організації роботи* на занятті (індивідуальне і фронтальне виконання завдань, групова робота та ін.). Оптимальність сполучення на занятті індивідуальних, групових і фронтальних форм організації навчання.

5. *Матеріально-технічне й навчально-методичне* забезпечення практичного (лабораторного) заняття. Чи підготовлені наочні посібники (методичні рекомендації, хрестоматії, підручники, посібники, програми тощо), прилади, різноманітні ТЗН. Їх доцільність і необхідність на занятті.

Висновки та пропозиції. Досягнення мети й реалізація завдань практичного (лабораторного) заняття. Виконання плану. Якість закріплених знань студентів. Обсяг сформованих професійних умінь і навичок учнів. Що цінного з даного практичного (лабораторного) заняття можна рекомендувати для впровадження в практику інших педагогів.

Додаток 4. Питання для аспектного аналізу заняття на тему “Формування в студентів професійних умінь і навичок на занятті”

1. Які завдання формування професійних умінь і навичок були накреслені на занятті?

2. Методи формування в студентів професійних умінь і навичок (вправи, пояснення способів виконання дій (інструктаж), імітаційно-ігрові вправи, експеримент, досліди тощо). Характер використовуваних методів навчання (репродуктивний, творчий, частково-пошуковий та ін.). Відповідність методів загальній спрямованості навчання, завданням навчання, дидактичній меті, специфіці предмета.

3. Форми організації роботи з формування в студентів професійних умінь і навичок на занятті (індивідуальне, фронтальне виконання завдань, групова робота та ін.). Оптимальність сполучення на занятті індивідуальних, групових і фронтальних форм організації навчання.

4. Засоби забезпечення роботи з формування в студентів умінь і навичок. Чи підготовлені методичні рекомендації, алгоритмічні картки, зразкові матеріали, програми, прилади, різноманітні ТЗН для організації відповідної роботи? Їх доцільність і необхідність на занятті.

Додаток 5. Пам’ятка для аналізу лекції

1. *Тема, мета і завдання* лекції: чи визначає педагог мету заняття, чи інформує про цілі та завдання лекції.

2. *Тип лекції* (вступна, проблемна, інформаційна, з елементами бесіди, настановча, заключна). Доцільність вибору з точки зору теми в цілому і дидактичної мети заняття. зв’язок лекції з попередніми, як він здійснюється.

3. *Структура лекції*. Відповідність структури лекції даному типу навчального заняття. Послідовність окремих етапів лекції. Забезпечення цілісності й завершеності навчального заняття.

4. *Зміст лекції*. Відповідність змісту лекції програмовим завданням. Реалізація основних дидактичних принципів (ідейна спрямованість, науковість, зв’язок теорії з практикою, майбутньою професією, з досвідом студентів, із життям та ін.). Логіка та послідовність вивчення матеріалу; виділення вузлових понять; диференціація навчального матеріалу за мірою його складності; формулювання висновків – хто формулює, коли? Чи пропонуються завдання для самостійної роботи? Чи даються методичні поради щодо її виконання?

5. Здійснення *внутрипредметних зв’язків*. Встановлення *міжпредметних зв’язків*, понять (чи розкриває їх викладач? Як розкриває?).

- продуктивна функція: емоції та ціннісні орієнтації впливають на творче пізнання та перетворення світу, оскільки освіта має бути спрямована не тільки на засвоєння цінностей, але й на формування особистості, яка буде здатною їх примножувати та створювати.

Досвід показує, що реалізація емоційно-ціннісного компонента у професійній підготовці майбутніх педагогів є можливою за наступні умови: перш за все він повинен знайти висвітлення у змісті педагогічної освіти; на всіх етапах відбору найбільш значущих професійно ціннісних груп, їх ієрархії, формування його складу у залежності від професійної спрямованості, від специфіки навчальної дисципліни, що викладається, необхідно спиратися на принципи повноти та врахування особистісного досвіду студентів, їх індивідуальних та соціальних особливостей, пріоритетних мотивів та актуальних потреб, рівень розвитку емоційно-ціннісної сфери; забезпечувати емоційно насичене освітнє поле за умови спільних переживань у процесі викладання; використовувати позитивний вплив особистості викладача (те, що говорить улюблений викладач, стає для більшості студентів важливим та значущим, а отже кожне слово володіє підвищеною силою емоційного навіювання).

В умовах переорієнтації педагогічної освіти на загальнолюдські та національні цінності актуалізується смислопошукова функція педагогічної діяльності. Особливо, коли це стосується розробці нового змісту освіти. В.Зінченко вводить до наукового обігу поняття «живе знання». Це знання, яке переосмислене стосовно себе, своїм пристрастям, перевагам, позиції, досвіду, знання, в якому суб’єкт відкриває свій особистісний смисл і за допомогою якого він зможе стати творцем власного життя та професійної діяльності. Тож, зміст освіти не може бути зведений тільки до його наукового компоненту. Він доповнюється суб’єктними смислами і завдяки цьому створює основу для емоційного переживання знання, яке вивчається, особистісними структурами свідомості студентів. Говорячи про «живе знання», вчені також підкреслюють те, що воно будується на зв’язку науки та мистецтва (Г.Шпет, С.Франк), бо воно більш цілісно та системно відображає життя або окремі його елементи. Крім цього, позанаукові джерела педагогічних знань (художня, мемуарна та публіцистична література, твори живопису, документальні та художні кінофільми), які активно використовуються нами у викладанні курсу історії педагогіки, сприяють реалізації афективно-комунікативної функції професійного спілкування, породжуючи достатньо сильні переживання та емоції, які дозволяють студенту відрефлексувати своє справжнє «Я». Такі матеріали не можуть бути нав’язаними, їх можна лише пропонувати з метою пробудження власне гуманних переживань – болі, гіркоти, смутку,

розчарування, співчуття, обурення, сорому, здивування, натхнення, любові, вдячності тощо. Пройшовши шляхом переживань, розвинута цими переживаннями свідомість неминуче звертається до пошуку виходу, набуває нових смислів та цілей.

Висновки. Сьогодні є важливим, щоб вчені та викладачі усвідомили значущість емоційно-ціннісної освіти майбутніх педагогів. Постановка цієї проблеми на одне з провідних місць сучасної педагогічної освіти дозволить наповнити професійну підготовку духовним сенсом, позбавить сучасні покоління майбутніх вихователів від надмірного прагматизму та безсердечності. Насичення навчальних програм, посібників та методичних матеріалів ціннісною складовою ще не забезпечує їх визнання та прийняття на рівні мотивів власного професійного та особистісного життя. Необхідна відповідна технологія формування емоційно-ціннісних орієнтацій, що має спиратися на механізми та рівні їх опанування, а відтак на адекватні методи і засоби педагогічного впливу, що є завданнями наступного етапу дослідження.

Резюме

У статті розглядається проблема значущості емоційно-ціннісного компоненту у підготовці майбутніх педагогів у контексті особистісної парадигми освіти, подано його науково-методичне обґрунтування та представлені деякі можливості реалізації у педагогічному процесі

Ключові слова: аксіологічний підхід, цінність, емоційна сфера особистості, професійна підготовка, педагогічні цінності, емоційно-ціннісний компонент.

В статье рассмотрена проблема значимости эмоционально-ценностного компонента в подготовке будущих педагогов в контексте личностно-ориентированного образования, представлено его научно-методическое обоснование и некоторые возможности реализации в обучении.

The article deals with a problem of the significance of the emotionally valuable component of teacher's training in the context of the personally oriented education; its scientific methodical foundation and certain possibilities of its realization are provided.

Список літератури

1. Бондаревская Е., Кульневич С. Педагогика: личность в гуманистических теориях и системах воспитания. – Ростов н/Д: ТЦ «Учитель», 1999.
2. Гершунский Б. Образовательно-педагогическая прогностика. Теория, методология, практика. – М., 2003.

оцінка усвідомленості засвоєння учнями нового матеріалу.

V етап. Домашнє завдання

Повідомлення домашнього завдання. Інструктаж щодо його виконання

обсяг роботи; характер домашнього завдання (репродуктивний, творчий); наявність інструктажу, його доступність і зрозумілість.

VI етап. Підведення підсумків, загальна оцінка заняття

Характеристика роботи класу ступеня оволодіння знаннями й способами діяльності. Показ учням типових недоліків у знаннях, уміннях й навичках.

що дало навчальне заняття студентам у навчально-виховному плані, плані практичних навичок і вмінь, самостійної роботи; якість знань, умінь і навичок; дисципліна студентів на окремих етапах заняття, реакція викладача на порушення дисципліни, прийоми її подолання; загальна організація заняття.

ВИСНОВКИ: доцільність структури заняття, її відповідність типу та виду навчального заняття; етапи заняття, їх послідовність, логічність, взаємозв'язок; співвідношення етапів заняття й використаного часу (правильність, доречність); пропозиції щодо вдосконалення структури навчального заняття; рекомендації щодо більш раціонального використання часу на занятті.

III. Робота над новим навчальним матеріалом

Повідомлення педагогом нового навчального матеріалу. Формування пізнавальних мотивів майбутньої діяльності. Встановлення усвідомленості матеріалу, осмислення зв'язків і відношень між фактами і явищами.

актуалізація опірних знань; зміст і методи подачі нового матеріалу; обсяг і система знань, що подається викладачем; послідовність, чіткість викладу нового матеріалу; активізація пізнавальної діяльності: способи підтримки інтересу й уваги студентів на окремих етапах викладу; постановка проблемних запитань, створення проблемних ситуацій; роль і місце самостійної роботи учнів у процесі вивчення нового матеріалу; відповідність застосованих методів змісту заняття, доцільність їх вибору.

середина, кінець) заняття це відбувалось, як при цьому проводилась психологічна підготовка до сприймання нового матеріалу, його подача, закріплення й застосування. Так само аналізується час здійснення таких елементів заняття, як опитування студентів, перевірка домашнього завдання.

4. Якісне використання часу на окремі елементи заняття, наприклад, як раціонально та ефективно під час вивчення нового матеріалу було використано час на опитування, що він дав, як працював при цьому клас, скільки часу говорив викладач.

IV. Закріплення нових знань

Організація діяльності студентів щодо застосування отриманих знань на практиці

відбір матеріалу для закріплення знань студентів (який матеріал відібрано, мотивація відбору); методика закріплення знань; самостійна робота студентів під час закріплення знань; зворотній зв'язок,

3. Додонов В. Эмоция как ценность. – М., 1978.
4. Сенько Ю. Гуманитарные основы педагогического образования. – М., 2000.
5. Ушинский К. Педагогические сочинения в 6-ти т. / Сост. С.Егоров, - М., 1988. – т.2.

Замороцька В.

УДК: 371. 134: 371. 214. 114

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДНЗ: СУТНІСТЬ, ЗМІСТ, СТРУКТУРА

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Зміна освітньої парадигми від традиційної до особистісно орієнтованої, перехід освіти на державні стандарти вимагають від вищої педагогічної школи досконалої підготовки майбутніх педагогів, у тому числі працівників галузі дошкільної освіти. Сучасний вихователь дітей дошкільного віку – це професіонал, який орієнтується в наукових досягненнях, в інноваціях психолого-педагогічної науки, володіє різними технологіями навчання, виховання і розвитку дітей, здатний до саморозвитку, самовдосконалення, самоделювання та самопроекування в різних сферах життєдіяльності, в тому числі в професійній. У зв'язку з цим існує постійна неослабна увага науковців до підвищення рівня професіоналізму майбутніх вихователів дітей дошкільного віку в процесі професійної підготовки у вищих навчальних закладах, спроможних виховати активну, самостійну творчу особистість.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Закони України «Про освіту» і «Про дошкільну освіту», Державна Національна програма «Освіта» (Україна XXI століття), Концепція дошкільного виховання в Україні спрямовують педагогічний процес сучасних навчально-виховних закладів, зокрема дошкільних установ, на реалізацію ідей національного виховання у контексті загальнолюдських пріоритетів. Існуюча нині теорія та практика суспільного дошкільного виховання потребує оновлення, а саме: необхідно суттєво поліпшити підготовку вихователів дошкільних закладів.

Праці Л.Артемової, А.Богуш, Н.Калініченко, Г.Лаврентьєвої, В.Майборода, С.Мельничука, О.Проскури, О.Сухомлинської,

М.Собчинської характеризуються продуктивним підходом до аналізу питань підготовки спеціалістів для дошкільних установ та використання матеріалів, що були вилучені з наукового обігу, осмислення процесів, специфічних для України. Для розгляду означеної проблеми мають теоретичне значення історико-педагогічні праці з підготовки педагогічних кадрів Л.Артемової, Н.Бібік, В.Бондаря, З.Борисової, Л.Вовк, М.Євтуха, С.Золотухіної, О.Мороза, Г.Панченко, Л.Попової, Р.Семерникової, В.Смаля, Г.Шевченко, М.Шкіля, М.Ярмаченка та ін. Позиціям сучасного спрямування педагогічної науки та безпосередньо питанням дошкільної освіти присвячені дисертаційні роботи Ф.Андрєєвої, І.Ларіної, С.Попиченко, В.Сергєєвої, Т.Улюкаєвої та ін.

Формування цілей статті (постановка завдання). У статті розглядаємо сутність та структуру навчально-методичного забезпечення як важливого чинника підвищення якості вищої освіти в системі підготовки майбутнього вихователя ДНЗ.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Потреба в забезпеченні на всіх рівнях наскрізної і послідовної підготовки майбутніх вихователів обумовила необхідність звернення до визначення сутності НМЗ навчального процесу.

На основі ґрунтовного вивчення навчально-методичної літератури другої половини ХХ – початку ХХІ ст. визначено її види: 1) підручник; 2) навчально-методичне забезпечення дисципліни; 3) навчально-методичне та наукове забезпечення навчально-виховного процесу; 4) навчально-методичний комплекс з курсу (навчальна програма дисципліни; тематичний план курсу; структурно-графічні схеми вивчення курсу в різних формах і групах навчання; методичне забезпечення лекційних і практичних занять; методичні вказівки до самостійної роботи студентів; перелік контрольних питань, завдань для проведення поточного та модульного контролю; тематика курсових робіт; навчальна та навчально-методична література) [1]; 5) навчально-методичний комплекс професійно-орієнтованих дисциплін напряму підготовки; 6) навчально-методичний посібник; 7) навчально-методичний посібник для практичних занять та самостійної роботи з навчальної дисципліни; 8) навчальний посібник для проведення лабораторних робіт з дисципліни; 9) навчальний практикум з дисципліни; 10) навчальна програма з дисципліни; 11) навчально-методичні матеріали до вивчення дисципліни; 12) навчально-методичні матеріали до вивчення курсового проекту з дисципліни; 13) навчально-методичні матеріали до семінарських занять; 14) навчально-методичні рекомендації; 15) навчальне кіно.

Додаток 3. Структурний і структурно-часовий аналіз навчального заняття

Етапи навчального заняття Зміст етапу	Критерії аналізу	Структурно-часовий аналіз заняття
1	2	3
I етап. Організація навчального заняття		
Привітання.	готовність	1. Раціональний розподіл всього часу (90 хвилин) між окремими структурними елементами навчального заняття (чи доцільно було за даних умов виділяти саме такий час) на опитування, на
Визначення відсутніх, перевірка готовності учнів до заняття.	приміщення й робочих місць; психологічна готовність студентів до заняття; зв'язок з попереднім заняттям, постановка перед учнями загальних завдань.	психологічну підготовку до сприйняття нового матеріалу, на пояснення й закріплення нового матеріалу, на домашнє завдання).
II. Перевірка виконання домашнього завдання		
З'ясування рівня знань студентів з домашнього завдання, визначення типових недоліків у знаннях і причини їх появи, ліквідація недоліків	вид перевірки (письмова, усна); форма організації перевірки знань учнів (індивідуальна, фронтальна); зміст і методика питань, їх характер (репродуктивний, творчий); якість відповідей учнів; активність групи: наскільки і яким чином залучались учні під час опитування до виправлення й доповнення відповідей, до постановки питань одногрупнику, до рецензування відповідей; підсумки перевірки; оцінка знань.	2. Раціональність кожного зі структурних елементів заняття: які його елементи треба було б скоротити в часі, а які збільшити і для чого саме? 3. Розподіл часу всередині окремих структурних елементів заняття, тобто скільки часу в цілому було приділено на засвоєння нового матеріалу, в який час (початок,

6. Педагогічна техніка (техніка мовлення: голос, дикція, темп, паузи, інтонація; спосіб артикуляції: окання, акання, шепелявлення; володіння невербальними засобами спілкування: жести, міміка).

7. Зовнішній вигляд педагога (постава тіла, хода, стиль одягу, зачіска, прикраси).

8. Педагогічна естетика навчального заняття (інтер'єр аудиторії, наочне оформлення змісту навчального заняття).

9. Естетика діяльності педагога на занятті (щирість, відкритість, життєрадісність, емоційність, емоційна рівновага, внутрішня краса, почуття гумору, невимушеність, природність жестів тощо).

10. Імідж викладача (креативність, енергійність, оптимістичний підхід до всього, що відбувається на занятті; педагогічна імпровізація, винахідливість та ін.). Засоби створення власного іміджу. Як у взаємодії з учнями (студентами) поєднуються стиль спілкування й імідж, створений викладачем?

11. Що позитивного можна використати в майбутній педагогічній діяльності?

Додаток 2. Аспектний аналіз навчального заняття на тему

“Методи, прийоми й засоби навчання студентів”

1. Які методи застосовуються на занятті (пояснювальні, ілюстративні, репродуктивні, проблемні, частково-пошукові, дослідницькі, методи контролю й самоконтролю)?

2. Яке поєднання методів навчання було обрано для розкриття нового матеріалу? Обґрунтуйте вибір методів навчання.

3. Методи закріплення та вироблення професійних умінь і навичок.

4. Методи стимуляції й мотивації навчальної діяльності.

5. Які прийоми використовує викладач?

6. Методи перевірки пройденого матеріалу.

7. Чи відповідають методи й прийоми навчання змістові матеріалу, типу, меті й завданням навчального заняття, індивідуальним особливостям учнів, специфіці предмета?

8. Чи відповідають методи й прийоми навчання реалізації освітньо-виховних і розвивальних завдань?

9. Використання навчальних посібників, дидактичного матеріалу, наочних посібників і ТЗН на занятті.

10. Роль і місце навчального (демонстраційного) експерименту, таблиць, кінофільмів, відео та інших засобів наочності. Використання дошки, довідників, додаткових літературних джерел.

У методичному відношенні забезпечується така побудова підручника, при якому його зміст і розташування розділів строго відповідає даній учбовій програмі. Велике методичне значення має внутрішня цілісність розділів, кожна з яких є закінченим ступенем в системі знань по предмету. Так само внутрішньо закінченими є і частини розділів – параграфи. При цьому дотримується чіткість логічного плану, строга логічна послідовність розташування матеріалу. У багатьох підручниках параграфи і розділи завершуються короткими висновками.

Важлива проблема – ілюстрація підручника, продуманий підбір ілюстрацій, їх ясність, виразність, здатність підсилувати пізнавальні і виховні функції тексту. Перевага при ілюстрації віддається тим розділам підручника, зміст яких або має відносно більше значення, або не може бути добре зрозумілим без відповідних зорових образів.

З метою забезпечення активного, глибокого і міцного засвоєння студентами знань, які подано в підручнику, для кращого розвитку пізнавальних сил і інтересів, а також для досконалішого використання підручника викладачем, текст у ряді випадків супроводжується питаннями та завданнями. Питання і завдання по характеру дій, відрізняються великою різноманітністю. Перші вимагають тільки розумових операцій, інші – розумових операцій, записів, зарисовок, креслень (наприклад, завдання на кількісні розрахунки, завдання по виконанню графічних робіт, по складанню і запису плану або конспекту статті тощо), треті – розумових операцій і яких-небудь спостережень або практичних робіт тощо. Велике значення мають також питання та завдання для повторення вивченого матеріалу.

Підручник для вузів – спеціальна книга для самостійної роботи студентів, який висвітлює наукові основи певної учбової дисципліни. Зміст підручника має бути твердо засвоєний студентами як обов'язковий обсяг знань, необхідних для підготовки до майбутньої діяльності. Висока якість підручника для вузів забезпечується особливою системою рецензування, наукового редагування й апробації підготовленого рукопису. Науково-методичні особливості підготовки цих підручників визначаються відмінностями в структурі учбових дисциплін і в методиці викладання на різних курсах. Основою викладу учбового матеріалу в підручнику для вузів є діалектичний метод вивчення тієї або іншої дисципліни. Користуючись цим методом, автори висвітлюють процес розвитку науки творчими зусиллями вчених і педагогів, що активізує мислення студентів і допомагає виховувати у них творче відношення до науки і практики [2].

За загальнонауковим циклом в тих випадках, коли матеріал учбової дисципліни в основному устоявся і не піддається швидким змінам, видаються стабільні підручники. У підручнику висловлюються найбільш

важливі теоретичні вирішення наукових проблем, принципи ідеї науки, використовувати нею методи і схеми, що підкріплюються в необхідних випадках яскравими прикладами. Положення, визначення та висновки, що висловлюються в підручнику, чітко формулюються з тим, щоб полегшити їхнє сприйняття і запам'ятовування студентами. У необхідних випадках допускається достатньо докладне розкриття найбільш важливих і складних питань, іноді застосовується навіть концентричний метод викладу учбового матеріалу.

Разом з підручниками видаються навчальні посібники, що містять позапрограмний матеріал учбових дисциплін або ж використовуються студентами для курсових, дипломних та магістерських робіт.

За річними планами у багатьох вузах видаються наступні види учбової літератури: багатотиражні підручники або курси лекцій з теоретичних дисциплін: допомога щодо лабораторних і практичних занять, курсових, дипломних та магістерських робіт; методичні вказівки та контрольні завдання для студентів-заочників й інші матеріали.

Слід відмітити, що навчальні посібники – це: 1) книги, що висловлюють основи наукових знань певного учбового предмету з певних авторських позицій; 2) книги, що містять методичні матеріали, пояснення, рекомендації до окремих учбових предметів; 3) спеціально виготовлені предмети та матеріали, що використовуються як джерело знань у навчально-виховному процесі.

Сучасні дослідники В.Козаков, М.Артюшина надають чітку характеристику інформаційно-методичним матеріалам (ІММ), що також можна віднести до НМЗ навчального процесу підготовки майбутнього вихователя [5].

До друкованих засобів навчання належать інформаційно-методичні матеріали (ІММ):

- текстові матеріали: навчальні книги (підручники, навчальні посібники, конспекти лекцій з тем, дидактичні тексти, брошури, часописи тощо), навчально-методичні посібники для самостійного вивчення дисципліни (методичні рекомендації щодо вивчення дисципліни, організації самостійної роботи, виконання практичних завдань, інструкції, пам'ятки з необхідною довідково-методичною інформацією тощо);

- методичні матеріали щодо поточного і підсумкового контролю знань студентів, зокрема: система контролю, перелік питань для поточного та підсумкового контролю, порядок та критерії оцінювання знань, план-графік здачі завдань із самостійної роботи (карти самостійної роботи) тощо.

Вихід 20. Робота предметних (циклових) комісій.

Мета. Конкретизація знань студентів про основні завдання, форми й зміст навчально-методичної та організаційної роботи предметних (циклових) комісій.

Зміст роботи практикантів

1. Спостереження й аналіз засідання предметної (циклової) комісії.
2. Самостійна робота студентів: вивчення й аналіз положення про предметну (циклову) комісію, плану роботи предметних (циклових) комісій.

ДОДАТКИ

Додаток 1. Аспектний аналіз заняття на тему

“Викладач як творча особистість на занятті”

1. Педагогічні здібності викладача: а) *когнітивні* (загальна ерудиція; рівень психолого-педагогічних і методичних знань; уміння ставити й розв'язувати пізнавальні завдання; гнучкість і оперативність мислення; здатність до аналізу педагогічної діяльності; вміння бачити протиріччя й проблеми, знаходити причини виникнення проблем); б) *організаторські* (вміння раціонально використовувати час на занятті; зосереджувати увагу студентів; організувати навчальну роботу підгрупами, індивідуально, самостійну діяльність; вміння створювати психологічні умови тощо); в) *комунікативні* (здатність до співробітництва зі студентами; вміння підтримувати дискусію на занятті, вести діалог, аргументовано доводити власну думку, висловлювати судження й переконання; вміння слухати).

2. Дотримання педагогічного такту й етики (доброзичливе ставлення до студентів, демонстрація зацікавленості в діалозі, щирість, увага, педагогічна емпатія).

3. Стили спілкування зі студентами на занятті: домінуючий (авторитарний), демократичний. Володіння стилем особистого, неформального, “теплого” спілкування.

4. Культура мовлення (змістовність, логічність і послідовність, лексична культура й граматична правильність мовлення; простота й лаконічність; правильна вимова звуків, наголосів у словах; виразність і образність мовлення).

5. Мовленнєвий етикет (використання етикетних форм спілкування: привітання, звертання, ви - і ти-спілкування, прощання).

ТЕМА 5. ВИХОВНА РОБОТА В ПЕДУЧИЛИЩІ, ПЕДКОЛЕДЖІ**Вихід 16. Особливості організації й здійснення виховної роботи.**

Мета. Конкретизація знань студентів про зміст і особливості організації виховного процесу в педучилищі (педколеджі).

Зміст роботи практикантів

1. Бесіда із заступником директора з виховної роботи.
2. Бесіда з класним керівником (куратором) академічної групи.
3. Спостереження й *системний аналіз виховного заходу* (Додаток 11).
4. Самостійна робота студентів: а) аналіз планів виховної роботи педучилища (педколеджу) й куратора групи; б) складання розгорнутого конспекту виховного заходу.

Вихід 17. Самостійне проведення виховних заходів зі студентами педучилищ, педколеджів.

Мета. Формування в студентів умінь планувати виховну роботу, проводити виховні заходи й здійснювати самоаналіз їх проведення.

Зміст роботи практикантів

1. Самостійна робота студентів: а) проведення виховного заходу; б) самоаналіз виховної діяльності.

ТЕМА 6. НАУКОВО-МЕТОДИЧНА РОБОТА**Вихід 18. Методист педучилища, педколеджу.**

Мета. Ознайомлення студентів зі специфікою професійної діяльності методиста педучилища, педколеджу.

Зміст роботи практикантів

1. Бесіда з методистом педучилища, педколеджу.
2. Огляд методичного кабінету, його оснащення.
3. Самостійна робота студентів: вивчення посадових обов'язків методиста педучилища (коледжу); аналіз документації методиста.

Вихід 19. Педагогічна рада як вищий колегіальний орган управління педучилищем, педколеджем.

Мета. Ознайомлення студентів з особливостями роботи педагогічної ради коледжу; конкретизація знань про завдання й функції педагогічної ради.

Зміст роботи практикантів

1. Спостереження й аналіз роботи педагогічної ради.
2. Самостійна робота студентів: вивчення й аналіз плану роботи педради на навчальний рік.

Мета видання ІММ – стимулювання самостійної діяльності тих, хто навчається, задоволення їхніх потреб в інформаційних джерелах та приписах для засвоєння знань та здобуття умінь і навичок з дисципліни.

Вони створюють зовнішні умови для:

- забезпечення тих, хто навчається: 1) інформацією про мету й завдання курсу, необхідність вивчення дисципліни (мотивація навчання), оцінку досягнення мети (різновид підсумкового контролю), час, відведений на аудиторну (класну) та самостійну роботу тих, хто навчається, джерела, необхідні для досягнення мети навчання, програму навчання; 2) нормативною документацією щодо вивчення дисципліни; 3) інформаційними та навчальними матеріалами; 4) методичними матеріалами з технології виконання різних видів завдань та вимог щодо їх оформлення;

- значної економії часу того, хто навчає, на організацію та контроль самостійної роботи;

- підвищення ефективності та результативності навчальної, зокрема й самостійної роботи тих, хто навчається;

- підвищення мотивованості пізнавальної діяльності тих, хто навчається;

- підвищення самостійності та відповідальності тих, хто навчається [4].

Основними друкованими засобами, що висвітлюють зміст навчання, є підручники та навчальні посібники, допоміжними засобами є довідники, словники, хрестоматії, дидактичні тексти тощо.

Підручник має відповідати таким вимогам (завданням): бути цікавим для тих, хто навчається, за можливості коротким, доступним, цілеспрямованим, естетично оформленим, бути одночасно стабільним (мати чітку основу) і мобільним.

Мобільність підручника означає забезпечення:

- можливості швидкого введення нових знань без порушення основної конструкції (для цього використовують блочну конструкцію);

- свідомої й активної участі у процесі навчання самих учнів, повне засвоєння матеріалу.

У зв'язку з цим підручник виконує такі дидактичні функції:

- мотиваційна – полягає у створенні таких стимулів для студента, які сприятимуть вивченню даного предмета, підвищуватимуть інтерес до нього;

- інформаційна – дає учням змогу розширити обсяг знань усіма доступними способами викладання інформації;

- контрольно-коригувальна (тренувальна) передбачає можливість перевірки, самооцінки та коригування перебігу навчання, а також виконання тренувальних вправ для формування необхідних умінь та навичок.

Важливим засобом організації й передання навчальної інформації є дидактичні тексти. Під текстом взагалі розуміють знаковий ряд, що складається з елементів, пов'язаних певним смислом, і несе інформацію, яка має властивості запам'ятовуватися й осмислюватися.

Дидактичний (навчально-науковий текст) виконує дві функції: 1) передання наукової інформації у стислому й систематизованому вигляді, доведення її професійної корисності й практичної цінності для тих, кого навчають; 2) активізація їхнього логічного мислення.

Властивостями і вимогами до наукового та навчального тексту є:

1. Конкретна, зрозуміла, лаконічна назва теми тексту, що відображає зміст навчання та викликає зацікавленість для подальшого ознайомлення з текстом. Вибір назви навчальної теми здійснюють різними прийомами: зазначення очікуваного результату навчання («Формулювання навчальних цілей»); з'ясування рівня досягнення очікуваного результату («Елементи цілепокладання»); формулювання теми навчання у вигляді запитання («Як правильно формулювати навчальні цілі?») тощо;

2. Відповідність назви тексту меті його засвоєння (запам'ятовування й осмислення основних положень теми, здобуття елементарних умінь використання набутої інформації);

3. Ієрархічність структури тексту: описова структура, тобто відповідний опис фактів, явищ, понять, властивостей, дій тощо; інформаційна структура, тобто текст має містити певну інформацію; логічна структура – всі частини інформації, що подається у тексті, пов'язані між собою єдиною логікою – ланцюжок логічних суджень, умовиводів, висновків;

4. Підкріплення цих структур у тексті ілюстративністю як вербальною (описом, характеристикою тощо), так і графічною (рисунок, схеми, графіки);

5. Відсутність підтексту (прихованого подвійного смислу тексту) з метою запобігання різночитанню;

6. Оптимальна кількість запитань, що розглядають у межах одного дидактичного тексту (4-5), які мають відповідати певним навчальним цілям, а їх послідовність – внутрішній логіці теми;

7. Кожне питання розглядається як одиниця інформаційного повідомлення і описується набором тверджень-повідомлень (найважливіше питання має містити не більш як 10-16 пунктів, які розвивають і доводять основну тезу);

8. Для якісного розуміння кожна інформаційна одиниця тексту має охоплювати чотири аспекти: опис (вказування зовнішніх властивостей предмета, явища, процесу); пояснення (розкриття внутрішнього змісту,

2. Самостійна робота студентів: а) складання запитань і карток-завдань для контрольної перевірки знань студентів (з тем, що заплановані для самостійного викладання); б) розробка завдань для програмованого опитування слухачів.

Вихід 13. Зміст і організація навчально-наукової (дослідницької) діяльності слухачів педучилища, педколеджу.

Мета. Розширення знань студентів про специфіку навчально-наукової роботи слухачів педучилища, педколеджу.

Зміст роботи практикантів

1. Самостійна робота студентів: а) ознайомлення з тематикою рефератів, курсових і бакалаврських робіт, особливостями їх оформлення; б) складання тематичних рефератів, курсових і бакалаврських робіт з дошкільної педагогіки, дитячої психології, окремих методик.

ТЕМА 4. КЕРІВНИЦТВО ПЕДАГОГІЧНОЮ ПРАКТИКОЮ СЛУХАЧІВ ПЕДУЧИЛИЩА, ПЕДКОЛЕДЖУ

Вихід 14. Зміст і організація педагогічної практики в дошкільних навчальних закладах.

Мета. Ознайомлення студентів з роботою викладача в ролі методиста – керівника педагогічною практикою слухачів педучилища (педколеджу) в ДНЗ.

Зміст роботи практикантів

1. Вихід у ДНЗ груповим керівником-методистом та студентами педучилища (педколеджу).

2. Спостереження за проходженням практики слухачами педучилища (педколеджу).

3. Спостереження за діяльністю керівника-методиста.

4. Самостійна робота студентів: а) аналіз індивідуального плану виходу на педагогічну практику викладача-методиста; б) аналіз щоденника практики студентів педучилища, педколеджу.

Вихід 15. Організація й самостійне керівництво педагогічною практикою.

Мета. Формування в студентів умінь аналізувати педагогічну діяльність практикантів у дошкільних навчальних закладах.

Зміст роботи практикантів

1. Спостереження за діяльністю слухачів на практиці в ДНЗ.

2. Аналіз діяльності практикантів.

3. Самостійна робота студентів: самоаналіз діяльності в ролі керівника педагогічною практикою.

2. Самостійна робота студентів: а) аналіз навчально-методичних та інструкційних карток проведення лабораторних занять; б) самостійна розробка навчально-методичної та інструкційної карток проведення лабораторного заняття (дисципліна й тема за вибором); в) складання плану проведення лабораторного заняття; підбір наочності, обладнання, ТЗН для використання на лабораторному занятті.

Вихід 10. Технологія проблемного навчання в педучилищі, педколеджі.

Мета. Ознайомлення студентів з особливостями проведення навчальних занять проблемного типу; умовами формування в слухачів навичок самостійної постановки проблеми й знаходження шляхів її розв'язання.

Зміст роботи практикантів

1. Аналіз навчального заняття *проблемного типу* (Додаток 8).

2. Самостійна робота студентів: а) підбір системи проблемних запитань (завдань, ситуацій), які можна використовувати під час проведення навчального заняття проблемного типу; б) розробка проблемних запитань, підбір висловлювань учених-педагогів для розгортання дискусії на занятті проблемного типу.

Вихід 11. Активізація пізнавальної діяльності студентів.

Мета. Конкретизація знань студентів про методи й прийоми активізації пізнавальної діяльності слухачів під час навчальних занять з дошкільної педагогіки, дитячої психології, окремих методик. Розвиток у практикантів умінь і навичок підбору навчальних завдань, що активізують пізнавальну діяльність студентів педколеджів.

Зміст роботи практикантів

1. Спостереження навчальних занять, їх *психологічний аналіз* (Додаток 9).

2. Самостійна робота студентів: а) підбір інтелектуально-розвивальних ігор для активізації пізнавальної діяльності слухачів на занятті; б) розробка дидактичних ребусів, кросвордів (навчальна дисципліна на вибір).

Вихід 12. Контроль та оцінювання знань, умінь і навичок студентів педучилищ, педколеджів.

Мета. Розширення знань студентів про різноманітність форм і видів контролю в педучилищі, педколеджі. Ознайомлення практикантів з методикою перевірки та оцінювання знань, умінь і навичок слухачів.

Зміст роботи практикантів

1. Спостереження занять, їх *аспектний аналіз* на тему “*Перевірка й оцінювання знань, умінь і навичок студентів*” (Додаток 10).

характерних властивостей, особливостей); доведення (аргументація, переконання); ілюстрація (розповідь, наведення конкретного прикладу, повідомлення фактичних даних);

9. Інформація про структуру тексту передається поліграфічними засобами: абзаци, інтервали, шрифти. Ці елементарні знання формують навички швидкого реструктурування тексту до потрібних у конкретній ситуації параметрів обсягу, а також потребують навичок імпровізації, ґрунтованої на лінгвістичних закономірностях.

Для викладу інформації у текстових матеріалах використовують такі способи:

1. Ступінчастий виклад – іде висхідною лінією, від однієї ідеї до іншої, причому кожна з них, будучи обґрунтована самостійно, слугує вихідним пунктом для роз'яснення наступної; головна ідея, що є метою викладу, розкривається лише наприкінці.

2. Концентричний спосіб – інформація спочатку виражається в приблизній і загальній формі, надалі провідна ідея всебічно обґрунтовується, збагачується новими характеристиками, виявляючи свої різноманітні сторони і грані, і наприкінці основна ідея формулюється ще раз, допомагаючи осмислити її у всій сукупності зв'язків. Цей спосіб конче важливий для врахування вікових особливостей тих, хто навчається, хоча потребує більше часу.

3. Історико-хронологічний – різновид ступінчастого способу – застосовується для повідомлення про історичні події, біографії відомих людей, пояснення характеру перебігу процесів.

4. Системно-логічний спосіб викладу (лінійний) – матеріал подається послідовно, відповідно до логічної пов'язаності його елементів: від конкретних фактів до їхнього узагальнення (індуктивний перебіг викладу); формулювання загальних положень, що підтверджуються фактами та прикладами, – від загального до окремого (дедуктивний перебіг викладу).

Сьогодні автори підручників, навчальних посібників дедалі більше використовують змішану структуру, що є комбінацією різних структур побудови.

Висновки з даного дослідження та перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Підсумовуючи вищевикладене, зазначимо, що у системі підготовки майбутнього фахівця чільне місце займає НМЗ навчального процесу. У сучасній теорії та практиці вищої школи існує декілька підходів до визначення сутності, характеристики навчально-методичного комплексу, навчально-методичних матеріалів, підручників, посібників тощо.

Резюме

Докорінних змін вимагає ланка дошкільної освіти як основний, базовий компонент системи освіти. Досвід підготовки фахівців дошкільної освіти у ВНЗ України засвідчує, що чинна нині система вищої педагогічної освіти недостатньо готова до забезпечення суттєвого зростання методичної та наукової компетентності спеціалістів, їх професійної відповідальності за якість результатів власної освітянської і виховної діяльності. Зміст освіти визначено навчальними планами і програмами, а розкрито в підручниках, навчально-методичних посібниках. Навчально-методична література виконує роль дидактичного засобу професійної підготовки майбутнього фахівця дошкільної освіти.

Ключові слова: навчально-методичне забезпечення, навчально-методичний комплекс, підручник, інформаційно-методичні матеріали.

Глубоких перемен требует отрасль дошкольного образования как основной компонент системы образования. Опыт подготовки специалистов по дошкольному образованию в ВУЗ Украины свидетельствует, что существующая система высшего педагогического образования недостаточно готова к обеспечению существенного роста методической и научной компетентности специалистов, их профессиональной ответственности за качество результатов собственной образовательной и воспитательной деятельности. Содержание образования определено учебными планами и программами, а раскрыто в учебных, учебно-методических пособиях. Учебно-методическая литература выполняет роль средства профессиональной подготовки будущего воспитателя ДУУ.

Ключевые слова: учебно-методическое обеспечение, учебно-методический комплекс, учебник, информационно-методические материалы.

The link in the chain of pre-school education as the main basic component of the entire educational system requires radical changes. Our experience in the preparation of specialists of pre-school upbringing in the higher educational establishments of Ukraine testifies to the fact that the actual system of higher pedagogical education is not quite ready for providing the essential increase in the methodical and scientific competence of specialists and their professional responsibility for the qualitative results of their enlightening and educational activities. The content of education is defined by the curricula and study programmes, it is revealed in the textbooks and different scientific-methodical aids. Educational-pedagogical literature plays the role of the didactic means in the professional preparation of future specialists in the field of pre-school education.

Вихід 6. Лекція як вид навчального заняття в педучилищі (педколеджі).

Мета. Закріплення в студентів знань про типи лекцій, їх своєрідність, особливості організації й проведення в педучилищі (педколеджі).

Зміст роботи практикантів

1. Спостереження й аналіз лекції (Додаток 5).
2. Самостійна робота студентів: а) розробка навчально-методичних карток проведення лекцій з дошкільної педагогіки, дитячої психології, окремих методик (теми на вибір); б) планування системи запитань проблемно-пошукового характеру для самостійного проведення лекцій; в) підготовка наочності для проведення лекційних занять.

Вихід 7. Технологія проведення практичного заняття.

Мета. Розкриття студентам своєрідності практичного заняття як виду навчального заняття; демонстрування особливостей його підготовки й проведення.

Зміст роботи практикантів

1. Спостереження практичного заняття, його аналіз (Додаток 6).
2. Самостійна робота студентів: а) розробка навчально-методичної картки практичного заняття (тема і навчальна дисципліна на вибір); б) розробка й письмове оформлення конспекту практичного заняття (тема і навчальна дисципліна за вибором).

Вихід 8. Технологія проведення семінарського заняття.

Мета. Показ практикантам своєрідності семінарського заняття як виду навчального заняття в педучилищі, педколеджі; особливостей його організації й проведення.

Зміст роботи практикантів

1. Спостереження семінарських занять, їх аналіз (Додаток 7).
2. Самостійна робота студентів: а) аналіз навчально-методичних карток семінарських занять; б) самостійна розробка навчально-методичної картки семінарського заняття (дисципліна й тема за вибором); в) планування системи проблемних запитань для розгортання дискусії на семінарі, підбір і розробка проблемних педагогічних ситуацій, педагогічних задач для використання під час самостійного проведення семінарського заняття.

Вихід 9. Технологія проведення лабораторного заняття.

Мета. Розкриття практикантам своєрідності лабораторного заняття як виду навчального заняття; особливостей його організації й проведення.

Зміст роботи практикантів

1. Спостереження лабораторних занять, їх аналіз (Додаток 6).

аналіз на тему “Викладач як творча особистість на занятті” (Додаток 1).

2. Самостійна робота студентів: вивчення й аналіз кваліфікаційних вимог до викладача.

ТЕМА 3. ОРГАНІЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ РОБОТИ В ПЕДУЧИЛИЩІ, ПЕДКОЛЕДЖІ

Вихід 3. Методи, прийоми й засоби навчання у професійній підготовці слухачів педучилища, педколеджу.

Мета. Розширення в практикантів уявлень про особливості застосування на заняттях різних методів, прийомів і засобів навчання.

Зміст роботи практикантів

1. Спостереження навчальних занять з дошкільної педагогіки, дитячої психології, окремих методик. Аспектний аналіз навчального заняття (тема “Методи, прийоми й засоби навчання студентів” (Додаток 2)).

2. Самостійна робота студентів: вивчення й аналіз календарно-тематичних планів, робочих програм, навчально-методичних карток занять, конспектів навчальних занять.

Вихід 4. Навчальне заняття як організаційна одиниця навчального процесу в педагогічному училищі, педколеджі.

Мета. Закріплення знань студентів про методику й техніку проведення навчального заняття. Визначення своєрідності навчального заняття як основної форми організації навчання в педучилищі, педколеджі.

Зміст роботи практикантів

1. Спостереження навчальних занять, їх структурний аналіз (Додаток 3).

2. Самостійна робота студентів: розробка календарно-тематичних планів вивчення навчальних дисциплін.

Вихід 5. Формування в слухачів педучилища, педколеджу наукових понять, професійних умінь і навичок.

Мета. Розширення знань практикантів про різноманітність способів формування в слухачів педучилищ (педколеджів) професійних умінь і навичок під час навчального заняття.

Зміст роботи практикантів

1. Спостереження навчальних занять, їх аспектний аналіз на тему “Формування в студентів професійних умінь і навичок” (Додаток 4).

2. Самостійна робота студентів: а) написання навчально-методичних карток занять; б) розробка системи вправ, підбір методів і прийомів формування в учнів (студентів) професійних умінь і навичок; в) виготовлення наочності для подальшого самостійного проведення навчальних занять.

Key words: educational-methodical provision, educational-methodical complex, textbook, information-methodical items.

Список літератури

1. Богуш А., Гавриш Н., Маркотенко Т. Навчально-методичний комплекс з курсу «Дошкільна лінгводидактика». Навч.-метод. посібник /Богуш А., Гавриш Н., Маркотенко Т. – Луганськ: СПД Резніков В.С., 2009. – 92 с.
2. Коджаспирова Г.М., Коджаспиров А.Ю. Педагогический словарь: Для студ. высш. и сред. пед. учебн. заведений. – М.: Изд. Центр «Академия», 2000. – С. 156-157.
3. Навчально-методичні матеріали до курсу «Вікова і педагогічна психологія» /Укл. С.І.Горічна. – К.: Вид. центр КНЛУ, 2002. – 43 с.
4. Навчально-методичний посібник для самостійної роботи студентів з курсу «Загальна психологія з практикумом» /Укл. Андріяшина Н.В., Волошина В.В., Гоголь О.В., Савицька С.О. – К.: НПУ ім.М.П.Драгоманова, 2008. – 40 с.
5. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч. посібник/ М.В.Артюшина, Л.М.Журавська, Л.А.Колесніченко та ін.: За заг. ред. М.В.Артюшиної. – К.: КНЄК, 2008. – С. 186-189.

Зінченко Л.

УДК 016.2 : 316.3 (477) «19»

ОСНОВНІ НАПРЯМКИ І ФОРМИ ДІЯЛЬНОСТІ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ В УКРАЇНІ (ДРУГА ПОЛОВИНА ХХ СТ.)

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями.

Громадські організації є основним елементом громадянського суспільства. Громадянське суспільство необхідна умова, яка пришвидшує розвиток правової держави. На даний час, діяльність громадських організацій регулюється законом України "Про об'єднання громадян", а у досліджуваний нами період (друга половина ХХ ст.) діяльність громадських організацій регулювалася постановами з'їздів КПРС.

У формуванні сучасного громадянина беруть участь три основні сили: школа, сім'я і громадськість, громадські організації. І успіх у досягненні поставленого завдання виховання підростаючого покоління в значній мірі залежить від спільної узгодженої дії цих трьох сил.

Правильна організація вільного часу дитини – це важлива умова для розвитку, самореалізації, розкриття закладених природою нахилів і здібностей, залучення дітей до різних видів діяльності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується означена стаття. Питання взаємодії особистості і суспільства були висвітлені в роботах радянських дослідників В.Афанасьєва, Б. Бітінаса, І.Кона, В.Коротова, П.Кряжева, А.Леонтєва, Н.Хріпкової та ін. У роботах Л.Балясної, Н.Болдирєва, І.Кондакова, В.Кумаріна, велика увага приділялася питанням взаємодії школи і соціального середовища, як засобу комплексного вирішення завдань виховання за місцем проживання.

Специфіці виховної роботи в мікрорайоні школи і змісту діяльності дитячих і юнацьких об'єднань присвячені роботи В.Беляєва, Ю.Бродського, Л.Буєвої, А.Нізової, Л.Новікової, В.Семенова, Г.Хріпкової [1].

Вивчення науково-педагогічних джерел дозволяє стверджувати, що в досліджуваній період (друга половина ХХ ст.) в Україні існували громадські організації, але діяльність переважної більшості з них була жорстко централізованою. Тому діяльність таких організацій, через заборону опозиційної політичної діяльності, довгий час була обмежена культурними, екологічними чи економічними напрямками роботи [1, 4, 5, 7].

Вивчення та узагальнення наукової літератури та архівних даних дозволяє дійти висновку, що до громадських організацій досліджуваного періоду можна віднести: партійні, профспілкові, комсомольські, піонерські організації, об'єднання дітей за інтересами (фізиків, математиків, астрономів, істориків), музичні, театральні, художні клуби, спортивні клуби тощо. Громадською роботою займалися також осередки колгоспів, радгоспів, працівники клубів, будинків і палаців культури, бібліотек, театрів, кінотеатрів, парків, стадіонів, студенти та викладачі вищих, середніх спеціальних навчальних закладів.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є вивчення та аналіз основних напрямків і форм діяльності громадських організацій в Україні (друга половина ХХ ст.)

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Громадською організацією є об'єднання громадян, створене з метою здійснення своїх прав і свобод, задоволення та захисту своїх законних соціальних, економічних, творчих, вікових, національно-культурних, спортивних та інших спільних інтересів, удосконалення законодавства, забезпечення урахування інтересів усіх суспільних груп органами державної влади та

самооцінку навчальної, виховної та науково-методичної роботи за наслідками проходження педагогічної практики.

Зміст практики передбачає вивчення: 1. Структурної організації педучилища, педколеджу. 2. Індивідуально-педагогічної майстерності викладача. 3. Спостереження основних видів роботи викладача (навчальної; методичної (організація й керівництво педагогічною практикою); виховної; науково-методичної).

Зміст роботи практикантів включає виконання наступних видів робіт: **а)** спостереження за особливостями організації й здійснення викладачем навчальної, виховної, науково-методичної роботи; **б)** самостійна робота щодо закріплення професійних умінь і навичок; **в)** аналіз і самоаналіз, оцінка й самооцінка педагогічної діяльності.

ТЕМА 1. ПЕДУЧИЛИЩЕ, ПЕДКОЛЕДЖ В СИСТЕМІ БЕЗПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Вихід 1. Структура педучилища, педколеджу. Навчально-методичне й матеріально-технічне забезпечення педагогічного процесу.

Мета. Розширення й конкретизація знань студентів про зміст, структуру педучилища, педколеджу, навчально-методичне й матеріально-технічне забезпечення педагогічного процесу.

Зміст роботи практикантів

1. Знайомство з директором освітнього закладу, його заступниками (з науково-методичної, навчальної, виховної й виробничої роботи).

2. Екскурсія по навчальному закладу.

3. Самостійна робота студентів: 1) вивчення й аналіз навчально-нормативних документів, що регламентують роботу освітнього закладу; 2) вивчення розкладу навчальних занять на дошкільному відділенні; 3) складання індивідуального календарного плану педагогічної практики; 4) складання бібліографії підручників і посібників з дошкільної педагогіки, дитячої психології, окремих методик, наявних в бібліотеці.

ТЕМА 2. ВИКЛАДАЧ ЯК СУБ'ЄКТ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ

Вихід 2. Індивідуально-педагогічна майстерність викладача.

Мета. Ознайомлення практикантів з умовами роботи викладача. Визначення форм і напрямів науково-методичної роботи викладача, що сприяють розвитку творчого потенціалу, педагогічної майстерності та індивідуального стилю викладання.

Зміст роботи практикантів

1. Спостереження й аналіз навчальних занять з метою виявлення індивідуального стилю й педагогічної майстерності викладача (аспектний

Мета статті – представити програму практики студентів у педучилищах та педколеджах; висвітлити зміст їх роботи по кожному виходу на педагогічному практику.

ПРОГРАМА ПРАКТИКИ

Мета практики – формувати в студентів університету професійну готовність до діяльності викладача педучилища, педколеджу.

Завдання практики:

1. Розширювати й конкретизувати знання студентів про зміст, функції, структуру педучилища, педколеджу, особливості організації навчальної, виховної, науково-методичної роботи, специфіку навчально-методичного забезпечення педагогічного процесу.
2. Розвивати в студентів професійні вміння й навички викладача.
3. Вчити студентів керувати педагогічною практикою слухачів педучилища (педколеджу) в дошкільних навчальних закладах.
4. Конкретизувати знання студентів про зміст, особливості організації й здійснення виховної роботи в педучилищі (педколеджі).
5. Формувати в практикантів педагогічні здібності куратора академічної групи.
6. Залучати студентів до науково-методичної роботи викладача.

Під час проходження педагогічної практики студенти повинні оволодіти **професійно-педагогічними вміннями**, зокрема: аналізувати й оцінювати стан навчальної, виховної, науково-методичної роботи в педучилищі (педколеджі); проектувати навчально-виховний процес і науково-методичну роботу; працювати з навчальними посібниками, підручниками, хрестоматіями, методичними рекомендаціями, періодичною літературою; аналізувати передовий педагогічний досвід викладачів з метою узагальнення й запровадження в практику майбутньої педагогічної діяльності; розробляти календарно-тематичний план вивчення навчальної дисципліни; розробляти конспекти навчальних занять різних типів та видів; складати навчально-методичні картки навчальних занять; визначати тему, формулювати мету й завдання навчального заняття, проектувати його структуру; продумувати й компоновати зміст навчального матеріалу, підбирати найбільш ефективні методи й засоби його реалізації (викладання); встановлювати міжпредметні та внутріпредметні зв'язки у процесі викладання навчальних дисциплін; планувати самостійну роботу слухачів педучилищ, педколеджів; організувати різні форми контролю й перевірки знань, умінь і навичок студентів педучилищ, педколеджів; діагностувати й оцінювати рівень їх знань, умінь і навичок з навчальних дисциплін; керувати педагогічною практикою в ДНЗ; планувати, організувати й проводити виховні заходи; здійснювати самоаналіз і

органами місцевого самоврядування через свою діяльність, а також впливу на вироблення і здійснення політики держави. Діяльність громадських організацій має неприбутковий характер [3].

Діяльність громадських організацій можна вважати багатоаспектною, вона включає роботу в школі, сім'ї, мікрорайоні, молодіжних осередках; роботу з “важкими у виховному відношенні дітьми”, з неповнолітніми правопорушниками, безпритульними, тобто громадські організації взаємодіють з багатьма соціальними інститутами.

Розглянемо більш детально ці соціальні інститути та ті функції, які вони виконують:

Сім'я. Батьки чергують в мікрорайоні, надають допомогу по вихованню дітей в неблагополучних сім'ях, беруть участь в організації суспільно корисної праці, їх дозвілля, керуючи кухлями, секціями, ведуть роботу по профорієнтації школярів і ін.

Виробничі колективи в своїй діяльності виконують також важливу соціальну роль: здійснюють ідейно-етичне, трудове, економічне виховання і профорієнтацію учнів.

Депутатська комісія райради з народної освіти визначає правові норми функціонування в мікрорайоні. Депутати райради забезпечують виконання вирішень ради установами, організаціями, батьківською громадськістю.

Комсомольська організація району веде роботу по ідейно-політичному, етичному, трудовому вихованню молоді в найрізноманітніших її формах: трудові та військово-спортивні табори, різні ігри, рейди, чергування та ін.

Головним завданням **установ культури** (Палаци і Будинки культури, кінотеатри, клуби, бібліотеки) є етично-естетичне виховання дітей і молоді в мікрорайоні. Вони організують роботу створених спільно з школою центрів педагогічної пропаганди: університетів для батьків, тематичних концертів силами дітей та ін.

Колективи **вузів** організують діяльність педагогічних загонів. Слід зазначити, що в цьому випадку з'являється подвійний ефект: виховуються не тільки ті, з ким працюють студенти, але і виховуються самі студенти.

Співробітники **лікарень і поліклінік** піклуються про здоров'я дітей і підлітків, дають школі рекомендації по боротьбі з перевантаженнями, перевтомою учнів, гіподинамією, ведуть медичну освіту школярів.

Адміністративні органи (ДАІ, пожежний нагляд і ін.) беруть участь в роботі рад мікрорайонів головним чином як установи, ведучі профілактику, правове виховання.

Військокомат привертає до суспільної роботи в мікрорайоні офіцерів запасу, демобілізованих солдатів, які ведуть військово-патріотичне виховання молоді. Це підготовка до служби в армії, організація військово-спортивних ігор «Зірниця» і «Орля» і ін.

Житлово-комунальне управління бере участь в створенні матеріальної бази виховної роботи з дітьми і підлітками за місцем проживання: приміщень для клубів, спортивних городків, дитячих майданчиків і так далі [7, С.41-42].

Ці та інші установи і організації в цілому створюють виховний устрій життя в мікрорайоні, який сприяє формуванню здорового способу життя дітей і молоді.

«Громадські організації, – пише Міронов М. - разом зі школою повинні були постійно й наполегливо співпрацювати з кожною родиною, і проводити роз'яснювальну роботу щодо важливості особистого прикладу, бо дитина завжди дивиться на старших членів сім'ї, як на зразок, якому має наслідувати. Тому, коли батько, мати, старші брати і сестри є передовиками на промисловому підприємстві або в соціалістичному сільському господарстві, активними учасниками громадського життя країни, то це вже само по собі впливає на дитину в потрібному виховному напрямку. Крім того, погляди батьків як на громадське, так і на особисте життя впливають на формування світогляду дитини; організованість і порядок у сім'ї привчають до охайності і порядку молодших її членів; культурні навички дорослих і їх правильну мову діти завжди запозичують» [4, С. 43].

В цілях більш широкого притягнення на допомогу сім'ї та школі громадськості та громадських організацій, на першому обласному з'їзді з проблем сімейного та громадського виховання дітей (1964 р.), після вивчення та узагальнення досвіду, були визначено перелік рекомендації щодо питань громадського виховання:

1. Працівникам установ суспільного виховання вчителям і вихователям шкіл, шкіл-інтернатів, шкіл і груп продовженого дня, керівникам кружків, будинків піонерів, станцій юних техніків, натуралістів і туристів, дитячих клубів і піонерських кімнат за місцем проживання щонайпершим обов'язком вважати виховання піонерів і школярів.

2. Колективи підприємств і будівництв, організацій і установ повинні створити всі необхідні умови для успішної роботи піонерів, комсомольців і школярів підшефної школи. Шефство повинне стати конкретною, постійною роботою шефствующого підприємства в школі, а не обмежуватися лише організацією парадних зустрічей, здачею рапортів і проведенням поверхневих екскурсій на виробництво.

2. Козак Л. В. Особистісно-орієнтоване навчання природознавства майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів у педагогічному коледжі: дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.04 „Теорія і методика професійної освіти” / Козак Людмила Василівна. – К., 2006. – 245 с.
3. Нінова Т. С. Підготовка майбутніх учителів хімії до екологічної освіти та виховання учнів: дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.04 „Теорія і методика професійної освіти” / Нінова Тетяна Степанівна. – Черкаси, 2001. – 221 с.
4. Яцишин О. М. Навчальна ситуація як канал педагогічних впливів на мотивацію учіння студентів ВНЗ / Яцишин О. М. // Проблеми сучасної педагогічної освіти. Сер.: Педагогіка і психологія. – 36. статей: Вип. 12. – Ч 2. – Ялта : РВВ КГУ, 2006. – 187-192.

Харченко Н.

УДК 378.147.88

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНИХ УМІНЬ СТУДЕНТІВ У ПРОЦЕСІ НАВЧАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ В ПЕДУЧИЛИЩАХ ТА ПЕДКОЛЕДЖАХ (ПРОГРАМА ПРАКТИКИ)

Актуальність дослідження. Одним із пріоритетних напрямків сучасної освітньої політики в Україні є підготовка висококваліфікованих педагогічних кадрів вищої школи, формування в майбутніх педагогів професійної компетентності викладача, який досконало володіє інноваційними навчально-виховними й розвивальними технологіями, педагогічною технікою, має педагогічні здібності й відповідні психолого-педагогічні якості.

Набуття студентами педагогічної компетентності вимагає не тільки глибоких теоретичних знань про цілі, завдання, зміст, технології навчання у вищій школі, а й володіння професійними вміннями й навичками аналізу, проектування та конструювання навчального та виховного процесу в педучилищах і педколеджах. У цьому зв'язку особливого значення набуває педагогічна практика студентів, під час якої вони мають можливість проявити й закріпити теоретичні знання, оволодіти професійно-педагогічними вміннями викладача ВНЗ 1-2 рівнів акредитації в різних формах його діяльності .

Таким чином, метод навчальних ситуацій („від здивування”, „від естетичного захоплення”, „від морального переживання”) дозволив навчити студентів помічати явище природи чи екологічну проблему і можливість їх задіяння в педагогічному процесі, технологічно прояснити всі етапи проектування.

Резюме

У статті визначено можливості використання методу навчальних ситуацій у формуванні мотиваційної еколого-педагогічної готовності майбутніх вихователів з метою залучення до безпосереднього педагогічного проектування, підведення до усвідомлення складності цього процесу, надання можливості отримати досвід у відборі природознавчого матеріалу та його адаптуванні для дітей дошкільного віку, доборі форми подання.

Ключові слова: навчальна ситуація, педагогічне проектування, мотиваційна еколого-педагогічна готовність.

В статье определены возможности использования метода учебных ситуаций в формировании мотивационной эколого-педагогической готовности будущих воспитателей с целью приобщения к непосредственному педагогическому проектированию, подведению к осознанию сложности этого процесса, обеспечения возможности получения опыта в выборе природоведческого материала и его адаптации для детей дошкольного возраста, в подборе формы подачи.

Ключевые слова: учебные ситуации, педагогическое проектирование, мотивационная эколого-педагогическая готовность.

The possibilities of the training situation usage that influences the motive ecologo-pedagogical preparation of future educator and assumption of complexity of this process, providing the ability to acquire the experience in the process of choosing the necessary educational material on «The nature» topic and its adaptation for pre-school students are determined in the article.

The keywords: educational situation, pedagogical project, motive ecologo-pedagogical preparation.

Список літератури

1. Бабакина Е. Н. Формирование у подростков мотивации овладения экологической культурой при изучении предметов естественно-научного цикла: автореф. дисс. на соискание ученой степени канд. пед. наук / Бабакина Екатерина Николаевна / Волгоградский государственный педагогический университет. – Волгоград, 2004. – 26 с.

Комсомольським і профспілковим організаціям шефствуючих підприємств необхідно забезпечити всі без виключення піонерські загони вожатими-виробничниками, керівниками кружків, спортивних секцій і ін., поклопотатися про те, щоб у кожного загону був колективний вожатий (бригада, ділянка, цех праці або колективи, що борються за це високе звання).

3. Було зазначено, що збільшувалося значення роботи громадськості зі школярами за містом їх проживання.

Шефствуючим колективам, комунальним відділам, домоуправлінням слід поклопотатися про виділення і устаткування в житлових масивах піонерських кімнат, побудувати ігрові і спортивні майданчики, систематично допомагати піонерським клубам, «брати участь в роботі рад громадськості мікрорайону школи. У раду громадськості мікрорайону школи слід ввести: голів батьківських комітетів домоуправління, представників педагогічного колективу, шефствуючого підприємства, батьківського комітету школи, ради друзів піонерської дружини, комітету комсомолу і шефствуючого підприємства, а також представників установ, організацій, розташованих на території мікрорайону шкіл (клуб, бібліотека, кінотеатр, музей, стадіон, парк і т. п.).

Значно велику допомогу школі і сім'ї в проведенні роботи з дітьми в позаурочний час повинні надавати працівники клубів, будинків і палаців культури, бібліотек, театрів, філармоній, будинків-народної творчості, кінотеатрів, будинків техніки, музеїв, парків, стадіонів. При кожній такій установі слід створювати по досвіду кінотеатру «Сокіл» в м. Харків, будинки культури ПРЗ та інших ради сприяння школі та сім'ї з роботи з дітьми, систематично проводити виховну роботу з дітьми, надавати приміщення для проведення масових заходів школярів і надавати допомогу педагогічним колективам в їх проведенні.

4. Можливості залучення студентів і викладачів вищих учбових закладів, технікумів і інших середніх спеціальних учбових закладів до роботи з дітьми використовуються в області мало. Студенти, викладачі, науковці повинні очолити любительські об'єднання і суспільства школярів (юних фізиків, математиків, механіків, машинобудівників, астрономів, географів, істориків, хіміків і т. п.), музичних, художніх, театральних студій, дискусійних клубів і клубів вихідного дня, спортивних шкіл на громадських засадах. Велика армія студентів повинна прийти в піонерські загони як вожаті і друзі загону, керівники кружків в першу чергу по технічному моделюванню, електроніці, автоматиці, кібернетиці, радіо і телемеханіці.

5. Було звернено увагу на те що, мало залучається до роботи з фізичного виховання школярів спортивна громадськість. Тому потрібно, у кожному школі на допомогу викладачам фізкультури, комітетам комсомолу

та радам дружин шкіл з організації позакласної спортивно-масової роботи з учнями прийшли кращі спортсмени, громадські інструктори, майстри спорту, тренери та судді спортивних товариств.

Роль громадських вихователів виконували представники координаційної ради мікрорайону (або громадські ради) і батьки, які, створювали ради батьківської допомоги, батьківські університети. Вони організовували клубну і гурткову роботу з дітьми і підлітками, здійснювали шефську роботу над класами та неблагополучними сім'ями, контролювали форми проведення дозвілля неповнолітніх, брали активну участь у позашкільній роботі [6, С. 20-24].

Важливу роль у взаємодії з громадськими організаціями мала і позашкільна освіта, бо у структуру останньої входять дитячі та юнацькі комплекси позашкільної роботи. Позашкільні заклади освіти організовують навчально-виховний процес серед різновікових та різностатевих учнівських (для молодших школярів, підлітків, юнаків) об'єднань. При цьому використовуються індивідуальні, групові, масові форми проведення та різні методи роботи.

На той період до позашкільних закладів можна віднести різноманітні центри, а саме :

Культурно-оздоровчі	Спортивні секції Тренінгові групи зі здорового способу життя
Естетичного виховання	Палаци дитячої та юнацької творчості Будинки народної творчості та виховання Колективи художньої самодіяльності (театри пісні й танцю) Об'єднання умільців (вишивання, в'язання, робота з деревиною, природними матеріалами тощо) Музичні школи Студії вокального співу
Екологічно-натуралістичні	Станції спостереження за тваринним та рослинним світом Екологічні (зелені) патрулі Патрулі із захисту тварин
Національно-культурні	Краєзнавчо-дослідні Історичні гуртки Народознавстві гуртки
Гуртки технічної творчості	Конструювання моделей

З приходом осені різнокольорове вбрання дерев, що ростуть на березі, відбивається на поверхні води і озеро виглядає особливо нарядним. Пташки відлітають до вирію, щоб розповісти в теплих краях про красу озера Вербівка.

Аналіз розповідей студентів показав, що під час їх створення вони спиралися на місцеві легенди, перекази своїх рідних, розповідали про походження назви та описували красу місцевих водоймищ. До виконання цього завдання студенти поставилися з великим інтересом та відповідальністю, про що свідчила атмосфера на занятті – усі студенти уважно вислуховували один одного, активно брали участь у обговоренні.

Ситуація „від естетичного захоплення” будувалася на враженнях студентів від спостереження природного довкілля під час етнекологічної екскурсії до музею під відкритим небом с. Прелесне Слов'янського району. Маршрут екскурсії пролягав через мальовничі місця: сосновий ліс, поле, лук, річку Сухий Торець. Студенти мали можливість спостерігати, милуватися, спілкуватися з природою, вдихати свіже повітря, пахощі польових трав, хвої. Після екскурсії студентам також пропонувалося змоделювати проект екологічного спрямування для дітей. Наведемо фрагмент екскурсії, запропонований студенткою експериментальної групи Тетяною С.:

– Діти, сьогодні я запрошую вас на екскурсію до чарівного села Прелесне. Услухайтеся в цю назву. Це село люди назвали так, оскільки воно розташоване в мальовничій місцевості Донецького краю.

– Погляньте, вдалині видніється овіяна легендами гора Карачун. Наразі ми йдемо степовою дорогою, яку топтали коні скіфів, печенігів, хазар, половців та козацьких загонів.

– Діти, погляньте, дорога, якою ми йдемо, переходить у місток. Це ми наближаємося до річки, яка називається Сухий Торець. Біля річки ми зробимо зупинку, щоб помилуватися та поспілкуватися з природою...

Ситуація „від морального переживання” будувалася на актуалізації переживань студентів під час екскурсії до парку Слов'янського курорту, які виникли від спостереження за одним маленьким озерцем, якому необхідна була негайна допомога. Берега цього озера давно не чистилися, воно замулилося, вода, у якій плавали качки, була непрозора, темного кольору, забруднена. Студентам було запропоновано продумати проект роботи з дітьми, на який їх наштотувало спостереження цієї кризової екологічної картини.

Задуми студентів, які обговорювалися під час наступного заняття, були досить цікавими: заходи природоохоронної діяльності з участю дітей, екологічні акції, проекти.

Наведемо приклади навчальних ситуацій, які використовувалися з метою залучення студентів до безпосереднього педагогічного проектування, підведення до усвідомлення складності цього процесу, надання можливості отримати досвід у відборі для дітей природознавчого матеріалу, „перекладанні” цього матеріалу на доступну мову та доборі форми подання. Ці ситуації умовно були названі: „від здивування”, „від естетичного захоплення”, „від морального переживання”.

Для створення ситуації „від здивування” було використано перегляд фрагментів фільму про цікаві явища природного світу, які мали вплинути насамперед на емоційну сферу глядачів: здивувати, збентежити, примусити замислитися над проблемами взаємодії людини з природою. Так, студентам ЕГ було запропоновано для перегляду фрагменти фільму „Вода”, у якому йшлося про те, що вода є частиною всього живого, що вона є носієм інформації, має властивості, які раніше не були відомі науці тощо. Фільм викликав великий інтерес, справжній подив, і навіть змінив ставлення глядачів до води та проблеми її збереження.

Після перегляду студенти мали дібрати матеріал та продумати форму його подання дітям. Обговорення задумів відбувалося на наступному занятті, де студенти презентували свої задуми, говорили про труднощі, які в них виникали, що сприяло усвідомленню необхідності професійного вдосконалення.

Під час розробки одного із проектів „Річка мого дитинства” студенти склали розповіді про водойму, яку вважають „рідною”. Наведемо розповідь студентки Наталі К. „Озеро Вербівка”:

Це озеро розташоване в дуже мальовничому місці, де росте велика кількість велетенських верб, – ось чому воно і має таку назву – Вербівка. Хоча воно і маленьке за розміром, і не дуже глибоке, але своєю красою вражає всіх, хто приходить сюди.

Узимку, коли випадає сніг і дерева вдягаються в білі весільні сукні, озеро стає схожим на дзеркало, діти приходять сюди погратися, покататися на ковзанах, зліпити снігову бабу.

Навесні усе оживає: на вербах з’являються маленькі бруньки, які незабаром перетворюються на зелені листочки, з вирію прилітають пташки та співають своїх веселих весняних пісенок. На березі озера земля вкривається зелено-синьою ковдрою, усипаною першими весняними квітами – пролісками.

Улітку біля озера дуже весело, бо до нього приходить багато людей, особливо малечі, щоб покупатися в теплій, чистій воді та поніжитися під променями літнього сонечка.

Підліткові клуби за місцем проживання та інтересами	Клуб фанатів співаків, футбольної команди
Дитячі та юнацькі табори	Літні та санаторного типів

У досліджуваній період була створена унікальна система оздоровлення та відпочинку дітей у оздоровчих таборах. Це була налагоджена система таборів, санаторіїв та пансіонатів для сімейного оздоровлення, які було розташовано за містом у мальовничих місцях [5, С. 126-127].

Табір оздоровлення та відпочинку дітей надає можливість:

- прищепити дітям навички сучасної взаємодії;
- зняти напруження після закінчення навчального року;
- отримати нові знання за допомогою гри, творчих завдань, пошукової й дослідницької діяльності;
- зміцнити й відновити фізичне здоров'я дітей;
- відпрацювати й отримати нові методики та педагогічні технології;
- створити систему фізичного, інтелектуального й психологічного оздоровлення [2, С. 58].

У досліджуваній період до виховної роботи з дітьми залучалась і широка громадськість, серед якої проводилась обов’язкова педагогічна підготовка. До основних форм такої підготовки належали: постійно діючі методичні семінари, що організовувались у кожному мікрорайоні; консультаційні пункти, методична допомога з питань організації позакласної і позашкільної виховної роботи, узагальнення та розповсюдження передового педагогічного досвіду.

Залучення та централізоване навчання широкої громадськості, координація під керівництвом головної організації всієї виховної і виховно-профілактичної роботи всіх партійних, профспілкових і комсомольських організацій, трудових колективів мікрорайону, села дає змогу:

по-перше, забезпечити одночасність ідеологічних і виховних дій на дітей та їх батьків, забезпечити спадкоємність в цій роботі між ними;

по-друге, дозволяє з’єднати основні форми виховної роботи з активним включенням дітей, підлітків, їх батьків, більшості дорослого населення в трудову діяльність по створенню в мікрорайоні матеріальної бази відпочинку і спорту, по впорядкуванню, боротьбі за громадський порядок;

по-третє, при інтеграції широко практикуються форми сумісного активного відпочинку і суспільно корисної праці батьків і їх дітей, що сприяє зміцненню, об'єднанню сім'ї;

по-четверте, ради допомагають раціональніше і ефективно використовувати установи культури, спортивну базу всіх відомств.

Висновки за результатами дослідження, перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Проведений нами аналіз основних напрямків і форм діяльності громадських організацій дозволяє сформулювати визначення виховної ролі кожного елемента середовища: педагогічні колективи основну увагу приділяють вихованню особи школяра і пропаганді педагогічних знань серед батьків, суспільних вихователів, всього дорослого населення; трудові колективи - вихованню всіх членів колективу, і перш за все батьків, надають допомогу школам організації продуктивної праці, підготовці учнів до усвідомленого вибір професії; позашкільні установи всіх відомств - організації вільного часу, розширенню мережі кружків, секцій, клубів по інтересах, проведенні вечорів, свят (зокрема сімейних); органи внутрішніх справ - виявленню антигромадських груп, неблагополучних сімей, припиненню антигромадської діяльності, попередженню злочинності і правопорушень; комсомольські організації, комсомольські педагогічні загони - формуванні активної життєвої позиції і вольових якостей у молоді, формуванню стійких навиків протистояння аморальним діям середовища.

Резюме

Стаття присвячена вивченню та аналізу основних напрямків і форм діяльності громадських організацій в Україні в другій половині ХХ століття. Розкриті функції соціальних інститутів, наведений перелік рекомендацій щодо громадського виховання. Сформульовані визначення виховної ролі елементів середовища.

Ключові слова: громадська організація, функції соціальних інститутів, заклади позашкільної освіти, громадськість.

Статья посвящена изучению и анализу основных направлений и форм деятельности общественных организаций в Украине во второй половине ХХ века. Раскрыты функции социальных институтов, приведен перечень рекомендаций относительно общественного воспитания. Сформулированы определения воспитательной роли элементов среды.

Ключевые слова: общественная организация, функции социальных институтов, заведения внешкольного образования, общественность.

The article is devoted a study and analysis of basic directions and forms of activity of public organizations in Ukraine in the second half of XX age. The functions of social institutes are exposed, the list of recommendations is resulted

майбутніх учителів хімії до екологічної освіти та виховання учнів [3]; Л. Козак – у навчанні природознавства майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів у педагогічному коледжі [2]. Нашу особливу увагу привернуло дослідження О. Яцишина, в якому навчальна ситуація розглядається як канал педагогічних впливів на мотивацію учіння студентів ВНЗ [4].

Метою даної публікації є розглянути можливість використання навчальних ситуацій з метою формування мотиваційної складової еколого-педагогічної готовності майбутніх вихователів.

Виклад основного матеріалу. У еколого-педагогічній готовності визначають мотиваційну, теоретичну та практичну складові. Показниками мотиваційної складової еколого-педагогічної готовності є наявність потреб і мотивів взаємодії з природним довкіллям, свідоме еколого-педагогічне самовдосконалення. Навчальна ситуація має детермінувати діяльність і спілкування викладача та студентів, спрямовувати студентів на самовиховання, самореалізацію, самоактуалізацію особистості.

У процесі еколого-педагогічної підготовки майбутніх вихователів, на нашу думку, метод навчальної ситуації, доцільно використовувати на етапі залучення студентів до педагогічного проектування з метою вправлення в постановці мети, відборі природознавчого матеріалу, доборі форм, методів та прийомів його подання дітям.

У експериментальній роботі зі студентами використання методу навчальних ситуацій здійснювалося за таким планом:

1. Актуалізація проблеми.
2. Цілепокладання.
3. Утворення творчих груп або установка на індивідуальне виконання завдання.
4. Інструктивні вказівки.
5. Розробка проекту рішення ситуації творчою групою або індивідуально.
6. Презентація проекту рішення ситуації творчою групою або кожним студентом.
7. Дискусійне обговорення різних варіантів рішення.

Інструктивні вказівки до розгляду навчальної ситуації мали орієнтовно такий вигляд: 1. Осмисліть природознавчий матеріал, який стимулює зміни у ставленні до природи та поведінці у природному довкіллі; 2. Сформулюйте відповідні даним змінам завдання екологічного виховання дітей; 3. Знайдіть інноваційні підходи до добору доцільних методів та прийомів роботи з дітьми. 4. Висловіться про очікувані результати такої діяльності з дітьми.

Список літератури

1. Матюхина Ю., Агишева Т., Изотова М. Здоровье вашего ребенка. Полная родительская энциклопедия. Детское здоровье. Энциклопедия для мам. - Ростов н/Д: ИД ВЛАДИС, М.: ИД РИСПОЛ КЛАССИК, 2007. - 608 с.
2. Давиденко О.В., Семененко В.П., Фандікова Л.О. Основи програмування фізкультурно-оздоровчих занять з дитячим контингентом. - Тернопіль: Астон, 2003. - 144 с.
3. Васичкин В.И. Справочник по массажу. - Л.: Медицина, 1991. - 192 с.
4. Музыка внутри нас [Электронный ресурс] Режим доступа // <http://www.epochtimes.com.ua/ru/articles/view/8/7365.html>.
5. Реалізація здорового способу життя – сучасні підходи: Монографія / За заг. ред. М. Лук'яненко, В. Куриш, Ю. Мігасевича, А. Подольскі. - Дрогобич: Швидкодрук, 2009. - 592 с.
6. Спок Б. Ребенок и уход за ним. - К.: Наук. думка, 1992. - 448 с.
7. Цветков В.Н. Шапошникова В.И. Музыка как фактор повышения эффективности занятий спортом // Физическая культура. - №5. - 2004 [Электронный ресурс] Режим доступа // <http://lib.sportedu.ru/press/fkvot/2004N5/p62-63.htm>

Трубник І.

УДК 371.13:504

НАВЧАЛЬНІ СИТУАЦІЇ У ПРОЦЕСІ ЕКОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ

Постановка проблеми. На сучасному етапі у педагогічній науці триває пошук нових методів та подальший розвиток відомих. У еколого-педагогічній підготовці майбутніх вихователів важливим є формування мотиваційного компоненту готовності, з метою формування якого можливо використовувати метод навчальних ситуацій.

Аналіз досліджень та публікацій показав, що науковці вказують на особистісну зорієнтованість методу навчальних ситуацій та можливість його використання з метою вирішення різних навчально-виховних завдань. Щодо екологічної освіти та еколого-педагогічної підготовки навчальні ситуації пропонують застосовувати: К. Бабакіна з метою формування у підлітків мотивації оволодіння екологічною культурою у процесі вивчення дисциплін природно-наукового циклу [1]; Т. Нінова у процесі підготовки

in relation to public education. Determinations of an educate role of surrounding's elements are formulated.

Keywords: public organization, functions of social institutes, establishments of out-of-school education, public.

Список літератури

1. Василенко И.В. Взаимодействие школы и социальной среды микрорайона в воспитательной работе с учащимися: Дис. канд. пед. наук. - К., 1988.- 223с.
2. Горбинко В.М. Концепція діяльності дитячого оздоровчого табору «Астра» // Практична психологія та соціальна робота. - 2005. - №6. - С. 57
3. Закон України «Про громадські організації» від 18.02.2009.
4. Міронов М.М. Батьківські турботи. Роздуми про виховання дітей у сім'ї. - К.:Знання, 1967. - 46 с.
5. Омельченко С.О. Взаємодія соціальних інститутів суспільства у формування здорового способу життя дітей та підлітків: Монографія. - Луганськ: Альма-матер, 2007. - 352 с.
6. Первый областной съезд по проблемам семейного и общественного воспитания детей (дневник съезда и мероприятия по реализации его рекомендаций). - Оренбург, 1964. - 74 с.
7. Семенов В.Д. Взаимодействие школы и социальной среды: Опыт исследования. - М.: Педагогика, 1972. - 112 с.

Зозуля К.

УДК 3781.13 : 17.022.1

ЦІННІСНІ ПРІОРИТЕТИ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ЯК ЗМІСТОВНА ОСНОВА У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Особливості формування духовності особистості на сучасному етапі полягають у тому, що цей процес відбувається з одного боку в умовах соціально-економічної кризи суспільства, а з іншого, в умовах розширення соціальної самостійності та ініціативи молоді. Це зумовлює критичне осмислення досвіду попередніх поколінь, формує нові уявлення про своє професійне майбутнє та майбутнє суспільства, призводить до переоцінки як загальнолюдських, так і професійних цінностей, оскільки нова ситуація в суспільстві змінює і традиційне ставлення до багатьох професій. Особливо це стосується професії

вчителя, престиж якої значно знизився. Така ситуація визначає актуальність вивчення проблеми становлення і особливостей формування життєвих та професійних цінностей сучасного вчителя, яка безпосередньо впливає на світогляд нових поколінь громадян України.

Проблема цінностей завжди приваблювала дослідників і вивчалась у аксіологічному, філософському, соціологічному, педагогічному та психологічному напрямках. Аналіз робіт свідчить про існування багатьох підходів до проблеми цінностей. Однак, різні визначення, класифікації ціннісних орієнтацій та цінностей не суперечать, в цілому, одне одному, а взаємодоповнюють і дозволяють розглядати їх з різних позицій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з данної проблеми.

Узагальнення результатів вивчення соціально-психологічних (В.В.Водзінська, А.Г.Здравомислов, О.І.Зотова, В.Н.Мясищев, В.О.Ядов та ін.) та психолого-педагогічних (В.Г.Алексєєва, М.І.Алексєєва, К.А.Альбуханова-Славська, І.Д.Бех, Л.І.Божович, М.Й.Боришевський, Т.В.Бутківська, І.В.Дубровіна, В.Т.Лісовський, С.Д.Максименко, В.А.Семіченко, Р.П.Скульський, М.Х.Титма, Н.В.Чепелева та ін.) аспектів ціннісних орієнтацій з боку виховання у майбутніх вчителів пріоритетних цінностей, засвоєння та відбору ціннісних систем через педагогічну взаємодію у невідривному взаємозв'язку з проблемами професіоналізації особистості дозволяють розглядати їх як одне з основних новоутворень юнацького віку. Дослідниками приділялась достатня увага вивченню співвідношення ціннісних орієнтацій і реальної поведінки особистості; взаємозв'язку індивідуальної системи цінностей особистості з груповою самосвідомістю; формуванню ціннісних орієнтацій як одного з найважливіших показників самовизначення особистості; дослідженню динаміки ціннісних орієнтацій в залежності від віку. Проте, поза увагою дослідників залишилась проблема становлення ціннісних орієнтацій вчителя, виявлення факторів впливу на цей процес та умов його оптимізації; недостатньо розглянуто особливості впливу процесу професіоналізації на формування системи ціннісних орієнтацій молоді; не повністю висвітлено питання про суть та ієрархічні структури ціннісних орієнтацій майбутнього вчителя на сучасному етапі розвитку суспільства.

Формулювання цілей роботи. Метою роботи є визначення ціннісних пріоритетів майбутніх вчителів початкових класів та їх педагогічна класифікація.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ціннісні пріоритети майбутніх вчителів не можна досліджувати без уясування сутності самого поняття «цінності». Воно використовується людьми з самих найдревніших часів існування людства, проте в науковий обіг поняття «цінність» було

Після впровадження експериментальної програми кількість дітей з проблемами пристосування до режиму перебування в дитячому закладі знизилася на 60%, з порушеннями режиму денного сну – на 45%, з проблемами соціальної активності - на 35%, з проблемами харчування і навчання - на 20%.

Опитування батьків і вихователів дошкільного закладу після експерименту з'ясувало, що загалом зменшилися скарги дітей на погане самопочуття, поганий настрій, головний біль, зменшилися прояви втоми у формі погіршення уваги, сонливості або надмірної збудженості, дратівливості, нестійкості настрою після перебування у дошкільному закладі, покращилася адаптація до режиму дитячого закладу, покращилися сон, харчування, показники навчання, покращився контакт з батьками, вихователями, дітьми, підвищилася увага під час занять з вихователями в групі і вдома з батьками.

Висновки. Впровадження експериментальної оздоровчої програми з використання мелодій Сходу у якості музичного супроводу комплексу спеціальної гімнастики з елементами систем йоги і джун юань цигуну, класичного і східного масажу сприяло оптимізації процесу адаптації дітей двох-трьох років до перебування у дитячому дошкільному закладі, регуляції їх психосоматичного стану в домашніх умовах і в умовах у дошкільного закладу.

Перспективи подальших розвідок: плануються дослідження у напрямку визначення оптимальних засобів психосоматичної регуляції різних груп населення та шляхів їх впровадження у програми фізичного виховання навчальних закладів.

Резюме

Розглядаються засоби психосоматичної регуляції і оздоровлення дітей двох-трьох років

Ключові слова: нетрадиційні засоби оздоровлення, масаж, дошкільні заклади, діти двох-трьох років

Рассматриваются средства психосоматической регуляции и оздоровления детей двух-трех лет.

Ключевые слова: психосоматическая регуляция, нетрадиционные средства оздоровления, массаж, дошкольные заведения, дети двух-трех лет

The methods of psychosomatic regulation and health improvement of two-three years children have been researched.

Keywords: psychosomatic regulation, health improvement means, massage, preschool institutions, two-three years children.

людей і ситуації, вміння пристосовуватись, адаптуватися і звикати до ситуацій, величина сенсорного порогу, інтенсивність реакцій (плач, сміх, стриманість) на подразники, особистий настрій, натура (весела, життєрадісна, плаксива, невдоволена), здібність концентруватися, наполегливість.

Огляд [7] сучасних наукових праць, присвячених дослідженню впливу музики на організм людини, вказує на те, що кожна людина має власну частоту і ноту звучання, що впливає на сумісність суб'єктів спільноти, мажорність чи мінорність музики регулює психічний стан, ритм - роботу дихальної і серцево-судинної систем, звуковий дисонанс викликає психічну напругу, агресивність, надмірну збудженість. Особливе значення має звучання ноти «ля», яка переважає в церковних піснях і є універсальним звуком, що добре сприймається усіма, заспокоює і розслаблює організм людини, а у звучанні дзвону чи гонгу очищає простір. На думку [4], певними ритмами вібрують функціональні системи і органи людини, зокрема музичні характеристики вібрацій ДНК людини споріднені давнім медитативним мелодіям Сходу.

Виходячи з вище викладеного, було припущено, що впровадження експериментальної оздоровчої програми з використання мелодій Сходу у якості музичного супроводу комплексу спеціальної гімнастики з елементами систем йоги і джун юань цигуну, класичного і східного масажу, оптимізує ефект оздоровчої програми, спрямованої на регуляцію психосоматичного стану дітей віком двох-трьох років в домашніх умовах і у дошкільних закладах.

Дослідження тривало протягом місяця з 5.02. по 5.03 2010 року. Діти першої молодшої групи двох-трьох років два рази на день виконували комплекс спеціальної гімнастики з елементами йоги і джун юань цигуну протягом 10 хвилин (за 60 хвилин до обіду і вечері), а потім приймали процедуру з елементами класичного і східного масажу: самомасажу протягом 5 хвилин у дошкільному закладі і масажу, який проводили батьки протягом 15 хвилин у домашніх умовах. Масаж і гімнастику у домашніх умовах проводили батьки, що освоїли комплекс.

Діти дослідної групи мали такі психосоматичні характеристики: зріст $95,4 \pm 4,27$ см, вага $14,67 \pm 1,01$ кг, об'єм грудної клітини $50,6 \pm 1,69$ см, індекс Пін'є $27,1 \pm 3,79$. Високий рівень психічного розвитку мали 50% дітей, 30% - низький, 20% - середній.

Результати опитування батьків виявили, що до експерименту проблеми пристосування до режиму перебування в дитячому закладі мали 90% дітей, з них у 87,8% спостерігалися порушення режиму денного сну, проблеми з харчуванням, навчальним процесом, соціальною активністю.

введено тільки у другій половині 19 століття німецьким філософом Р.Лотце. Можна констатувати, що поступово ціннісна проблематика перетворилася у важливий об'єкт наукових досліджень, зайнявши гідне місце у працях з філософії, соціології, психології, педагогіки, історії, етики та інших наук. Зростання значущості вищевказаної проблематики, у першу чергу, пояснюється збільшенням у суспільстві інтересу до людини як неповторної особистості, її взаємодії з оточуючим світом, а також із переосмисленням сутності добра і гуманізму.

У значній кількості наукових робіт результат опанування соціальних цінностей на індивідуальному рівні розкривається через поняття « ціннісних орієнтацій ». У перше в науковій літературі за радянські часи цей термін було застосовано В.Ольшанським, який розкривав його суть як систему особистісних цінностей людини, детермінованих певними соціально - психологічними факторами, тобто як один із способів функціонування цінностей у свідомості індивіда. Можна констатувати, що поступово ціннісна проблематика перетворилася у важливий об'єкт наукових досліджень, зайнявши гідне місце у працях з філософії, соціології, психології, історії, педагогіки, етики та інших наук. Проте, вже на протязі другого століття провідні науковці так і не змогли подолати значну розбіжність у використанні терміну « цінності ». У своїх працях вони пропонують визначення цінності, які істотно відрізняються між собою, причому, їхні погляди не стільки суперечать одне одному, скільки доповнюють, тому що, кожен з науковців зміг розкрити тільки окремі аспекти цього багатозначного поняття.

Так, на думку Р.Лотце, який був прихильником концепції теологічного ідеалізму, сутність цінностей обумовлено, з одного боку, вищими, божественними силами, що надає їм абсолютного змісту, а з другого боку – суб'єктивним досвідом кожної людини, тобто вчений описував цінності із використанням у значній мірі взаємовиключних ідей.

На думку П.Менцер - цінністю є те, що почуття людей диктують визнати найважливішим та до чого можна прагнути, ставитися з повагою та шаную, що можна споглядати.

Н. Гартман (німецький філософ-ідеаліст), зробив висновок, що царство цінностей існує по той бік реальності та свідомості, тому абсолютно не залежить від людського життя.

« Фізіологічні вимоги збереження певного способу життя », так виявляв цінності Ф. Ніцше, в яких виражається « воля до життя ». Він намагався здійснити переоцінку цінностей, « упорядкувати їх за рангом ».

Визначали цінності як природний об'єкт, який дійсно набуває соціальної значущості та є або може бути об'єктом діяльності, У. Томас та

Ф. Знанецький у спільній праці « Польський селянин у Європі та Америці» (20-і рр. 20ст).

Інший учений ,представник теорії структурного функціоналізму – Т.Парсонс – пояснював цінності як об’єкт інтересу та певного способу дій суб’єкта. Він вважав ,що інтеріоризовані « загальні цінності» мають вирішальну роль у соціальній інтеграції суспільства.

Німецький філософ Г. Ріккерт писав, що проблема цінностей пов’язана ,у першу чергу,із проблемою « значущості » цінностей. Тому не можна поняття самої « цінності » ототожнювати з конкретною оцінкою суб’єкта, що є тільки виявленням психологічного акту [8]. На думку американського філософа Х.Лейсі, «соціальний порядок характеризується як індивідуальними цінностями , які визначним чином втілені у ньому,так і власне соціальними цінностями, що укорінені в його структурі»[5].

Важливо відмітити ,що за радянські часи в науковій літературі термін «цінність» довго не використовувався, оскільки вважався «дрібнобуржуазним» поняттям. Після значної перерви вперше проблему цінностей було проаналізовано на початку 60 –х рр.. філософом В.Тугариновим у праці «Про цінності життя та культури» .

На думку В. Сержантова , система цінностей – це сукупність речей (знаряддя та засоби праці й предмети споживання) та ідей які, з одного боку , виконують функцію регуляції суспільних зв’язків людей,а з другого – спрямовують життя індивіда,формуючи його соціально значущі доміанти [9].

В. Куніцина підходить до розкриття сутності цінностей як соціального явища,яке має певну позитивну значущість для людей та є або може бути об’єктом їх діяльності. Дослідниця виділяє такі дві основні функції цінностей:

- вони є орієнтиром життя людини;
- вони необхідні для підтримання соціального порядку,виступають як механізм соціального контролю [7].

На думку В. Нестеренка ,цінності виконують в людському житті функції

- способів утримання й закріплення споріднених смислів;
- « полівзаємності », підґрунтя для поєднання індивідуальних людських світів;
- підвалин, засад для розгортання певного світу;
- « мотивів для мотивів » смислового обґрунтування цілей діяльності;
- життєвих та історичних орієнтирів ; певних зразків, канонів смислотворення [6].

науково-дослідної роботи у сфері фізичної культури і спорту на 2006 – 2010 рр.

Мета - дослідження нетрадиційних засобів оздоровлення дітей двох-трьох років.

Завдання - дослідити динаміку антропометричних, психоемоційних, фізичних характеристик дітей двох-трьох років в результаті дії нетрадиційних засобів оздоровлення.

Організація та методи дослідження. Аналіз інформаційних джерел, методи систематизації, спостереження, опитування, математичної статистики. Дослідження проводилися на базі ДНЗ № 455 м. Києва. У дослідженні взяли участь діти першої молодшої групи №3, віком два-три роки: п’ять дівчат і п’ять хлопчиків. До і після експерименту проводили оцінювання рівню фізичного розвитку дітей за Е.С. Вільчовським (1998) [2], пропорційності будови тіла за стандартами індексу Пін’є [2], темпераменту і психічного розвитку за [1]. Фізичний розвиток дітей визначали шляхом порівняння антропометричних ознак із середніми показниками віко-статевої групи. До і після експерименту проводили опитування батьків і вихователів з питань пристосованості дітей до перебування в дитячому дошкільному закладі, дотримання режиму сну і харчування, успіхів у навчанні, ступеню соціальної активності.

Результати дослідження. За даними інформаційних джерел, віковий період дітей від двох до трьох років характеризується значним розвитком фізичних, психічних, інтелектуальних якостей, збільшенням можливостей спілкування, збільшенням об’єму інформації про навколишній світ. Діти у цьому віці чутливі до зовнішнього впливу. Важливу роль у цей період відіграє розвиток мови. Розвиток мови впливає на психічні функції, пізнавальну діяльність, емоційну сферу. За даними фахівців [1,5], у цей період необхідно приділяти увагу розвитку здібностей відтворювати точні рухи, розвивати естетичне сприйняття світу. Велике значення при цьому мають навколишні кольори, форми, музика. У три роки, хоча дослідники [1,5] і відмічають значну кількість дітей з затримкою мовного розвитку і характеризують цей період життя, як перший кризовий період у розвитку психіки людини, збільшується соціальна активність дітей та їх можливості участі у рольовій грі, розвиваються елементарні естетичні почуття і пізнавальні емоції, з’являється цікавість і допитливість. Темперамент дитини у віковий період 2-3 роки у значній мірі визначає її поведінку, індивідуальні реакції на педагогічні засоби [1,6]. Темперамент дитини за [1], визначають: рухова активність (відношення часу перебування в русі і спокої), динамічність звикання до нової середовища (динамічність біологічних функцій організму, сну, апетиту тощо), реакції на незнайомі подразники,

5. Пришвин М.М. Дневники / М.М.Пришвин – М.: Правда, 1990.– 480 с.
6. Савченко О. Я. Виховний потенціал початкової освіти: посібник / О. Я. Савченко — К. : СПД "Цудзинович Т.І.", 2007. — 204 с.
7. Тарасенко Г. С. Паросток. Методика гуманістичного виховання молодших школярів засобами природи: посіб. для вчителя 1-4 кл. / Г.С.Тарасенко — Т. : Навчальна книга - Богдан, 2003. — 144 с.

Твердохліб О., Шарафутдінова С., Хом'якова В.

УДК 373.2

ДОСЛІДЖЕННЯ НЕТРАДИЦІЙНИХ ЗАСОБІВ ОЗДОРОВЛЕННЯ ДІТЕЙ ДВОХ-ТРЬОХ РОКІВ

Постановка проблеми. Збереження і зміцнення здоров'я дітей є актуальною проблемою сучасності. У віці двох-трьох років стан здоров'я дитини визначає темп і напрямки її розвитку, є найголовнішою умовою досягнення успіхів у навчальні, творчості, формуванні особистості. У значній мірі фізичний і психоемоційний стан дитини двох-трьох років залежить від індивідуальних особливостей розвитку, потребує постійної уваги, як батьків, так і вихователів дошкільних закладів.

За даними [2,3,5], психоемоційний стан – це один з провідних чинників здоров'я дитини молодшого дошкільного віку, на який слід зважати при розробці оздоровчих програм дошкільних закладів. На думку [1] вибір, дозування і методи застосування засобів психосоматичної регуляції дітей молодшого дошкільного віку необхідно здійснювати з урахуванням антропометричних і психоемоційних показників. Значне місце серед засобів психосоматичної регуляції дітей молодшого дошкільного віку посідають масаж, самомасаж, фізичні вправи, прослуховування музичних творів. За даними аналізу сучасних наукових досліджень [7], використання музичних творів у заняттях з фізичної культури може спричиняти як позитивний, так і негативний вплив, потребує прискіпливого відбору, який залежить від мети занять.

З аналізу останніх досліджень та публікацій слідує, що пошуки шляхів оздоровлення дітей двох-трьох років в домашніх умовах і у дошкільних закладах актуальні.

Робота відповідає напрямку досліджень «Теоретико-методологічні основи фізичного виховання та оздоровчої фізичної культури» теми 3.2. «Основи фізичного виховання різних груп населення» Зведеного плану

У психологічному словнику цінності трактуються як продукт активної діяльності людини, спрямованої на трансформацію особистісних смислів - орієнтацій, причому цей процес тісно пов'язано з чуттєво - емоційною та мотиваційно - поведінковою сферами особи. Цінностями можуть вважатися предмети та їх властивості, а також абстрактні ідеї, які виступають підґрунтям диференційно – онтологічних парадигм. У соціальній психології більш уживаним є термін «ціннісні орієнтації», під якими розуміють:

1) ідеологічні, політичні, моральні, естетичні й інші основи оцінок суб'єктом навколишньої дійсності та орієнтацій в ній;

2) спосіб диференціації об'єктів індивідом за їх значущістю.

У широкому розумінні цінностями вважають не тільки абстрактно привабливі смисли або ситуативні цінності, але й стабільно важливі для індивіда конкретні матеріальні блага. У вузькому значенні цінності ототожнюються з духовними ідеями, які виражаються поняттями високого ступеня узагальнення[4].

Вивчення наукових джерел підтверджує думку про те, що автори пропонують дефініції цінностей, які в значній мірі відрізняються між собою.

Зазначимо, що в сучасній науковій літературі пропонується декілька сотен визначень поняття цінностей, які детально схарактеризувати в одній роботі не можливо.

На думку В.Нестеренка, серед провідних підходів до обґрунтування цінностей можна виділити такі: міфологічний; релігійно-містичний (одкровення); раціонально - логічний (пояснення й доведення); емоційнообразний; життєво-практичний (особистий зразок, демонстрація цінностей на особистому прикладі).

Автор підкреслює, що одночасно ці способи виступають і шляхами трансляції цінностей між спільнотами. Інший науковець - Х. Лейсі – визначив систему підходів до розкриття сутності індивідуальних цінностей. Він вважає, що це поняття застосовується науковцями у таких значеннях:

- як основне благо, до якого послідовно прямують протягом усього життя; кінцевий мотив усіх дій;

- як якість (атрибут), що надає життю смислу, завершеності;

- як якість (атрибут), що частково конституїрована через визначення людини як діючої та оцінюючої істоти.

- як основний критерій вибору – те, що є благом серед можливих напрямків діяльності;

- як основний стандарт поведінки, на який усі повинні рівнятися;

- як « об'єкт цінності », відносини з яким обумовлено як якістю життя, так і характером особистості.

На підґрунті вивчення значної кількості наукових джерел Ткачовою Н.О було встановлено, що існують такі основні підходи до визначення цінностей: семіотико - етимологічний; логіко - історичний; системно - структурний; культурно - інтервальний; науково - гносеологічний теолого - трансцендентний ірраціонально - міфічний; суб'єктивно - індивідуалістський етико - біологічний; особистісно- діяльнісний [10].

В останні десятиріччя вивчення цінностей і у вітчизняній, і в західній психології сконцентрувалось навколо проблем їх внутрішньої природи, змісту та будови. Розглянемо найпоширенішу нині класифікацію цінностей данною І.Д.Бехом.

Таблиця

Класифікації цінностей (І.Д. Бех)

№	Цінності	Визначення цінності	Функції цінностей
1.	Термінальні	Найбільш бажане та емоційно привабливе для особистості, описує ідеальний стан її буття.	Термінальні цінності виконують функцію вибору як цілей, так і допустимих способів їх досягнення.
2.	Інструментальні	Спосіб поведінки або дії, не пов'язаних безпосередньо метою. До інструментальних цінностей належать цінності компетенції, моральні цінності особистості.	Функцією інструментальних цінностей є активізація критеріїв і стандартів при оцінці та виборі лише способу поведінки або дії.
3.	Оперативні	Виявляються в реальній поведінці особистості.	

стежки обирають різні, що й обумовлює тип ставлення до природи). Турбуючись про належну аксіологічну культуру ставлення дітей до природи, освіта не повинна нехтувати таким впливовим фактором гуманізації свідомості дітей, як формування естетичного ставлення до світу. Відчуття естетичної виразності природи, народження потреби милосердно її оберігати може стати надійним регулятором дитячих поведінкових програм, сформованих на гуманістичних засадах.

Резюме

У статті презентовані результати теоретичного та емпіричного дослідження типів ставлення дошкільників до природи в контексті формування у них гуманістичного світогляду.

Ключові слова: гуманістичний світогляд; типи ставлення дошкільників до природи.

В статті представлені результати теоретичного та емпіричного дослідження типів отношения дошкільників к природе в контексте формирования у них гуманистического мировоззрения.

Ключевые слова: гуманистическое мировоззрение; типы отношения дошкільників к природе.

In the article the results of theoretical and empirical research of types of preschool children attitude to nature are presented in the context of their humanistic outlook forming.

Key words: humanistic outlook, types of preschool children attitude to nature

Список літератури

1. Балл Г.О. Орієнтири сучасного гуманізму (в суспільній, освітній, психологічній сферах) / Інститут психології ім. Г.С.Костюка АПН України; Всеукраїнська громадська організація "Асоціація гуманістичної психології". — Вид 2-ге, доп. / Г.О. Балл — Житомир : Волинь, 2008. — 232 с.
2. Гуманістично спрямований виховний процес і становлення особистості. (Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді): Зб. наук. пр. / АПН України; Інститут проблем виховання / О.В. Сухомлинська (ред.кол.). — К. : ВіРА Інсайт, 2001. — 336 с.
3. Пащенко Д. І. Генезис гуманістичних ідей у педагогіці / Д.І.Пащенко — К. : Науковий світ, 2001. — 278 с.
4. Поніманська Т.І. Теоретико-методичні засади гуманістичного виховання дітей дошкільного віку / Рівненський держ. гуманітарний ун-т / Т.І.Поніманська — Рівне : РДГУ, 2006. — 364 с.

спостерігається яскраво виражена інтелектуальна реакція на природу на тлі загальмованості рефлексивних реакцій і млявості емпатійних процесів.

“Художники”, у яких добре розвинені і яскраво виявляються (у можливих для дошкільного віку межах) усі складові естетичного ставлення до природи: виховації цієї групи вирізняються достатньо розвиненим сенсорним сприйманням природи за яскраво виявленої емоційної реакції на її красу; у процесі оцінювання робляться спроби опоетизувати сприйняте; характерні спроби метафоризації художньої мови; естетичні судження відносно розгорнуті, образні, відбивають особисті переживання; діти уміють передати власне бачення краси природи в різних видах творчої діяльності; для діяльності таких вихованців у природі характерні ініціативність і самостійність; до пізнавальних, моральних та екологічних мотивів, що лежать в її основі, додається естетичний. Для дітей з цим типом ставлення до природи характерні виражені рефлексивні реакції і достатньо розвинена емпатія щодо природи та її мешканців.

Знаменно, що не всі діти однозначно були віднесені до умовно виокремлених типів. Спостерігалось певне змішування оцінних і поведінкових реакцій вихованців на естетичну виразність довкілля, що зобов'язувало констатувати так звані перехідні типи ставлення дітей до природи.

Так, прагматики-дослідники тяжіли до поглибленого інтелектуального пізнання навколишнього світу, втім керувались суто прагматичними потребами (*“Щоб зробити відкриття і стати відомим на весь світ”*). Для таких дітей важливим є результат пізнання природи, але їх не обходять засоби досягнення результату, що врешті загрожує граничною жорстокістю ставлення до природи та її мешканців.

Дослідники-художники, спираючись, в основному, на лівопівкульний (раціональний) тип мислення, в оцінках та поведінкових реакціях активніше наближувались до морально-естетичної позиції щодо природи, оскільки інтелектуальна діяльність мотивувалась здебільшого творчо-діяльними мотивами (*“Щоб створити квіткове поле, яке квітне цілий рік”*; *“Щоб придумати вічнозелений дуб”*; *“Щоб сконструювати для риб захисну сітку від браконьєрів”*).

Прагматиків-художників, зрозуміло, виявлено не було, оскільки естетична реакція на природу на основі утилітарного оцінювання її об'єктів і явищ є нонсенсом.

У висновку зазначимо, що дитяче світосприймання – це цілий космос, непозбуття виразність якого цікавила і буде завжди цікавити дослідників. Діти, як засвідчує й наше дослідження, сміливо і неупереджено пізнають природу, рухаючись від незнання до знання (втім

4.	Базові	Цінності високого ступеня узагальнення й рідко бувають безпосередньо пов'язаними з конкретною поведінкою особистості.	3
----	--------	---	---

І.Д. Бех зауважує, що поділ цінностей на інструментальні та термінальні є дещо умовним і може зазнавати певних змін.[1]. Так, іноді до інструментальних відносять усі цінності, що визначають спосіб поведінки, а цінності компетенції можуть бути витлумачені як термінальні, якщо метою є певний стан самого суб'єкта.

Представники іншого підходу до визначення цінностей (О.Шпенгер, А.Дж.Тойнбі, Ф.Лазарєв, Б.А. Літл) - культурно - інтегрального - пропонують сприймати культуру як сукупність локально існуючих світів із своїми власними, притаманними їм внутрішніми силами, цінностями та особливостями.

Прибічники науково - гносеологічного підходу проблему цінностей пов'язують із проблемою встановлення істини як результату наукового пошуку.

Прихильники теолого-трансцендентного підходу до визначення цінностей вважають, що вони мають абсолютний, метафізичний характер.

Прибічники ірраціонально-міфічного підходу вважали, що світ цінностей взагалі не піддається раціональному осмисленню.

За багатьма позиціями до поглядів прихильників вищеописаного наукового підходу наближаються висновки науковців, що розподіляють суб'єктно – індивідуалістський підхід до розкриття сутності цінностей. Вони вважають, що створення власної системи цінностей як провідних життєвих орієнтирів є сууго особистою проблемою, яку треба розв'язати для себе кожній конкретній індивідуальності.

У сучасних словниках теж пропонуються різні визначення категорії цінностей. Так в одному з філософських словників вказується, що цінності – це явища матеріального і духовного плану, які мають позитивну значущість, тобто здатні задовольняти певні потреби суспільства чи окремої людини. Підкреслюється, що люди пізнають не тільки властивості природних та соціальних явищ, але й намагаються дати їм оцінку з точки зору встановлення їхньої користі (шкідливості) для свого життя. Тому можна зробити висновок, що цінності мають суспільний характер та

виникають під час практичної діяльності людей. Іншими словами, цінностей поза суспільством не існує.

У психологічному словнику цінності трактуються як продукт активної діяльності людини, спрямованої на трансформацію особистісних смислів-орієнтацій, причому цей процес тісно пов'язано з чуттєво – емоційною та мотиваційно – поведінковою сферами особи. Цінностями можуть вважатися предмети та їх властивості, а також парадигм. В іншому психологічному словнику цінність визначається як будь – який предмет, у тому числі й ідеальний, що має життєво важливе значення для суб'єкта (індивіда, групи, верстви, населення, людства). У широкому розумінні цінностями вважають не тільки абстрактно привабливі смисли або ситуативні цінності, але й стабільно важливі для індивіда конкретні матеріальні блага. У вузькому значенні цінності ототожнюються з духовними ідеями, які виражаються поняттям високого ступеня узагальнення.

На основі узагальнення теоретичних даних уточнено основні поняття “цінність”, “ціннісні орієнтації”, “система цінностей”, “система ціннісних орієнтацій”, “ціннісні орієнтації та пріоритети майбутнього вчителя”.

Цінності розглядаються як форма відношень між суб'єктом та об'єктом, яка допускає свідоме відтворення суб'єктом ціннісних якостей об'єкта. При цьому враховується, що цінності мають здатність набувати значущості у суспільному житті й практиці людини.

Джерелом формування ціннісних орієнтацій виступає смисложиттєва активність особистості, що визначає рівень її домагань та орієнтацію в процесі діяльності на досягнення конкретних цілей.

Поняття "система цінностей" означає предметне втілення системи діяльності та суспільних відносин, які відбивають сутність життєдіяльності, конкретно-історичний образ життя конкретної соціальної спільноти. Система цінностей педагога – це його внутрішній світ, що виникає найбільшою мірою як результат процесу професійно-педагогічної підготовки у вищому навчальному закладі.

Для позначення результату індивідуального відбиття особистістю систем цінностей, які склалися в суспільстві, використовується поняття "система ціннісних орієнтацій". Система ціннісних орієнтацій більш варіативні, ніж система цінностей.

Пріоритетними для майбутніх вчителів є загальнолюдські, професійні, матеріальні, статусні ціннісні орієнтації та орієнтації самовдосконалення. У першокурсників цінності мають переважно загальнолюдський ідеалізований характер та не завжди пов'язані з педагогічною професією безпосередньо.

Ми також проаналізували *зміст і характер діяльності вихованців підготовчої групи в природі*. Так, найпоширенішими видами їхньої діяльності є догляд за свійськими тваринами (це стосується переважно учнів сільської місцевості, оскільки 54 % вихованців міських ВНЗ, як з'ясувалось, не мають вдома тварин); вирощування кімнатних рослин; підгодовування птахів узимку тощо.

Як показали спостереження, більшість дошкільників цього віку не виявляє ініціативи щодо праці в природі. Дитяча діяльність у природі, як правило, здійснюється за вказівкою вихователя (батьків). Естетично значущі моменти такої діяльності діти поки не усвідомлюють. Невелику частину вихованців (16–18 %) вирізняє достатня ініціативність і самостійність.

На основі здобутих результатів ми виокремили типи ставлення дошкільників до природи.

“Прагматики”, для яких характерні: переважання в структурі ставлення до природи утилітарних мотивів; схематичність, естетична індіферентність сприймання навколишнього; неспроможність згрупувати й висловити найбільш яскраві враження від зустрічей з природою; збідненість, невиразність мовлення; переважання в творчій діяльності формально-пасивного виконання завдань; бездіяльність у природі або праця з примусу старших за відсутності власної ініціативи. Нерідко спостерігається жорстокість поведінкових програм; безапеляційність у стосунках з живими істотами; відсутність емпатії та рефлексивних реакцій на зв'язок з природою.

“Дослідники” з притаманними їм: зацікавленим ставленням до природи на основі домінування пізнавальних мотивів (*Чому так, а не інакше? Звідки береться? А що буде, якщо я відірву, відріжу, відломлю?* та ін.); емоційно-позитивним ставленням до природи з елементами естетичної зацікавленості, що відзначається нестійкістю, епізодичністю вияву в різноманітних видах діяльності; частковою здатністю оцінювати сприйняте за недостатньої повноти й образності мовлення; нейтрально-оцінювальним характером естетичних суджень; частковим розумінням й відтворенням художнього образу природи на тлі недостатньо розвинених навичок її емоційно-естетичного оцінювання; обмеженість діапазону асоціативно-образного мислення. Для дослідників характерні також переважання в творчій діяльності елементів наслідування; часте вживання загальноприйнятих висловів; епізодичне виявлення рис індивідуального стилю; відносна розвиненість фантазії, творчої уяви; епізодичне виявлення активності, самостійності у праці на природі за відсутності естетичних компонентів діяльності. У дітей з цим типом ставлення до природи

Розвиток емоційно-образного сприймання об'єктів і явищ природи у більшості опитаних дошкільників є недостатнім. У дитячій мові рідко зустрічаються порівняння, вихованці майже не намагаються самостійно поетизувати сприйняте. З'ясувалось, що здатність сприймати природу образно й ділитись естетичними переживаннями розвинена лише у 12-13% опитаних. Такі діти роблять посильні спроби одухотворити й поетизувати об'єкти природи (наприклад: *“пролісок – найсміливіша квітка, бо не боїться холоду”*; *“пролісок – розвідник, адже перший вилазить з-під снігу”* та ін.).

Естетичний вплив ландшафту на дошкільників поки досить обмежений. Вони, як правило, відчувають радість від змоги вільно рухатися, гратися на свіжому повітрі, що цілком природно для їхнього віку. І хоча реакція вихованців на красу навколишнього достатньо емоційна, передати власне ставлення до природи, естетично оцінити її більшості дітей важко.

Нас закономірно цікавила й *дитяча творчість на теми природи*, яка є яскравим репрезентом формування й розвитку естетичних позицій дошкільників. Ми зауважили, що творчий еквівалент пережитих дітьми естетичних почуттів часто буває набагато біднішим від очікуваного. Згадаймо реакцію дитини на перший сніг – невгамовна радість, неприховане збудження, щире захоплення. Скільки гарно бачать дитячі очі навкруги – блискучі бурульки, ажурні сніжинки, таємничі кучугури. Казкова краса зими притягує, хвилює, бентежить уяву дитини. Почуття так і вирують у маленькому серці, але як непросто їх висловити. Адже дитині бракує слів і власне досвіду естетичного оцінювання природи. Вихованець, як правило, зосереджено напружує думку і говорить про те, що *“сніг вкрив землю”*; що *“сонце світить, але не гріє”*. Так і є – цього не заперечиш. Утім така розважлива констатація фактів більше схожа на науковий звіт, ніж на щире дитяче оцінку своєрідності природи. Тут панує залізна логіка, а власне емоціям місця не знаходиться. І це суперечить природі дітей, яких по праву називають *“королями почуттів”* (Я.Корчак).

Не так часто (у 35% випадків) зустрічались спроби дати емоційну оцінку об'єктам природи. В оцінках вживались слова *“гарний”*, *“красивий”*, але власні судження дітей були рефлексивно збідненими, нерозгорнутими. Лише невелика частка (14%) опитаних дошкільників спромоглася виразити особистісне ставлення до природи. Естетична оцінка в таких судженнях була опертою на чуттєвий досвід; містила елементи рефлексивного осмислення власних почуттів до природи (наприклад: *“Я люблю нюхати осінній ліс. Осінь пахне грибами і димом вогнищ. Цей запах трохи сумний”*).

Порівняльний аналіз основних життєвих та професійних цінностей сучасних студентів залежно від статі та місця проживання показав, що суттєвих відмінностей в життєвих цінностях не виявлено. Юнаки і дівчата, які проживають у сільській місцевості, менш, порівняно з міськими, орієнтуються на професійні цінності. Ми пояснюємо це тим, що міська молодь, яка поступає в педагогічний заклад, зробили цей вибір більш свідомо через педагогічні класи, підготовчі курси та ін. Тоді як старшокласники, що закінчують сільську школу, мають здебільшого загальну установку *“виїхати з села”* та *“вступити на безкоштовне навчання”*. Тому в сільських школах потрібно посилити роботу з профорієнтації та формування професійної спрямованості старшокласників, зокрема професійно-педагогічної.

Законстатована переважна орієнтація на професійно-предметні, дидактичні і академічні здібності та недооцінка комунікативно-перцептивних і недостатня готовність до особистісно-орієнтованого навчання, що є свідченням низької сформованості уявлень про пріоритетні ціннісні орієнтації педагогічної професії. На нашу думку, такі установки є результатом спрямованості навчально-виховного процесу у ВНПЗ на формування учителя-предметника та недооцінки ролі психолого-педагогічної підготовки.

Виявлено зміст професійних ціннісних орієнтацій майбутніх вчителів через опосередковане відображення їх в ідеалі вчителя, який може знаходити своє втілення в суспільному ідеалі, конкретній людині чи бути збірним, уявленим на основі синтезу позитивних особистісних якостей. Разом з тим, набір якостей ідеального вчителя за уявленнями студентів збіднено. Він представлений у більшості характеристик надто узагальнено, схематично, однобоко, хоча, саме у структурі професійно - педагогічної підготовки вчителя особистісні якості посідають чільне місце, будучи основою, на яку спираються всі компоненти системи ціннісних пріоритетів.

Цінності – це духовні феномени, що мають особистісний сенс і являють собою орієнтири людської поведінки та підґрунтя у формуванні життєвих, професійних установок майбутніх вчителів.

Висновки. Отже, ціннісні пріоритети особистості майбутнього вчителя – це такі соціальні цінності, які виступають для педагога в якості стратегічних цілей його діяльності, посідають визначальний щабель у мотиваційно-регулятивній системі поведінки та професійної діяльності і впливають на зміст і спрямованість його потреб, мотивів і інтересів.

Резюме

У статті розкрито загальне поняття цінностей та основні підходи до вивчення ціннісних пріоритетів. Розглянута класифікація ціннісних пріоритетів майбутніх вчителів початкових класів у системі професійної підготовки.

Ключові слова: цінності, ціннісні пріоритети, ціннісні орієнтації, духовність, моральні якості, особистісні пріоритети.

В статье раскрыто общее понятие ценностей и основные подходы к изучению ценностных приоритетов. Рассмотрена классификация ценностных приоритетов будущих учителей начальных классов в системе профессиональной подготовки.

Ключевые слова: ценности, ценностные приоритеты, ценностные ориентации, духовность, моральные качества, личностные приоритеты.

In article classification of valuable priorities of the future teachers of initial classes in vocational training system is considered. The general concept of values and the basic approaches to studying of valuable priorities is opened.

Key words: values, valuable priorities, valuable orientations, spirituality, moral qualities, personal priorities.

Список літератури

1. Бех І.Д. Виховання особистості. Книга перша. К., 2003. С.15.
2. Большой толковый социологический словарь (Collins).- Том 2 (П-Я): Пер. с англ.- М., 1999.
3. Краткий словарь по социологии / Под общ.ред. Д.М.Гвишиани, Н.И. Лапина.- М., 1989.
4. Краткий психологический словарь / Ред.-сост. Л.А. Карпенко; Под общ.ред. А.В.Петровского, М.Г. Ярошевского.- 2-е изд., расш., справ. и доп.- Ростов н\Д, 1999.
5. Лейси Х. Свободна ли наука от ценностей? Ценности и научное понимание / Пер. с англ. Л.В.Сурковой, В.А. Яковлев, А.И. Панченко; Под ред. В.А. Яковлева.- М., 2001.
6. Нестеренко В.Г. Вступ до філософії : онтологія людини. – К., 1995.
7. Психология / Под ред. А.А. Крылова. – М., 1999
8. Риккерт Г. Науки о природе и науки о культуре: пер. с нем. / Общ. ред. и предислов. А.Ф.Зотова.- М., 1998.
9. Сержантов В.Ф. Человек, его природа и смысл бытия.- Л., 1990.
10. Ткачова Н.О. Історія розвитку цінностей в освіті.- Х., 2004.

корисна тварина, бо дає жирне молоко, з якого роблять масло”; “кінь – сильна тварина, надійний помічник”). Серед відповідей міських дітей також доволі часто зустрічаються подібні мотиви (собака — “охороняє дім”; кішка – “ловить мишей”; ластівка – “поїдає комах”). Діти часто не по-дитячому зупиняють вибір на тих представниках фауни, які являють собою гастрономічний (“риба – смачна”) або підприємницький (“з білки можна зробити шапку і продати”) інтерес.

Отже, дитячі відповіді свідчать про значний обсяг набутих знань і уявлень про об'єкти, явища природи та способи господарювання людини в ній. Результати опитування засвідчують наявність у структурі ставлення дошкільників до природи кількох мотивів — утилітарного, емоційно-позитивного і естетичного. Провідним по праву є емоційно-позитивний (42%). З естетичних позицій до оцінки природи діти підходять дещо рідше (32%). Водночас під час оцінки природи вихованці досить часто виявляють естетичну індіферентність, оскільки в дитячому досвіді явно переважає номінативна інформація про природу й відчувається брак емоційно-образної. Насторожує значна частка утилітарних мотивів, адже дитяча оцінка природи надто тісно і часто для даного віку пов'язана з користю тих чи інших її об'єктів для життєдіяльності людини.

Спостереження за *безпосередньою поведінкою дітей у природі* засвідчують, що переважна більшість дошкільників реагує на довкілля жваво, емоційно, зацікавлено. Дітям властиві яскраві моторно-мімічні реакції, велика рухливість й активність поведінки в природі. Для сенсорного сприймання вихованцями природи характерні злитість і неточність. Діти досить мляво самостійно диференціюють кольори і відтінки, форми, звуки, запахи природи, віддаючи перевагу яскравим кольорам, їх контрастним поєднанням, вигадливим малюнкам природних форм, голосним звукам, концентрованим запахам. Образи, які виникають під час чуттєвого сприймання природи, як правило, неповні й схематичні.

Красу навколишнього більшість дітей сприймають переважно на предметно-зоровому рівні. Так, словесно характеризуючи ландшафт, 83-85% вихованців просто перелічують об'єкти природи, утруднюючись дати естетичну оцінку й обґрунтувати її. Оскільки дітям цього віку важко самостійно згрупувати й висловити найбільш яскраві свої враження, оцінні судження про красу природи, як правило, є нерозгорнутими. Красиве в природі вони часто оцінюють за якою-небудь окремою ознакою. Передусім акцентують увагу на кольорі. Досить часто діти вказують на характерні природні звуки й запахи. Рідше помічають своєрідність форм, пропорцій. Майже не виокремлюють симетрію і ритм у природі.

підходу до квітів: “Люблю троянду, адже з неї виходить смачне варення”; “Ромашка – найкраща квітка, тому що корисна й лікувальна” та ін.

Здійснюючи естетичний вибір, діти у більшості (57%) віддають перевагу культурним квітам (трояндам, тюльпанам, гладіолусам, айстрам, хризантемам, жоржинам) перед дикорослими, адже розуміють красиве в природі як максимально яскраве, виразне. Скромна краса конюшини, братків, цикорію чи коров'яка не справляє на більшість опитаних ніякого враження. Значна частина школярів (31%), мотивуючи той чи інший вибір, не змогла виокремити естетичних особливостей квітки (“Люблю за те, що гарна”). Решта дітей в естетичних оцінках оперували такими поняттями, як колір (38%), запах (25%), форма (8%), пропорційність, симетрія (9%), характер поверхні стебла, листя і пелюстків (2%). Досить епізодично (16%) самостійно метафоризували результати сприймання (троянда – “пишна королева”, “колюча недоторка”; тюльпан – “солодко-запашний пан”; “гладенькі пелюстки-вітрила”; айстра – “тремтлива зірка”).

Серед улюблених тварин вихованці міських ДНЗ частіше зазначають свійських – собаку, кішку, папужку, хом'яка тощо. Тоді як сільські діти віддають перевагу білці, зайцю, лисиці, ведмедю, оленю. Нерідко діти зупиняють естетичний вибір на екзотичних тваринах – верблюдах, кенгуру, леопардах. Це обумовлено тим, що діти, які зростають в умовах міста, здебільшого позбавлені можливості щоденного контакту з тваринами і для них естетично привабливими, насамперед, є ті, що живуть (або можуть жити) поруч. Для сільської дитини свійські тварини часто перестають бути об'єктом естетичного оцінювання (ефект прагматичного звикання).

Загалом у дітей дошкільного віку домінує зацікавлене емоційно-позитивне ставлення до представників тваринного світу. Вихованці нерідко наділяють мешканців природи людськими якостями (собака – “вірний, розумний”; кішка – “хитра, лагідна”). Втім доволі рідко (19%) в оцінках зустрічаються покровительські мотиви (курча – “слабке, беззахисне”; морська свинка – “смішна, безпорадна”) і звучить бажання чимось допомогти тварині. Лише невелика частка опитаних дітей (28%) в оцінюванні тих чи інших представників тваринного світу виокремили естетичні якості – забарвлення й особливості покриву; характер рухів, звуків, що вони видають (кішка – “пухнаста, спритна”; білка – “маленька, вертка”; лисиця – “у рудій м'якій шубці”; папуга – “яскраве пір'ячко; весело співає”; олень – “стрункий”; рибки – “блищать на сонці” та ін.

Утім знаменно, що достатньо велика частка опитаних (37%) виявила утилітарне ставлення до світу тварин. Сільські діти естетично оцінюють, як правило, лише лісових тварин, птахів. Свійські тварини оцінюються ними з погляду користі для людини та її життєдіяльності (“корова –

Калмикова Л.

УДК 81'23

КАЗКОТЕРАПІЯ В РОЗВИТКУ МОВЛЕННЄВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Постановка проблеми. Мовлення дітей дошкільного віку переважно спонтанне, мимовільне, неусвідомлюване, ненавмисне, майже неконтрольоване. Якщо й виникають у ньому елементи рефлексивності та контрольованості, то рефлексія, як правило, залишається спонтанною, а контроль – неусвідомленим (на рівні чуття мови). Ці якості мовлення, як і металінгвістичні здібності, що розвиваються в дошкільників природним шляхом, є їхнім істотним здобутком у мовленнєвому онтогенезі, проте в старшому дошкільному віці, коли дітей готують до школи, розвиток мовлення не може бути обмеженим лише зазначеними характеристиками висловлювань. Важливо розвивати довільне, цілеспрямоване, навмисне, усвідомлене мовлення, стійкі провідні мотиви й інтенції, що спонукають його, рефлексію над мовленням, вчити об'єктивувати мову, тобто формувати мовленнєві вміння (дії), мовленнєву діяльність – основу для успішного оволодіння усіх предметів у школі.

Актуальність дослідження. Оскільки розвинута мовленнєва діяльність передбачає вільні, ненапружені, граматично структуровані публічні висловлювання, що є для дітей цього віку не простим мовленнєвим актом, то важливо запропонувати форми й методи розвитку в дітей мовленнєвої діяльності, які б забезпечили їм зняття психологічних бар'єрів, страхів перед публічним мовленням, допомогли оволодіти мовленнєвими діями, а також навчитися висловлюватися точно й зрозуміло для оточуючих, контролювати себе під час говоріння. До форм психотерапевтичної роботи, що сприяють ефективному вирішенню завдань розвитку мовленнєвої діяльності дошкільників відносяться казкотерапія й музикотерапія. Отже, **мета статті** показати специфіку використання цих засобів психотерапії при розвитку мовлення дітей у ДНЗ.

Виклад основного матеріалу. Казкотерапія – одна з універсальних і привабливих форм роботи дитячого психолога та вихователя з розвитку мовлення дітей. Вона є джерелом розкриття й розвитку творчих мовленнєвих здібностей. Без казки, зауважував В.О. Сухомлинський, живої та яскравої, яка оволоділа свідомістю й почуттями дитини, неможливо уявити дитячого мислення й мовлення як певного ступеня розвитку людського мислення і мовлення [4]. Казкотерапія – процес активізації мовних ресурсів, мовленнєвого потенціалу особистості. При

казкотерапії відбувається й терапія естетичним середовищем, особливою казковою обстановкою. В ній проявляються приховані й не розкриті мовно-мовленнєві здібності, може здійснитися мрія, зреалізуватися творчий задум, відбутися висловлювання, яке в ситуації довільності створюється з великими труднощами. У казці все змінюється: говорить не дитина, а казковий персонаж, а відтак говоріння відбувається легко, тому що здійснюється мимовільно.

Саме так у невимушеній обстановці дитина набуває довільності, зосередженості, націленості, цілеспрямованості мовлення, важливих його рис, необхідних для мовленнєвої діяльності. В казці завжди з'являється відчуття захищеності, знімаються тривоги від невпевненості в говорінні, зникають страхи перед необхідністю висловлюватися публічно. Будучи результатом роботи людської свідомості й підсвідомості, казка допомагає дитині через інтуїцію та фантазію відкрити в собі творчий мовленнєвий початок, відчутти аромат таємничості й загадковості, наділити звичайні речі казковими й чарівними властивостями, почати створювати нові пригоди та події, стати дійсним Чарівником. Казкотерапія розвиває чуттєве сприймання й уяву, вчить творчо мислити й відтворювати все це в мовленні, стимулює активне спілкування, дитячу фантазію, надає учасникам сили й формує дитину як мовленнєву особистість. У казкотерапії учасник залишає реальний світ і переноситься в світ змістових і мовленнєвих фантазій, що актуалізуються казкою й сприяють мовлення як креативної діяльності.

Завдяки інформативності казки психолог, вихователь через аналіз придуманої дошкільниками казки отримує інформацію про актуальний рівень розвитку мовлення, про способи подолання труднощів при здійсненні мовленнєвої діяльності, а також світоглядні позиції дитини.

Доповнюючи, змінюючи й збагачуючи казку, діти долають мовні самообмеження й одночасно доповнюють, змінюють і збагачують свій мовленнєвий досвід. Знаходячись в казковій мовленнєво-драматичній реальності, дитина емоційно захищена від ризику “згорання”, яке може відбутися в звичайній дидактичній обстановці.

Приймаючи участь у казкотерапевтичних формах навчання, кожна дитина накопичує позитивний емоційний заряд, виходить із казки задоволеною від своїх мовленнєвих дій і впевненою в своїх мовно-мовленнєвих можливостях, укріплюючи власний соціальний імунітет, статус “успішного” мовця, здатного до вербального самовираження. Через казкотерапію кожна дитина здатна опанувати способи й алгоритми комунікації, а також шляхи виходу з проблемної мовленнєвої ситуації, підказані сюжетом і образами казки. Ця психотерапевтична форма

вивченням завжди існувало та існує естетичне пізнання світу, яке значно розширює уявлення про цінність навколишнього. Небуденний погляд на природу розкриває світ під кутом його довершеності і виразності, висвітлює унікальність кожної форми життя. Природа поступово набуває для дитини особистісного смислу, в якому домінують не байдужі знання про світ і своє місце в ньому, а розуміння високого сенсу земного буття. Під час осмислення об'єктно-суб'єктних зв'язків у природі дитяча свідомість активно привласнює раніше неусвідомлені закономірності буття як свої власні елементи. Ці глибоко персоніфіковані елементи суб'єктивної реальності входять у самосвідомість дитини, відкривають перед нею її власний духовний космос, допомагають усвідомити своє існування і життя природи як цілісне утворення, допомагають досягнути особливу, людську місію щодо збереження навколишнього. Рятувати ж світ, на думку М.Пришвіна, потрібно не гордістю людини від усвідомлення власної вищості над світом нижчих істот, а узгодженням творчості своєї свідомості з творчістю буття у суцільний світовий творчий акт [5]. У цьому і є високий гуманістичний смисл існування людини в природі.

На наше глибоке переконання, сформувати гуманістичний світогляд дитини поза естетичною константою буття неможливо. Адже справді гуманістична позиція не може розвиватися лише в межах споживання – потрібне зміщення потреб на творіння. Таку можливість і надає естетичне ставлення до природи. Воно пропонує найвищу форму людської поведінки – творчість, яка є і універсальною передумовою набуття духовної цілісності, і засобом розкриття сутнісних сил дитини.

В систему гуманістичного світогляду органічно входить також екологічне світобачення – це певною мірою цілісне уявлення дитини про світ, про саму себе та своє місце у світі; це особливе розуміння світобудови, яке ґрунтується на узагальнених знаннях дитини про світ, на ідеальних переживаннях ціннісних (моральних та естетичних) аспектів взаємодії з природою; це сталі установки практичної діяльності, які обумовлюють поведінкові програми щодо позиціонування дитини в природі.

З метою вивчення особливостей ставлення дітей дошкільного віку до природи нами було проведено спеціальне дослідження, що охопило 786 вихованців підготовчих груп ДНЗ Вінницької, Тернопільської і Черкаської областей.

З'ясування *домінуючих мотивів* у структурі ставлення дошкільників до природи засвідчило помітну прагматизацію дитячого мислення. Наприклад, оцінюючи квіти, діти не завжди орієнтуються на естетичні мотиви (що було б цілком природним для вихованців цього віку). Досить дивними і незвично розважливими є варіанти (34%) утилітарного

І.Шевчук, В.Яковлева та ін.) активно вивчають шляхи реалізації гуманістичного виховання дітей та молоді різних вікових груп. Утім частка досліджень, присвячених гуманістичному вихованню дошкільників (у тому числі засобами природи) є допоки незначною (Л.Врочинська, О. Козлюк, Н.Лисенко, Т.Поніманська та ін.).

Метою статті є презентація результатів теоретичного та емпіричного дослідження типів ставлення дошкільників до природи в контексті формування у них гуманістичного світогляду.

Ми виходимо з того, що гуманізм як особистісна риса може бути сформований лише у процесі адекватно організованої взаємодії дитини з довкіллям. Якщо гуманістичний підхід до виховання визнає своїм головним предметом особистість дитини як унікальну, цілісну, самоцінну систему з широкими можливостями самоактуалізації у світі природи, то ця самоактуалізація повинна відбуватися лише на основі абсолютної гармонійної єдності з природою, в межах повноцінно розвиненої людяності, яка передбачає любов не лише до людини, але й до Всесвіту, що її створив. З огляду на це, гуманістичне виховання засобами природи повинне, насамперед, опікуватися смислорекцією світогляду дітей. А результатом такого впливу має стати не лише переконаність у безмежних можливостях людини, але й розуміння дитиною власних можливостей самовдосконалення, усвідомлення власних потенцій – більших, ніж у інших природних істот. Саме така позиція є насправді гуманістичною, адже породжує інший, більш високий рівень обов'язку перед природою.

За допомогою корекції дитячого ставлення до природи вони (діти) мають шанс досягнути незаперечну істину: цінність людського життя залежить від ставлення до довкілля. Живодайна сила природи завжди була і буде оповита ореолом святості, була і буде предметом шанобливого поклоніння людей. Втрачаючи пам'ять предків, сучасні покоління ніби обривають пуповину, що з'єднує їх з материнським лоном. Переривається важлива нитка – міжпоколінна трансмісія культури. Аби цього не сталося, педагоги повинні вчасно навчити дітей любити і конкретний куточок рідної землі, і всю природу як один великий дім. Без цього дитина ніколи не стане Людиною [7].

Гуманістичний світогляд є системою знань і переконань, які обумовлюють народження та реалізацію індивідом вчинкових програм на засадах глибокої людяності, тобто на основі усвідомлення цінності життя як феномена земного буття.

Формування у дошкільника основ гуманістичного світогляду можливе лише за умов різнобічного осягнення ним (в можливих для даного віку межах) суті природи. Слід враховувати, що поряд з її науковим

організації формування мовлення дозволяє дошкільникам не тільки розслабитися та зняти напругу від довільного створення мовлення, а й із глибоким задоволенням змоделювати й легко відтворити окремі мовленнєві ситуації, характерні для їхнього кола спілкування. В казкотерапевтичних формах навчання перед дитиною виникає необхідність стримувати ситуативні афектні емоції та потік спонтанного мовлення; керувати вираженням своїх почуттів, думок, вражень, станів в заздалегідь спланованому, структурованому мовленні. Дітям, які бояться оприлюднених висловлювань, добирається казка або спеціально створюється нова корекційна казка, в якій метафорично закодована інформація про страх висловлюватися серед однолітків і дорослих та способи його подолання. Дитина не тільки прослуховує її, а й відтворює в грі шляхи подолання страху, малює ілюстрації до неї, перефразовує казку на свій лад, придумує нову казку з цим же героєм і таким чином “ознайомившись” зі своїм страхом, долає його.

Казкотерапія, надаючи дитині певні приклади довільної поведінки, певною мірою задовольняє природні дитячі потреби в: 1) мовно-мовленнєвій автономності, оскільки герої казок діють самостійно (в тому числі й вербально) протягом усього сюжету, роблять вибір, приймають рішення, озвучують їх, спираючись тільки на свої власні сили; 2) мовленнєво-мовній компетентності, оскільки герої виявляються здатним долати надзвичайні перешкоди, ставати переможцем, обов'язково досягати успіху; 3) мовленнєвій активності, оскільки герої завжди знаходяться в дії, в русі: з кимось зустрічається, спілкується; комусь допомагає або підказує; кудись йде, активно вирішує комунікативні проблеми – розповідає, попереджає, співає пісеньку, переконує, запитує, відповідає, доводить, розмірковує, вихваляє, описує, відмовляється, стверджує тощо; 4) мовленнєвому самовираженні, оскільки сам сюжет казки та її різні герої надають можливість дитині обрати образ за своїм уподобанням і проявити себе як мовленнєву особистість, мобілізувати свої найкращі якості, кращі внутрішні прагнення душі; розповісти про свої заповітні бажання, виявити у висловлюваннях свій емоційний стан; реалізувати знання, взаємовідношення з дітьми, вирішити проблеми й подолати мовні та мовленнєві перешкоди, що виникають у житті; 5) мовно-когнітивному й духовному зростанні, оскільки через чарівний світ, сповнений чудесами та таємницями, казка дає за допомогою засобів рідної мови знання про довкілля, вчить знаходити вихід із життєвих і мовленнєвих ситуацій, допомагає вірити в себе, в свої мовні можливості, в силу добра, любові та справедливості. Входячи в країну казки, яка збуджує дитячу уяву, актуалізує їх мрії, бажання й наміри, дошкільники приймають казковий

світ усім серцем, відчувають себе в ньому творцем власної мови й обдарованою мовленнєвою особистістю.

“Проживаючи” казку, перевтілюючись у казкових героїв, діти непомітно для себе вирішують свої мовленнєві проблеми, отримують можливість відновити свій емоційний стан, усунути зайву ситуативність і спонтанність мовленнєвої поведінки, подолати мовленнєво-діяльнісну дезадаптацію.

Процес мовленнєво-мовного самовираження через казку безпосередньо пов'язаний з укріпленням психічного здоров'я дитини, а тому може розглядатися як вагомий психопрофілактичний фактор.

У казкотерапії завжди є момент “занурення” або вхід у казку й вихід з неї. Такий ритуал допомагає дітям безболісно та гармонійно повернутися з драматичної реальності й метафорики казки в повсякденну реальність та побутову комунікацію. До подібних ритуалів відносяться маніпуляції з чарівними предметами (золотий ключик, чарівна палочка, чарівна квітка, дзеркальце Аліси тощо), читання чарівних книг, проговорювання чарівних заклинань, присутність таємничого поводиря, відвідування казкової кімнати, присутність казкових персонажей (ляльок), використання атрибутів казкових героїв тощо. Казкотерапію бажано проводити двічі на тиждень.

Казкотерапія може органічно доповнюватися музикою. *Музикотерапія* – важливий компонент психолінгводидактичного процесу, здатна глибоко впливати на емоції та почуття й цим давати стимул до мовленнєвої творчості, посилювати продуктивність мовленнєвих процесів, активізувати дитячу інтелектуально-мовленнєву діяльність.

При позитивних і негативних емоційних станах дітей, що мають яскраво виражений характер збудження, а також для гіперактивних дошкільників з метою урівноваження й стабілізації їх психічних станів можна використовувати такі музичні твори вітчизняних і зарубіжних композиторів, створені для дітей, як, наприклад: Е. Гріг – “Ранок”; Б. Дваріонас – “Прелюдія”; І.С. Бах – “Менует”; Т. Шутенко – “Полька-Яринка”; Я. Степовий – “Колискова”; В. Косенко – “Дощик”; В.А. Моцарт – “Веснянка”; М. Глінка – “Жайворонок”; К. Сен-Санс – “Лебідь”; П. Чайковський – “Пори року” (“Березень”, “Квітень”); О. Гречанінов – “Котик захворів”; П. Чайковський – “Хвора лялька”; Л. ван Бетховен – “Елізі”.

Емоційні стани дітей, що проявляються в пригніченості, депресивності, невпевненості, пасивності, у відсутності бажань та

У доборі всіх зазначених в цьому розділі музичних творів брала участь канд. пед. наук, доцент О.О.Борисова.

Тарасенко Г.

УДК 373.2 : 37.033

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ У ДОШКІЛЬНИКІВ ОСНОВ ГУМАНІСТИЧНОГО СВІТОГЛЯДУ В ПРОЦЕСІ ВЗАЄМОДІЇ З ПРИРОДОЮ

Актуальність проблем гуманістичного виховання молодих поколінь невинно зростає. Дитяча жорстокість, як у дзеркалі, відбивається у стосунках малюків з природою. Велика зацікавленість дітей об'єктами природи, як правило, радує вихователів. Утім підвищений інтерес дитини до природи часто спонукається й так званими “дослідницькими” устремліннями, основою яких є холодна жорстокість. Так, маленькі акселерати ладні принести в жертву беззахисну тваринку, аби перевірити досконалість її біологічних функцій. Нерідко дорослі вражені дитячою бездушністю, з якою вони поводяться з собаками, котами, птахами; розтинають комах, плазунів тощо. Тут не можна не враховувати той факт, що ціннісний шок, у якому тривалий час перебуває суспільство, не може не вплинути на якість виховання молодих поколінь. Сцени насильства, річки крові, абсолютне знецінення життя як біологічного та соціального феномена – все це стало, на жаль, звичним фоном для формування ціннісних орієнтацій дітей. З екранів телевізорів, комп'ютерів (а нерідко й в реальному житті) все це владно вривається в життя дітей і визначає їхній погляд на світ.

Стає дедалі зрозумілішим, що виховувати дитину поза природою безглуздо. Виховати справжню Людину поза природою абсолютно неможливо. Гуманістично спрямована особистість народжується лише від гармонії з довкіллям. Ці аксіоматичні істини підводять до думки про те, що гуманізація виховання стає можливою тільки за умов грамотного, творчого використання природи як фактора виховного впливу на ціннісну свідомість дітей.

Проблеми гуманістичного виховання молодих поколінь завжди привертала увагу корифеїв педагогічної думки (Й.Песталоцці, М.Пирогов, С.Русова, Л.Толстой, Я.Корчак, В.Сухомлинський та ін.); активно вивчаються й на сучасному етапі (Ш.Амонашвілі, Г.Балл, І.Бех, Т.Качан, В.Красновський, О.Савченко, О.Сухомлинська, Р.Трач). Великий внесок в її осмислення належить зарубіжній гуманістичній психології (А. Маслоу, К. Роджерс, В. Франкл, Ш. Бюлер, Р.Мей, С. Джулард та ін.). Сучасні дослідники (Л.Бобко, І.Бужина, А.Вірковський, К. Дорошенко, В. Землянська, О.Лавроненко, О.Пархоменко, Д.Пашенко, Г.Усачова,

Гуманізація навчально-виховного процесу

Спецвипуск 4. Частина 2
Слов'янськ – 2010

Гуманізація навчально-виховного процесу

Спецвипуск 4. Частина 2
Слов'янськ – 2010

Резюме

Проаналізовано розвиток мережі дошкільних закладів Донецької області в 60 - 90 роках ХХ ст. відповідно до розроблених критеріїв, визначено поняття «Мережа дошкільних закладів».

Ключові слова: дитячий садок, дошкільний заклад, мережа дошкільних закладів, розвиток мережі дошкільних закладів Донецької області

Проанализировано развитие сети дошкольных учреждений Донецкой области в 60 – 90 годах ХХ столетия в соответствии с разработанными критериями, дано определение понятия «сеть дошкольных учреждений».

Ключевые слова: детский сад, дошкольное учреждение, сеть дошкольных учреждений, развитие сети дошкольных учреждений

The article dwells upon the analysis of preschool institutions network development in Donetsk region within 60ies – 90ies of the ХХ century in correspondence with the worked out criteria, and provides the definition of the term « preschool institutions network»

Key words: kindergarten (nursery school), preschool institution preschool, institution network, preschool institution network development.

Список літератури

1. Артемова Л.В. Історія педагогіки України: Підручник. К.: Либідь, 2006. – 424с.
2. Бондар О.В. Становлення та розвиток системи дошкільного виховання в УСРР (1919 – 1933 рр.): Автореф...к-та іст. наук. – Харків, 2006. – 21с.
3. Державний архів Донецької області, ф.-1, Р – 2852, оп. 1, д. -320, арк.. 53, 102-108, 117-130.; д. - 322, арк. 17; д. -321, арк. 18-22
4. Дітковська С.О. Розвиток відомчих дошкільних закладів у Донбасі в кінці 50-х - початку 90- х років: дис... канд. пед. наук. – Луганськ,, 2004. – 202с.
5. Довідник по дошкільному вихованню. М., 1972. – 172с.
6. Народное хозяйство Донецкой области. Статистический сборник. Донецк. – «Статистика», 1966. – 196с.
7. Народное хозяйство Донецкой области. Статистический сборник. Донецк. – «Донбасс», 1981. – 138с.
8. Хрестоматія з історії дошкільної педагогіки в Україні: Навчальний посібник/ Упорядник І.Г.Улюкаєва; за заг. ред.. І.Г.Улюкаєвої. 2-е вид., доп. Донецьк: ТОВ «Юго-Восток, Лтд», 2008. – 213 с.

інтересів, змінюються на стабільний, дійовий, необхідний для нормальної мовленнєвої активності, якщо пропонуються для сприймання такі музичні твори, як, наприклад: С. Майкапар – “Метелик”; Ю. Щуровський – “Півник-задирака”; В. Косенко – “Скерцино”; Д. Шостакович – “Шарманка”; І.С. Бах – “Волинка”; І.С. Бах – “Полонез”; Ю. Щуровський – “Український танець”; М. Мусоргський – “Гопак”; Д. Кабалевський – “Клоуни”; М. Глінка – “Полька”; Українська народна пісня в обробці М.Лисенка “Кучерява Катерина”; В.А. Моцарт – “Турецький марш”; П. Чайковський – “Нова лялька”; О. Гречанинов – “Котик видужав”; П. Берлін – “Маршируючі поросята”.

У розвитку мовленнєвої діяльності дітей казкотерапію варто об’єднувати не лише з музикотерапією, а й поєднувати з іншими формами психотерапевтичного впливу, зокрема з ігротерапією, лялькотерапією, природотерапією, арт-терапією, де музика кожен раз і в кожному поєднанні з іншими засобами й формами психотерапевтичного впливу може виконувати іншу функцію. В грі – сприяти розвитку комунікативності. При спостереженнях над природними об’єктами, що підлягатимуть майбутньому опису, – релаксаційну функцію. При підготовці висловлювання – створювати атмосферу для зосередження на його змісті (створення внутрішньомовленнєвої схеми). Музика може бути прекрасним фоном і для перебігу зовнішніх мовленнєвих процесів (читання віршів, розповідання, розмірковування, описування). Будучи надзвичайним, особливим засобом розвитку емоційної сфери, музика виявляється тим механізмом, що спонукає до дії внутрішньо- і зовнішньомовленнєві процеси, примушуючи функціонувати мовлення злагоджено, гармонійно та використовувати доречні мовні засоби з розвивальною метою. Музичні твори сприяють вияву творчої уяви й фантазії в самостійному створенні дошкільниками казок.

Музикотерапію важливо використовувати не тільки в розвитку експресивних мовленнєвих процесів (говоріння), а й в розвитку аудіювання. Тут музика стає засобом, що розвиває імпресивне мовлення: допомагає краще сприймати й розуміти зміст текстів, які їм читають (або зверненого до них мовлення в процесі спілкування). Отже, музикотерапія багатовекторна, багатофункціональна форма впливу на мовленнєву діяльність дітей. Вона може бути використана на будь-якому етапі породження мовлення в дітей, може забезпечити необхідне емоційне підґрунтя для активізації дитячих вербальних комунікативних процесів. Через спокійну, релаксаційну музику можуть здійснюватися захисні механізми перетворення збудження й неврівноваженості дошкільників у процесах говоріння в стан гармонії, необхідний для мовленнєвої творчості.

Змінити настрій з пригніченого, байдужого, деструктивного допомагає яскрава, динамічно напружена музика, що заряджає оптимізмом, впевненістю, позитивними емоціями. Музика знімає напругу в дітей, допомагає легкому ніби мимовільному перебігу складних мовленнєвих процесів, що потребують довільності й усвідомленості, навмисності й цілеспрямованості, структурованості й плановості, доцільності й доречності тощо.

Основні форми музикотерапії, запропоновані О.А. Федій [5], можуть бути адаптовані та застосовані й у формуванні мовленнєвої діяльності дітей, це: а) спільне прослуховування музичних творів, спрямоване на підтримку вербальних комунікативних контактів (комунікативна форма); б) досягнення катарсису (реактивна форма); в) зниження нервово-психічної напруги в мовленні (регулятивна форма); г) терапевтично спрямована музична діяльність, пов'язана з відтворенням казок, оповідань, з фантазуванням і відтворенням уявних образів у дискурсі, з мовленнєво-мовною імпровізацією.

Висновки. Оптимальне поєднання форм і засобів психотерапевтичного впливу сприяє не тільки формуванню мовленнєвих дій, що спонукаються одним стійким усвідомленим, провідним мотивом за смислоформування, але й розвитку мовленнєвої особистості дошкільника.

Перспективи подальших розвідок пов'язані з вивченням ролі й місця інших психотерапевтичних форм в становленні в дітей дошкільного віку мовленнєвих умінь.

Резюме

В статті розкривається специфіка використання сказкотерапевтичних і музикотерапевтичних форм і средств роботи детского психолога и воспитателя ДООУ по развитию речевой деятельности у детей старшего дошкольного возраста.

Ключевые слова: речевая деятельность, сказкотерапия, музикотерапия, психотерапевтическое влияние.

The article opens up the specific of the use of tale therapeutic and music therapeutic forms and facilities of child's psychologist and educator of children's educational establishment work in the development of speech activity for children of the senior preschool age.

Key words: speech activity, tale therapy, music therapy, psychotherapy influence.

дошкільного виховання дітей сільської місцевості. Керівництвом області контролюється питання вводу в експлуатацію нових дошкільних закладів [4, с 186] (див. табл. 1)

Загальна картина розвитку мережі дошкільних закладів Донецької області представлена у таблиці 2.

Таблиця 1.

Статистичні данні про введення в експлуатацію дошкільних закладів

	Всього введено в експлуатацію (місць)	В тому числі	
		Державними організаціями	колгоспами
1951 -1955 рр.	16849	16409	440
1956	4227	3727	500
1958	6424	5439	985
1960	6227	4467	1760
1965	8248	6710	1538

Таблиця 2.

Розвиток мережі дошкільних закладів в Донецькій області

Рік	1940	1950	1960	1965	1970	1975	1980
Кількість постійно діючих дитячих садків	384	423	652	1229	1528	1754	2004
В них дітей (тис)	19,7	22,4	53,9	142	184,7	222,5	266,7
Кількість постійно діючих дитячих ясел	447	440	637	665	622	494	246
В них дітей (тис)	21,3	16	34	41,3	35,7	31,2	13

Висновки. Таким чином, спираючись на визначені нами критерії розвитку мережі дошкільних закладів, ми можемо констатувати, що в 60 – 90 роки проглядається позитивна тенденція розвитку мережі, про що свідчить збільшення відсотку кількості ДНЗ, їх диференціація, урізноманітнення типів. Проте вивчення даного питання є теоретичною основою для подальшої розвідки у даному напрямку.

перевірки дошкільних закладів області в 1953 завідувачем дошкільного сектору ОблВНО Пашутіною М.А. дається характеристика окремого сільського дитячого садка: «Приміщення дитячого садка низьке, вікна малі, з решітками. Діти сплять на великих ліжках по двоє. Обладнання іграшками, твердим та м'яким інвентарем досить обмежене. Вихователі не мають не те що відповідної освіти а й навіть не закінчили середню школу. Складається таке враження, що підбір кадрів для роботи з дітьми здійснюється за принципом «хто не може працювати в полі» [2]

У дитячих садках до 1953 року функціонували, здебільшого, різновікові групи. З 1953 р. навчально-виховна робота у дошкільних закладах планується за віковими групами: молодша (діти 3-4 років), середня (5 років), старша (6 років). Досить глибоко у цей час розроблялось питання гри, розвитку мови, трудового виховання, психологічних аспектів навчання і розвитку дошкільників. [1, с. 324-325]

21 травня 1959 р. ЦК КПРС і Рада Міністрів СРСР прийняли постанову «Про заходи щодо подальшого розвитку дитячих дошкільних закладів, поліпшення виховання і медичного обслуговування дітей дошкільного віку». «На користь створення єдиної системи виховання дітей дошкільного віку, - мовиться в ній, - ... об'єднати з урахуванням місцевих умов і можливостей два типи дитячих закладів - ясла і дитячий сад - до єдиного дошкільного закладу» [3, с. 18]. Постанова передбачала цілу систему заходів матеріального і педагогічного характеру. У виконання цієї постанови Рада Міністрів СРСР затвердила в 1960 році «Тимчасове положення про дошкільний дитячий заклад ясла-садок». У положенні вказувалося, що ясла-садки створюються з метою створення єдиної системи комуністичного виховання дітей дошкільного віку. У яслах-садах виховуються діти від двох місяців до семи років. Ці дитячі заклади можуть створюватися як в системі органів народної освіти, так і при підприємствах, установах, колгоспах і інших організаціях. Контроль за підбором керівників і педагогічних працівників здійснюється органами народної освіти. Таким чином у 1959 році з'явився новий вид дошкільних закладів - ясла-садок, де, за бажанням батьків, діти могли виховуватися з двох місяців до семи років. Це було викликано необхідністю вдосконалення організації роботи дошкільних закладів і, зокрема, встановлення наступності і послідовності у вихованні дітей раннього і дошкільного віку.

У повоєнний період гостро стояла проблема збільшення кількості місць у дошкільних закладах. З цією метою сільські сезонні дитячі садки поступово переходять у розряд постійно діючих. У 1954 році прийняте «Положення про колгоспний дитячий садок», яке чітко визначало завдання

Список літератури

1. Калмикова Л.О. Психологія формування мовленнєвої діяльності у дітей дошкільного віку: [монографія] / Лариса Олександрівна Калмикова. – К.: Фенікс, 2008. – 497 с.
2. Капская А.Ю. «Планета чудес». Развивающая сказкотерапия для детей / А.Ю. Капская, Т.Л. Мирончик. – СПб.: Речь, 2006. – 224 с.
3. Леонтьев А.А. Основы психолінгвистики / Алексей Алексеевич Леонтьев. – [3-е изд.]. – М.: Смысл; СПб.: Лань, 2003. – 287 с.
4. Сухомлинський В.О. Серце віддаю дітям // Вибр. твори: в 5 т. / Василь Олександрович Сухомлинський. – К.: Рад. шк., 1977. – Т. 3. – С. 9–279.
5. Федій О.А. Естетотерапія: [навч. посіб.] / Ольга Андріївна Федій. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 256 с.

Клочко Н.

УДК 373.29

ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ЕЛЕМЕНТАРНОЇ ОСВІТИ ДІТЕЙ У ФРАНЦІЇ

Реформування системи освіти в Україні на засадах наступності пояснює актуальність наукових пошуків щодо вирішення діалектичних протиріч, що виникають на стиках освітніх ступенів, зокрема дошкільного виховання і початкової освіти. Педагогічний досвід країн зарубіжжя є вагомим аргументом, на який слід звертати увагу в умовах підвищення якості національної системи освіти відповідно до системи цінностей демократичного суспільства, формування концептуальних підходів до неперервного навчання дітей на різних ступенях освіти.

Питаннями вивчення системи елементарної освіти в провідних країнах світу займаються О.Джурицький, О.Локшина, І.Карбовнічек, З.Малькова, А.Пишкало, О.Проскура, О.Савченко, К.Салімова, С.Степанова та інші науковці.

Метою даної статті є здійснення аналізу організації елементарної освіти дітей у Франції.

В кінці XIX ст. у Франції всім дітям віком від 2 до 6 років була надана можливість відвідувати материнські школи. Дитячі ясла знаходилися під подвійною опікою – держави та місцевої влади. В 1921 р. час перебування дитини в яслах був скорочений з 12 до 8 годин у день. В материнських школах акцентувалася увага на якості навчання. З 1940 р.

вихователів зобов'язали отримувати базову педагогічну освіту та здобувати кваліфікацію бакалавра. Саме висока якість дошкільної освіти дозволила Франції виступити в 1948 р. з ідеєю створення Міжнародної організації з дошкільного виховання. Починаючи з 60-х років, різноманітнішими стали форми допомоги сім'ї в організації догляду за дітьми: батьківські об'єднання, приватні дитячі сади, інститут нянь, державні та сімейні ясла, державні дошкільні установи різних педагогічних напрямів. Приблизно 50% дітей віком молодше 3-ох років, чий матері працюють, забезпечені державним доглядом. Вважається, що дитина повинна поступово ознайомлюватися з навколишнім життям, вчитися спілкуватися з однолітками, соціалізуватися. Сім'я і персонал дитячого садка повинні співпрацювати, полегшуючи дитині перехід від домівки до дошкільної установи і навпаки [1, 2, 4].

З 1972 р. материнські школи були перетворені на початкові школи, освіта в яких визначалася загальнодержавними цілями і програмами, педагогічний цикл відповідає індивідуальному психофізіологічному розвитку дитини. В середині початкової школи материнська школа об'єднує дітей 2-5 років (вони розділені на молодшу, середню і старшу групи); діти 5-7 років відвідують спочатку підготовчий курс, а потім елементарний курс основ наук. Віку 7-9 років відповідають три цикли навчання (середній курс, перший клас, другий клас). В середньому клас утворюється з 25 дітей приблизно одного віку (максимальна кількість – 35 осіб). Реалізуються змішані програми – для дітей, які мають різні рівні навчальних можливостей. Обов'язкова освіта закінчується в 16 років. Ступінь бакалавра отримують майже 65% школярів, після чого лише 10% учнів продовжує вчитися [2, 4].

У Франції в початковій школі переважає традиційний метод заучування напам'ять. В 1997 р. проводиться реформування освіти, що робить її сучаснішою. В дошкільних установах починають вивчати іноземні мови, велика увага приділяється використанню комп'ютерів у навчанні дітей. В той же час французи не відмовляються від традиційних цінностей освіти, зокрема від заохочення енциклопедичних знань.

Освітні цілі дошкільного виховання у Франції полягають в розвитку фізичних, соціальних, поведінкових й інтелектуальних навичок, необхідних для вироблення вміння вирішувати різноманітні ситуації, що диктуються складним повсякденним життям [4]. Досягнення цих цілей забезпечується єдністю вимог оточення. Дитину заохочують контролювати свою поведінку, обслуговувати себе, намагатися вирішувати нові завдання, регулювати стосунки з оточуючими, відстоювати свої права. Цим діям не можна терміново навчити, але можна поступово виховати певні

дітей. Дані за роки окупації відсутні. Кількість дитячих садків у 1944 році свідчить про зменшення дошкільних закладів на 103 (27%) за роки окупації і становить 281 садок, контингент дітей у цьому році - 15130 дітей також зменшився на 4570 осіб (23%). У 1945 році в області функціонувало 392 садка, що на 111 (28%) більше за попередній рік, контингент становив 23086 дітей, що на 7956 (34%), осіб більший.

На 1951 рік по всій Україні налічувалося 3000 дитячих садків, в яких виховувалося 143000 дітей, з них у Донецькій області працювало 423 дошкільних заклади тобто 14%, з контингентом 22400. На початок 1952 року в області працює 405 дитячих садків, що на 18 д/с менше, із загальної кількості по Україні 2942. План контингенту 28420 із загального по УРСР 158 тисяч. Виконання плану на 1.04.1952 - 23031. У 1953 році в області – 428 садків, контингент – 26888 дітей. У 1975-1976 навчальному році в області працюють 2223 дошкільних закладів, в яких виховується 248, 2 тисячі дітей, що складає 52,6% від загальної кількості дітей в області і 38,9 % по Україні. Станом на 1986 рік кількість дошкільних закладів області становить 812, з яких 26 закриті на капітальний ремонт, кількість дітей за списком 89985.

Питання розвитку дошкільних закладів як закладів державних постійно включаються в народногосподарські плани. У рішеннях всіх партійних з'їздів, на яких приймалися директиви щодо розвитку народного господарства, знаходили своє віддзеркалення плани розвитку дошкільного виховання. На сесіях Верховних Рад СРСР і союзних республік при обговоренні народногосподарських планів ці питання обговорюються разом з найважливішими задачами – народного господарського будівництва. Будівництво дитячих дошкільних закладів – одна з важливих галузей масового житлово-громадського будівництва. В 80-х роках ХХ ст. вона становила в середньому 15% від загального об'єму будівництва об'єктів культурно-побутового призначення, займаючи друге місце серед громадських споруд.

У 2009 році в Донецькій області працюють 1143 дошкільні навчальні заклади, в тому числі 840 в містах (73,5%) і 303 - в сільській місцевості (26,5%). Кількість вихованців у ДНЗ складала 119,9 тис. дітей. У містах контингент дошкільнят, охоплених суспільною освітою, дорівнював 67,5%, у сільській місцевості – 52%.

Аналізуючи матеріали державного архіву Донецької області ми визначили, що на початку 50-х років дитячі садки часто не відповідали вимогам, організовувалися у непристосованих для перебування дитячого колективу приміщеннях, педагогічний колектив, особливо в сільській місцевості, підбирався без особливих вимог. У довідці за результатами

досліджень з цієї проблеми пов'язана з недостатнім використанням архівних матеріалів.

Мета роботи полягає у вивченні мережі дошкільних закладів Донеччини у 60 – 90 роках ХХ сторіччя.

Виклад основного матеріалу. Розгляд предмету нашого дослідження необхідно почати з визначення поняття «Мережа дошкільних закладів». В нашій роботі ми виходимо з того, що мережа дошкільних закладів розглядається як сукупність взаємодіючих між собою рівноправних по статусу дошкільних навчальних закладів різних видів. Тобто мережевий принцип організації дошкільних навчальних закладів припускає, перш за все, різноманітність видів вказаних закладів при рівноправ'ї правового, освітнього, фінансового статусів, а також можливості для організації додаткових механізмів педагогічного впливу на дітей.

Для аналізу мережі дошкільних закладів ми розробили наступні критерії:

1. Кількість дошкільних закладів, що функціонують в області в певний календарний рік.

2. Порівняння дошкільних закладів з попередніми даними у відсотках.

3. Контингент дітей, що відвідують дошкільні заклади області в певному році.

4. Відсоток збільшення контингенту дітей у порівнянні з попередніми показниками.

Найважливішою умовою залучення жінки в активну трудову діяльність стало створення на теренах СРСР розвиненої мережі дитячих дошкільних закладів. Аналізуючи мережу дошкільних закладів Донеччини 60 – 90 роках ХХ сторіччя зазначимо, що в Донецькій області, як і по всій території України, мережа дошкільних закладів постійно зростала. Це зумовлено економічним зростанням країни. Кожне підприємство, організація, колгосп обов'язково створювало власну інфраструктуру, а саме будували дошкільні заклади, збільшення їх кількості відбувалося за рахунок відомчих дитячих садків. На той період дитячі дошкільні заклади мали назву дитячий садок. В області була створена наступна мережа дошкільних закладів: постійно діючі дитячі садки, дитячі ясла та сезонні дитячі садки та ясла, що організовувалися здебільшого в сільській місцевості на період польових робіт.

За даними державної статистики у 1927 році в Донецькій області працював 51 дитячий садок, де виховувалося близько 2 тисяч дітей. У 1940 році в області нараховувалося 384 дитячих садка з контингентом 19700

особистісні якості, тому педагоги віддають перевагу дитячій ініціативі, а не навчанню. Мультикультурне походження часто заважає дитині поводитися адекватно; для таких дітей особливо актуально набути досвіду життя в колективі, оволодіти мовленням, ознайомитися з новими суспільними поняттями. Професійний педагог стежить за успіхами дітей у вирішенні завдань, формуванні понять, розвитку пам'яті, логічному мисленню, які вони набувають завдяки комунікації і взаємодії з однолітками.

У підготовчому циклі діти повинні досягти таких факторів [5].

1. Набути моторних навичок, функціонально значущих, орієнтованих на особливості індивідуального розвитку.

2. Навчитися самовиражатися в усній і письмовій формах.

3. Оволодіти малюванням й основами інших мистецтв.

4. Займатися основами наук і технічної діяльності.

У Франції існує єдина державна освітня програма, виконання якої обов'язково для всіх навчальних закладів. Їх робота ретельно контролюється, особлива увага приділяється недержавним школам, дотриманню інтересів і прав дітей. Конкретні методики (технології) реалізації даної загальної програми розробляються методистами, і тому вони завжди варіативні.

Шкільний день французьких учнів починається о 8.30 і закінчується о 16.30. Учбовий тиждень складається з 26 годин і розподілений на дев'ять частин по півдня. В деяких містах дітям надається додатковий час, під час якого вчитель займається з учнями, що допомагає їм виправляти недоліки в навчанні, або просто виконувати свої домашні завдання під керівництвом дорослого. Навчальний календар складається на кожен рік Міністерством національної освіти. Планується 36 навчальних тижнів, розподілених на п'ять навчальних періодів і чотири канікулярних відрізка. Додатковий день відпочинку може бути визначений місцевою владою. В неділю діти не навчаються, другий вихідний день може бути не в суботу, а в середу (раніше четвер), коли діти мають можливість вивчати Закон Божий. Цілі, зміст, методи, засоби і структура освіти, а також форми контролю визначаються урядом, який розробляє програми й офіційні інструкції [4].

В початковій школі передусім акцентується увага на підготовці до навчання у школі другого ступеня (обов'язкова освіта). Оскільки не всі учні засвоюють навчальну програму настільки добре, щоб отримати свідоцтво бакалавра, а завдання, які вони повинні вирішувати, стають все складнішими, програми переглядаються так, щоб ретельніша увага приділялася практичному ознайомленню з поняттями. Загалом, завдання ставляться в такій послідовності: знати (оволодіти певною сумою знань);

знати, як зробити щось (оволодіти практичними навичками); знати, як жити (оволодіти соціальною компетенцією); знати, як змінюватися (набути таке ставлення до життя, яке дозволяє не зупинятися на досягнутому, не бути обмеженим, не боятися прагнути до нового, досконалішого) [1, 3].

На уроках рідної мови і літератури (усне мовлення, читання, письмо, граматичні правила, словотворення, французька й іноземна література, поезія) діти навчаються правильній вимові, правопису, правилам письма; використанню адекватного словника і синтаксису при написанні розповідей. Французькі педагоги звертають увагу на послідовність розгортання учнівської думки, пропонують використовувати прийоми цілісної побудови достатньо великих фрагментів тексту. Учні виступають з доповідями, виражаючи власні структуровані думки.

На уроках математики в підготовчому класі вивчаються такі розділи, як класифікація об'єктів, позначення й ідентифікація чисел від 0 до 100, серіація чисел, порівняння чисел, предметів, кількостей, додавання, вимірювання довжини і ваги. В елементарному класі діти навчаються позначенню чисел до 10 000; педагоги демонструють розв'язки завдань за складнішими формулами, вчать знаходити симетричні фігури за допомогою лінійки, компаса, ознайомлюють з метричною системою мір. Далі учні вивчають десяткову систему числення, дроби, відсотки, а також формули, що дозволяють обчислювати довжину, поверхню, об'єм, кути, тривалість руху.

Викладання науки і технології на підготовчому курсі пов'язане із ознайомленням з властивостями предметів, умінням поводитися з технічними засобами (магнітофоном, відеокамерою), елементами біології (ріст людського тіла, життя рослин і тварин). У процесі елементарного курсу біологія вивчається глибше, школярів також ознайомлюють з елементами фізики і науки про Землю, властивостями матерії і формами її існування, властивостями повітря, води і мінералів. Пропонується багато технологічних проектів, присвячених, наприклад, електричному струму, важелям, вагам. В середньому курсі учні вчать вирішувати проблеми, пов'язані з простором і часом, формулювати гіпотези стосовно астрономічних і географічних явищ, експериментувати. Далі дослідження учнів мають певне соціальне значення, вони ознайомлюються з елементами технологічної культури (комп'ютерами, роботами, автоматами).

Цивільне виховання на першому рівні складається з таких понять, як етичні норми і фундаментальні правила суспільного життя, гігієна, безпека, цілеспрямованість, оцінка праці, самоповага, права людини, національні символи. На другому рівні уроки присвячені суспільним

актуальності набуває дослідження діяльності освітньо-виховних дошкільних закладів в історичному аспекті.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Аналіз педагогічних розробок і досліджень, дозволив зробити висновок про те, що становлення дошкільної освіти України завжди займало значне місце в працях вітчизняних учених. Суттєвий внесок у розробку концептуальних положень розбудови дошкілля в умовах відродження української державності зробили Л.Артемюва, А.Богущ, Н.Гавриш, М.Головко, В.Кузь, О.Проскура, М.Стельмахович та ін. Праці В.Курила висвітлюють розвиток освіти та педагогічної думки саме в Східноукраїнському регіоні.

У дисертаційному дослідженні Пісоцької Л. «Соціально-педагогічні умови управління розвитком дошкільної освіти в регіоні» (2004) здійснено ретроспективний аналіз розвитку дошкільного виховання на різних історичних етапах та визначено сім періодів функціонування та розвитку системи дошкільної освіти в Україні.

У дисертації Попиченко С. «Розвиток теорії і практики дошкільного виховання в Україні (кінець ХІХ – початок ХХ ст.)» (1998) проаналізовано історію розвитку суспільного дошкільного виховання в країні, узагальнено досвід роботи громадсько-педагогічних товариств, дитячих закладів, виявлено продуктивні ідеї різних теорій дошкільного виховання в зазначений період.

У дисертаційному дослідженні Дітковської С. «Розвиток відомчих дошкільних закладів у Донбасі в кінці 50-х - початку 90- х років» (2004) розкривається історія створення та діяльності відомчих дошкільних закладів Донбасу як освітньо-виховних установ особливого типу в системі освіти України, виявлена динаміка їх розвитку на різних етапах існування, аналізуються основні напрямки й особливості змісту освітньо-виховної роботи з формування настанови дитини на працю й виховання любові до професії батьків [4].

О.Бондар у дисертації «Становлення та розвиток системи дошкільного виховання в УСРР (1919 – 1933 рр.)» (2006) провела комплексне вивчення й узагальнені нормативно-правового закріплення державної політики в Україні в галузі дошкільного виховання, історичних особливостей цього процесу, з'ясувала етапи становлення та розвитку суспільного дошкільного виховання в УСРР у 1919 – 1933 роках, його місця у загальнодержавному процесі формування національної освіти [2].

Проте проблема становлення і розвитку дошкільної освіти Донеччини не часто стає предметом дослідження науковців. Здебільшого дошкілля донецького регіону розглядається як складова загальноукраїнського дошкілля. Обмеженість історико-педагогічних

Keywords: words-antonyms, antonymy, vocal development, forms and methods of enriching of dictionary.

Список літератури

1. Базова програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» / М-во освіти і науки України, Нац. акад. пед. наук України; наук. ред. та упоряд. О.Л. Кононко. – К.: Світич, 2008. – 430 с.
2. Развитие речи детей дошкольного возраста: пособие для воспитателя дет. сада / Под ред. Ф.А. Сохина. – 2-е изд., испр. – М.: Просвещение, 1979. – 223 с., ил., 4 л. ил.
3. Розвиток мовлення дітей старшого дошкільного віку: монографія / Л.О.Калмикова, Н.В.Харченко, С.Д.Дем'яненко, Л.А.Порядченко; За заг. ред. Л.О.Калмикової. – К.: Вид-во «ПП Медведєв», 2007. – 304 с.
4. Універсальний словник української лексики. Синоніми, антоніми, омоніми / Укл. Нечволод Л.І., Бездітко В.І., Паращич В.В. – Х.: Торсінг плюс, 2009. – 768 с.

Стягунова О.

УДК 373.2 (477.62) ”19,,

ДО ПИТАННЯ ПРО РОЗВИТОК МЕРЕЖІ ДОШКІЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ДОНЕЧЧИНИ (60 – 90 РОКИ ХХ СТ.)

Постановка проблеми. Демографічна криза, яка спостерігалася в попередні роки, проблеми в соціально-економічній сфері спричинили за собою скорочення кількості дитячих садків в Україні, у зв'язку з чим виникла серйозна проблема забезпечення безперервності (наступності) дошкільної освіти з початковою освітою. Погіршення соціально-економічної ситуації в країні з одного боку, привело до скорочення мережі дошкільних закладів (особливо відомчій приналежності), а з іншого боку – до активних пошуків механізмів перетворення системи дошкільного виховання на користь сім'ї і дітей. Розвиток мережі дошкільних закладів є одним з чинників поліпшення демографічної ситуації в країні. Виходячи з цього назріла гостра необхідність розбудови нової мережі дошкільних навчальних закладів, що відповідають вимогам сучасності. Вибір теми нашого дослідження зумовлений тим, що знання минулого є надійним джерелом розвитку сучасної системи суспільного дошкільного виховання. Поліпшення діяльності сучасних дошкільних закладів може бути здійснено лише на основі ретельного вивчення історичного досвіду. Тому особливої

правилам і вимогам, наприклад поняттям особистості, власності, контакту, батьківщини, свободи, рівності, братерства; пояснюється також, як влаштована робота державних установ. На третьому рівні учні акцентують увагу на розвитку французького суспільства, аналізуючи цивільні інститути, вивчають найважливіші історичні дати, дізнаються про основні закони і правила суспільного життя, ролі Франції у світі.

З історії та географії в підготовчому курсі вивчається „організація” часу (день, ніч, пори року, календар, годинник), простори; формується вміння описувати місцезнаходження і характеризувати людей, події, явища; ознайомлюються з історичним минулим країни й основною історичною хронологією. В елементарному курсі вивчаються основні події історії Франції, розвиваються вміння зайняти своє місце на осі часу і локалізувати своє положення в просторі. В середньому курсі дані предмети вивчаються систематично, за допомогою різноманітних допоміжних навчальних матеріалів.

У процесі занять мистецтвом спочатку відбувається слухання фольклорних пісень, дитячих пісенок, виконання деяких творів. Потім учні вчаться виділяти звуки й аналізувати короткі уривки музичних творів, складати й імпровізувати. По завершенню початкової школи музичний репертуар дітей складає 30-50 пісень в самостійному акомпануванні. Кожен учень Франції повинен знати усталений список з 28 пісень, а також регіональні пісні й пісні на власний вибір.

Приділяється увага і фізкультурним заняттям, спорту. Коло пропонованих видів спорту й інших активних занять постійно розширюється, до них відносяться: верхова їзда, заняття у фітнес-клубі, веслування на байдарках і каное, індивідуальні і групові, сучасні і джазові танці, а також традиційні види спорту.

Вдосконалення освітньої системи Франції позиціонується в напрямку меншої централізації навчальної діяльності, на утворенні більш адаптивного, відкритого, привабливого для учнів навчання з високим академічним стандартом. Зокрема, пропонується розробляти мультикультурний зміст навчання, приділяти увагу розвитку комунікативної і когнітивної компетенції як наслідку соціальної взаємодії, кооперації, конструктивної конфронтації, спілкування між однолітками. Велике значення надається реабілітації дітей з недоліками розвитку, виявленні всесторонньої допомоги батькам щодо виховання дітей.

Резюме

В статті проаналізована система сучасного елементарного образования Франции. Рассмотрены основные тенденции реформирования дошкольной и начальной школьной отрасли на протяжении XX ст.

Анализируется проблема определения оптимального возраста ребенка для начала школьного обучения.

The article is analysed the system of modern elementary education in France. The basic tendencies of reformation of preschool and primary school industry are considered during a XX century. It is devoted to the problem of determination of optimum child's age beginning of school studies.

Список літератури

1. Вульфсон Б.Л. Школа современной Франции / Б.Л.Вульфсон. – М.: Педагогика, 1970.
2. Джурицкий А.Н. Развитие образования в современном мире: Учебное пособие / А.Н.Джурицкий. – М.: ВЛАДОС, 1999 – 200 с.
3. Малькова З.А. Школа и педагогика за рубежом / З.А.Малькова. – М.: Просвещение, 1983.
4. Парамонова Л.А. Дошкольное и начальное образование за рубежом: История и современность / Л.А.Парамонова, Е.Ю.Протасова. – М.: Издательский центр „Академия”, 2001. – 240с.
5. Проскура О. Психологічна підготовка вчителя до роботи з першокласниками: Навч. посіб. для студентів педагогічних факультетів / О.Проскура. – К.: Освіта, 1998. – 199 с.

Кобилянська Л.

УДК 371.133

СІМЕЙНЕ ГУВЕРНЕРСТВО ЯК НАПРЯМ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. У освітньо-виховному просторі сучасної України в останні десятиліття яскраво вирізняються принаймні дві стратегічні тенденції: з одного боку, кардинальне оновлення й реформування усієї структури системи освіти у відповідності до європейських та світових вимог й стандартів, а з іншого – становлення альтернативних форм та моделей освіти, що мають глибоке історичне коріння й значну перспективу. Ілюстрацією другої тенденції вважаємо гувернерство, яке розглядаємо не лише як варіативну форму індивідуальної освіти й виховання дітей, а як цілісну педагогічну системою, галузь педагогіки. Гувернерство постало з потреби у формуванні яскравої неординарної особистості, здатної здійснювати подальший поступ людської цивілізації [7,с.4]; воно не належить повною

Діти отримують по великій картці. Підбирають предмети, які можуть бути: легкими і важкими, швидкими і повільними, твердими і м'якими, гострими і тупими. Гра проводиться між парами. Діти обмінюються картками, визначають, кому що потрібно, будують різного типу речення зі словами-антонімами.

Гра «Проклади стежку»

Мета: закріплювати вміння дітей поєднувати предмети, протилежні за значенням, вправляти в утворенні антонімічних пар, розвивати пізнавальні здібності, здатність аналізувати; уміння домовлятися між собою, обмінюватися інформацією, забезпечити емоційне благополуччя дітей .

Матеріал: набір карток.

Хід гри

Гра на кшталт «доміно». Картки ділять порівну між учасниками гри. Діти по порядку викладають картки і називають, що на них зображено. Завдання – підібрати наступну картку, протилежну за значенням. Виграє той, хто залишається без карток.

Висновки. Робота з упровадження таких методичних підходів сприяє збагаченню словника дошкільників антонімами, допомагає виділяти, оперувати і позначати істотні ознаки об'єкта, сприяє його поглибленому аналізу, а це, у свою чергу, створює основу для здійснення синтезу й порівняння, завдяки чому точніше й диференційованіше, виразніше передається думка, дитяче мовлення набуває нових виражальних засобів.

Резюме

У статті представлено сучасний погляд на зміст, методи і форми лексичної роботи в ДНЗ, пов'язаної зі збагаченням словникового запасу дошкільників антонімами та виробленням умінь користуватися ними в мовленні.

Ключові слова: слова-антоніми, антонімія, мовленнєвий розвиток, форми і методи збагачення словника.

В статті представлено сучасний погляд на содержание, методы и формы лексической работы в ДОУ, связанной с обогащением словарного запаса дошкольников антонимами и выработкой умений пользоваться ими в речи.

Ключевые слова: слова-антонимы, антонимия, речевое развитие, форма и методы обогащения словаря.

In the article a modern look is presented to maintenance, methods and forms of lexical work in DOY, related to enriching of dictionary supply of under-fives antonyms and making of abilities to use them in broadcasting.

– розгляд і порівняння іграшок, предметів, що оточують дітей, їхніх ознак (*велика шафа – маленький стільчик, гарячий чай – холодний напій, чорний песик – білий зайчик*);

– вивчення загадок, у тексті яких є протиставлення («Зимою біле, весною чорне, літом чубате, восени стрижене» (поле), прислів'їв та приказок, які побудовані на явищі антонімії («З малої хмари – великий дощ буває», «Праця чоловіка годує, а лінь марнує», «Розумний любить учитися, дурний любить учити», «Не той молодець, що починає, а той, що кінчає», «Кішці смішки, а мишці слізки»);

– виділення вихователем антонімів у текстах художніх творів, казок після їх прочитання й актуалізації уваги дітей на цих протилежностях;

– постановка запитань до тексту художніх творів з метою називання дітьми антонімів.

Усі види роботи з формування в дітей старшого дошкільного віку словникового запасу засобами антонімії проводяться у формі словесних ігор, мовних вправ на заняттях з мовленнєвого спілкування та в інших видах діяльності дітей.

Допомогти старшим дошкільникам сприймати, розуміти й доцільно використовувати антоніми у мовленні допоможуть ігри, наприклад:

Гра «Кольоровий годинник»

Мета: вчити дітей підбирати слова-антоніми. Активізувати словник словами: *веселий – сумний, добрий – злий, товстий – худий, солодкий – гіркий*. Створювати сприятливі умови для встановлення комунікативної компетентності дитини.

Матеріал: кольоровий спектр із стрілочкою, предметні картинки.

Хід гри

Діти поділені на дві команди, кожна з яких по черзі крутить стрілку. Беруть ту картинку з тим кольором, на який показує стрілка. Завдання другій команді підібрати протилежну картинку. Далі діти придумують словосполучення і речення зі словами-антонімами за аналогією до наданого вихователем зразка.

Гра «Збери предмети»

Мета: вчити дітей узагальнювати, знаходити спільне та відмінне, порівнюючи предмети. Закріплювати знання дітей про властивості предметів, протилежні за значенням. Вправляти дітей у складанні антономічних пар. Здійснювати самостійні вибори, приймати свої рішення. Виховувати потребу спілкуватися.

Матеріал: великі картки із зображенням предметів, які мають протилежні властивості; набір предметних картинок.

Хід гри

мірою ні до родинної, ні до державної системи виховання, адже, задовольняючи освітньо-виховні запити окремої родини, у цілому виконує державне освітнє «замовлення» - формує інтелектуальну високоморальну особистість у сім'ї, а отже, відчутно впливає на морально-інтелектуальний розвиток й обличчя нації.

Визнаючи пріоритетну роль дошкільної освіти, держава законодавчо визначила, що дитина може здобути її у дошкільних навчальних закладах незалежно від підпорядкування, типів й форм власності; у сім'ї, або за допомогою фізичних осіб з високими моральними якостями, які мають відповідну вищу освіту, ліцензію на право надання освітніх послуг у сфері дошкільної та фізичний стан здоров'я яких дозволяє виконувати обов'язки педагога. Це забезпечує позитивне розв'язання державного завдання обов'язкової дошкільної освіти, надає можливості для вибору батькам форм освіти й виховання дітей відповідно до власного бачення і є законодавчим підґрунтям для функціонування гувернерства.

Розглядаючи соціально-економічні чинники відродження інституту гувернерства в сучасній Україні (розшарування суспільства, формування середнього класу, поява достатньої кількості заможних родин та ін.) як суттєві, разом з тим вважаємо, що негативне ставлення частини населення до системи суспільного дошкільного виховання, що повільно перебудовується на особистісно орієнтовану модель; залишковий принцип фінансування дошкільних установ, що призводить до їх переповненості, високого рівня захворюваності дітей; недостатня забезпеченість сучасними засобами навчання дошкільнят є об'єктивними факторами, що сприяють зростанню попиту на освітні послуги домашніх вихователів – гувернерів. У зв'язку з цим виникає потреба у підготовці фахівців даної кваліфікації, які матимуть ґрунтовні професійно-педагогічні знання, уміння й навички, сформований імідж, відповідні особистісно-професійні якості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. Зважаючи на комплексний характер проблеми, теоретичне підґрунтя її висвітлення складають наукові розвідки, присвячені аналізові концептуальних засад організації навчального процесу у ВНЗ (О. Абдуліна, А.Алексюк, Н.Кузьміна, О.Кучерявий, В.Сластьонін, М.Фіцула, П.Гусак, І.Зязюн, В.Кравець, Н.Лисенко, М.Машовець, Л.Пехота, В.Семиченко.); теоретичних та методичних засад професійної підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти (Л.Артемова, А.Богущ, Г.Беленька, Л.Кондратова, Л.Семушина) та публікації, у яких розкривається виховний потенціал сучасної сім'ї, висвітлюється теорія і практика сімейного виховання, базові засади родинної педагогіки (Т.Алексєєнко, О.Зверева,

А.Ганічева, О.Кононко, Т.Кравченко, А.Марушкевич, В.Постовий, І.Трубавіна, Г.Фінчук).

Проблема гувернерства у історико-педагогічному, соціально-педагогічному, теоретико-практичному аспектах у останнє десятиліття активно досліджується вітчизняними та зарубіжними науковцями. Вартісними вважаємо праці й дисертаційні роботи Н. Ковалевської, О.Корх-Черби, Є.Сарапулової, В.Стинської, С.Трошиної (історичний аспект діяльності та підготовки домашніх педагогів); А.Бардінова, А.Богущ, О.Білої, Л.Безбах, Г.Беленької, А.Ганічевої, О.Савушкіної, Є.Петрової, Н.Рогальської, Д.Федоренко (зміст професійної підготовки гувернерів у системі середньої професійної та вищої освіти); К.Волинець, М.Головка, С.Куприянова, С.Марченко, Р.Охрімчук, Л.Пасечник, Н.Савельєвої, Т.Скорик, С.Теплюка, Т.Тимохіної, Т.Ткачук, О.Шароватової (професійно-педагогічна діяльність гувернера в умовах варіативної освіти, зокрема й з дітьми дошкільного віку), І.Акіншевої, Л.Завацької, З.Зайцевої, Н.Корпач, Т.Лодкіної, Н. Максимовської, В.Постового (специфіка діяльності соціального гувернера та його підготовки у ВНЗ). Усі ці наукові розвідки свідчать про інтерес науковців та практиків до проблеми й на користь її подальшого вивчення.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Актуальна потреба у підготовці фахівця, орієнтованого на освітньо-виховну діяльність в умовах сім'ї, урахування впливу кон'юнктури ринку на зміст його діяльності, забезпечення взаємодії суспільного та сімейного дошкільного виховання - виконання таких завдань потребує потужних змін у підготовці спеціалістів дошкільної освіти, зокрема майбутніх сімейних гувернерів.

Формулювання цілей статті. З огляду на вище зазначене метою даної публікації є обґрунтування актуальності підготовки гувернерів як фахівців дошкільної освіти через призму змісту, завдань та основних напрямів їх професійної діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Ґрунтовні теоретичні розробки проблеми гувернерства в сучасній Україні визначають наступні можливі оптимальні шляхи його розвитку у XXI сторіччі: робота з дітьми з особливими потребами; гувернери-домашні учителі; гувернери-вихователі та гувернери-батьки-вихователі у дитячих будинках сімейного типу [7,с.234-235]. Усі ці категорії фахівців – педагогічні працівники різних кваліфікацій та напрямів педагогічної освіти. Саме тому найближчим часом низкою державних законодавчих актів необхідно визначити їх статус, права й обов'язки, можливості отримати категорії та звання

короткий, а в Ані – *довгий*. Готуючись до обіду, наголошує, що для перших страв ставиться *глибока* тарілка, а для других – *мілка*. Готуючись до прогулянки, під час одягання педагог спонукає дітей до вживання антонімів: у Сергія куртка *тоненька*, а у Галі дублянка *товста*. На Тані чобітки *білі*, а на Андрюші ботики – *чорні*. Ідучи на прогулянку, вихователь пропонує дошкільникам визначити, що тротуар *вузький*, а дорога *широка*, дерево *високе*, а кущ *низький*, на вулиці *холодно*, а в груповій кімнаті *тепло*, *вгорі небо*, а *внизу земля*. Спостерігаючи за песиками, пропонує їхні характерні ознаки: один *чорного* кольору, а другий – *білого*. У *чорного* песика шерстка *гладка*, а в *білого* – *кудлата*. *Чорна* собака *велика*, а *біла* – *маленька*. Можна запропонувати дітям зі словом *песик* скласти словосполучення, речення, а потім придумати невелику розповідь, використовуючи слова-антоніми. Можна пригадати загадки, у яких слова матимуть протилежне значення.

Такий прийом, як зміна слова, допомагає дитині розрізнити нюанси смислових значень (*струмок – прозорий; струмок – каламутний; струмок – маленький; струмок – великий; струмок – дзвінкий, веселий; струмок – глухий, сумний*) тощо.

Виконання самостійних завдань з пошуку необхідних пар слів із протилежним значенням постійно підтримує в дітей інтерес до точного слововживання. У подальшому ця робота може викликати в дошкільників прагнення до складання власних казок, оповідей, віршів.

Розглядаючи питання про збагачення словника дошкільників антонімами, необхідно пам'ятати про функціональність лексичної роботи: важливо не лише розширити словник дітей, але й розвинути вміння користуватися виражальними можливостями антонімів у власному мовленні для більш доцільної і точної передачі думки.

Роботу, присвячену ознайомленню з антонімами необхідно починати з середньої вікової групи. Спочатку слід використовувати такі антонімічні пари слів: прикметників, у значенні яких є відтінок якості: *білий – чорний, високий – низький, м'який – твердий*, дієслів (*уставати – лягати, ходити – стояти, одягати – знімати*), прислівників (*весело – сумно, швидко – повільно, голосно – тихо*). У старшому дошкільному віці дітей знайомлять з антонімами-іменниками (*свято – будень, ніч – день, ранок – вечір, земля – небо*) [2].

З метою розкриття значення даних слів, їх активізації у мовленні дітей доцільно використовувати такі методи й прийоми:

– читання віршів, оповідань, казок (“Разом тісно, а поодиноці нудно” К.Д. Ушинського, “Рік старий на відході – Рік новий на порозі”, “Рум'яніє на сході небосхил на морозі” Т. Коломієць);

антонімів, як лексем із протилежним значенням. Протиставлення значення слів може виявлятися лише у співвідносних поняттях, які перебувають у взаємній залежності і можуть характеризувати явища одного плану. Як правило, до антонімів належать слова однієї частини мови: *літо – зима* (іменники), *довгий – короткий* (прикметники), *сідати – вставати* (дієслова), *холодно – жарко* (прислівники), *над – під* (прийменники). У багатозначних словах до кожного значення слова добирається антонім: *свіжа (газета) – вчорашня; свіже (м'ясо) – зіпсоване; свіже (повітря) – затхле; свіжий (погляд) – застарілий*.

Антонімам притаманна велика художньо-виражальна сила. На тлі контрастів майстри слова яскравіше змальовують картини життя, складні переплетіння долі, думки, любов.

Антоніми часто використовуються у фольклорних творах (прислів'ях, приказках), в ораторському мистецтві та в усному побутовому мовленні. Вони сприяють яскравішому, образнішому та емоційному вираженню людських думок [4].

Антоніми можна підібрати не до кожного слова. Більше антонімів у слів з абстрактним значенням, ніж із конкретним, у слів з переносним значенням, аніж із прямим. Ця специфіка антонімів повинна враховуватися і в методиці роботи над цією лексико-семантичною групою слів у ДНЗ. Адже існуючі методики в основному стосуються роботи над лексикою взагалі. Проблема, як вивчати слова-антоніми з конкретними й абстрактними значеннями або з переносними значеннями, потребує додаткового методичного роз'яснення, оскільки, як уже зазначалося, однією з невід'ємних складових навчально-виховного процесу в ДНЗ є збагачення мовлення дітей антонімами. Ці слова відтворюють світ усередині самої дитини. І дуже важливо для педагогів ДНЗ своєчасно допомогти їй якомога успішніше оволодіти цим даром слова [3].

Щоб дошкільники прийшли до школи із розвиненим словниковим запасом, необхідно в роботі з ними якомога частіше використовувати форми і методи, що сприяють розвитку мовлення, мислення, фантазії.

Реалізація лексико-семантичних завдань у ДНЗ краще здійснюється за допомогою використання різних форм організації дітей. Провідними є спеціальні заняття, навчальні ситуації, ігри, присвячені антонімам. Робота з навчання дошкільників антонімів реалізується також у повсякденному житті в процесі порівняння характерних особливостей протилежних явищ. Це допомагає зосереджувати увагу дітей, навчати їх знаходити і зіставляти протилежності, самостійно робити висновки і оформляти їх у висловлювання. Наприклад, під час миття рук вихователь звертає увагу дітей, що вода в крані може бути *холодною* і *гарячою*. В Оленки рушничок

відповідно до розповсюдженої практики атестації педагогічних кадрів, пільги, вирішити проблеми визначення педагогічного чи загального стажу роботи, можливості державного контролю за їх діяльністю, пенсійне забезпечення, підвищення кваліфікації тощо.

Педагогічна цінність гувернерства полягає перш за все у тому, що особистісно-орієнтований підхід дозволяє задовольнити освітні та соціокультурні запити різних категорій дітей різного віку, використовуючи потенціал спільного проживання у сім'ї. О.Савушкіна переконана, що гувернерство всеохоплююче і немає нічого, що не могло б стати змістом даної форми альтернативної освіти, а особлива значущість визначається відсутністю жорсткої регламентації діяльності, гуманістичними відносинами учасників освітньо-виховного процесу, тривалим характером взаємодії між дитиною та вихованцем тощо [6, с.3-4].

На думку Т.Тимохіної, гувернерське навчання й виховання дитини дошкільного віку – це освітньо-виховна система, яка відповідає наступним вимогам: єдність навчання й виховання; особистісно-орієнтована комфортна взаємодія педагога з дитиною; використання передових педагогічних технологій. Зміст та результати діяльності гувернера повинні бути адекватними запитам й вимогам суспільства, освітніх закладів, батьків та самої дитини [8,с.95]. Щодо функцій його діяльності, пріоритетними вважаються: створення оптимально комфортних умов для виховання, навчання й розвитку дитини; налагодження педагогічно доцільних, гармонійних стосунків у системі «гувернер – дитина – батьки»; прилучення дитини до культурних надбань, фізичної праці; формування духовно-моральних основ особистості, етики поведінки у суспільстві, системи елементарних знань про оточуючий світ; інтелектуальний розвиток дитини на основі урахування індивідуальних особливостей та рівня її розвитку.

Конкретизація мети діяльності гувернера з дитиною-дошкільником відбувається на рівні виокремлення її головних завдань. Освітніми завданнями є формування позитивної мотивації навчання, основних навчальних умінь, розвиток потреби в отриманні знань, неперервній освіті, формування інтересу до читання, розвиток творчих сил дитини, сенсорно-психічний розвиток, формування невимушеності у поведінці, розвиток тонкої моторики, розширення словникового запасу, розвиток мовлення. Як виховні завдання, учені та практики виділяють: формування навичок спілкування, комунікабельності, виховання поваги до старших, любові до батьків, розвиток інтересу до професії батьків, виховання емоційної чутливості, здатності до співпереживання, готовності проявити гуманне ставлення до оточуючих, виховання поваги до особистості кожної людини, розвиток самостійності, намагання долати труднощі; фізичний розвиток [8,с.105].

У взаємодії гувернера з дитиною дошкільного віку чітко диференційовані інваріантна та варіативна діяльність, вибір якої визначається особливостями та запитами сім'ї. Якщо інваріантна частина охоплює в основному схожі для більшості сімей вимоги (фізичний розвиток дитини, організація дозвілля, оволодіння навичками самообслуговування, підготовка до шкільного навчання, формування уявлень про оточуючий світ та суспільство, розвиток морально-етичних якостей, формування навичок культури поведінки тощо), то спектр варіативних видів є надзвичайно широким: від навчання іноземним мовам, музиці, основам образотворчого мистецтва, танцям до знайомства з прийомами самозахисту, альтернативних систем загартування й фізичного розвитку, навчання престижними видами спорту (теніс, фігурне катання, кінний спорт), формування технічних навичок, поглибленого розвитку особистісних нахилів дитини. Для значної частини сімей гувернер – фахівець, що здійснює також функції логопеда, реабілітолога, патронажної сестри з догляду за хворою дитиною тощо.

Гувернер повинен дати дитині елементарні знання, уміння, навички, які гарантують дошкільнику адаптацію до життя, здатність орієнтуватися в оточуючому світі та суспільстві, адекватно реагувати на потреби та виклики ХХІ сторіччя. Особистісно-орієнтований підхід як концептуальна основа діяльності гувернера проявляється в умінні створити сприятливу психологічну атмосферу, встановлювати доброзичливе емоційне спілкування з родиною; прихильно ставитись до дитини, щоб вона відчувала любов, турботу й захищеність; встановлювати довірливі стосунки, атмосферу співробітництва з малюком як з рівним партнером; бачити можливості й здібності дитини, створювати ситуації, де б вона могла проявити себе; забезпечувати різноманітну діяльність з урахуванням її інтересів. Гувернер повинен володіти різноманітними методами, прийомами виховання та використовувати їх відповідно до потреб дитини; варіювати розумове і психічне навантаження, добирати та пропонувати дитині ігрові завдання різного ступеню складності; розуміти її інтереси, здібності, мотиви поведінки, можливості тощо [5, с.249-250].

Педагог, який взаємодіє з дошкільником, розглядається нині не лише як наставник й вихователь, а перш за все, як людина, що протягом певного часу проживає спільне з дитиною життя, здійснює догляд за її душевним станом, відповідає за екологію її особистості, забезпечує почуття рівноваги й безпеки, комфорту і затишку. Так, Базова програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» актуалізує важливість збереження захисних, амортизаційних функцій педагога, його вміння пом'якшувати жорсткі впливи довкілля; здатність уникати штучної змагальності, конкурентності,

небезпечні в дошкільному віці, оскільки спричиняють відставання в розвиткові мовлення, мислення, зниження пізнавальних потреб, що гальмує темпи розвитку здатності до навчання.

Актуальність дослідження. Одним із компонентів лексико-семантичних груп слів, що визначають якість мовлення дошкільників, є антоніми. Щоб навчити дитину доцільно висловлюватися: виражати свої думки, наміри, почуття, передавати інформацію, використовуючи різні синтаксичні конструкції, – у край необхідно вже в дошкільному навчальному закладі навчити дітей розуміти значення слів-антонімів та вживати їх у мовленні. Саме за допомогою антонімії в дітей формуються навички доречного слововживання, виразність, доцільність і образність мовлення. Засвоєння дітьми дошкільного віку антонімів є одним із способів їхнього мовленнєвого і когнітивного розвитку. Проте аналіз мовленнєвої діяльності дошкільників засвідчив, що їхнє мовлення збіднене щодо використання антонімів, вираження контрастності, протилежних речей, станів, якостей. Діти відчують труднощі в актуалізації антонімів у процесі висловлювання, у доречному їх використанні. Ці труднощі вони намагаються компенсувати або жестами («Ось такий!» – показує руками величину предмета), або вигуками («Ого який!»). Відтак висловлювання дітей без уживання в них антонімів залишаються незрозумілими для оточуючих, ситуативними, а мова – невизначеною, недостатньою для реалізації монологічного мовлення. Відсутність методичних розробок щодо роботи над антонімами у ДНЗ створює певні незручності для вихователів під час розвитку активного й пасивного словника дітей, обмежує можливості та ефективність від такого виду навчальної діяльності, що закономірно обумовлює збіднення словникового запасу дітей, провокує виникнення комунікативних проблем у міжособистісній взаємодії. Отже, від надання вихователям своєчасної методичної допомоги і їх творчого підходу до розв'язання завдань щодо формування в дітей старшого дошкільного віку мовленнєвих умінь засобами антонімії залежить ефективність педагогічної праці, якість педагогічного процесу і як результат – оптимальний мовленнєвий розвиток дошкільників.

Мета статті – представити сучасні погляди на мовлення дитини з позицій його лексико-семантичного складу й особливостей засвоєння антонімів у старшому дошкільному віці; запропонувати методичні підходи до навчання рідної мови, способи формування комунікативно-мовленнєвих навичок і умінь засобами антонімії.

Виклад основного матеріалу. Наше буття постійно сповнене протилежностей, протиріч, зіставлень: *день і ніч, біле й чорне, високо й низько* тощо. Відповідно це відображено і в мові за допомогою слів-

problem is investigated on the material of the pedagogical literature studied and analyzed in the process of research.

Key words: pre-school pedagogy, pre-school education, educational process, peculiarities of development, regularities of person's development.

Список літератури

1. Гершунский Б.С. Философия образования для XXI века. – М.: Совершенство, 1998. – 608 с.
2. Добров Г.М. Наука о науке. – Киев: Наука, 1970. – 380 с.
3. Кедров Б. О кризисе психологии, её предмете и месте в системе наук // Научное творчество Л.С.Выготского и современная психология. – М., 1981. – С.72-76.
4. Педагогика /Под ред. В.А. Слостенкина. – М., 1998. – 512 с.
5. Поніманська Т.І. Дошкільна педагогіка: Навч. посібник для студентів вищих педагогічних навчальних закладів. – К.: «Академ-видав», 2006. – 456 с.
6. Рычков П.А. Наукведение: Проблемы, структура, элементы. – М.: МГУ, 1974. – 241 с.
7. Философская энциклопедия /Под ред. Ф.В.Константинова. – М.: Наука, 1964. – Т.3.
8. Философский энциклопедический словарь. – М., 1997.

Скорофатова З.

УДК 373.2.016:81

МЕТОДИ І ФОРМИ ЗБАГАЧЕННЯ МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ АНТОНІМІЇ

Постановка проблеми. Мовленнєвий розвиток дитини є одним з основних чинників становлення особистості в дошкільному віці. Ступінь розвитку цієї сфери психіки визначає рівень сформованості пізнавальних і соціальних мотивів дитини, потреб та інтересів, знань, умінь і навичок. Словниковий запас, його обсяг і якість, доречна актуалізація слів під час говоріння – це все найважливіші складові мовленнєвого онтогенезу дошкільника. Від того, яка якість і кількість слів, якими володіє дитина, залежить успіх вираження її думок, почуттів, намірів, бажань. Залежно від рівня її розвитку здатності дитини актуалізувати слова в мовленні формується її комунікативно-мовленнєва компетенція і потенційні можливості як суб'єкта спілкування та предметно-практичної діяльності. Несформованість лексичних навичок або ж їх відсутність особливо

екстремальності у щоденному бутті; спрощувати процес соціалізації дошкільника; інтимізувати його життя, підтримувати безпечну для нього дистанцію та бажання означити своє місце [1, с.11].

Специфіка діяльності домашнього педагога-гувернера передбачає вимоги, якість виконання яких залежить від рівня його професійної підготовки. Саме тому важливою є необхідність державного контролю за гувернерськими послугами, які надаються агентствами, а особливо за професійною кваліфікацією гувернерів. На ринку освітніх послуг спостерігається значна кількість пропозицій, однак агентства та комерційні організації, що їх надають, не завжди забезпечують якість послуг, професіоналізм найманих робітників. Підготовка гувернерів в Україні відбувається й відбуватиметься надалі у державних та недержавних навчальних закладах. Однак слід розуміти, що для ефективної їх взаємодії структурно «ядро державної освітньої системи повинно бути оточене тонкою динамічною «оболонкою» недержавних освітніх установ. Швидко реагуючи на всі зміни ринку праці, ця «оболонка» визначатиме вектор розвитку системи гувернерської освіти в цілому» [3, с.119].

На основі аналізу довідкової літератури та Інтернет-сайтів навчальних закладів можемо констатувати, що в Україні складається система підготовки фахівців домашнього виховання. Так, у закладах середньої професійно-технічної освіти за освітньо-кваліфікаційним рівнем «кваліфікований робітник» можна одержати професію «Соціальний робітник. Гувернер» у Технічному коледжі Тернопільського державного технічного університету ім. І.Пулюя; Красноградський коледж Харківського національного педагогічного університету ім. Г.Сковороди готує фахівців спеціальності «Дошкільне виховання» з додатковою кваліфікацією «Сімейний вихователь»; Одеський професійний лицей технології і дизайну Південноукраїнського державного педагогічного університету ім. К.Д.Ушинського пропонує абітурієнтам спеціальність «Нянька. Гувернер»; училище Вінницького державного педагогічного університету ім. М.Коцюбинського - спеціальність «Дошкільне виховання» з додатковими кваліфікаціями «гувернер», «сімейний вихователь».

У системі вищої освіти фахівців домашнього навчання й виховання готують в Національному педагогічному університеті імені М.Драгоманова (Інститут розвитку дитини пропонує спеціальність «Сімейний вихователь», а соціально-гуманітарний факультет - спеціальність «Соціальна педагогіка» з додатковою – «Соціальний гувернер»); Черкаському державному університеті імені Б.Хмельницького, Кам'янець-Подільському НУ імені І.Огієнка (спеціальність «Соціальна педагогіка», спеціалізація «сімейне гувернерство»); Прикарпатському НУ

імені Василя Стефаника (спеціальність «Дошкільна освіта», спеціалізація - гувернерство); Переяслав-Хмельницькому державному педагогічному інституті ім. Г.Сковороди (спеціальність «Дошкільне виховання», спеціалізація «сімейне гувернерство»; спеціальність «Соціальна педагогіка»; спеціалізація «сімейне гувернерство», спеціальність «Музика», спеціалізація «Сімейне гувернерство»), Київському університеті імені Б.Грінченка (спеціальність «Дошкільна освіта», спеціалізація «Сімейне гувернерство»); Вінницькому державному педагогічному університеті імені М.Коцюбинського (спеціальність «Початкове навчання і музичне виховання», спеціалізація «Гувернер»); Маріупольському державному гуманітарному університеті (спеціальність «Дошкільна освіта», спеціалізація «Гувернерство. Гувернер дітей дошкільного віку»); Уманському державному педагогічному університеті ім. П.Тичини (спеціальність «Дошкільне виховання», спеціалізація «Гувернер»); Чернігівському державному педагогічному університеті ім. Т.Г.Шевченка (спеціальність «Початкове навчання», спеціалізація «Сімейний вихователь»); Сучасному гуманітарному інституті (напрямок підготовки «Лінгвістика», спеціалізація «гувернер зі знанням іноземної мови»).

Активно відбувається підготовка домашніх вихователів на курсах при центрах зайнятості у Києві, Славутичі, Житомирі (наприклад, учбовий центр «Бізнес-консультант» м. Київ), у системі перепідготовки, отримання другої вищої освіти (при університетах (Луганський НУ ім. Т.Г.Шевченка, Черкаський НУ ім. Б.Хмельницького; Інститут підготовки кадрів промисловості України надає диплом державного зразка за спеціальністю «Гувернер»), інститутах післядипломної освіти, факультетах підвищення кваліфікації та перепідготовки кадрів (Дніпропетровський НУ).

Вище представлена інформація свідчить про широку соціальну базу підготовки гувернерів в Україні як фахівців початкового навчання, музичної освіти, соціальних педагогів, робітничих професій сфери обслуговування. Однак вважаємо, що напрям «Дошкільна освіта» найбільш органічно й сутнісно виражає особливості професійної діяльності гувернера, його призначення, інтегрує основні функції, завдання. Саме тому розвиток спеціалізації «Гувернерство», а у подальшому й окремої спеціальності, бачиться перш за все у системі підготовки фахівців дошкільної освіти.

Система підготовки гувернерів, на думку С.Куприянова, у якості базових цілепокладальних компонентів містить, з одного боку, формування й розвиток у гувернерів необхідних професійних якостей (педагогічних знань, умінь, інтуїції), що забезпечать їм професійний підхід до діяльності, а з іншого – створення умов для постійного удосконалення власної педагогічної

вчений, – можна відрізнити дійсну науку від простої сукупності фактів» [1, с. 320].

Технологічна функція передбачає також три рівні реалізації:

- проєктивний, що пов'язаний з розробкою відповідних методичних матеріалів (навчальні плани, програми, рекомендації, підручники та посібники);

- перетворюючий, який спрямований на впровадження досягнень дошкільної педагогіки як науки в діяльність вихователя з метою її вдосконалення;

- рефлексивний та коригуючий, що передбачає оцінку впливів результатів науково-педагогічних досліджень на організацію роботи з дітьми дошкільного віку, вихователями і наступну корекцію наукової теорії у відповідності з вимогами практики.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Дошкільна педагогіка досліджує специфічну сферу суспільної діяльності щодо виховання дитини від народження і до вступу до школи. Вона реалізує теоретичну: обґрунтування нових теорій, законів, практичну: створення програм, методик навчання і виховання, аналітичну: дослідження відповідності реальної педагогічної практики принципам навчання і виховання, прогностичну: з'ясування тенденцій розвитку системи дошкільного навчання і виховання.

Резюме

У статті висвітлюються погляди сучасних дослідників на сутність дошкільної педагогіки як науки: об'єкт, предмет, мета, завдання, принципи. На матеріалі вивчення педагогічної літератури досліджується внесок окремих авторів у розробку даної проблеми.

Ключові слова: дошкільна педагогіка, дошкільна освіта, виховний процес, особливості виховання, закономірності розвитку особистості.

В статті освітлені погляди сучасних дослідників на сутність дошкільної педагогіки як науки: об'єкт, предмет, мета, завдання, принципи, на її цілі, задачі та функції. На матеріалі вивчення педагогічної літератури досліджується внесок окремих авторів у розробку даної проблеми.

Ключевые слова: дошкольная педагогика, дошкольное образование, воспитательный процесс, особенности воспитания, закономерности развития личности.

The views of contemporary researchers at the essence of pre-school pedagogical science with its object, subject, purpose and principles are lighted up in the article. The contribution of certain authors into the elaboration of the

- за спільністю та специфікою виходу дошкільної педагогіки в різні сфери життя (загальнопедагогічні та специфічні);

- за часом (довготривалі та ті, що визначаються особливостями певного етапу розвитку).

Існують й інші підходи до класифікації функцій педагогічної науки взагалі. Наприклад, провідними функціями педагогіки вчені вважають:

- комунікативну та гносеологічну (пізнавальну) (В.Гмурман);

- гносеологічну (теоретико-пізнавальну), організаційно-виховну, регулятивно-профілактичну, інформаційно-комунікативну, аналітико-прогностичну та соціоінтеграційну (І.Мигович);

- теоретико-пізнавальну і прикладну (Г.Філонов);

- пізнавальну, пояснювальну, практичну, прогностичну і світоглядну (В.Лавриненко);

- описову, діагностичну, пояснювальну, проєктивно-конструктивну, прогностичну, перетворюючу, критеріально-оціночну, корекційну (Б.Гершунський);

- теоретико-пізнавальну, прикладну та гуманістичну (А.Мудрик, О.Чиж);

- загальнотеоретичну, практичну і прогностичну (Т.Стефановська);

- теоретичну та технологічну (В.Сластьонін, Є.Шиянов);

- описову, пояснювальну та передбачення (П.Підкасистий);

- теоретичну та практичну (Ю.Василькова).

На нашу думку, найбільш доцільним, є розподіл функцій на теоретичні та технологічні, запропонований групою вчених під керівництвом В.Сластьоніна [4, с. 76-77]. Беремо його за основу, тому що він об'єднує майже всі перелічені функції.

Теоретичні функції дошкільної педагогіки реалізуються на трьох рівнях:

- описовому та пояснювальному – вивчення й узагальнення передового досвіду дошкільного виховання і пояснення джерел виникнення та генези наукових знань у педагогічній сфері;

- діагностичному – виявлення педагогічних явищ, визначення ефективності діяльності вихователя та дітей дошкільного віку, встановлення умов та причин, які їх забезпечують;

- прогностичному – пізнання принципів та способів педагогічного прогнозування і побудови моделей перетворення дійсності.

Взагалі, педагогічна наука націлена на майбутнє, тому поділяємо думку Б.Гершунського про те, що однією з провідних її функцій є прогностична. «За ступенем розробки прогностичної функції, – пише

майстерності (формування установки на саморозвиток, залучення до експериментальної роботи) [4,с.10]. Зміст цієї підготовки інтегрує загальнопрофесійне навчання та пошук й розвиток індивідуального професійного іміджу. Професійна підготовка повинна забезпечити оволодіння майбутнім гувернером усім комплексом знань та практичних умінь для надання багатопрофільних послуг й педагогічної допомоги сім'ї в індивідуальному навчанні й вихованні дитини, її соціалізації, розвитку творчих здібностей, корекції поведінки; сприяти виробленню умінь надавати необхідну психолого-педагогічну допомогу батькам тощо.

У доборі змісту освіти чільне місце повинно посідати формування практичних та практико-технологічних умінь та навиків, які базуватимуться на системі фундаментальних психолого-педагогічних та професійно-зорієнтованих знань. Разом з тим, вважають дослідники, гувернер повинен володіти основами етикету, техніки створення іміджу, технологіями ручної праці, основами кулінарії, комп'ютерними навичками, мати відповідну спортивну підготовку, володіти основами музичної грамоти, хореографії, іноземними мовами, навіть педагогічною астрологією.

Ураховуючи специфіку роботи гувернера з дитиною-дошкільником, яка базується перш за все на активному спілкуванні, у процесі професійної підготовки слід звернути особливу увагу на формування у майбутнього домашнього наставника блоку комунікативних якостей: ерудованості, багатого словникового запасу, здатності йти на компроміс, помірної екстравертності, емоційної стійкості у спілкуванні, середнього рівня нейротизму й конфліктності, емоційності, спрямованості спілкування «на справу», емпатії [2,с.88]. Розвиток гувернерського іміджу – це система індивідуальної роботи, спрямована на розкриття й вільну самореалізацію його особистісного «Я», індивідуальної неповторності, притаманної кожному педагогу [4,с.11]. Привабливий професійний імідж гувернера – запорука його конкурентоспроможності на ринку освітніх послуг.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Таким чином, на сучасному етапі в українській освітньо-виховній практиці гувернерство займає власну, відповідну своїм завданням, нішу. Його розвиток гальмується матеріальними обставинами життя значної частини сімей (достатньо висока оплата праці гувернера, найнятого через агентство, невелика житлова площа квартир тощо), відсутністю традицій домашнього навчання й виховання, викоріненого у 1917 році, а також певною недовірою батьків та суспільства в цілому до педагогічної та соціальної компетентності фахівців такого роду. Разом з тим суспільна значущість такої діяльності очевидна й державницьким завданням сьогодні є створення системи підготовки професійних кадрів цього напрямку.

Теоретики й практики повинні спрямувати свої зусилля на пошук й упровадження ефективних технологій підготовки гувернерів, удосконалення змісту їх професійної підготовки, забезпечення відповідною навчально-методичною літературою.

Резюме

Стаття присвячена обґрунтуванню актуальності підготовки гувернерів як фахівців дошкільної освіти в сучасній Україні. Автор аналізує зміст, завдання та основні напрями роботи гувернера з дитиною-дошкільником та членами її родини і доводить, що для якісного виконання професійних функцій гувернер повинен мати відповідну освіту. У доборі її змісту чільне місце повинно посідати формування практичних та практико-технологічних умінь та навиків, які базуватимуться на системі фундаментальних психолого-педагогічних та професійно-зорієнтованих знань.

Ключові слова: гувернер, професійна підготовка, дитина-дошкільник, особистісно-орієнтований підхід.

Статья посвящена обоснованию актуальности подготовки гувернеров – специалистов дошкольного образования в современной Украине. Автор анализирует содержание, задания, основные виды деятельности гувернера с ребенком-дошкольником и доказывает необходимость профессиональной подготовки таких специалистов в системе среднего профессионального и высшего педагогического образования. В ее содержании должны интегрироваться фундаментальные психолого-педагогические и профессионально-ориентированные знания, а также практические и практико-технологические умения и навыки.

Ключевые слова: гувернер, профессиональная подготовка, ребенок-дошкольник, личностно-ориентированный подход.

This article shows that the relevance of training gouverner - professional pre-school education in modern Ukraine. The author analyzes the content, assignments, key activities tutor with a preschool child and proves the need for training of specialists in secondary vocational and higher teacher education. Its content should be integrated basic psycho-pedagogical and vocational-oriented knowledge, as well as practical and practical-technological skills.

Key words: gouverner, training, baby-preschooler, student-centered approach.

Список літератури

1. Базова програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» / [наук. кер. та заг. ред. О.Л.Кононко]. – К.: Світич, 2009. – 430 с.

- аналіз і синтез проблем навчання і виховання дітей дошкільного віку із порушеннями і затримкою розвитку; розробка системи роботи щодо корекції цих порушень (Поніманська Т.).

Мета дошкільної педагогіки конкретизується її завданнями:

- дослідження закономірностей, реальної практики навчання, виховання дітей;
- аналіз взаємодії суспільного і родинного чинників;
- осмислення особливості особистісного розвитку дошкільників в період від народження до школи;
- вивчення та аналіз взаємозв'язку між розвитком дитини і вихованням;
- відстеження особливостей впливу соціального середовища, зокрема засобів масової інформації, на формування особистості дошкільника;
- організація й забезпечення міждисциплінарних зв'язків дошкільної педагогіки та міждіяльнісних зв'язків педагогічних технологій;
- розкриття принципів цієї науки та вивчення тенденцій їх розвитку;
- вивчення та аналіз дошкільної педагогічної теорії і практики зарубіжних країн;
- з'ясування методологічних засад дошкільної педагогіки;
- розробку теорії й методики виховання особистості дошкільника в соціумі;
- пошуки методів та засобів попередження проблем у системі дошкільного виховання;
- виявлення й обґрунтування шляхів усунення причин, що породжують ці проблеми;
- розробка власне педагогічних форм і методів виховання дітей дошкільного віку;
- організація наукових досліджень, конференцій та семінарів з проблем дошкільної освіти;
- видання наукової й методичної літератури.

Розкриття сутності дошкільної педагогіки як науки передбачає і з'ясування її провідних функцій. Функції науки визначаються в залежності від тих конкретних цілей та завдань, які стоять перед нею. У сучасній науці існує класифікація функцій за різними ознаками:

- за спільністю предмета та мети дослідження (теоретико-пізнавальні та прикладні);
- за методами, які застосовуються при прогнозуванні та конструюванні педагогічних моделей (функції описові, пояснювальні, прогностичні, перетворюючі та ін.);

в тому, що до предмета входять лише головні, найбільш суттєві якості, властивості та ознаки» [8, с. 321].

У залежності від предмета дослідження всі науки поділяються на загальні (філософія) та спеціальні (які вивчають природу або суспільство, або їх взаємодію) [1]. Уже виходячи з даної класифікації, можна стверджувати, що дошкільна педагогіка – спеціальна наука, яка має свою теорію й результати якої перевіряються на практиці, про що свідчить багаторічний досвід організації системи дошкільного виховання як в Україні, так і в інших країнах світу.

Дошкільна педагогіка вивчає педагогічні факти: відомості про педагогічну діяльність, які засвідчують зміни у розвитку, вихованні та навчанні дитини; педагогічні явища: те, що відбувається в процесі взаємодії педагогів і вихованців, відображає розв'язання певних педагогічних завдань.

З'ясування об'єкта та предмета дошкільної педагогіки як науки дозволило дослідникам підійти до визначення її мети й завдань. Під науковою метою цієї галузі знань учені розуміють:

- вивчення закономірностей виховання і навчання дітей від народження до школи (Георгян Н., Зінченко В.);

- вивчення закономірностей виховання дітей дошкільного віку, що спираються на основні положення загальної педагогіки, функціонуючи в єдності з дитячою психологією, віковою анатомією і фізіологією. Вони наголошують, що означений віковий період у житті людини є особливим і його вплив на становлення й розвиток особистості є беззаперечним (Лисенко Н., Кирста Н.);

- розробка завдань дошкільної науки як організацію процесу виховання щодо усвідомлення дитиною значущості загальнолюдських цінностей (Болотіна Л., Баранов С., Комарова Т.);

- вивчення закономірностей розвитку, виховання та форм навчання дітей у віці, який передуює вступу до школи; установа законів і закономірностей виховання, освіти і навчання в період дошкільного дитинства; використання встановлених закономірностей в повсякденній практиці для допомоги батькам у вихованні і розвитку дошкільнят, створення системи дошкільного навчання (Бабаєва Т., Крулехт М., Солнцева О.);

- вивчення особливостей обдарованих дітей дошкільного віку, розробка системи роботи з ними, підготовка вихователів до виховання і навчання обдарованих дітей (Поніманська Т.);

2. Ганичева А.Н. Подготовка воспитателя-гувернера в системе среднего профессионального педагогического образования: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01/Ганичева Алла Николаевна. – М., 1996. – 160с.
3. Зверева О.Л. Семейная педагогика и домашнее воспитание / О.Л.Зверева, А.Н.Ганичева. – М.: Академия, 2000. – 158 с.
4. Куприянов С.В. Организация работы гувернерской службы / Сергей Владимирович Куприянов. – Иваново, 1992. – 32 с.
5. Нові форми здобуття дошкільної освіти/ [автор-упоряд. Л.А.Грицюк, М.І.Каратаєва]. – Тернопіль: Мандрівець, 2005. – 256 с.
6. Савушкина Е.В. Введение в специальность «Гувернер»: метод. пособие / Елена Васильевна Савушкина. – Рязань, 1999. – 23 с.
7. Сарапулова Е.Г. Психолого-педагогичні основи навчально-виховної діяльності гувернера / Євгенія Геннадіївна Сарапулова. – К.: МАУП, 2003. – 264 с.
8. Тимохина Т.В. Содержание и методика образовательной деятельности гувернера с детьми дошкольного возраста: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01/Тимохина Татьяна Васильевна. – М., 2005. – 246с.

Коркішко О.

УДК 373.2.035.6

ДЕЯКІ АСПЕКТИ НАЦІОНАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ: З ДОСВІДУ РОБОТИ

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Дитинство – це важливий і неповторний період формування особистості. Саме в цей період дитина формується фізично, психічно, інтелектуально, здобуває необхідні знання, вміння та навички. І саме в цей час діти потребують найбільшої уваги. Від розумного ставлення до дитячих проблем, інтересів та потреб залежить формування цілісної особистості, майбутнього громадянина України.

В наш час зміст дошкільної освіти спрямований на збереження дитячої субкультури, зорієнтований на цінності та інтереси дитини. У свідомість дитини-дошкільника закладаються фундаментальні світоглядні поняття, моральні цінності, погляди, переконання. Першим соціальним осередком дитини є сім'я. Тому так важливо дати системні знання про сім'ю, родину, історію свого роду. Саме на осмисленні найвідоміших і найближчих явищ та подій формуються національна свідомість, патріотичні почуття дитини, розкриваються перспективи пізнання світу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Одним з найважливіших завдань, визначених Законом України «Про дошкільну освіту», є виховання у дітей любові до України, шанобливого ставлення до родини, поваги до народних традицій і звичаїв, державної та рідної мови, національних цінностей українського народу.

Згідно «Концепції дошкільного виховання», її програмою, передбачається розвиток у дітей національної культури, виховання дітей на історичному минулому, звичаях, традиціях українського народу.

Отже, розглядаючи нормативно-правові документи, можна стверджувати, що одна з задач дошкільної освіти – формування в дітей національної свідомості, любові до сім'ї, українського народу, Батьківщини.

Проблеми національного виховання в своїх працях розглядають О.Вишневський, В.Кузь, Ю.Руденко, З.Сергейчук, Б.Ступарик та інші. Суттєвим у їхніх поглядах є те, що це історично зумовлена і створена самим народом система поглядів, переконань, ідей, ідеалів, традицій, звичаїв, покликаних формувати світоглядну свідомість та ціннісні орієнтації дітей, передавати їй соціальний досвід, надбання попередніх поколінь [6].

Проблеми національного виховання в сім'ї, ідеї народної педагогіки досліджують сучасні педагоги Ю.Руденко, М.Стельмахович, П.Щербань. Зокрема, М.Стельмахович наголошував, що національне родинне виховання має базуватися на українознавстві, сприяти формуванню уявлень про власну націю та її самобутність.

Незважаючи на глибину цих праць, питання національного виховання дітей старшого дошкільного віку ще недостатньо висвітлено в наукових дослідженнях.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета даної статті полягає в розкритті змісту сучасного національного виховання дітей старшого дошкільного віку, яке спрямоване на формування поваги до народних, релігійних, сімейних звичаїв, традицій, національних цінностей українського народу, любові до України.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Сьогодні Україна виборола свою незалежність, розбудувала власну державу, відроджується історична пам'ять народу, культура, мова, відповідно відроджується національна система виховання.

Філософському, соціологічному й психологічному осмисленню закономірностей, принципів і методів наукового пізнання та педагогічного впливу на особистість присвячені праці В.Андрушенка, І.Бега, І.Гавриленка, Б.Гершунського, М.Горлача, М.Кагана, О.Леонтєва, В.Москаленко, В.Харчева та деяких інших.

Формування цілей статті (постановка завдання). Мета статті полягає у визначенні дошкільної педагогіки в системі педагогічних наук.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. На думку сучасної дослідниці Т.Поніманської, дошкільна педагогіка досліджує закономірності й особливості розвитку, навчання та виховання дитини від її народження до вступу до школи. При цьому ця наука використовує загальнонаукові, загальнопедагогічні методи дослідження, використовуючи відомості з психології, анатомії та фізіології людини. На основі теоретичних пошуків, аналізу реальної практики вона розробляє, вдосконалює засоби, методи і прийоми виховання дітей у сім'ї, дошкільних установах, прогнозує тенденції їх розвитку, певною мірою впливає і на політику держави у цій сфері [5].

Якщо будь-яка наука – це система «понять про явища й закони зовнішнього світу або духовну діяльність людей, що дає можливість передбачення та перебудови дійсності в інтересах суспільства; історично сформована форма людської діяльності, «духовного виробництва», яка має своїм змістом і результатом цілеспрямовано зібрані факти, вироблені гіпотези й теорії ...» [7], то структура дошкільної педагогіки насамперед вимагає з'ясування таких питань, як: визначення її об'єкта, предмета, мети, завдань, методологічних засад, законів, закономірностей, принципів та змісту практичної діяльності.

Для обґрунтування дошкільної педагогіки як науки необхідно насамперед з'ясувати, що вона повинна вивчати, тобто визначити її власну галузь дослідження. Для цього існують такі поняття, як об'єкт та предмет. У найбільш загальному вигляді об'єкт науки – сфера діяльності, на яку спрямовано процес пізнання, а предмет – те, що досліджується в залежності від об'єкта.

У більш загальному вигляді об'єктом дошкільної педагогіки як науки є виховання дітей дошкільного віку як цілеспрямований процес, а її предметом – закономірності, суперечності стосунків, технології організації та здійснення виховного процесу, що визначають розвиток особистості.

«Основна структурна відмінність предмета від об'єкта, – відзначається в «Філософському енциклопедичному словнику», – полягає

УДК 373. 2

**ДОШКІЛЬНА ПЕДАГОГІКА В СИСТЕМІ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК:
СУТНІСТЬ, МЕТА, ЗАВДАННЯ, ФУНКЦІЇ**

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. З перетворенням України в самостійну державу розбудова системи освіти, її докорінне реформування мають стати основою відтворення інтелектуального, духовного потенціалу народу, виходу вітчизняної науки, техніки та культури на принципово новий освітній рівень національного відродження, розвитку державності та демократизації суспільства. Провідні принципи вітчизняної системи освіти відображені в ряді загальнодержавних нормативних документів: Закони «Про освіту», «Про дошкільну освіту», «Про охорону дитинства»; Концепція громадянського виховання, Національна доктрина розвитку освіти України в XXI столітті. У цих документах законодавчо закріплені прогресивні зміни, які відбувалися в освітній політиці в період становлення незалежної України, а також окреслені нові завдання розвитку системи освіти.

Особливо значущими є питання визначення сутності одного з напрямів вікової педагогіки – дошкільної педагогіки. Сьогодні небезпідставно її вважають самостійною галуззю науково-педагогічних знань, яка вивчає процес виховання і навчання дітей дошкільного віку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Дошкільна педагогіка порівняно молода наука. Але її загальнотеоретичні і практичні основи мають дуже глибокі корені. Визначенню окремих категорій як науки (об'єкта, предмета, мети, завдань, методологічних засад, принципів, методів вивчення особистості дошкільника) присвячені праці українських (Артемова Л., Борисова З., Георгян Н., Зінченко В., Кирста Н., Лисенко Н., Поніманська Т., Струннікова Д. та ін.) і російських (Бабаєва Т., Баранов С., Болотіна Л., Козлова С., Комарова Т., Крулехт М., Кулікова Т., Солнцева О. та ін.) авторів.

Процес підготовки педагогічних кадрів різного профілю в закладах вищої освіти висвітлено в працях А.Василюк, Г.Борозної, Н.Дем'яненко, О.Дубасенюк, С.Коношенка, В.Майборода, Л.Макарової, С.Максимової, Л.Міщик, С.Пашенка, М.Полякова, В.Поліщук, В.Приходько, Л.Пундик, Н.Ткачової та інших учених.

З метою покращення національного виховання ми пропонуємо наступну роботу з дітьми старшого дошкільного віку.

Уся робота об'єднується темою „Сім'я людини в контексті життя суспільства” та проводиться за такими напрямками: любов як основа сімейного життя; сім'я як місце захищеності дитини; мати та батько – безумовна цінність для кожної людини; родовід сім'ї; турбота один про одного; відповідальність кожного члена родини за сім'ю.

Дана виховна робота зумовила вибір змісту та тематики. Представимо їх у дещо скороченому вигляді: Мій дім. Святині рідного дому; Земля на зернятковій стоїть; Роде наш красний; Зима прийшла – свята принесла; Мій тато; Світ захоплень моєї родини; Бджола мала, а й та працює; Весна прийшла; Найрідніша в світі; Великодні свята; Матусю, сонечко моє.

Ця тематика передбачає накопичення дітьми: знань про походження українського народу, родинні свята, обряди та звичаї, про хліб, про професії батьків і родичів; знання веснянок, закличок, повір'їв; розуміння понять „рід”, „родина”, „сім'я”, „релігійні свята”, „обрядова їжа”, „Святий Вечір” тощо.

Ці знання та поняття розширюються та поглиблюються в процесі бесід про родину, про походження українського народу, родинні звичаї та свята, про працю батьків і родичів; під час розповідей про захоплення мами, тата, бабусі, дідуся, про народні прикмети, легенди, повір'я.

Наведемо приклад бесіди про родину, яку можна запропонувати дітям.

Бесіда „Мої любі бабуся й дідусь”.

Мета. Виховувати любов і повагу до старших членів родини – дідусів і бабусь. Формувати чуйність, милосердя, доброту. Вчити поважати життєвий досвід членів родини, прислухатися до їхніх порад, допомагати їм. Використовувати в житті народні традиції, звичаї та обряди.

Хід бесіди. В українській родині з давніх-давен існує звичай шанувати найстаріших її членів – бабусь і дідусів. Адже вони найближчі люди для вас і ваших батьків. Вони мають великий життєвий досвід, завжди розважливі, стримані, мають відповіді на всі ваші запитання, завжди здатні прийти вам на допомогу. Бабусі й дідусі найкраще знають народні та місцеві звичаї й обряди, а також є справжніми хранителями свого родовідного дерева.

Вони є першими наставниками в житті своїх дітей та онуків, їхніми справжніми радниками й учителями. З їхніх уст ви чуєте чарівні казки та легенди, повір'я та приказки.

Діти! Любіть своїх бабусь і дідусів! Ніколи про них не забувайте, нехай завжди вигоптаною буде стежка до їхньої оселі! [5].

Потім вихователь розповідає про своїх бабусю й дідуся та пропонує дітям скласти власну розповідь.

Як правило, переважна більшість дітей із задоволенням беруть участь у бесідах, але виникають запитання, на які діти не можуть відповісти. Слухаючи один одного, діти відчують власну зацікавленість у знаннях про родину. Вихователь у свою чергу пропонує розпитати батьків, родичів і розповісти наступного разу.

У цілому такі бесіди дають дітям можливість зацікавитися життям своєї родини, відчувати власну відповідальність за все, що відбувається в сім'ї, сформулювати об'єктивну оцінку родинним відносинам, активно цікавитися історією родини та завдяки цьому любити, шанувати, берегти свою родину.

Враховуючи вік дітей, велику цінність для національного виховання дошкільників має сюжетно-рольова гра, яка виражає зв'язок дитини із суспільством. У процесі гри виникає потреба в самостійній дії, відображенні навколишнього, в емоційних переживаннях. Вибір гри залежить від рівня знань і сили переживань дитини.

Особливе значення гри полягає в тому, що вона сприяє вихованню в старших дошкільників особистого ставлення до явищ суспільного життя. Саме гра допомагає формуванню якостей особистості дитини. Завдяки їй дитина відтворює форми людської діяльності, відносини, почуття, мову тощо. Психологи вважають, що гра – це школа моральних оцінок і почуттів [3, с.130].

З метою розвитку почуттів любові, поваги, дбайливого ставлення до рідних пропонуємо такі ігри: „Ласкаві слова рідним”, „Як підняти настрої мамі”, „Моє словечко лежить недалечко”, „Красуня мама (бабуся)” та інші.

Знайомлячи дітей з історією української родини, її життям, долею українського народу, ми вважаємо за потрібне використовувати у виховному процесі народні ігри. Серед них багато рухливих, у яких драматизація поєднується з елементами змагання. Деякі ігри супроводжуються своєрідними поетичними та музичними вставками („Опанас”, „Іду на Січ”, „Козуню-любуню”, „Жмурки”). Ці ігри сприяють появі в дітей інтересу до минулого, викликають захопленість українською народною уявою.

Національне виховання дошкільників здійснюється також під час засвоєння ними українських народних обрядів та звичаїв, релігійних та родинних свят. Це велика духовна зброя, яка вчить дитину любити людей, природу, навколишній світ, учить глибоко цінувати все те, чим багата українська земля.

Ключові слова: пізнавальна діяльність, організація пізнавальної діяльності, педагогічний супровід, готовність до організації пізнавальної діяльності дітей.

В статті представлено авторське розуміння понять «познавальна діяльність», «організація пізнавальної діяльності»; охарактеризовані особливості професійної підготовки майбутніх вихователів к організації пізнавальної діяльності дітей в контексті парадигми супроводження.

Ключевые слова: познавательная деятельность, организация познавательной деятельности, педагогическое сопровождение, готовность к организации познавательной деятельности детей.

In article the author's understanding of concepts «cognitive activity», «organization cognitive of activity» is submitted; the features of professional training of the future tutors to organization cognitive of activity of children in a context paradigm of support are characterized.

Key words: cognitive activity, organization cognitive of activity, pedagogical support, readiness for organization cognitive of children activity.

Список літератури

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел]. – К.: Ірпінь: ВТФ «Перун», 2001. – 1440 с.
2. Енциклопедія освіти / [Акад. пед. наук України; голов. ред. В. Г. Кремень]. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
3. Котарбинский Т. Трактат о хорошей работе / Т. Котарбинский; пер. с польск. – М.: «Экономика», 1975. – 271 с.
4. Ляудис В. Я. Методика преподавания психологии: [учебное пособие] / В. Я. Ляудис. – М.:Изд-во УРАО, 2000. – 128 с.
5. Половникова Н. А. Система воспитания познавательных сил школьников / Н. А. Половникова. – Казань, 1975. – 100 с.
6. Психолого-педагогічний супровід освітнього процесу в дошкільному навчальному закладі. Дайджест 6 / [упор. О. М. Байер]. – Запоріжжя, ТОВ «ЛПС» ЛТД, 2008. – 236 с.

Готовність до організації пізнавальної діяльності ми розглядаємо як стійку, інтегральну характеристику, що відображає особистісну позицію вихователя, його професійні знання та вміння, власний рівень володіння навичками гностичної діяльності, формування стійкого ціннісно-мотиваційного ставлення до організації пізнавальної діяльності дітей.

Означений вид готовності виступає як цілісне утворення, що містить взаємопов'язані і взаємозалежні компоненти, які водночас можуть виступати і як самостійні чинники. Передусім це ціннісно-мотиваційний компонент, що включає професійні настанови, позитивне ставлення й інтерес до професії, а також орієнтація студентів на домінуючі цінності, пов'язані з когнітивною діяльністю: знання як цінності, що забезпечує успіх професійної діяльності та сам процес пізнавальної діяльності як педагогічної цінності, спрямованої на духовно-теоретичне засвоєння довкілля. Змістовий компонент передбачає володіння майбутніми фахівцями системою знань щодо сутності пізнавальної діяльності, пізнавальної активності, особливостей їх розвитку у дошкільному віці, а також професійне спрямування уваги, сприймання, пам'яті, розвинене педагогічне мислення тощо. Складовими операційного компоненту готовності майбутніх вихователів до організації пізнавальної діяльності дітей у дошкільному закладі ми виділили такі основні групи професійно-педагогічних умінь: аналітичні, прогностичні, конструктивні проєктивні, гностичні, організаторські, комунікативні, діагностичні та рефлексивні. Обов'язковим компонентом готовності виступає також оцінний компонент, який включає самооцінку своєї підготовленості до організації пізнавальної діяльності дітей та відповідності процесу вирішення завдань, пов'язаних з пізнавальною діяльністю дітей, оптимальним педагогічним зразкам.

Висновки. Здійснення процесу підготовки майбутніх вихователів до організації пізнавальної діяльності дітей у контексті парадигми супроводу є актуальним і результативним в сучасних умовах розвитку освіти. Саме педагогічний супровід дає нам можливість уточнити характер взаємодії педагога і того, кого супроводжують, та визначити форми спільної діяльності вихователя і дітей у процесі організації пізнавальної діяльності. Завдання подальшого дослідження вбачаємо в розробці методичних аспектів підготовки студентів до організації пізнавальної діяльності дітей.

Резюме

У статті представлено авторське розуміння понять «пізнавальна діяльність», «організація пізнавальної діяльності»; схарактеризовано особливості професійної підготовки майбутніх вихователів до організації пізнавальної діяльності дітей у контексті парадигми супроводу.

Традиції, звичаї, обряди та свята поєднують минуле й майбутнє роду, народу, старші й молодші покоління, інтегрують людей у високорозвинену сучасну націю. Засвоєні та примножені не одним поколінням, вони містять в собі моральні, духовні, народні цінності, дають можливість розпізнати український народ не тільки в сучасному, але й у його історичному минулому. Це те, що єднає окремих людей в один народ, в одну націю.

Великий цикл народних, релігійних, родинних звичаїв і свят необхідно використовувати у виховній роботі: свято Миколая, Різдво, Коляда, Водохреща, Стрітєння, Великдень, свято Івана Купала, Спас, Воздвиження, Покрови та інші. Святкувати День захисника Вітчизни, Свято Матері, День Батька, День Родини тощо.

Наприклад, знайомлячи дошкільників із традиційним українським релігійним святом Різдвом, ми розповідаємо, що це винятково багате, веселе, радісне й велике свято, що відрізняється від усіх інших особливою обрядовістю, багатством фольклору, оригінальністю етнографії, найбільшим збереженням стародавньої культури.

Головною обрядовою традиційною їжею Святої вечері є кутя. Це варена пшениця з медом та іншими приправами. Пшениця, її зерно щороку оживає і тому є символом вічності. А мед сприяє успішному веденню господарства й символізує багатство та здоров'я родини.

Наш народ вірив, що на Святвечір усі померлі предки приходять знову на землю і йдуть до хати своїх дітей, онуків, правнуків. І разом з ними їдять святку страву – кутю. Тому кожен, хто їсть кутю, з'їдає кілька ложок, а тоді кладе ложку знову в свою миску, щоб дати змогу поїсти померлим родичам. Так начебто підтримується зв'язок між різними поколіннями роду. Отож і виходить, що народ наш є без початку й кінця. Недарма існує приказка: „Нашому роду нема переводу”.

Символічною була й сама Свята вечеря. Стравами з неї ділилися з родичами. Таким чином відбувався обмін ритуальною вечерєю, що символізував спорідненість сімей, їхню приязнь та взаємну щедрість [4].

Цими розповідями ми підводимо дітей до розуміння, що свята, традиції, звичаї вчать любити й зберігати рідну землю, шанувати рідних і близьких людей, сприяють духовному єднанню людини та природи.

Підсумком роботи з національного виховання може бути виставка „Родинних альбомів”, які діти разом з батьками готують протягом року. Альбом складається із сімейних фотографій та описання свят, подій, цікавих ситуацій у родині. Підсумком усієї роботи з національного виховання може бути “Родинне свято”.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Національне виховання має здійснюватися на всіх етапах

навчання дітей дошкільного віку, забезпечувати всебічний розвиток, гармонійність і цілісність особистості, розвиток її здібностей та обдарувань, збагачення на цій основі інтелектуального потенціалу народу, його духовності та культури, виховання громадянина, здатного до самостійного мислення, суспільного вибору і діяльності, спрямованої на процвітання України.

Лише правильно організована робота з національного виховання може сформулювати повноцінну, національно-свідому особистість громадянина України. Нам є що захищати, ким пишатися, на кого рівнятися.

Резюме

Стаття присвячена актуальній проблемі сьогодення – національному вихованню дітей. Розглянуто основні положення та подано практичні рекомендації щодо проведення виховної роботи національної спрямованості, визначено її орієнтований зміст для дітей старшого дошкільного віку.

Ключові слова: національне виховання, народні, релігійні, родинні звичаї та свята, сюжетно-рольові та народні ігри.

Статья посвящена актуальной проблеме – национальному воспитанию детей. Рассмотрены основные положения и поданы практические рекомендации относительно проведения воспитательной работы национальной направленности, определено ее содержание для детей старшего дошкольного возраста.

Ключевые слова: национальное воспитание, народные, религиозные, семейные праздники, сюжетно-ролевые и народные игры.

The article is devoted the issue of the day – to national education of children. Substantive provisions are considered and practical recommendations are given in relation to the leadthrough of an educate work of national orientation, its maintenance is certain for the children of senior preschool age.

Key words: national education, folk, religious, family holidays, withrole and folk games.

Список літератури

1. Вишневецький О. Сучасне українське виховання: Педагогічні нариси. – Львів: Львів. наук.-метод. ін-т освіти, Львів. обл. пед. т-во ім. Г. Ващенко, 1996. – 238 с.
2. Коркішко О.Г. Виховання патріотизму молодших школярів у позаурочній виховній роботі: Дис. канд. пед. наук: 13.00.07. – Луганськ, 2004 – 244 с.
3. Люблинская А.А. Детская психология. Учебное пособие для студентов педагогических ин-тов. – М.: Просвещение, 1971. – 415 с.

4. Дії з підтримання – розширюють самостійність та ініціативність дітей у процесі пізнання, а роль педагога обмежується допомогою, оцінкою процесу та результатів діяльності.

5. Дії саморегуляції – спрямовані на досягнення дітьми само- і взаємоконтролю за всіма компонентами пізнавальної діяльності, контроль способів отримання результату та його відповідності з тим, що вимагається, діагностика причин невідповідності.

6. Дії самоспонування – пов'язані із висуненням і прийняттям нових пізнавальних цілей, що з'являються у процесі вирішення пізнавальної задачі та після досягнення проміжних цілей.

7. Дії самоорганізації – висунення і апробація нових способів співробітництва в процесі пізнання, активна зміна позицій учасників у взаємодіях, активізація спілкування.

8. Партнерство – якісно нові стосунки з педагогом і дітьми на основі самоорганізації всіх компонентів у структурі діяльності – організаційно-виконавських, контрольних-оцінних, інтелектуально-комунікативних і мотиваційно-сміслових.

Зауважимо, що означені положення стосуються як організації пізнавальної діяльності дітей, так і організації освітнього процесу ВНЗ при формуванні готовності майбутніх вихователів до організації пізнавальної діяльності дітей.

Провідною ідеєю дослідження виступає положення про формування готовності майбутніх фахівців дошкільної освіти до організації пізнавальної діяльності дітей, що здійснюється в єдності навчально-пізнавальної та самостійної пізнавальної діяльності студентів. Навчально-пізнавальна діяльність виступає як системоутворювальний чинник у формуванні не лише змістового, а й ціннісно-мотиваційного, операційного компонентів готовності. Зміст навчально-пізнавальної діяльності студентів зумовлено їх подвійною позицією: з одного боку, студент є суб'єктом пізнавальної діяльності, з іншого – виступає у ролі майбутнього суб'єкта організації й керівництва процесом пізнавальної діяльності дітей.

Відповідно до системного підходу професійно-педагогічну підготовку ми розглядаємо як сукупність взаємопов'язаних, інтегративних компонентів, об'єднаних єдиною метою і функціональними залежностями. Враховуючи те, що в основі визначення їх сукупності є розуміння професійно-педагогічної підготовки як діяльності, що забезпечує певний кінцевий результат (готовність), можна узагальнити основні компоненти професійно-педагогічної підготовки таким чином: мотиваційний, змістовий, процесуальний та оцінний.

Паралельно діти здійснюють пізнавальну діяльність, яка складається з таких компонентів: усвідомлення цілей і завдань пізнавальної діяльності; поглиблення потреб і мотивів пізнання; сприймання, осмислення, запам'ятовування знань, створення пізнавального продукту; виявлення емоційного ставлення, вольових зусиль, активності і самостійності у пізнавальній діяльності; самоконтроль і самокорекція процесу пізнання; самооцінка результатів пізнавальної діяльності.

Зазначимо, що саме в процесі організації пізнавальної діяльності, а не управління нею, можливою є реалізація парадигми супроводу. Супровід розглядається ученими (М. Бітянова, О. Газман, М. Іваненко, Р. Овчарова, С. Поляков) як рух разом з дитиною, поряд з нею, іноді ледь попереду дитини, щоб допомогти їй у пізнанні соціальної дійсності та навколишнього світу; як складний процес взаємодії педагога і того, кого супроводжують, результатом якого є рішення і дії, що ведуть до прогресу в розвитку дитини [6]. Тому саме супровід є особливим видом організованої взаємодії педагога і того, кого супроводжують, з урахуванням індивідуальних психологічних особливостей, інтересів, здібностей дитини, рівня її знань, досвіду з метою ефективного пізнання довкілля та входження дитини в соціум.

З урахуванням думки В. Ляудіс [4] щодо психологічної поліфонії інтелектуальної діяльності, що зумовлює поліфонію соціальних комунікацій, тобто системну організацію форм навчальної взаємодії педагога з дітьми дітей один з одним, багатоманітність їх прямих і зворотних взаємозв'язків і форм спілкування, нами визначено систему форм спільної діяльності вихователя і дітей у процесі організації пізнавальної діяльності:

1. Дії з уведення у пізнавальну діяльність – підводять до усвідомлення нового пізнання, дають можливість уявити собі об'єкт діяльності, кінцеву і проміжні цілі, забезпечують особистісну включеність дитини в нові пізнавальні задачі на основі актуалізації цілей пізнання.

2. Розподілені (між педагогом і дітьми) дії – сприяють залученню дітей до доступних їм пізнавальних операцій, необхідних для досягнення результату – отримання пізнавального продукту, участь педагога в регуляції всіх компонентів діяльності максимальна.

3. Дії, що імітуються, – базуються на імітації методів і прийомів пізнання, дії за правилом «роби як я», сприяють спільному пошуку шляхів вирішення пізнавальної задачі, стимулюють операційно-виконавський компонент дії на шляху до досягнення мети.

4. Памятники древнерусской церковно-учительской литературы /Под ред. А.И. Пономарева, вып. 1. СПб., 1894.
5. Смоляк О.С. Українське народознавство. 1 клас. Посібник для вчителя. – Тернопіль: Підручники і посібники, 1997. – 64 с.
6. Ступарик Б.Н. Національна школа: витоки, становлення: Навчально-методичний посібник: – К.:ІЗМН, 1998. – 336 с.

Корнєєва О.

УДК 373.21

ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ МЕТОДИЧНОЇ СЛУЖБИ У СТРУКТУРІ РЕГІОНАЛЬНОЇ СИСТЕМИ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Однією з особливостей сучасного українського суспільства є докорінна зміна якостей різних структур життєдіяльності у зв'язку із динамікою умов регіону. Освіта, як важливіша із вказаних структур зазнала концептуального перетворення у зв'язку із реалізацією гуманістичної парадигми, проголошеної у державі. Такі тенденції сутнісно змінюють стан педагогічної науки і визначають низку питань до методичного супроводу вказаних процесів.

Особлива увага до методичної роботи з вихователями дошкільних закладів пояснюється її структурним початком для всієї освітньої роботи і одночасно стимулює необхідність переосмислення педагогічною наукою процесів, що відбуваються в її межах. Проблема стосується процесів реформування методичної роботи у регіональному освітньому просторі. З позицій системи організації методичної роботи з вихователями, доцільно відслідковувати вплив змін у регіональній структурі системи дошкільної освіти на організацію роботи з кадрами та її ефективність.

Аналіз останніх досліджень та публікацій у яких започатковано розв'язання проблеми та на які спирається автор. Аналіз літературних джерел показав, що розробка підходів до ефективної організації методичної роботи у науці здійснюється на прикладах різних видів навчальних закладів. Так автори Л.Дудіна, Б.Дяченко, А.Єрмола, Н.Клокар, Н.Комаренко, О.Остапчук, О.Сидоренко, Н. Дудніченко визначили теоретичні моделі продуктивної організації методичної роботи з педагогічними кадрами в технікумах, ліцеях, гімназіях, позашкільних закладах. В основу методичної роботи вказані дослідники покладають

особистісно орієнтований, суб'єктний та компетентнісний підходи. Подібних наукових праць з дошкільної освіти не знайдено, проте існує багато практичних рекомендацій з удосконалення методичної роботи авторами яких є К. Біла, С.Галкін, С.Жовнер, К.Крутій, Л.Ляліна, Ю.Манілюк, Т.Наумчук, Т.Чала, Л.Швайка. Вказані джерела формулюють провідні акценти організації методичної роботи саме з вихователями в умовах індивідуалізації освітньо-виховного процесу та з урахуванням специфіки дошкільних закладів.

Дослідження наукової літератури з проблеми організації освіти в умовах регіону показало, що існують наукові розробки загального порядку, які описують процеси перенесення центру освіти з державного на регіональний рівень, тобто, процеси децентралізації освіти у регіони. Так, дослідження з організації регіонального освітнього простору М.Дарманського, Г.Єльнікової, Н.Островерхової, В.Петрова, Л.Пісоцької пояснюють необхідність організаційних змін в освіті саме з позицій децентралізації [3, 4, 8, 10, 11]. Автор Н.Островерхова доводить, що економічні обставини, які змінилися у країні, не сприяють розвитку системи освіти у регіонах тільки із центру.[8] Дослідник М. Дарманський теоретично обґрунтовує соціально-педагогічні основи управління освітою в регіоні з позицій децентралізації й експериментально доводить доцільність моделі регіонального управління.[3] В.Петров докладно розглядає розвиток інформаційних зв'язків в освіті регіону і пропонує перехід до кооперативних інформаційних каналів у системі, що забезпечує гарантовану високу якість освіти, і відповідає внутрішній сутності процесу децентралізації системи освіти [10]. Соціально-педагогічні основи управління освітою в регіоні, проблеми теорії і практики управлінської діяльності регіональних органів управління освітою, наукові засади їх реформування всебічно розкриті в монографіях і дослідженнях Л.Даниленко, Н.Островерхової, О.Зайченко, Л.Калініної, І.Охріменко[6, 9].

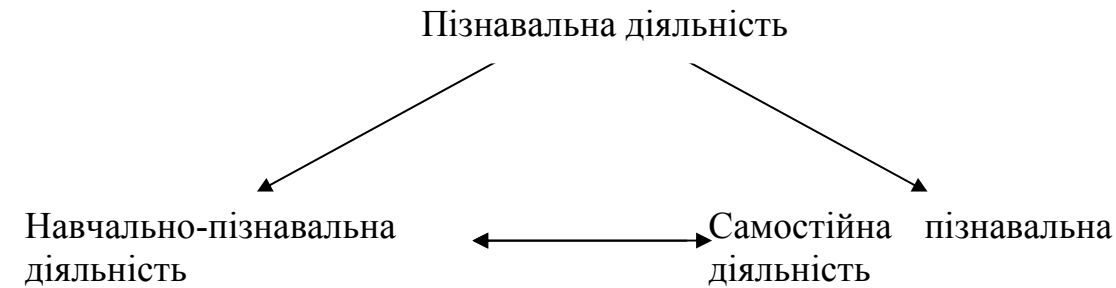
На думку М.Дарманського, Г.Єльнікової від внутрішньої організації регіональних систем освіти залежить якість освітнього простору [3, 5]. А саме, реалізація державних і регіональних вимог до сфери освіти, впровадження інновацій, створення педагогічних технологій, зростання якості освіти, задоволення освітніх потреб суспільства й виконання його соціального замовлення.

Важливо зазначити, що в основу управління освітою в умовах регіону всіма вказаними авторами покладені концептуальні засади освіти, а саме: утвердження національних традицій, системи цінностей на засадах шанування прав людини; опанування традиційними та інноваційними

Як бачимо, зміст поняття «організовувати» досить широкий і відображає взаємозв'язок змісту різних функцій управління. В. Пікельна наводить таке визначення: організація – це внутрішня підпорядкованість, узгодженість, сукупність процесів або дій, що ведуть до вдосконалення взаємозв'язків між частинами цілого. Учена також підкреслює взаємозв'язок основних управлінських функцій. Якщо планування передбачає розробку конкретного змісту діяльності і відповідає на запитання: «Що будемо робити?», то організація – це певна розробка форм, методів і засобів діяльності, коли передбачається відповідь на запитання «Як це будемо робити?» (де? коли? в яких формах? з використанням яких засобів? тощо). Крім того, організація тісно пов'язана з координацією, яка передбачає узгодженість дій, гармонію в залученні членів закладу до спільних дій, у розподіленні обов'язків і змісту роботи. Отже, функція організації – це поняття динамічне, яке характеризує певною мірою поведінку суб'єктів і взаємодію частин системи [2, с.613].

У праксеології поняття «організація» визначається як організована дія, тобто сукупність видів діяльності або її складових частин, які підпорядковані одній головній меті. Т. Котарбінський уточнює, що коли під організацією розуміють таку сукупність, всі складові елементи якої сприяють досягненню поставленої мети, то таке розуміння терміну «організація» є результативним. Розуміння цього ж терміну буде функціональним, якщо під організацією розуміти саме організування, навмисне приведення цього набору елементів у стан складного об'єкту, об'єднаного цим способом. У випадку, якщо організація є набором дій, то вона має в собі дещо функціональне навіть в результативному смислі, оскільки елементами результату є дії, а не речі або особистості. Якщо ж тоді, коли перша дія (більш рання) або викликає другу, або робить її можливою, або просто полегшує її, йдеться про підготовку до діяльності [3, с. 73-74].

З урахуванням означених положень організацію пізнавальної діяльності дітей ми розуміємо як цілеспрямований двобічний процес, у якому органічно поєднуються опосередкований педагогічний вплив вихователя з активністю, самостійністю процесу пізнання дітьми навколишнього світу. Організація пізнавальної діяльності передбачає, що педагог здійснює такі компоненти управлінської діяльності: визначення цілей пізнавальної діяльності, прогнозування її можливих результатів; формування у дітей потреби в пізнанні та його мотивація; виділення змісту навчального матеріалу, який передбачається засвоїти; створення розвивального освітнього середовища; надання пізнавальній діяльності дітей емоційно-позитивного характеру; регулювання і контроль процесу пізнання та його результатів; оцінювання результатів діяльності дітей.

Безумовно, на пізнавальну діяльність дитини певний вплив мають дорослі, передусім педагог. Науковцями визначаються різні варіанти такої взаємодії: управління, керівництво, організація, підтримка. У нашому дослідженні ключовим є поняття «організація пізнавальної діяльності дітей». Це обмовлено передусім переходом системи освіти від знаннєвої парадигми до діяльнісної, відповідно до якої змінюється професійна позиція педагога з прямого передавання знань на організацію пізнавальної діяльності дітей, розвиток їхньої пізнавальної активності, підвищення розумової працездатності. Крім того, перехід дошкільних закладів до роботи за новою програмою розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» передбачає пріоритетність принципу активності, відповідно до якого дошкільник визнається активним суб'єктом життєдіяльності зі своїм індивідуальним досвідом та особливим сприйняттям світу. Впровадження у практику принципу активності розширює ступені свободи дошкільника, актуалізує необхідність співвіднесення педагогом змісту і форми подання нової інформації з життєвим досвідом, суб'єктивною позицією дитини. З урахуванням означеного найбільш доцільним у сучасному дошкільному закладі, на наш погляд, є не пряме управління пізнавальною діяльністю, яке відрізняється певним алгоритмом, а створення освітнього середовища, що забезпечує сприятливі умови для розвитку активності, самостійності пізнання, креативних здібностей, творчого ставлення дитини до життя. Тому саме поняття «організація пізнавальної діяльності» більш чітко відображає специфіку роботи з дошкільниками. Розкриємо зміст цього поняття.

За словниковими джерелами дієслово «організувати» трактується так: 1. Створювати, засновувати що-небудь, залучаючи до цього інших, спираючись на них. 2. Здійснювати певні заходи громадського значення, розробляючи їх підготовку й проведення //Забезпечувати, влаштовувати що-небудь, вишукуючи для цього необхідні можливості. 3. Згуртовувати, об'єднувати кого-небудь з певною метою //Зосереджувати, мобілізувати, спрямувати когось на що-небудь. 4. Чітко налагоджувати, належно впорядковувати що-небудь [1, с.679].

методами навчання і виховання; індивідуалізація і диференціація навчально-виховного процесу.

Проблему підвищення ефективності управлінських структур регіональної системи з позицій дошкільної освіти докладно вивчала Л. Пісоцька. Авторка визначила і конкретизувала функціональні напрями управління. [11,с.90] Аналіз досліджень Л. Пісоцької показав, що серед 19 функціональних напрямів управління зазначені як методична робота, так і провідні її складові. А саме: управління організацією методичної роботи, управління персоналом, управління підготовкою до навчально-виховного процесу та власне навчально-виховним процесом, процесом професійного зростання співробітників, якістю навчально-виховного процесу, статистична та аналітична робота. Таким чином, організація методичної роботи представлена Л.Пісоцькою як один із видів управлінської діяльності у річному управлінському циклі дошкільного закладу, міського методичного кабінету, регіонального освітнього центру. Ми згодні з авторкою, що методична робота як функціональний напрям є важливим в управлінні розвитком дошкільної освіти у регіоні і має реалізацію на всіх ієрархічних рівнях. Виходячи з цього, ми представляємо структуру методичної роботи у регіональній системі дошкільної освіти.

Для визначення шляхів підвищення ефективності функціонування методичної служби в структурі регіональної системи дошкільної освіти важливо враховувати, що соціально-педагогічні умови освіти у регіоні поділяються на зовнішні та внутрішні. Дослідники Л.Даниленко Н.Островецька, до зовнішніх відносять соціально-педагогічні умови, що існують незалежно від об'єкта та суб'єкта управління і зумовлені політичними та соціально-економічними процесами, що відбуваються в суспільстві. Внутрішні соціально-педагогічні умови – це трансформовані зовнішні умови в конкретне педагогічне середовище, які значною мірою детермінуються його специфікою [8, с. 15-16]. Отже, зовнішні соціально-педагогічні умови включають в себе реформування(або стан) управління системою освіти, а внутрішні – реформування (або стан) управління навчальним закладом. [9, с. 23-27.]

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується означена стаття Невирішеною проблемою є підвищення ефективності функціонування методичної служби у структурі регіональної системи дошкільної освіти. Її оптимізація є актуальною у нових освітніх умовах і має забезпечувати результативність в структурі регіональної системи дошкільної освіти.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою цієї статті є обґрунтування необхідності підвищення ефективності

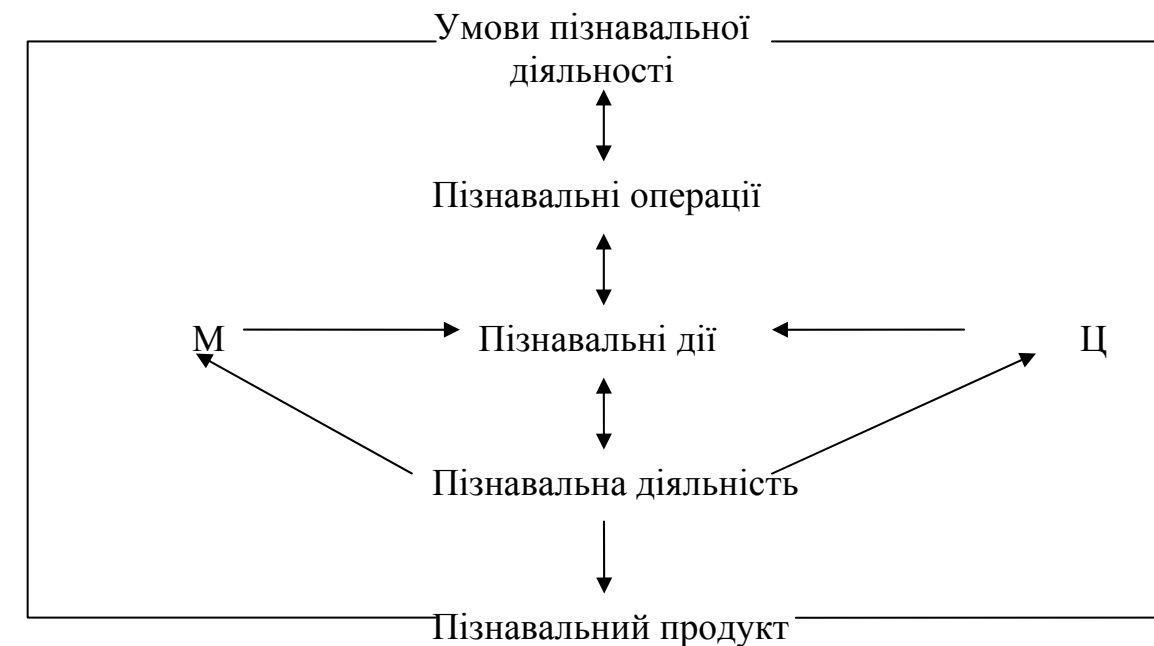
функціонування методичної служби в структурі регіональної системи дошкільної освіти та окреслення можливих шляхів досягнення результативності цієї роботи.

Виклад основного матеріалу дослідження з певним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Для визначення шляхів підвищення ефективності функціонування методичної служби постає необхідним наочне уявлення зв'язків, за якими вона здійснюється. Згідно вищезазначених досліджень, до структури регіональної системи методичної роботи належать рівні та зв'язки подібні управлінським. А саме: інформаційні, управлінські, ієрархічні у структурі регіональної системи дошкільної освіти, з тими ж рівнями, що і управління освіти. Це - регіональний, міський (районний), рівень закладу освіти.

Для підвищення ефективності функціонування методичної служби у структурі регіональної системи дошкільної освіти важливо враховувати, що інформаційні, управлінські, ієрархічні зв'язки мають напрямок руху «зверху-униз». Тому можна сказати, що вони є односторонніми. Односторонність організації методичної роботи (як і будь-якої педагогічної системи) не є ефективною і потребує децентрації даних зв'язків.

Якщо розглянути децентрацію як процес, що супроводжується створенням нового законодавчого нормативно-правового забезпечення, розширенням взаємодії між суб'єктами освіти, можна зробити висновок про те, що названий процес відкриває регіональній системі освіти нові широкі можливості для свого розвитку [3]. Децентрація як система, що розвивається, доповнює зміст освіти та фактично забезпечує: 1) підвищення рівня якості дошкільної освіти шляхом поглиблення й розширення знань і вмінь вихователів, передбачених державними і регіональними вимогами через диференційовні та інформаційно насичені форми роботи; 2) оптимізацію засобів забезпечення і відслідкування результативності методичної роботи з вихователями в умовах регіону; 3) забезпечення відповідності змісту методичної роботи дошкільних закладів регіональним та державним вимогам і, навпаки, відповідність регіональної методичної роботи потребам вихователів; 4) оптимізацію науково-методичних підходів до вивчення регіонального змісту освіти, потреб педагогів та розробці відповідних програмно-методичних комплексів.

На нашу думку, для успішної реалізації методичної роботи в структурі дошкільної освіти важливо, що регіональний її рівень (область) представляє єдиний освітній простір і формується з урахуванням регіональних особливостей, інтересів, потреб регіону (області) і ресурсів освіти. Це стає можливим при розробці й виконанні регіональним освітнім центром (на прикладі Донецької області – Донецький обласний інститут

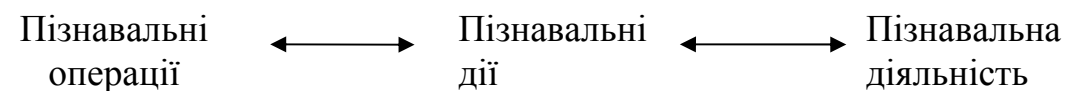

Пізнавальну діяльність ми розглядаємо як таку, що відбувається у двох основних формах: а) як таку, що здійснюється під керівництвом педагога, дорослого; б) як таку, що виникає з ініціативи самої особистості. У першому випадку пізнавальна діяльність виступає у формі навчально-пізнавальної діяльності, метою якої є засвоєння певної сукупності знань, умінь, навичок. При цьому навчальний аспект діяльності виступає як процес, а пізнавальний – як змістовий компонент навчання. У другому випадку пізнавальна діяльність здійснюється у формі самостійної пізнавальної діяльності, тобто такої, що виникає з власної пізнавальної потреби особистості і в якій вона самостійно добирає засоби і методи пізнавальної діяльності. Обидві форми пізнавальної діяльності тісно пов'язані між собою, мають взаємний вплив одна на одну, зокрема, пізнавальні дії й операції, засвоєні в навчально-пізнавальній діяльності, можуть бути перенесені в самостійну пізнавальну діяльність, а пізнавальний досвід, отриманий у процесі самостійної пізнавальної діяльності, може бути використаний для формування знань, умінь, навичок того, хто навчається. Схематично відношення у цій системі можна представити таким чином:

Висвітлення особливостей процесу формування готовності студентів до організації пізнавальної діяльності дітей доцільно розглянути через визначення сутності понять, що утворюють такий смисловий ланцюжок: пізнавальна діяльність – організація пізнавальної діяльності – підготовка студентів до організації пізнавальної діяльності дітей – готовність майбутніх вихователів до організації пізнавальної діяльності дітей.

Підготовка майбутніх вихователів до організації пізнавальної діяльності дітей зумовлена передусім особливостями самої пізнавальної діяльності. Спираючись на результати вивчення науково-теоретичних джерел, уточнимо наше розуміння пізнавальної діяльності. Пізнавальну діяльність ми розглядаємо як складний, усвідомлений, цілеспрямований процес, у якому суб'єкт пізнання ставить пізнавальні завдання і вирішує їх за допомогою певних засобів.

У характеристиці будь-якої діяльності можна виділити дві одиниці: структурні і предметні моменти (за О.Леонтьєвим). Відповідно структурними одиницями пізнавальної діяльності визначаємо пізнавальні операції, пізнавальні дії та власне пізнавальну діяльність. Пізнавальна дія може виступати як окремий усвідомлений, цілеспрямований акт, пов'язаний з вирішенням пізнавальної задачі, або як елемент пізнавальної діяльності. Пізнавальні дії, у свою чергу, можна представити як послідовність логічно пов'язаних операцій. На відміну від пізнавальних дій, пізнавальні операції в окремих випадках не мають результативної завершеності, характеризуються репродуктивністю пізнання. Схематично структуру пізнавальної діяльності можна представити таким чином:

Предметний зміст пізнавальної діяльності становлять: пізнавальний мотив – предмет, на який спрямована пізнавальна діяльність, мета – ідеальне уявлення про пізнавальний продукт та об'єктивно-предметні умови здійснення пізнавальної діяльності. З урахуванням трактування пізнавальних дій і пізнавальних операцій, наведених Н. Половніковою [5, с.8], пізнавальні дії як усвідомлені, цілеспрямовані, результативно завершені процеси вирішення пізнавальної задачі, спонукаються не «своєю» ціллю, а мотивом всієї пізнавальної діяльності; пізнавальні операції, якими здійснюються дії, відповідають не мотиву і цілі дії, а умовам, у яких визначається ціль пізнання. З урахуванням цього взаємозв'язок означених компонентів пізнавальної діяльності представимо таким чином:

післядипломної педагогічної освіти) програм розвитку, розширенні сфери освітніх послуг і розмаїття типів освітніх установ.

Перший рівень методичної роботи представляють регіональні методичні служби, які виконують функції науково-методичного забезпечення процесів розвитку в системі дошкільної освіти регіону і мають варіативний спектр моделей. Так, традиційні методичні кабінети надають методичну допомогу, організують підвищення кваліфікації працівників освіти. До нетрадиційних сучасних моделей можна віднести: інформаційно-методичні центри, які активно використовують можливості інформаційних комп'ютерних засобів для розвитку індивідуалізованої, адресної методичної допомоги. Інформаційно-діагностичні центри впроваджують методи діагностики, організують моніторинг, оцінюють та впроваджують наукові дослідження в освітній процес сучасного закладу освіти.

На другому рівні - міські (районні) методичні служби, які визначають стратегію розвитку освіти у територіальному окрузі (на міському, районному рівні), створюють варіативну мережу методичних служб освітніх установ і забезпечують її роботу згідно регіональної освітньої політики. Таким чином, міські методичні служби забезпечують інтеграцію міста, району в єдиний інформаційний освітній простір регіону.

Ключовим рівнем представленої структури системи дошкільної освіти є дошкільний навчальний заклад. Від нього залежать інтенсивність процесів і результатів відновлення й розвитку змісту освіти у відповідності з державними вимогами, потребами і можливостями своєї території. Саме на локальному рівні дошкільного освітнього закладу реалізуються освітні стратегії трьох рівнів: державного, регіонального, місцевого. Головні суб'єкти закладу освіти є вихователі та діти. Вони постають основними показниками досягнення поставлених цілей освітніми програмами різного рівня.

Особливу значущість в організації методичної роботи з вихователями дошкільних закладів в умовах регіону, отримує функціональна діяльність педагога-методиста, здатного швидко орієнтуватися в ній, сприяти позитивним змінам у системі освіти [7]. Крім того, професійна підготовка педагога-методиста може отримати низку вимог у зв'язку з освітніми тенденціями регіону: вміння ведення самостійного наукового пошуку; володіння технологією прогнозування освітньої концепції закладу й проектування відповідної діяльності; знання і підтримка регіональних освітніх традицій; розробка й впровадження сучасних педагогічних технологій навчання й виховання; мотивація та науково-методичне забезпечення новацій, експериментальної діяльності педагогів у системі регіональної освіти; стимулювання творчої активності педагогів, вивчення, узагальнення і поширення педагогічного досвіду сучасними

автоматизованими засобами; розробка освітніх програм і програм розвитку регіональних систем освіти, освітніх установ; організація умов для професійно-педагогічного розвитку та саморозвитку педагогів.

Враховуючи дослідження з децентрації освіти, з організації методичної роботи, інтегровані дослідження ми дійшли висновку, що для підвищення ефективності організація методичної роботи з вихователями в умовах регіону необхідно визначення диференційованого рівня вихователя як стартового. Тобто, інформаційні та управлінські зв'язки мають бути рівноспрямованими. Таким чином методична робота покликана вирішувати подальші завдання: сприяння розвитку професіоналізму кожного вихователя залежно від його досягнень; диференційоване сприяння внутрішньому розвитку педагогічних колективів закладів дошкільної освіти; надання підтримки вихователям в освоєнні й введенні в дію державних освітніх стандартів освіти, впровадженні регіональних варіативних програм; задоволення інформаційних, методичних, освітніх потреб вихователів дошкільних закладів; створення умов для організації і здійснення підвищення кваліфікації вихователів; надання методичної та наукової підтримки всім учасникам освітнього процесу; сприяння у виконанні цільових державних, регіональних програм освіти.

Названі завдання визначають і основні напрямки методичної роботи з вихователями в умовах регіону: діагностична, аналітична, інформаційна, організаційно – методична, консультаційна діяльність [7]. Так, підвищення ефективності аналітичної діяльності полягає у розширенні моніторингових досліджень професійних і інформаційних потреб вихователів; створення відповідної бази даних про вихователів; вивчення, узагальнення та поширення передового педагогічного досвіду у горизонтальній площині методичної роботи. У свою чергу, інформаційна діяльність має стати більш якісною в умовах розповсюдження не тільки паперових, а і також електронних носіїв інформації; створення медіатеки сучасних методичних матеріалів, здійснення інформаційно-упорядковуючої діяльності.

Зміни в організаційно-методичній діяльності з метою її вдосконалення полягають у здійсненні диференційованого супроводу і надання практичної допомоги різним категоріям вихователів. Не тільки організація, а також прогнозування змісту підвищення кваліфікації та професійної перепідготовки вихователів, надання їм інформаційно-методичної допомоги в системі безперервної освіти; визначення опорних (базових) закладів для організації взаємодії вихователів на їх базі.

Отже, методична робота з вихователями дошкільних навчальних закладів в умовах регіону залишається системою взаємозалежних мір, дій і заходів, спрямованих на підвищення ефективності методичної роботи

(І. Зязюн, Е. Карпова, Н. Кічук, Н. Кузьміна, А. Ліненко, Л. Міщик, Г. Нагорна, Л. Хомич та ін.); становлення і розвиток готовності студентів до певного виду педагогічної діяльності (І. Богданова, І. Бужина, Н. Волкова, І. Гавриш, Т. Жаровцева, Л. Кондрашова, С. Литвиненко, О. Пехота, Г. Троцько, О. Шпак, В. Чайка та ін.). Особливості професійної підготовки фахівців дошкільної освіти вивчалися у дослідженнях А. Богуш, Г. Беленької, Н. Грами, Н. Ємельянової, Л. Загородньої, Н. Ковальової, Т. Котик, Н. Лисенко, О. Поліщук, Т. Поніманської, Т. Танько, О. Федій та ін.

Різні аспекти проблеми розвитку пізнавальної активності студентів досліджуються у працях Л. Аврамчук, Т. Алексеєнко, О. Білоус, Н. Давидюк, М. Ігнатенка, Г. Костишиної, С. Кушнірук, О. Олексюк, В. Паламарчук, О. Пиндик, Л. Ройко, Б. Скоморовського, О. Собаєвої та ін. Розвиток гностичних основ навчальної діяльності вивчали М. Коротяєва, О. Кошелєв, С. Сокорева та ін.; підготовка студентів до керівництва пізнавальною діяльністю – О. Дубовик, Ф. Ізбасарова, О. Корягіна, Є. Улятовська та ін.

Формулювання цілей статті (постановка завдання).

Започатковане дослідження ґрунтується на положенні про те, що підготовка майбутніх вихователів до організації пізнавальної діяльності дітей у сучасному дошкільному закладі перебуває у прямій залежності від засвоєння студентами системи знань, умінь щодо сутності й особливостей організації пізнавальної діяльності дітей дошкільного віку, власним рівнем володіння методами пізнавальної діяльності й проявів пізнавальної активності та зорієнтованості всіх компонентів професійної педагогічної підготовки на формування означеного виду готовності.

В останні роки в системі освіти склалася особлива культура підтримки й допомоги дитині в освітньому процесі, яка отримала назву «парадигма супроводу», ключовими положеннями якої є її діяльнісна спрямованість та орієнтація не на об'єкт, а на роботу з об'єктом. Основні положення парадигми супроводу певною мірою переукуються із змістом одного з ключових понять нашого дослідження «організація пізнавальної діяльності дітей». Метою статті є визначення особливостей професійно-педагогічної підготовки майбутніх вихователів до організації пізнавальної діяльності дітей у контексті парадигми супроводу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Підготовка студентів до організації пізнавальної діяльності дітей є складовою цілісного процесу професійної підготовки майбутніх вихователів. Метою і результатом професійно-педагогічної підготовки є формування готовності до означеного виду педагогічної діяльності як цілісне інтегральне особистісне утворення, що відображає особистісну позицію педагога в процесі організації пізнавальної діяльності дітей.

Список літератури

1. Базова програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» / М-во освіти і науки України, Академія пед.наук.України; наук. Ред.. та упоряд. О.Л.Кононко. – К: Світоч, 2008. – с.358-365.
2. Баликова Н. Комп'ютерно - ігровий комплекс. // Палітра педагога. – 2001.- №4.-С. 14-17.
3. Де працює комп'ютер // Палітра педагога. – 2003.- №4.-С. 10-11.
4. Зарецкий А.В., Труханов А.В., Зарецкая М.О. Энциклопедия профессора Фортрана: Для детей младшего школьного возраста. – М.: Просвещение, 1991. – 191с.
5. Моторин В. Воспитательные возможности компьютерных игр. – Дошкольное воспитание. - №11, 2000.
6. Нечипорук Н.І., Томей О.П. Розвивальні ігри для дошкільників. – Х.: Видавнича група «Основа», 2007. – 192 с.

Садова Т.

УДК 371.132+378.14

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ У КОНТЕКСТІ ПАРАДИГМИ СУПРОВОДУ

Постановка проблеми. Важливою умовою модернізації системи освіти в Україні є професійна підготовка педагогічних кадрів, здатних успішно вирішувати завдання всебічного виховання і розвитку дітей дошкільного віку. Одним з пріоритетних напрямів розвитку освіти має бути формування у дітей та молоді навичок самостійного наукового пізнання, самоосвіти і самореалізації особистості. Ця проблема стосується всіх ланок освіти – від дошкільної до вищої. Лише педагог, який має розвинену пізнавальну активність, здатний правильно організувати пізнавальну діяльність дитини дошкільного віку. Цілеспрямована підготовка майбутніх вихователів до організації пізнавальної діяльності дітей зумовлена необхідністю не лише забезпечити засвоєння дошкільниками системи знань про навколишній світ, а й навчання дітей способів і прийомів пізнавальної діяльності, створення педагогічних умов, які максимально сприяли б розвитку пізнавальної активності дітей дошкільного віку.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. За останні десятиріччя в Україні було проведено низку досліджень, у яких розкриваються загальнотеоретичні проблеми підготовки майбутніх педагогів у ВНЗ

міського, локального та особистісного рівнів. Для підвищення її результативності впроваджуються заходи, спрямовані на горизонтальну диференціацію, мережну взаємодію та постійних розвиток (див. схему 2)

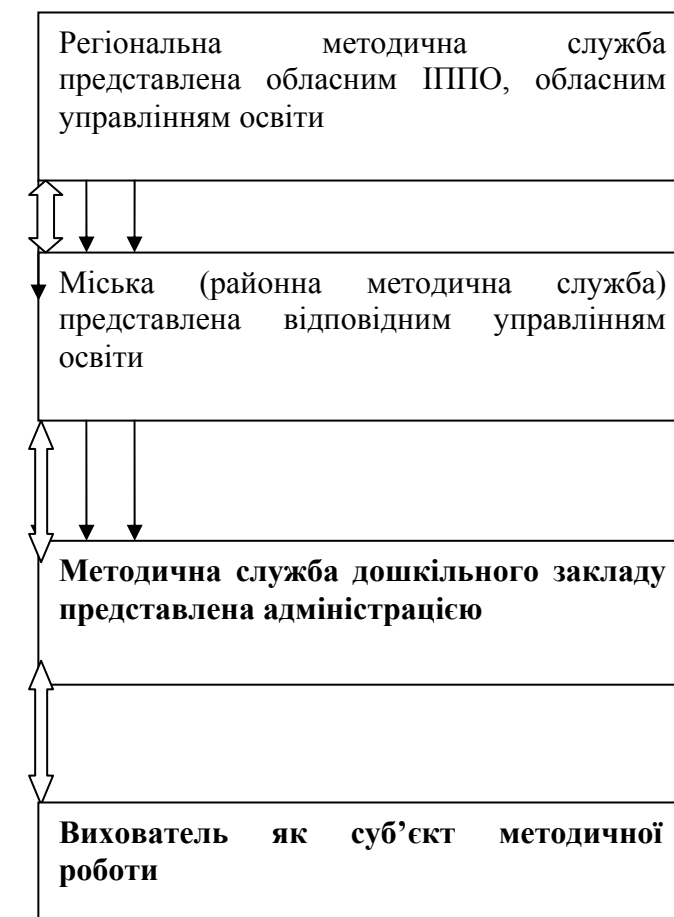

Схема функціонування методичної служби у регіоні (за В.Петровим) з урахуванням нових елементів згідно концепції децентрації освіти у регіоні.

У данній схемі управлінські (2), ієрархічні (3) зв'язки мають напрямок «зверху- униз», залишаються односторонніми. А інформаційні (1) є взаємобічними, відображують взаємодію. Такі позиції зв'язків є найбільш сприятливими для підвищення ефективності організації методичної роботи і відповідні умовам децентрації освіти у регіоні. Центром методичної роботи і стартовим її рівнем стає вихователь, як активний суб'єкт методичної роботи. Визначення у системі методичної роботи регіону позиції «вихователь», зумовлює появу ще одного аспекту. Це - налагодження не ієрархічної, а горизонтальної взаємодії між суб'єктами методичної роботи.

Згідно наукових досліджень, здійсненню такої методичної роботи в умовах регіону найбільше відповідає диференційована форма організації, яка заснована на принципах враховування певного професійно-особистісного досвіду вихователя, постійного розвитку, самореалізації, самоствердження. В основу диференційованої системи покладено ряд методологічних підходів: системно-діяльнісний; мотиваційний, синергетичний, особистісно-орієнтований, тощо. Така організація методичної роботи з педагогами не є традиційною «вертикальною», ієрархічно організованою системою. Згідно рекомендацій Н.Чернякової, це - горизонтальна мережа, що самоорганізується [14].

На наш погляд, у внутрішній структурі мережі доцільно розрізняти групи професійної компетентності: вихователі-початківці, вихователі-пошуковці, вихователі-майстри, вихователі – новатори. Групи враховують досвід, активність, успішність, стаж педагогів і мають певні орієнтири до розвитку. Такі угруповання не є стабільними, вони складаються за результатами рейтингу вихователів.

На засадах подібної диференціації доцільно створювати і угруповання педагогічних колективів дошкільних закладів: педагогічний колектив, що формується; стабільний педагогічний колектив (режим функціонування), педагогічний колектив що активно розвивається (режим розвитку).

Освітній простір регіону визначається як середовище, у якому будь-який педагогічний колектив або педагог особисто можуть взаємодіяти з будь-якою освітньою та іншою установою або педагогом з питань спільної роботи: обмін ідеями, створення нового інтелектуального продукту та ін. Модель взаємодії може регулювати освітній центр у зв'язку із напрямками освітньої політики, успішністю методичної та освітньої роботи, умов закладу. Така взаємодія характеризується динамічністю, змінністю, гнучкістю.

Моделі методичної роботи з педагогами на міському рівні вибудовуються відповідно до структури процесу діяльності. Так, спочатку будується самостійна діяльність (самоосвіта, підвищення рівня професійної компетентності на базі освітньої установи). Потім, педагог вступає в ефективну взаємодію (спільну діяльність). Тут визначається зміст діяльності, а також місце кожного педагога в системі розподілу функцій між ними (диференціація особистісно-професійного рівня). Так починає вибудовуватися модель взаємодії для рішення будь-якої проблеми. Така модель припускає, що кожний її учасник проявляє себе у декількох аспектах: інтерес, можливості, ідея, діяльність, взаємодія, прийняття рішення. Взаємодія у даному випадку є ефективною, тому що її

Після кожного заняття треба обов'язково проводити комплекс гімнастики для очей – для профілактики зорової втоми.

В Базовій програмі розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» зазначено: «Ігри та заняття з використанням комп'ютерних технологій проводяться відповідно до загального плану освітньої роботи з дітьми у дошкільному закладі. Плануючи цю роботу, важливо враховувати, що навчальні комп'ютерні програми є своєрідними дидактичними іграми з математики, мовленнєвим, природничим, людинознавчим змістом, які допомагають ознайомлюватися з довкіллям, конструювати, експериментувати, зображувати тощо. Тому в повсякденній практиці варто поєднувати звичайні та комп'ютерні ігри, які взаємозбагачують одна одну. Підкреслимо: фронтальні та змагальні методи роботи тут неприпустимі».

Висновки. Враховуючи вікові особливості розвитку кожної дитини, організовуються індивідуальні форми роботи дошкільника з комп'ютером. Вони будується як співпраця дорослого і дитини, що дає змогу користувачеві-дошкільнику, з одного боку, почуватися самостійним, а з другого – відчувати підтримку дорослого. Педагог та його вихованці повинні ставитися до комп'ютера, як до пізнавального, навчального інструмента, а не як до іграшки. У ході роботи з ним виховуються інтелектуальні, вольові та емоційні якості особистості, культивується звичка до свідомої та сумлінної праці, переживається радість пізнання та досягнення успіху. За допомогою навчально-розвивальних програм дошкільник збагачує свої уявлення і про навколишній світ, і про власне «Я». Старшим дошкільникам надається право вибору, створюються умови для самостійної поведінки та творчої ініціативи, підтримується їхнє прагнення експериментувати за доброзичливої та компетентної співучасті педагога.

Резюме

В статті розглянуто питання розвитку особистості дошкільника в світі впровадження комп'ютерних технологій. Формування елементарних уявлень старших дошкільників про комп'ютер, як сучасний технічний засіб, який розвиває життєву компетентність дошкільника, виховує інтерес до ігор з використанням комп'ютерних програм.

Ключові слова: комп'ютер, комп'ютерні розвивальні ігри, комп'ютерні програми, компетентність.

КІК забезпечує поєднання процесу освоєння персонального комп'ютера з іншими розвивальними іграми та заняттями, а також рухливими іграми, фізкультурою, вправами на зняття втоми очей. Тому КІК, окрім комп'ютерної зони, включає навчальну, ігрову та зону психологічного розвантаження.

Комп'ютерні ігри не замінюють звичайних, а доповнюють їх, встановлюючи змістові зв'язки між системами знань, збагачуючи педагогічний процес новими можливостями, спонукаючи малюків до творчості.

Заняття в комп'ютерно – ігровому комплексі проводяться двічі на тиждень з дітьми не молодше середньої групи. Тривалість перебування дитини біля комп'ютера не перевищує 10 – 15 хвилин.

Особливе місце відводиться попередній роботі з дітьми, під час якої діти повторюють або вивчають матеріал з інших предметів. Ігри з серії «Математика», «Грамота», «Розвиток мови» тощо допомагають малюкам краще оволодіти знаннями, одержаними на заняттях з математики та розвитку мови. Комп'ютерні ігри та образотворчі вправи розглядаються як особливий засіб, що стимулює творчу активність.

Мета занять на комп'ютері:

1. Розвивати у дітей логічне мислення.
2. Вчити пошуку стратегії у розв'язанні завдань.
3. Сприяти розвитку умінь і навичок правильно оцінювати, аналізувати ситуації та події.
4. Сприяти розвитку умінь і навичок планувати та передбачати результати своїх дій.
5. Розвивати швидкість реакції.
6. Сприяти розвитку просторових уявлень.
7. Розвивати образні компоненти мислення, уяву, увагу, зосередженість, кмітливість.
8. Сприяти вивченню алфавіту.
9. Розвивати творчі здібності та пізнавальну активність.

Вразливе місце при роботі з комп'ютером – порушення постави, це теж має бути в полі зору педагога. Доцільно проводити профілактику порушень постави: розпочинати і закінчувати роботу з комп'ютером невеликим комплексом фізичних вправ, які запобігають розвиткові сколіозу та інших захворювань опорно-рухової системи. Для цього варто ознайомитися з існуючими комплексами вправ для зняття статичної втоми та профілактики порушень постави й скласти власний комплекс вправ, в якому враховуватимуться індивідуальні особливості вихованців.

завдання не сплановані заздалегідь «зверху», а створюються за власною ініціативою, виходячи з потреб. Саме з цієї причини виявляються цікавими для учасників. Взаємодія, при якій враховуються такі умови, як інформаційно-комунікативне середовище, створення певної інфраструктури чого організація форм спільної діяльності є одним із шляхів підвищення ефективності методичної роботи.

Отже, підвищення ефективності функціонування методичної служби в структурі регіональної системи дошкільної освіти полягатиме у розширенні освітнього простору кожного вихователя, дошкільного закладу за рахунок взаємодії; зростанні якості методичної роботи на засадах постійного розвитку всіх її елементів і суб'єктів; насичення необхідним на даний момент змістом. Координує таку взаємодію дослідницький центр розвитку освіти – обласний інститут післядипломної педагогічної освіти. У цьому випадку центр реалізує навчально-методичну функцію, одержує замовлення від Міністерства освіти і науки України на розробку регіонального компонента для системи освіти. Дане замовлення, у свою чергу, базується на потребах освітніх установ. У процесі роботи визначаються провідні акценти освіти регіонального компонента.

Організація взаємодії вихователів, педагогічних колективів дошкільних закладів в умовах регіону може створюватися з метою: пошук інформації для здійснення іноваційної роботи, опанування сучасних технологій; узагальнення та розповсюдження досвіду, самостійне дистанційне навчання, створення методичних ресурсів, користування методичними ресурсами, надання умов для порівняння та матеріалу для доповнення.

Саме такий перелік зумовлено одним із напрямів реформування освітньої системи України - компетентнісною стратегією. Вона вимагає принципово нового цілепокладання в педагогічному процесі, перенесення акцентів із знань та вмінь як результатів навчання, формування компетентності всіх учасників освітнього процесу. Орієнтація методичної роботи з вихователями на компетентнісний підхід та створення ефективних механізмів його запровадження – один із основних шляхів її оновлення.

Регіональна модель організації методичної роботи з вихователями спирається на принципи, що успадковує від комплексної цільової програми освіти регіону і підходи, що окреслені у названій програмі. Так, Донецький регіон керується програмою «Освіта Донеччини 2007-2012 роки» згідно якої розвиток освіти Донецької області має відбуватися з урахуванням таких пріоритетів, як-от: взаємодія державних і громадських інститутів освітньої політики, професійних, творчих спілок і асоціацій, їх

спрямованість на розвиток освіти з урахуванням регіональної специфіки і наявного потенціалу; впровадження інновацій в освіту як умови забезпечення її якості від дошкілля і протягом усього життя людини; сприяння самоорганізації і самореалізації особистості; комплексна реалізація оздоровчої та культуротворчої функції освіти; створення високотехнологічної інформаційної системи освіти; інтеграція освіти і науки, сприяння інноваційній діяльності в навчальних закладах області різного рівня акредитації та форм власності.

Отже, особливості організації методичної роботи в умовах регіону успадковуються від провідних регіональних освітніх тенденцій. А саме: наявність опосередкованих зв'язків між всіма учасниками регіональної освіти; віддаленість органа керування освітою, яка може втручатися в процеси керування. Усі проблеми по узгодженню діяльності педагога, освітні установи, методичні установи (формування) вирішують між собою на рівноправних умовах, а всю діяльність у регіональному методичному просторі координує конкретна методична установа; високий рівень усвідомлення своєї взаємозалежності всіма учасниками. Провідними принципами керування організацією методичної роботи в умовах регіону можна вважати: прагнення до узгодженості та домовленості, добровільність, взаємні зобов'язання та відповідальність.

Висновки цього дослідження й перспективи подальших розвідок. Наші спостереження показують, що традиційна схема відносин у вертикальній організації методичної роботи не забезпечує взаємодії між провідними її рівнями: обласне управління освіти, міський методичний кабінет, дошкільний кабінет закладу. Дана схема потребує зміни в організації її побудови. Зокрема, розширення міжорганізаційних відносин за рахунок горизонтальної диференціації на кожному рівні методичної роботи має безпосередній вплив на якість результату.

Схема організації методичної роботи у горизонтальній площині розширює можливості внутрішнього розвитку на кожному її рівні: міські методичні кабінети (рівні організації), дошкільні заклади різного рівня функціонування. Важливим для ефективності методичної роботи є визначення провідного її рівня в умовах регіону - рівня вихователя і визначення різних професійних груп цієї категорії педагогів. Горизонтальна організація методичної роботи на рівні вихователя передбачає зосередження на внутрішніх процесах розвитку, встановлення зв'язків викликає зміщення мети роботи на результативність та систематичність. Таким чином, описаний підхід розкриває можливості підвищення якості методичної роботи з вихователями в умовах регіону. Проведене нами дослідження підвищення ефективності функціонування

Гра – це «чарівна скринька», за допомогою якої можна навчити малюка читати, писати і, головне, - мислити, спостерігати, доводити, розуміти, творити.

Відомий психолог Л.С.Виготський зазначав, що наукові поняття не засвоюються і не заучуються дитиною, а виникають і складаються за допомогою величезної напруги її власної думки. Саме тому одним зі шляхів, який веде до прискорення процесу пізнання, є використання розвивальних комп'ютерних ігор-занять у різних видах діяльності дошкільників. Під розвивальною комп'ютерною грою ми розуміємо ігрову діяльність, організовану педагогом і спрямовану на розвиток психічних процесів у дошкільників, їх емоційної сфери.

Введення комп'ютерів у систему дидактичних засобів дитячого садка стає істотним чинником збагачення інтелектуального, естетичного, морального і фізичного розвитку дитини. Широке впровадження персональних комп'ютерів підніме загальний рівень навчально – виховної роботи в дитячих закладах. Використання комп'ютерів не мета, а засіб виховання і розвитку творчих здібностей, формування її особистості.

З метою ампліфікації дитячого розвитку розробляються теоретичні основи застосування нових інформаційних технологій (комп'ютерних ігор) у системі дидактики дитячого садка. Створено серії програм для дошкільників, які умовно, в залежності від педагогічної спрямованості, можна розділити на три великі групи: навчальні, розвивальні та діагностичні.

До навчальних програм відносяться в основному програми «предметного» характеру – елементарні програми, які навчають окремим «навчальним» дисциплінам: математиці, рідній мові, музиці та ін. Вони знайомлять дітей з оточуючим світом, світом предметів, людей, природи и т.д., в цих програмах зміст, хід гри, як правило, чітко окреслені.

Розвивальні програми спонукають дітей до творчих самостійних ігор або до спілкування з однолітками. Діти самі шукають засоби рішення завдань, вільні у виборі сюжетів т.д.

Діагностичні програми дають змогу виявити рівень розвитку тих чи інших вмінь, здібностей, інтересів дитини. Аналіз теоретичних матеріалів та результатів експериментальної апробації ігрових комп'ютерних програм у дитячих садках показує, що комп'ютерні програми мають педагогічну цінність, якщо вони спрямовані на поступовий, прогресивний розвиток творчої особистості дитини, на всебічний розвиток його здібностей (Є.Зворигіна).

Створення комп'ютерно – ігрового комплексу (КІК) забезпечує якомога раціональніше використання комп'ютерів у дошкільних закладах.

УДК 373.2 : 004

РОЗВИТОК ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ ДОШКІЛЬНИКА В СВІТІ КОМП'ЮТЕРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Постановка проблеми. Орієнтуючись на пріоритети та світові тенденції розвитку системи дошкільної освіти, перед дошкільною освітою постало актуальне завдання – орієнтуватися на світовий рівень комп'ютеризації. Базова програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» створює простір для творчого використання різних педагогічних та комп'ютерних технологій, прояву творчості й гнучкості у підході до дитини, в ній має місце один із розділів програми «Дошкільник і комп'ютер».

Використання комп'ютерів для занять дитини у дитячому садку ще тільки починається. Ідея виховання покоління, з ранніх років психологічно підготовленого до користування комп'ютером – важлива і перспективна для розвитку суспільства, його промисловості, науки, культури.

Мета статті. Розкрити значення оволодіння основами комп'ютерної грамотності дитини дошкільного віку для розвитку компетентної особистості.

Виклад основного матеріалу. Комп'ютер дедалі ширше входить у наше життя. Сьогодні вже немає жодної галузі господарства, науки чи культури, де б не використовувалися інформаційні технології. Потроху комп'ютер завойовує своє місце і в початковій школі, і в дошкільних навчальних закладах. А якщо його немає, то добре прислужиться й відповідна модель (монітор, процесор, виготовлені з картонних коробок, та клавіатура, подарована батьками). Ця модель може стати звичайним атрибутом сюжетно – рольових ігор, адже комп'ютером користуються і лікарі, і перукарі, і будівельники. Таку саму можна використовувати як набірне полотно. Хіба ж не цікавіше отримувати завдання від комп'ютера, а не від педагога! Ці нескладні прийоми допомагають вже змалечку формувати у наших дошкільнят уявлення про комп'ютер як про джерело знань, а не просто розвагу, іграшку.

Діти всіх народів світу мають спільну характерну рису – вроджений потяг до гри. Переоцінити її значення в житті дитини важко. А уявити дитинство без неї взагалі неможливо.

Хочеш бути здоровим – грайся, хочеш бути розумним – грайся, хочеш бути щасливим – грайся! – стверджує народна мудрість.

методичної роботи з вихователями в структурі регіональної системи дошкільної освіти дозволило побачити, що побудова організації на принципах взаємодії сприяє відновленню форм і методів роботи з та ускладнення у роботі педагогів; активізує участь педагогів у рішенні конкретних професійних завдань у процесі виходу в методичний простір регіону. Це приводить до одержання ефективного результату, що підвищує якість роботи вихователя і якість освіти дошкільників.

Резюме

Стаття розкриває шляхи підвищення функціонування методичної служби у структурі регіональної системи дошкільної освіти. Розглянуто підходи до ефективної організації методичної роботи в умовах регіону. Визначено провідні рівні здійснення методичної роботи та найбільш впливові зв'язки у формуванні її внутрішньої побудови. Досліджуються можливості визначення в організаційній структурі методичної роботи рівня вихователів дошкільних закладів.

Ключові слова: регіональний освітній простір, регіональний освітній центр, децентрація освіти в регіоні, регіональне управління, горизонтальна побудова організації методичної роботи, компетентісна стратегія, диференційований підхід.

Статья раскрывает пути повышения функционирования методической службы в структуре региональной системы дошкольного образования. Рассмотрены подходы к эффективной организации методической работы в условиях региона. Определены ведущие равные осуществления методической работы и наиболее влиятельные связи в формировании ее внутреннего построения. Исследуются возможности определения в организационной структуре методической работы уровня воспитателей дошкольных учреждений.

Ключевые слова: региональное образовательное пространство, региональный образовательный центр, децентрация образования в регионе, региональное управление, горизонтальное построение организации методической работы, компетентностная стратегия, дифференцированный подход.

The article exposes the ways of increase of functioning of methodical service in the structure of the regional system of preschool education. Approaches are considered to effective organization of methodical work in the conditions of region. Leading equal realizations of methodical work and most influential connections are certain in forming of its internal construction. Possibilities of determination are explored in the organizational structure of methodical work of level of educators of preschool establishments.

Keywords: regional educational space, regional educational center detsentratsyya educations, in a region, regional management, horizontal construction of organization of methodical work, kompetentnostnaya strategy, differentiated approach.

Список літератури

1. Адамов Б.И., Корольков В.Ю. Информационно-экономические аспекты программно-целевого управления развитием региона. – Донецк: НАН Украины; Институт экономики промышленности, 1998. – 18 с.
2. Гроот Рональд Дифференциация в образовании // Директор школы. - 1995. - № 1. - С. 37-41.
3. Дарманський М.М. Соціально-педагогічні основи управління освітою в регіоні. – Хмельницький: Поділля, 1997. – 384 с.
4. Єльнікова Г.В. Наукові основи розвитку управління загальною середньою освітою в регіоні: Монографія. - К.: ДАККО, 1999. - 303 с.
5. Зайченко О.І., Островерхова Н.М., Даниленко Л.І. Теорія і практика управлінської діяльності районного відділу освіти: Монографія. — К.: «ВПЦ Техпрінт», 2000. – 352 с.
6. Корнєєва О. Л. Професійно-рольові функції методиста дошкільного закладу// Наукова скарбниця освіти Донеччини-2007.-№1, С.100
7. Островерхова Н.М., Даниленко Л.І. Ефективність управління загальноосвітньою школою: соціально-педагогічний аспект: Монографія. – К.: Школяр, 1995. – 302 с.
8. Охріменко І. Реформування освіти регіону в контексті соціально-економічних проблем // Освіта і управління. – 1998. – № 1. – С.23-27.
9. Петров В.Ф. Теорія та практика модернізації управління загальною середньою освітою в регіоні //Управління школою. – 2003. - № 4 (16). – С. 5 - 7.
10. Пісоцька Л.С. Соціально-педагогічні умови управління розвитком дошкільної освіти в регіоні: дис... канд. пед. наук: 13.00.01 / Центральний ін-т післядипломної педагогічної освіти АПН України. -К., 2004. - 268 с.
11. Хобзей П., Гриневич Л., Войтов В., Шиян Р., Процак О. Процеси децентралізації у сфері освіти в Україні // Управління освітою. – 2003. – лютий. – (№4 (52)). – С. 4 – 5.

Список літератури

1. Євтух М. Б. Забезпечення якості вищої освіти – важлива умова інноваційного розвитку держави і суспільства / М. Б. Євтух, І. С. Волощук // Педагогіка і психологія. – 2008. – №1. – С. 70–75.
2. Ратовська С. В. Управління пізнавальною активністю студентів у процесі групової роботи / С. В. Ратовська // Вісник Львівського університету. Серія педагогічна. – Львів, 2009. – Вип. 25. Частина 2. – С. 300–307.
3. Саркісова О. Ю. Групова самостійна робота студентів / О. Ю. Саркісова // Психолого-педагогічні аспекти реалізації сучасних методів навчання у вищій школі : навч. посіб. [За ред. М. В. Артюшиної, О. М. Котикової, Г. М. Романової]. – К. : КНЕУ, 2007. – С. 483–503.
4. Семиченко В. А. Методологічна культура викладача вищої школи як умова формування його професіоналізму / В. А. Семиченко // Науковий вісник МДУ : Педагогічні науки [збірник наукових праць / за ред. В. Д. Будака, О. М. Пехоти]. – Миколаїв : МДУ, 2006. – Випуск 12. Том 1. – С. 43 – 50.
5. Bauer K.-O. Teamarbeit im Kollegium. Ein begrifflicher Rahmen und einige Empfehlungen für Arbeitsschritte / K.-O. Bauer. – In : Pädagogik, 52. – 2000. – S. 8–12.
6. Besemer I. Team(s) Lernen Team Arbeit. Lernkonzepte für Gruppen-und Teamarbeit / Ingrid Besemer. – Weinheim, 1998. – S. 49–63.
7. Dean J. Organising Learning in the Primary School Classroom / Joan Dean. – London : Routledge, 2000. – 190 p.
8. Decker F. Team-Working. Gruppen erfolgreich führen und moderieren / Franz Decker. – München : Lexika Verlag, 1994. – S. 121–133.
9. Goleman D. What makes a leader? / D. Goleman // Harvard Business Review. – 1998. – Vol. November/December. – P. 93–102.
10. Johnson D. W. Cooperative Learning: Increasing College Faculty Instructional Productivity [ASHE-FRIC Higher Education Report No.4]. / D. W. Johnson, R. T. Johnson, K. A. Smith. – Washington D.C. : School of Education and Human Development, George Washington University, 1991. – P. 137–145.
11. Kagan S. Cooperative Learning / Spencer Kagan. – San Clemente, CA : Kagan Publishing, 1994. – 450 p.

навчання дозволив оцінити всі його переваги перед традиційними методами організації навчальної діяльності студентів. Навчання майбутнього педагога в малих групах є високоефективна педагогічна технологія, яка впливає на різні навчальні результати студента.

Перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Надалі, вважаємо, що підготовка, яка базується на технологічному підході, надасть змогу працюючому вчителю в самостійній діяльності, через систему підвищення кваліфікації розвинути необхідні особистісні здібності, що складають основу професійного самовдосконалення, розвивають здатність до самостійної й усвідомленої дії.

Резюме

У статті визначається сутність та значення організації групової навчальної діяльності майбутнього педагога для підвищення рівня його професіоналізму; розглядаються особливості впровадження її в навчальний процес педагогічного вищого навчального закладу. Автор визначає п'ять ключових моментів у організації ефективного навчання студентів у малих групах, які спрямовані на становлення їхніх кооперативних зусиль.

Ключові слова: Групова навчальна діяльність, майбутній учитель, професійна підготовка.

В статье определяется сущность и значение организации групповой учебной деятельности будущего педагога для повышения уровня его профессионализма; рассматриваются особенности ее внедрения в учебный процесс педагогического высшего учебного заведения. Автор выделяет пять ключевых моментов в организации эффективного обучения студентов в малых группах, которые направлены на становление их кооперативных усилий.

Ключевые слова: Групповая учебная деятельность, будущий учитель, профессиональная подготовка.

In the article the author defines the essence and meaning organization group work activity for increasing level of professionalism of intending school teacher; analyses particularity of its inculcating into educational process of his (her) profession teacher training. The Author selects five key moments in order to organize an effective students activity into small groups which are directed on formation their cooperative efforts.

Key words: Grop work activity, an intending school teacher, profession teacher training.

Косенко Ю.

УДК 37.035.001.891 (477):371.132 (045)

ТРАНСФОРМАЦІЯ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ УКРАЇНСЬКИХ УЧЕНИХ З ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ У ПРОФЕСІЙНУ ПІДГОТОВКУ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ

Постановка проблеми. З часів незалежності України у системі професійної підготовки педагогічних кадрів дошкільної освіти в цілому, у кожному із її структурних компонентів зокрема відбулися прогресивні зміни. Згідно із запропонованою нами структурою цієї системи, одним із компонентів виступає дошкільна галузь педагогічної науки, яку ми позиціонуємо як сферу інтелектуальної діяльності учених, спрямовану на здобуття нових наукових знань про виховання, навчання і розвиток дітей дошкільного віку, організацію підготовки педагогічних працівників дошкільної освіти [6]. Результати творчого пошуку українських дослідників розглядаємо як особистий внесок у розбудову вітчизняної педагогічної науки, як джерело нової наукової інформації, що збагачує зміст теоретичної і практичної підготовки майбутніх працівників дошкільних навчальних закладів.

Здійснений нами аналіз досліджень з теорії і практики дошкільної освіти, що були виконані в Україні за період з 1991 до 2010 року, засвідчив прогресивний поступ розвитку галузевої науки. У попередніх наших публікаціях йшлося про наукові здобутки українських учених щодо розробки проблем естетичного, національного та етнонаціонального виховання дошкільників, наступності дошкільної і початкової освіти, взаємодії дошкільного навчального закладу і сім'ї [7; 8].

Мету цієї статті авторка вбачає в тому, щоб репрезентувати стан дослідженості українськими ученими у 90-х рр. ХХ – на початку ХХІ ст. проблеми соціалізації дошкільників і визначити шляхи трансформації нового наукового знання у професійно-педагогічну підготовку майбутніх педагогів дошкільної освіти.

Виклад основного матеріалу. Поняття „соціалізація” в теорію і практику дошкільної освіти увійшло порівняно недавно. Науковці (Л.В.Артемова, А.М.Богущ, Л.О.Варяниця, Н.В.Гавриш, Н.Р.Кирста, О.Л.Кононко, С.М.Курінна, В.Г.Кузь, Н.В.Лисенко, Т.І.Поніманська, І.П.Рогальська (Печенко) та ін.) визначають соціалізацію як набуття дошкільниками соціального досвіду, що здійснюється через діяльність, спрямовану на орієнтування в ситуації, пристосування до навколишнього, перетворення живої і неживої природи, власного „Я”; процес освоєння й

реалізації зростаючою людиною соціального змісту; реальний зміст дорослішання дитини, у якому відбувається становлення значущої для індивідуальності суб'єкта активної творчої соціальної дії; історично зумовлений процес входження дитини у світ конкретних соціальних зв'язків і освоєння соціокультурного досвіду, засвоєння нею цінностей, норм поведінки; процес відтворення дитиною цих зв'язків за рахунок її включення в соціальне середовище, активної власної діяльності та спілкування [1; 5; 13]. Основою соціалізації є соціальний досвід дитини, засвоюючи який, вона здійснює саморозвиток та самореалізацію, стає соціально компетентною. У дошкільному віці в дитини конструється образ соціального світу, закладається базис її особистісної культури, відбувається усвідомлення себе як індивідуальності, формується її ставлення до інших людей, до світу в цілому. Зміцнення статусу дитинства в суспільстві, вивчення процесів залучення дітей до соціального життя, необхідність забезпечення активного пристосування дітей до нових для них соціальних умов життєдіяльності, набуття ними соціально-емоційної рівноваги та стійкості до впливу змінних умов соціуму, ускладнення сучасних вимог суспільства до функціонування соціальних інституцій, які повинні не лише готувати дитину до дорослого життя, а й формувати її як повноцінну особистість, суб'єкт соціалізації та власної життєтворчості – це далеко не повний перелік чинників, що актуалізують проблему соціалізації дітей дошкільного віку в останні десятиріччя [1]. Свідченням стійкого інтересу дослідників до зазначеної проблеми вважаємо захист в Україні впродовж 1991-2010 років докторської і 8 кандидатських дисертацій, видання монографій, публікацію низки наукових статей, у яких оприлюднено результати та висновки наукових досліджень [1; 2; 3; 4; 9; 10; 11; 12; 13]. Аналіз дисертацій і монографій, дозволив з'ясувати, що їх авторки вивчали: особливості адаптації дітей дошкільного віку до умов цілодобової групи дитячого садка (Т.Г.Жаровцева, 1991); педагогічні умови виховання в дітей емоційного позитивного ставлення до дошкільного закладу (А.Г.Колесник, 1994); зміст, форми і методи виховної роботи з дітьми старшого дошкільного віку, схильних до негативних проявів у поведінці (Т.Є.Колесіна, 1997); вплив музично-театралізованої діяльності на процес адаптації дітей-сиріт молодшого дошкільного віку до умов дитячого будинку (С.П.Нечай, 2001); процес формування соціальної компетентності дітей п'яти-семи років в умовах сільської школи-комплексу (І.П.Печенко, 2003); особливості соціалізації дітей шести-семи років у різних умовах життєдіяльності (С.М.Курінна, 2004); проблеми дітей і дитинства, дитячої субкультури як чинника соціалізації дошкільників (А.М.Богущ, І.О.Варяниця, Н.В.Гавриш, С.М.Курінна,

та фасилітації зусиль до навчання. Вербальні та невербальні реакції учасників групової взаємодії забезпечують важливий зворотній зв'язок діяльності студента. Для цього оптимальний розмір груп із 2-4 осіб.

Четверта особливість кооперативного навчання в тому, щоб навчити студентів необхідним *соціальним навичкам* і тим самим забезпечити їх використання. Успіх кооперативних зусиль потребує внутрішньоособистісних та групових навичок. Якщо викладач не підготує студентів до спільного виконання роботи, це не принесе результату. Навичкам лідерства, прийняття рішення, створенню атмосфери довіри, комунікації, управління конфліктами студенти навчаються цілеспрямовано як академічним знанням.

Остання особливість, котрій слід приділити увагу викладачеві педагогічних дисциплін, це необхідність забезпечити студентів часом, щоб включитися в *груповий процес*. Він допомагає майбутньому педагогові визначити способи вдосконалення процесів, які учасники використовують для максимізації свого навчання і навчання один одного. Так, за необхідне вважається приділити увагу таким шляхам: а) опис того, які дії були більш менш зрозуміли в забезпеченні ефективної робочої взаємодії, а також чи всі учасники досягли своїх навчальних цілей; б) прийняття рішення в тому, які моделі поведінки слід розвивати, а які змінити. Результатом процесу групової роботи може бути: а) спрямованість навчального процесу на його спрощення; б) звільнення від непрофесійних дій; в) постійне вдосконалення навичок командної роботи студентів; г) надання можливості кожному учаснику групи відмітити успіхи в навчанні.

У практичній діяльності вчителя відіграють як природні дані, так і педагогічні, а саме організаторські і комунікативні здібності, які необхідні при підготовці учнів до об'єднання в малі навчальні групи; планування групової взаємодії учнів; визначення ролі кожної групи та кожного учня; відбору консультантів та виконавців відповідно до мети певного варіанту групової роботи; створення доброзичливої атмосфери в малих групах та в міжгруповій дискусії, тобто підтримування емоційних контактів; виявлення рішучості, наполегливості, самовпевненості; організації контролю та забезпечення самоконтролю виконаної навчальної діяльності студентами [2].

Порівнюючи результати дослідження з індивідуального, конкурентного підходів до організації навчання майбутнього педагога по таким категоріям як: досвід навчання майбутніх педагогів, академічний успіх студента, психологічна адаптація до студентського життя, ми визначили для себе основним шляхом викладання дисципліни „Основи педагогічної майстерності” кооперативний. Досвід її викладання в педагогічному вищому навчальному закладі на основі кооперативного

можуть отримати певні результати у такої малої групі або індивідуальними зусиллями як співбесідники (традиційні малі навчальні групи).

Вони приходять із шкільних класів, де значення приділяється саме змагальному чи індивідуальному типам організації групової навчальної діяльності тих, хто навчається. Водночас, принципи кооперативного навчання, як основи соціалізації майбутнього педагога, оволодіння вміннями працювати спільно, залишаються не зрозумілими як студентами, так і викладачами, й тому затребуваними в навчальному процесі педагогічного вищого навчального закладу.

Аналізом наукових наробок дослідників стосовно ефективної організації групової навчальної діяльності студентів [3, 7, 10, 11] та власним досвідом визначено: для того, щоб ефективно організувати групову навчальну діяльність студентів, необхідно визначити сутність п'яти ключових моментів у її організації, які спрямовані на становлення кооперативних зусиль малої групи студентів. По-перше, викладач забезпечує, щоб кожний із студентів зрозумів, що він (вона) пов'язаний один з одним. Він не може досягти успіху поки інші учасники не виконають своєї частки роботи. На кожному занятті викладач вибудовує *позитивну взаємозалежність* так, щоб кожний студент відчував свою відповідальність за вивчення матеріалу, який передається іншим, всі учасники малої групи його зрозуміли, опанували основні моменти. Викладач може доповнити цю позитивну взаємозалежність, підсумовуючи спільні бали, або розподіляючи матеріали, або пропонуючи додаткові ролі. Для того. Щодо ситуація кооперативного навчання відбулася, вони повинні повірити в те, що вони чи „впливуть разом чи потонуть”.

По-друге, викладач структурує *індивідуальну відповідальність* студентів таким чином, що діяльність кожного оцінюється за допомогою: а) індивідуального тестування; б) роз'яснення кожним студентом одному із своїх однокласників, що він (вона) вивчили; в) спостереження за кожною групою і документування вкладу кожного її члена. Мета кооперативного навчання студентів є в тому, щоб зробити кожного студента сильним в його власній позиції. Учасники групи вивчають спільно те, що вони потім змогу використовувати індивідуально.

По-третє, викладач забезпечує *стимулювання студентами успіху* один одного (допомагаючи, підтримуючи, стимулюючи, вдобряючи зусилля) власною фасилітаторської позицією. Організований таким чином процес засвоєння педагогічних знань як основи оволодіння професійними вміннями, навичками, досвідом стає вербально пояснювальним – яким чином вирішувати проблемні питання, як навчити знанням своїх однокласників, як пов'язати те, що вивчив сьогодні, з попереднім. Це приведе до моделювання

І.П.Печенко, 2006); ігрові засоби оптимізації соціальної адаптації дітей старшого дошкільного віку до дошкільного навчального закладу (Н.М.Захарова, 2007); технології соціально-педагогічної підтримки батьків дітей раннього віку з особливими потребами (І.В.Макаренко, 2009); теоретичні та методичні засади забезпечення соціально-педагогічного супроводу соціалізації особистості в дошкільному дитинстві (І.П.Рогальська, 2009). Коротко охарактеризуємо творчий доробок учених, зосередивши увагу на базових поняттях та основних положеннях наукових досліджень.

У центрі аналізованих наукових праць – дитина дошкільного віку. Відтак, варте уваги потрактування сутності феномену *дитинства* авторами монографічного дослідження „Діти і соціум: особливості соціалізації дітей дошкільного та молодшого шкільного віку” [1]. Його сутність визначається як соціальне утворення в межах вікового періоду від народження до повноліття, що характеризується специфічними ознаками, має власну субкультуру та будується на особливих соціальних зв'язках і відносинах. Це період життя людини, у якому закладаються основи особистісної активності та особистісні властивості, цінності, що визначають якості майбутнього життя; період, коли людина найбільш вразлива, незахищена від впливів навколишнього середовища, соціального, психологічного й фізичного насильства [1, с. 26-27].

Чинником соціалізації дітей дошкільного віку виступає *дитяча субкультура* – соціально-культурний простір, який перемижується з простором культури дорослих; динамічне соціальне, психолого-культурне автономне утворення зі своїми морально-правовими нормами, мовленнєвим апаратом, своїм фольклорним надбанням та ігровим комплексом. З огляду на притаманні їй функції, дитяча субкультура є агентом соціалізації особистості, а її структурними компонентами виступають: дитячий фольклор, дитяча словесна творчість, дитячий правовий кодекс (правила спільноти, прийняті дитячим співтовариством), дитячі ігри (рухливі, рольові, предметні), дитячий гумор (жарти, дражнилки, казки, анекдоти тощо), релігійні уявлення, дитяче філософування (міркування, роздуми про вічне), естетичні уявлення (прикрашання буття), дитячі інтереси, табування [1, с.104-113].

Поняття „*соціалізація особистості в дошкільному дитинстві*” І.П.Рогальська визначає як процес становлення дитячої особистості у її взаємодії із соціальним світом на основі порівневого входження дитини в систему соціальних зв'язків, активного освоєння соціокультурного досвіду через її суб'єктивне пізнання суспільного довкілля та конструювання образу соціального світу. *Соціальний простір дитинства* дослідниця

розуміє як простір соціального світу, що обумовлює процес соціалізації особистості дитини і має такі складові: суспільне довкілля, до якого авторка відносить світ дорослих та світ дітей; культурологічну доміную змісту дошкільної освіти; цілісну картину світу, що відображена в дитячій субкультурі. *Образ соціального світу* вона характеризує як такий, що заснований на широкому розмаїтті уявлень про Світ Природи, Світ Культури, Соціальний Світ Людей, Світ власного „Я”, який кожна дитина створює до завершення дошкільного дитинства. *Соціально-педагогічний супровід соціалізації* визначає як попереднє конструювання програми діяльності суб'єктів взаємодії супроводу, що відображено в логічній послідовності й адекватному відтворенню в реальній освітній практиці через забезпечення організованої взаємодії у системі „дитина-соціум”, „дитина – дорослий” і „дитина-дитина” [13]. *Соціальну компетентність дошкільників* авторка трактує як полікомпонентне утворення особистості, її інтегральну якість, яка складається з комплексу емоційних, мотиваційних, характерологічних особливостей і виявляється в соціальній активності та гуманістичній спрямованості особистості [12].

У контексті проблеми соціалізації виокремлюється поняття „адаптація”, яке в науковій літературі розглядається як комплексне утворення соціального буття особистості, загальна універсальна властивість людини, що забезпечує її життєдіяльність у нових умовах існування шляхом пристосування функціональних та структурних елементів до навколишнього середовища, засвоєння нею соціальних стандартів поведінки, ціннісних орієнтацій, гармонізація взаємозв'язків із соціальним оточенням. Досліджуючи особливості адаптації в дошкільному віці, українські вчені прагнули охарактеризувати особливості цього процесу в різних умовах життєдіяльності дитини, визначити умови, що оптимізують, пом'якшують цей процес. *Адаптацію* дітей до цілодобової групи Т.Г.Жаровцева характеризує як складний і активний процес, успішність якого зумовлена низкою соціальних і психолого-педагогічних чинників: умовами життя і виховання дитини в сім'ї, її віком, станом здоров'я, особистим життєвим досвідом. Труднощі адаптації дітей пов'язує з їхніми віковими та індивідуальними особливостями, зокрема, нерозумінням молодшими дошкільниками об'єктивної необхідності їх тривалого (упродовж декількох діб) перебування в дитячому садку, емоційною напругою, яка зумовлена відривом дітей від звичної домашньої обстановки, їх втомлюваністю. У 70-80-х рр. минулого століття у зв'язку з широким залученням жінки-матері до суспільно-виробничої діяльності, з метою забезпечення окремих родин у додаткових послугах суспільного дошкільного виховання в дитячих садках функціонували цілодобові групи,

неофіційній групі (informal learning groups) – одночасна парна або групова робота учнів на певному занятті для розв'язання конкретних навчальних завдань, на наступних уроках склад групи може змінюватися; робота в офіційних групах (formal learning groups) – робота усталеними групами на певний час (більше ніж одно заняття), для виконання певної задачі; навчання в команді (study teams) – клас поділяється на декілька команд, кожна має своє завдання на довготерміновий час.

Принципи організації групової навчальної діяльності студентів засновано на дослідженнях з питань навчального співробітництва в малих групах (D. Johnson і R. Johnson [10]; S. Kagan [11]). Дослідники виявили п'ять ключових моментів, які необхідні для дійсної кооперації учасників: позитивна взаємозалежність, індивідуальна відповідальність, стимулююча взаємодія, соціальні навички, процес групової роботи.

Метою даної статті є ознайомлення читачів із сутністю, значенням та особливостями організації викладачем педагогічних дисциплін групової навчальної діяльності студентів – майбутніх учителів.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. До сьогодні в Україні оцінювання знань та умінь студентів впорядковано діаграмі оцінок. Традиційний підхід до оцінювання майбутніх учителів вимагає їх конкурувати один з одним із-за відміток. У результаті цього в студентському житті визрівають чимало неприємностей. Деякі викладачі намагаються відійти від такого традиційного засобу шляхом індивідуального підходу до оцінювання. Кожне навчальне зусилля оцінюється за допомогою певних критеріїв. Так, студентів найчастіше приходиться працювати індивідуально для досягнення навчальних цілей, що не пов'язані з цілями інших.

На відміну від індивідуального навчання та навчання на основі змагань, студенти можуть працювати кооперативно, досягаючи розподілених цілей. Кожен досягає власної мети тільки тоді, якщо інші досягають своїх. Вони працюють у малих групах для того, щоб забезпечити кожному члену групи можливість результативної дії.

Кооперативне навчання – серцевина проблемного навчання. Воно тісно пов'язано з колаборативним, яке надає особливе значення „природності навчання”. При його організації має місце ефект сполучення – учасники працюють разом у неструктурованій групі, що сприяє вирішенню ними поставленої мети. Якщо просто об'єднати студентів у малі групи, це не значить, що група буде ефективно працювати й вирішить всі поставлені перед нею завдання. Так, студенти, які сидять рядом,

диференційованого вивчення студентами чинників власної активності (позитивних та негативних) та їх корекції та самокорекції” [4, с. 46]. Дослідниця припускає можливість зміни парадигми навчання в педагогічному ВНЗ на рефлексивну (дослідницько-зорієнтовану), що дозволить удосконалити навчальний процес.

Слушною вважається розгляд думки О. Ю. Саркісової, котра визначає, що групова самостійна робота студентів є певним видом їх самостійної роботи, яка здійснюється в аудиторний та позааудиторний часи, реалізується в групових формах та має за мету отримання спільних результатів на основі індивідуального внеску кожного. Малій групі дослідниця дає назву „форум, на якому учасники мають можливість подати, обговорити та продемонструвати інформацію, свій досвід, свої здібності та сили” [3, с. 493].

В умовах формуючої нової цивілізації систему навчання майбутнього педагога в західноєвропейських країнах спрямовано на подолання традиційних методологічних принципів для того, щоб підготувати вихованців до входження в комунікаційний простір культури соціуму. Як зауважує D. Goleman, „... у 90-ті роки ХХ ст. дослідження організацій всього світу показали, що вміння організовувати роботу в команді стало найбільш цінною характеристикою компетентності особистості” [9].

Значну увагу організації навчальної діяльності студентів у малих групах приділяє німецька педагогіка. Можна зустріти різні назви зазначеного явища, а саме: робота в командах (Teamarbeit), кооперативне навчання в команді (Teamkooperation), групова робота (Gruppenarbeit). Дослідники країни, вивчаючи особливості об'єднання учнів у малі навчальні групи, умови навчальної кооперації в групах, впливу учасників один на одного [8], ролі вчителя [5, с. 8], технологічні етапи організації групового навчання [6, с. 49–58], визначають, що гарантом успішного виконання поставленого завдання кожним учнем незалежно від його навчальних можливостей є ефективна організація викладачем системи малих навчальних груп.

Британські дослідники визначають такі різновиди групового навчання учнів: кооперативне (cooperative learning), колективне (collective learning), взаємне (reciprocal learning), колаборативне (collaborative learning), навчання в команді (team learning, study groups, study teams). Різні варіанти організації групової навчальної діяльності учнів можуть відрізнятися за такими елементами: структура, особливості групової оцінки, співвідношення індивідуальної і групової НД учнів [7]. При тому науковці виділяють три основні типи такої діяльності учнів: робота в

що актуалізувало проблему адаптації дітей дошкільного віку до умов виховання в них. За висновками ученої, ефективними умовами адаптації дітей дошкільного віку в цілодобовій групі виступають: підготовка дітей до відвідування цілодобової групи, яка включає знайомство з обслуговуючим персоналом групи, формування впевненості в тому, що перебування в такій групі – явище тимчасове; організацію спілкування „новенької” дитини з дітьми, що вже адаптувалися до умов цілодобової групи; створення емоційного благополуччя дитини в групі, що передбачає організацію емоційно-позитивного спілкування з педагогом і дітьми, у т.ч. зі старшими і молодшими дошкільниками; створення середовища, наближеного до умов життя дитини в сім'ї, для цікавої, змістовної діяльності, а також зміною порядку організації і комплектування цілодобових груп дітьми; організацію психолого-педагогічної підготовки педагогів і батьків до забезпечення адаптаційного процесу [2].

Досліджуючи процес адаптації дітей молодшого дошкільного віку до умов дитячого будинку, С.П.Нечай звертає увагу, що діти такої категорії відрізняються від своїх ровесників із сімей збідненим досвідом соціальних контактів, емоційною нестабільністю, затримкою фізичного і психічного розвитку, у них менше можливостей для тренування адаптаційних механізмів і, відповідно, нижчий рівень соціальної адаптованості, що призводить до стресових станів у нових умовах життя. Згідно з результатами її дослідження, адаптації дітей-сиріт до умов дитячого будинку сприяє створення позитивного емоційного стану, активізація соціальних контактів, зниження рівня тривожності, агресивності й незахищеності; збагачення емоційного й соціального досвіду дітей, організація різноманітної та цікавої діяльності, що стимулює пізнавальну активність. Обравши засобом адаптації дітей-сиріт до умов дитячого будинку музично-театралізовану діяльність, дослідниця довела, що музика позитивно впливає на мотиваційно-потребову сферу дитини, її психічні стани, поведінку, а театралізована діяльність сприяє збагаченню емоційно-чуттєвого та інформаційного досвіду, розширенню комунікативної діяльності, формуванню певних форм поведінки в умовах мікросоціального середовища [11].

У вимірах проблеми соціальної адаптації дітей, які вперше починають відвідувати дошкільний навчальний заклад у віці 5-6 років, Н.М.Захарова поняття *соціальної адаптації* розуміє як процес активного пристосування за допомогою різноманітних засобів з пріоритетною позицією задоволення потреби в ігровій діяльності, як інтегральний показник здатності дитини виконувати соціальні функції та ролі в групі. Варта уваги авторська соціально-педагогічна технологія оптимізації

адаптаційного процесу дошкільників, в основу якої покладено використання адаптаційно-розвивального потенціалу різних видів ігрової діяльності: сюжетно-рольових, театралізованих, рухливих ігор, ігрових вправ та етюдів. Особливості впливу гри на процес адаптації дослідниця пов'язує як із сенситивними можливостями дітей даного віку для засвоєння суспільних норм, форм поведінки, розвитку адаптаційних механізмів, уміння адекватно сприймати навколишню дійсність, так і з соціальною сутністю гри, визнанням її „школою соціального становлення особистості” [3].

Вагомим внеском у розробку проблеми соціалізації дошкільників є наукова діяльність І.П.Рогальської (Печенко). Її кандидатська дисертація „Соціалізація дітей в умовах сільських навчально-виховних комплексів „загальноосвітній навчальний заклад – дошкільний навчальний заклад” (2003) формує цілісне уявлення про сутність соціалізації дітей п'яти-шести років, дає об'єктивні характеристики процесу формування соціальної компетентності в умовах діяльності сільських навчально-виховних комплексів, розкриває тенденції її розвитку, озброює педагогічну практику важливим педагогічним засобом – інтегрованою моделлю формування соціальної компетентності вихованців комплексу. Оптимальними організаційно-педагогічними умовами для процесу вираженої соціалізації в аналізованому дослідженні виступили: раціональна організація педагогічного середовища комплексу; інтеграція соціально-педагогічних впливів шкільної та дошкільної підсистеми, батьків та громадськості села; доцільно організоване спілкування й співробітництво дошкільників і молодших школярів в умовах різновікового дитячого колективу комплексу; забезпечення соціальної компетентності кожного вихованця [12].

Теоретичне узагальнення й нове вирішення проблеми соціалізації особистості у дошкільному віці представлено в докторській дисертації вченої „Теоретико-методичні засади соціалізації особистості у дошкільному дитинстві” (2009). За І.П.Рогальською, основними завданнями процесу соціалізації в дошкільному дитинстві є: забезпечення активного пристосування дітей до нових для них соціальних умов життєдіяльності, набуття соціально-емоційної рівноваги та стійкості до впливу змінних умов соціального середовища; розширення та збагачення досвіду конструктивної взаємодії з людьми, які їх оточують, на міжособистісному рівні та побудова соціальних стосунків через розвиток способів комунікації, формування уявлень про способи та норми спілкування з довкіллям; розвиток активності, ініціативності, самостійності і відповідальності як базових якостей особистості; залучення дітей у широке суспільне довкілля для формування уявлень про життя

УДК 373.3-057.75.001

ОРГАНІЗАЦІЯ ГРУПОВОЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА

Постановка проблеми. Модернізація вищої педагогічної школи набуло нині глобального характеру. Оновленні цілі віддзеркалились у запровадженні кредитно-модульної системи організації навчального процесу, змінах у структурі навчального року, та переході на ступеневу систему. Стратегічною метою організації навчальної діяльності студентів стає створення найсприятливіших умов для саморозвитку, самоактуалізації й самореалізації кожного члена колективу, орієнтованість на творчу та конкурентоспроможну особистість студента, „студентоцентризм”. Широке застосування в навчальному процесі педагогічного вищого навчального закладу групових форм організації навчальної діяльності студентів постає як шлях оновлення традиційного підходу до відбору змісту, методів і засобів навчання. Водночас простежується недостатня обізнаність викладачів педагогічних дисциплін до ефективного здійснення цього аспекту професійної діяльності.

Реалії сучасності вимагають від майбутнього вчителя бути інтелектуально розвинутим та соціально активним, застосовувати різноманітні педагогічні технології для здійснення найважливішої професійної функції – готувати вихованців до адаптування та співіснування в соціумі. Тому висвітлення основних шляхів ефективної організації кооперативного навчання майбутнього педагога визначається актуальною потребою сьогодення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У світлі міжособистісних відношень, пізнання власних сил та можливостей, рефлексії, самоусвідомлення, актуалізації сутності саморозвитку є набуття студентом досвіду з організації групової навчальної діяльності. Згідно з думкою М. Б. Євтуха, вдосконалення професійно-педагогічної підготовки майбутнього фахівця, що сприяє і забезпеченню високої її якості, можливе за умови переходу від суто лекційного навчального курсу до такого, який би мав більшу практичну складову та більшу самостійну роботу студентів [1, с. 74].

Пріоритетом у навчанні майбутнього педагога, вважає В. А. Семиченко, є „розвиток механізмів самоусвідомлення”, який можливий завдяки такої організації основних форм роботи (лекції, семінари, практичні), що спрямовані на „створення умов для

психічному розвитку дітей дошкільного віку. Виховання розглядається як органічна частина суспільного життя з акцентом на пізнавальну та активно – дієву природу дитини. Озвучені рекомендації щодо сприяння соціалізації дошкільників засобами художнього слова.

Ключові слова: інтерес, виховний вплив, співтворчість, художній твір.

В статті розглядається взаємодія виховних впливів дитини дошкільного віку та її родини як важливого фактора в соціальному та психологічному розвитку дитини дошкільного віку. Виховання розглядається як органічна частина суспільного життя з акцентом на пізнавальну та активно – дієву природу дитини. Озвучені рекомендації щодо сприяння соціалізації дошкільників засобами художнього слова.

Ключевые слова: интерес, воспитательное влияние, сотворчество, художественное произведение.

In this article reveals a interaction of educational influences of pre - school and family as important factor in social and psychological development of pre - school age children. Education reveals as organic part of public system with accent to cognition, activity and action as a nature of child, accommodating his interests . There are the recommendations about help to pre - school age children sociality by belles – lettres.

Key words: interest, educational influences, interactive, work of art.

Список літератури

1. Выготский Л.С. Педагогическая психология. – М.: Педагогика Пресс, 1999. – 208 с.;
2. Выготский Л.С. Психология искусства. – М., 1965. – 318 с.;
3. Кудрявцев В. Феномен детской креативности // Дошкольное воспитание № 5, 2006, с. 71 -78;
4. Обухова Л.Ф. Детская психология: теория, факты, проблемы – М.: Тривола, 1995. – 167 с.;
5. Петровский А.В. Личность, деятельность, коллектив. – М., 1983, - 161 с.;
6. Флёрина Е.А. Изобразительное творчество детей дошкольного возраста, 1956, 146 с.

людей у соціумі, формування гармонійних стосунків з однолітками через організацію взаємодії на рівні емоційного спілкування, вибудовування соціальної поведінки дитини в суспільному дошкільному дошкільному дитинстві науковець пропонує за такими критеріями: *соціальна адаптованість* з показниками – ставлення дитини до нових соціальних умов, особливості емоційного стану дитини, домінування настанов на взаємодію з дітьми; *соціальна активність* з показниками – наявні прояви ініціативності, активності, самостійності; *соціальна компетентність* з показниками – соціальний інтелект як здатність вирішувати соціальні проблеми у запропонованих ситуаціях, ціннісні орієнтації дітей та їхні духовні потреби, сформованість соціальних норм поведінки дитини. Стрижнем аналізованого дослідження є модель соціально-педагогічного супроводу соціалізації особистості в дошкільному дитинстві як процес особистісної взаємодії між тим, хто супроводжує, і тим, хто цього потребує. Соціально-педагогічний супровід соціалізації особистості в дошкільному дитинстві дослідниця скеровує принципами: пріоритету інтересів дитини; балансу як оптимального співвідношення процесів індивідуалізації та соціалізації в їх єдності та відмінності; опертя на позитивне, принципу соціальної відповідності; комплексного підходу; діадичної взаємодії та відкритості супроводу [13].

У дослідженні І.В.Макаренко доведено, що особливого значення проблема соціалізації набуває щодо дітей раннього віку з особливими потребами, оскільки розв'язання завдань гармонізації суспільних та особистісних інтересів таких дітей, визначення їхніх майбутніх соціальних перспектив лягає переважно на плечі сім'ї, батьків. Адже батьки, у яких народилася дитина з особливими потребами, переживають кризу, перебувають у ситуації морально-духовної травми, пов'язаної з невизначеністю соціального статусу дитини, відчуттям дисгармонії власного особистісного стану і водночас виявляють пасивність, що зумовлена відсутністю чіткої програми реабілітації стану дитини, цілеспрямованих дій, скерованих на забезпечення її подальшого життя. Такі сім'ї, на думку вченої, потребують різнобічної педагогічної підтримки. Ключовим поняттям її наукової розвідки виступило „*соціально-педагогічна підтримка батьків дітей раннього віку з особливими потребами*”, яке розуміється як система взаємодії суб'єктів соціально-педагогічної діяльності, що спрямована на допомогу сім'ям у подоланні комплексу труднощів біологічного, психолого-педагогічного й соціального характеру для забезпечення умов розкриття особистісного потенціалу дитини. За висновками науковця, соціально-педагогічна підтримка сім'ї

передбачає звернення до внутрішніх сил і здібностей батьків дітей з особливими потребами, їхню активну позицію у вирішенні сімейних проблем. Вона охоплює всю палітру дій: від усвідомлення проблеми, пов'язаної з народженням дитини з особливими потребами, до постановки мети щодо її вирішення, від варіантів сімейного виховання до вибору форми соціально-педагогічної підтримки, що здійснюється на суб'єкт-суб'єктному рівні й забезпечує прогнозування, проектування й корекцію соціальної траєкторії розвитку сім'ї. Згідно з висновками І.В.Макаренко, функціонування системи соціально-педагогічної підтримки батьків дітей з особливими потребами вимагає взаємодії багатьох професіоналів: медичних працівників, соціальних педагогів, корекційних педагогів, психологів, юристів для допомоги дитині в її соціальному становленні, і стає можливим лише за умови інтеграційного взаємозв'язку державних соціально-педагогічних інститутів з іншими соціалізуючими інституціями суспільства. Роль соціального педагога в забезпеченні взаємодії полягає в координації та спрямуванні дій кожного із суб'єктів соціально-педагогічної підтримки. Авторка роботи зауважує, що сутність підтримки як соціально-педагогічної практики полягає не стільки в усуненні існуючих у сім'ї проблем, скільки в тому, щоб допомогти батькам дітей з особливими потребами оволодіти засобами виявлення та самостійного вирішення власних проблем. Відтак, метою і водночас умовою соціально-педагогічної підтримки є реабілітаційна культура батьків, яка становить специфічну систему цінностей, настанов, знань і навичок, що допомагають їм вирішувати конкретні завдання сімейного виховання дитини з особливими потребами [10].

Соціально-комунікативну компетентність як готовність дитини ефективно взаємодіяти з оточенням у системі міжособистісних стосунків, С.М.Курінна розглядає як показник і результат процесу соціалізації. Зміст такої компетентності, на її думку, визначає низка сформованих у дітей умінь, зокрема: уміння орієнтуватися в соціальних ситуаціях; правильно визначати особливості свого емоційного стану та інших людей; вибирати адекватні способи спілкування з оточенням і реалізувати їх у процесі взаємодії. До інституцій ранньої соціалізації дослідниця відносить дошкільні навчальні заклади, так звані „занятійні групи” (освітні комплекси різних типів, дитячі розвивальні та навчальні центри з підготовки дитини до школи, педагогічні агенції, система гевернантських послуг, що охоплює дітей, які з різних причин не можуть постійно відвідувати дошкільні заклади, а тільки беруть участь у початкових заняттях), дитячі будинки, притулки, інтернати. З урахуванням різноманітності соціальних інститутів, в яких відбувається первинна

вишневий), геройство (українська народна казка «Два Івани»), праця (В.Сухомлинський «Я вирощу внучку, дідусю»), радість (В. Байкова «Казочка про зажурений шланг»), допомога (М. Стельмах «Колосок до колоска»), слухняність батькам (К. Ушинський «На що тобі?»), В.Струтинський «Жива казка») та ін. Не можна не згадати серйозну роль малих фольклорних жанрів у цьому аспекті означених тем.

У результаті спостереження за поведінкою дітей у книжковому куточку, як у зоні самостійної художньої діяльності дошкільників, вважаємо цілком правомірним продовжувати психолого – педагогічний супровід цієї діяльності у формі консультацій дітей вихователями. На нашу думку, в дошкільному віці процесом взаємодії дошкільників з книгами, в будь-якому випадку, потрібно керувати, але за законом балансуєчої дієвої допомоги, бо за словами Є. Фльоріної, «пасивне керівництво..., так само як і активне, але помилкове керівництво дають небажану реакцію спаду інтересу» [6;12].

Отже, розглядати питання виховання інтересу до змісту художнього твору в дітей дошкільного віку необхідно з чітким розумінням того, що і батьки і вихователі ДНЗ несуть відповідальність за створення умов для спільної змістовної діяльності: співтворчості, співрозмірковування, спільного читання художніх творів як чинників виховання позитивних дитячих інтересів. Задля оптимального протікання цих конструктивних процесів у життєдіяльності дошкільників вважаємо за раціональне спонукати батьків та вихователів ДНЗ до взаємної координації дій.

Висновки. Ефективність процесу виховання дітей дошкільного віку з придбанням належного соціокультурного досвіду, який характеризується паралельним ушляхетненим розвитком емоцій, нахилів, інтересів вбачаємо у синергетичності впливів родини та ДНЗ. Для реалізації означеної ідеї вважаємо за необхідне створення умов:

створення єдиного соціокультурного контексту виховання і спілкування в ДНЗ та в сім'ї, розгляд дитячих інтересів з урахуванням чинників соціального та полікультурного середовища (родина, ДНЗ, культурно – просвітницькі установи); забезпечення вихователя соціокультурним інструментарієм; забезпечення різноманітності форм та змісту занять з використанням фонду дитячої літератури.

Перспективу подальшої роботи розглядаємо у створенні методичних розробок у даному напрямку.

Резюме

В статті розглядається взаємодія виховних впливів дитячих навчальних закладів і сім'ї як важливого фактора в соціальному та

сучасного інформаційного, ігрового, розважального ринку. Нами проводились бесіди, консультації, педради, тренінги, батьківські збори – мініатюри з метою методичної допомоги працівникам ДНЗ виключити з моделі власної поведінки елементи дезорієнтації в наявній ситуації, визначитися зі своєю позицією як координатора та компетентного помічника батьків, дітей у сучасному стані речей та підходів. Зокрема, в межах цих освітніх заходів розглядалися питання, що виникають безпосередньо у виховному процесі, відповідь на які передбачала роботу в режимі колективного пошуку. Аналогічна, інтерактивна за своєю суттю, модель роботи пропонувалася для використання педагогами у проєкціях: «вихователь – батьки», «вихователь – діти», «батьки – діти».

Опитування дітей дає підстави дійти таких висновків:

дитина краще розуміє зміст художнього твору, якщо твір читає близька людина;

отримує більше емоційне задоволення від художнього твору, емоційно реагує на події твору, якщо поруч персонажу співчуває дорослий, який розповідає або читає цю історію;

спільне читання (прослуховування) художніх творів є добрим прикладом зближення інтересів («я люблю читати художні книжки з татом, тому, що мені подобається спілкуватися з ним»), на тлі якого дитина краще розкривається як особистість, зменшується вірогідність виникнення натальних конфліктів.

У якості наочних прикладів дорослої та дитячої співтворчості нами використовувались художні твори для дітей, як – то оповідання Ігоря Калинця «Хлопчик - Фігурка» та анімаційна версія за сюжетом оповідань Е. Успенського «Крокодил Гена та його друзі». Вихователі та батьки за умови раціональної координації визнали наявність у цих творах, написаних начебто з позиції дитини, сентенції, які суттєво допомогли їм зрозуміти своїх вихованців.

Пропонувалося залучення батьків до літературних вікторин, складання буріме за сюжетами художніх творів для дітей в якості розваги з метою приближення до дитячих інтересів та розуміння того задоволення, яке виникає під час сумісної словотворчості.

На протязі всього дошкільного віку головним інструментом виховання дитини є слово як найважливіший важіль збереження соціальної традиції, а художнє слово, на нашу думку, неодмінно підсилює його значущість. Тому ми рекомендували використовувати художні твори, в яких змальовано позитивну парадигму виховання словом з метою підсилення соціально – значимих понять як одвічно цінних: материнство (В. Сухомлинський «Найгарніша мама»), родина (Т. Шевченко «Садок

соціалізація, виховний процес, стверджує науковець, повинен включати такі умови: набуття дітьми досвіду оптимального розв'язання життєвих ситуацій з певною кількістю альтернатив; розвиток уміння усвідомлювати, вербалізувати власний стан і стан оточення та враховувати його у взаєминах з ровесниками та дорослими; сприймання, оцінно-етичне коментування художніх творів як основи адекватної оцінки власного стану та стану оточення; інсценування конфліктних і безконфліктних способів взаємодії з оточенням з наступним їх обговоренням; наявність позитивного емоційного тла життєдіяльності дітей [9].

Наукові уявлення про такий складний педагогічний об'єкт як виховання дітей старшого дошкільного віку, схильних до негативних проявів у поведінці, розширюють результати дослідження Т.Є. Колесіної. В аналізованій праці *діти з негативними проявами* у поведінці характеризуються тим, що в них під впливом несприятливих для їхнього розвитку соціальних, психолого-педагогічних факторів відбувається порушення ставлення до норм поведінки. Саме в дошкільному віці за несприятливого життя й неправильного виховання створюються умови для появи і закріплення таких негативних якостей, як жорстокість, жадібність, брехливість, агресивність, які лежать в основі антисоціальної і навіть кримінальної поведінки дитини. Детермінантами негативних проявів у поведінці дітей старшого дошкільного віку авторка дослідження визначає соціально-економічні (явища мікросоціальної занедбаності: матеріальне розшарування населення, соціальна нерівність, тенденція до дегуманізації тощо), психолого-педагогічні (недоліки сімейного та суспільного виховання) та медико-біологічні (стан фізичного і психічного здоров'я дітей) чинники. За висновками вченої, особливості роботи з дітьми, схильними до негативних проявів у поведінці, полягають у поєднанні процесу виховання і перевиховання в цілеспрямовану взаємодію, співробітництво вихователів і вихованців як процес взаємовідносин між дітьми, вихователями, батьками на гуманістичній основі допомоги і захисту дитини. Реалізація програми профілактики негативних проявів у поведінці дітей старшого дошкільного віку, розроблена Т.Є. Колесіною, спрямована на формування культури поведінки дітей, якісної підготовки їх до навчання в школі й включає комплексне використання потенційних можливостей психолого-педагогічної діагностики (використання традиційних і маловідомих діагностичних методик для визначення насамперед фізичного і психічного стану дитини), систему заходів формування здорового способу життя (зміцнення здоров'я через загартування, фізичні вправи, оптимальних руховий режим та режим харчування; прилучення дітей до до посильної фізичної праці; дотримання

гігієнічних порм поведінки у різних видах діяльності; виховання культури спілкування з дорослими та ровесниками; застосування доступних методів профілактики захворювання) та цілеспрямовану роботу з батьками (виявлення матеріально-побутових умов сім'ї, її складу, виховних позицій батьків, основних факторів сімейного середовища, які негативно впливають на процес формування особистості дитини, особливостей неблагонадійних дітей, їх систематизація та побудова на цій основі корекційної роботи з дітьми) [4].

Таким є наше бачення стану розробки проблеми соціалізації дошкільників у вітчизняній педагогіці у 90-х рр. ХХ – на початку ХХІ століття. Трансформацію наукових досліджень українських учених означеної проблематики у професійну підготовку студентів спеціальності „Дошкільна освіта” розглядаємо як науково-методичний супровід фахового навчання, який сприяє процесу формування в майбутніх педагогічних працівників професійної компетентності, готовності до забезпечення психолого-педагогічного та соціального супроводу дитини дошкільного віку. На нашу думку, цей процес доцільно спрямувати на:

1) засвоєння студентами системи нових наукових понять, що були уведений в науковий обіг авторами аналізованих досліджень і які конкретизують, уточнюють сутність соціалізації в дошкільному дитинстві;

2) забезпечення формування в них цілісного уявлення про стан наукової розробки означеної проблеми у вітчизняній педагогіці на сучасному етапі;

3) усвідомлення майбутніми вихователями концептуальних ідей наукових досліджень, засвоєння ними основних теоретичних положень, що розкривають новий погляд на сутність соціалізації дітей дошкільного віку, ознайомлення з авторськими методиками та педагогічними технологіями реалізації завдань соціалізації дошкільників у різних умовах життєдіяльності;

4) активізацію науково-дослідної роботи студентів у руслі тих аспектів проблеми соціалізації дошкільників, які авторами аналізованих праць визначено як перспективні.

Здійснена нами розвідка не вичерпує всіх аспектів науково-методичного супроводу процесу фахового навчання майбутніх педагогічних працівників дошкільної освіти, що ґрунтується на результатах сучасних наукових досліджень. Але це вже теми наступних публікацій.

Резюме

У статті аналізується стан розробки проблеми соціалізації дошкільників у вітчизняній педагогічній науці кінця ХХ – на початку ХХІ

Мета статті. Розглянути взаємодію ДНЗ та батьків як необхідний чинник психолого-педагогічного комфорту в процесі психологічного та соціального розвитку дошкільників з використанням художніх творів для дітей.

Виклад основного матеріалу. Особистість дитини є лабільною структурою щодо зовнішнього середовища та внутрішніх впливів. Тому в якості такого позитивного впливу розглядаємо твори художньої літератури для дітей, які несуть у собі виховну функцію, а також надають можливість пережити певні почуття, долучитися до роздумів автора, знайти відповідь на свої запитання у прийнятній образній формі, зрозумілій для дитячої вікової категорії. Ефективність у процесі придбання соціокультурного досвіду дошкільниками визначається характером взаємодії дітей з батьками і вихователями дошкільних навчальних закладів. Відтак, постає актуальним завдання об'єднання зусиль ДНЗ та родини, побудови єдиного контексту виховання на підґрунті єдності мети, змісту, позитиву виховних впливів на вихованців.

Учені (О. Запорожець, Н. Ветлугіна, Я. Неверович, А. Кошелева, Л. Стрелкова, Л. Абрамян, В. Рубцов) висловлювались на користь того, що потенційні можливості, які є в кожній дитині, самі по собі не проявляються належним чином, а вимагають для своєї реалізації виховного впливу. Ми погоджуємося з даним судженням та вважаємо за доцільне визнати, що в дошкільному віці пізнавальний компонент інтересу виникає за умови спілкування з однолітками, але прикладом для наслідування є саме дорослі, які створюють «зону найближчого розвитку» (за Л. Виготським). Тому важливо, на скільки суттєвою вбачають батьки дошкільників у процесі виховання здорових інтересів, формуванні естетичних смаків свою роль.

З цією метою нами використовувались різні методи виміру інтересу, проводились спостереження, опитування та кореляційний аналіз відповідей дітей і батьків. Аналіз відповідей показав очевидність необхідності виваженого методичного втручання у процес виховання інтересу до художнього слова в дошкільників, а батьки - кваліфікованої допомоги та координації з боку педагогів і психологічної служби ДНЗ в цьому питанні.

Опитування працівників ДНЗ показало, що ними не достатньо чітко диференціюються поняття «інтерес», «допитливість», «зацікавленість», відчувається певна розгубленість у розумінні своєї позиції та компетенції на тлі заміни художніх творів їх відеOVERсіями, анімацією, спрямованість уваги дітей у бік безсюжетної відеопродукції, комп'ютерних ігор, появою малозмістовної друкованої продукції для дітей, тотального впливу

Аналіз досліджень і публікацій. Вивчення соціального становлення особистості й співвідношення його з вихованням індивіда на засадах особистісно зорієнтованої педагогіки прослідковується у працях вітчизняних учених: В. Зеленьковського, А. Богуш, І. Беха, З. Борисової та ін.

Ретроспективний аналіз наукових досліджень у цьому аспекті відображає процес соціалізації дитини як таку, що має виховний вплив

(Ш.Амонашвілі) та підпорядковується підсистемі дуальних зв'язків: « педагогічного середовища» (С. Швацький) та « суспільного середовища дитини» (П. Блонський).

Л. Обухова розглядає дитинство як період, тривалість якого «перебуває у прямій залежності від рівня матеріальної й духовної культури суспільства», а також виокремлює психологічну й соціальну зрілість як показники становлення дитини повноцінним членом суспільства» [4 ;14]. За А. Петровським, дошкільний вік має три фази розвитку особистості дитини :

адаптацію - засвоєння дітьми норм поведінки ;

індивідуалізацію – прагнення знайти своє місце в дитячому колективі;

інтеграцію – узгодження особистості дитини з нормами життя [5; 85].

В. Кудрявцев розглядає спільну діяльність дошкільників із дорослими як таку, що активізує психічні процеси і «дозволяє кожній дитині пройти свій неповторний шлях інтеграції в культуру людей і – головне – у свій особистий внутрішній світ» [3 ; 71].

У руслі нашого дослідження розглядаємо процес виховання інтересу до художнього слова невідривно від формування вищих форм психічної діяльності в системі соціальних відносин як виховних впливів, керуючись положеннями Л. Виготського про значущу роль соціального розвитку в побудові вищеозначених психологічних новоутворень [1] та про « емоції мистецтва» як про « розумні емоції»[2; 153]. Учений також розглядає мистецтво як культурне явище, що діє на чуттєву сферу індивіду та спроможне зробити почуття суспільним [2; 153].

З цієї позиції ми розглядаємо питання виховання інтересу до змісту художнього твору в дошкільників як таке, що мотивує дітей на приближення до інтересів оточуючих на чуттєвому (співчуття, вдячність) та свідомому (порада, застереження) рівнях, налаштовує на прогресивні зміни особистості дошкільника, його соціальну затребуваність, активне розуміння свого життя як цінності, сприйняття власного «Я» як невід'ємного, потрібного, не байдужого в психологічній та соціальній сферах своєї життєдіяльності.

століть, визначено шляхи трансформації наукових здобутків учених у професійно-педагогічну підготовку майбутніх педагогів дошкільної освіти.

Ключові слова: соціалізація, дошкільники, наукове дослідження, дисертація, трансформація, професійно-педагогічна підготовка.

В статті аналізується состояние исследования проблемы социализации дошкольников в отечественной педагогической науке в конце XX – начале XXI столетий, определены пути трансформации научных достижений ученых в профессионально-педагогическую подготовку будущих педагогов дошкольного образования.

Ключевые слова: социализация, дошкольники, научное исследование, диссертация, трансформация, профессионально-педагогическая подготовка.

In article it is analyzed conditions of research of a problem of socialisation of preschool children in a domestic pedagogical science in the end of XX – beginning XXI of centuries, ways of transformation of scientific achievements of scientists to is professional-pedagogical preparation of the future teachers of a preschool education are defined.

Key words: socialisation, preschool children, scientific research, the dissertation, transformation, is professional-pedagogical preparation.

Список літератури

1. Діти і соціум: Особливості соціалізації дітей дошкільного та молодшого шкільного віку: Монографія / А.М.Богуш, Л.О.Варяниця, Н.В.Гавриш, С.М.Курінна, І.П.Печенко; Наук. ред. А.М.Богуш; За заг. ред. Н.В.Гавриш. – Луганськ: Альма-матер, 2006. – 368 с.;
2. Жаровцева Т.Г. Адаптация детей дошкольного возраста к условиям общественного воспитания (на материале круглосуточной группы): Дис. ... канд. пед.наук: 13.00.01/ Киевский государственный педагогический им.А.М.Горького. – К., 1991. – 160 с.;
3. Захарова Н. М. Соціальна адаптація старших дошкільників засобами ігрової діяльності: Дис... канд. пед. наук: 13.00.08 / Бердянський державний педагогічний університет. – Бердянськ, 2007. – 245 с.;
4. Колесіна Т.Є. Особливості виховання дітей старшого дошкільного віку, схильних до негативних проявів поведінки. Дис. ... канд..пед.наук: 13.00.01 / Інститут проблем виховання АПН України. – К., 1997. – 190 с.;
5. Кононко О.Л. Запорука особистісного зростання дошкільника / О.Л.Кононко // Дошкільне виховання. – 1999. – №10. – С.3-5
6. Косенко Ю.М. Система професійної підготовки педагогічних кадрів дошкільної освіти в Україні з позиції історико-педагогічного

- дослідження. / Ю.М.Косенко // Збірник наукових праць. Педагогічні науки. Випуск 51. – Херсон: Вид-во ХДУ, 2009. – 426 с. – С.17-22;
7. Косенко Ю.М. Проблема наступності дошкільної та початкової освіти крізь виміри наукового супроводу професійної підготовки майбутніх вихователів. / Ю.М.Косенко // Гуманізація навчально-виховного процесу: Науково-методичний збірник (Спецвипуск) / За заг. ред. проф. В.І.Сипченка. – Слов'янськ: Видавничий центр СДПУ, 2007. – 415 с. – С.35-43;
  8. Косенко Ю.М. Естетичне виховання в контексті професійної підготовки кадрів для дошкільних навчальних закладів. / Ю.М.Косенко // Збірник наукових праць Бердянського державного педагогічного університету (Педагогічні науки). – №2. – Бердянськ: БДПУ, 2006. – 214 с. – С. 31-36;
  9. Курінна С.М. Особливості соціалізації дітей шести-семи років в різних умовах життєдіяльності: Дис. ... канд.пед.наук: 13.00.05 Слов'янський державний педагогічний університет. – Слов'янськ, 2004, – 246 с.;
  - 10.Макаренко І.В. Соціально-педагогічна підтримка батьків дітей раннього віку з особливими потребами: Автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.05 / Луганський національний університет імені Тараса Шевченка. – Луганськ, 2009. – 20 с.;
  - 11.Нечай С.П. Адаптація дітей-сирот младшого дошкільного возраста к условиям детского дома средствами музыкально-театрализованной деятельности: Дис... канд. пед. наук: 13.00.08 / Институт проблем воспитания АПН Украины. – К., 2001. – 193 с.;
  - 12.Печенко І.П. Соціалізація дітей в умовах сільських навчально-виховних комплексів „загальноосвітній навчальний заклад – дошкільний навчальний заклад”: Дис. ... канд.пед.наук: 13.00.08 / Уманський державний педагогічний університет ім. Павла Тичини. – Умань, 2002, –237 с.;
  - 13.Рогальська І.П. Соціалізація особистості у дошкільному дитинстві: сутність, специфіка, супровід: Монографія / І.П.Рогальська // Київ: Міленіум, 2008. – 400 с.

2. Горюнова Т.М. Развитие управленческой культуры будущего педагога дошкольного образования: дис. ... кандидата пед. наук: 13.00.08 / Горюнова Татьяна Максимовна. – Нижний Новгород. – 2002. – 218 с.
3. Карамушка Л.М. Психологічні основи управління у системі середньої освіти: навч. посіб. / Людмила Карамушка. – К.: АПН України, Ін-т психології, 1997. – 179 с.
4. Коломінський Н.Л. Психологія менеджменту в освіті (соціально-психологічний аспект): монографія / Коломінський Н.Л. – К.: МАУП, 2000. – 286 с. – Бібліогр.: с. 260 – 283.
5. Палеха Ю.І. Ключі до успіху, або організаційна та управлінська культура: навч. посіб. / Палеха Ю.І. – 2-ге вид., доп. – К.: Вид – во Європ. ун-ту, 2002. – 337 с.
6. Сластенин В.А. Формирование профессиональной культуры учителя: учеб. пособие для ст-тов педвузов / Сластенин В.А. – М., Новая школа, 11993. – 175 с.
7. Словарь иностранных слов. – 10-е изд. стереотип. – М.: Рус. яз., 1983. – С. 241.
8. Сорочан Т.М. Підготовка керівників шкіл до управлінської діяльності: теорія та практика: монографія / Сорочан Т.М. – Луганськ: Знання, 2005. – 384 с.
9. Таланчук Н.М. Системно-функціональна теорія управління вихователів процесом / Н.М. Таланчук. // Воспитание – синергетическая система ориентированного человековедения: базисная концепция воспитат. процесса в школе. Казань: Дом печати, 1998. – С. 26 – 38.
- 10.Чумичова Р.М. Управление качеством дошкольного образования / Чумичова Р.М. – Ростов-н/Д.: РГПУ, 2000. – 342 с.

Просенюк А.

УДК 372. 21 + 372.6 + 155. 924

СТРАТЕГІЯ ВЗАЄМОДІЇ ДНЗ І СІМ'Ї В ПРОЦЕСІ ХУДОЖНЬО-МОВЛЕННЄВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Актуальність дослідження. Системність „виховання потрібного” має підтекст цілеспрямованого формування в дошкільника здібностей, соціальних норм, роль яких є неоціненною для суспільства. Таке надбання надзвичайно важливе для дитини, яка вже за фактом свого народження в суспільстві людей, входить у контекст культури.

освіти; аксіологічний, функціональний, психолого-педагогічний, соціально-педагогічний, дидактичний, інноваційний компоненти управлінської культури керівників освіти дошкільнят.

В статті очерчується актуальність проблеми формування управленської культури керівників дошкільного образования як условия ефективного психолого-педагогічного и соціального супроводження дошкільників. Аналізуються підходи к определению ее структури и содержания. Определяються сутність дефініцій „управленська культура майбутніх керівників дошкільного образования” и „управленська культура нинішніх керівників дошкільного образования”, их составляющие компоненти (аксіологічний, функціональний, психолого-педагогічний, соціально-педагогічний, дидактичний, інноваційний). Предлагается их короткая характеристика.

Ключевые слова: управленська культура майбутніх керівників дошкільного образования; управленська культура нинішніх керівників дошкільного образования; аксіологічний, функціональний, психолого-педагогічний, соціально-педагогічний, дидактичний, інноваційний компоненти управленської культури керівників образования дошкільників.

The article describes the urgency of the problem of formation of managing culture of directors of pre-school education as a condition of effective psychological and pedagogical, social accompaniment of children under school age. The approaches to the definition of its structure and content are analyzed. The essence of the notions of “managing culture of future directors of pre-school education” and “managing culture of present directors of pre-school education”, their components (axiological, functional, psychological and pedagogical, socio-pedagogical, didactic, innovative) are defined. Their brief characteristic is offered.

Key words: managing culture of future directors of pre-school education; managing culture of present directors of pre-school education; axiological, functional, psychological and pedagogical, socio-pedagogical, didactic, innovative components of managing culture of directors of pre-school education.

Список літератури

1. Васильченко Л.В. Формування управлінської культури керівника школи в системі післядипломної освіти: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: 13.00.04 „Теорія і методика професійної освіти” / Л.В. Васильченко. – Тернопіль, 2006. – 28 с.

Куліш Р.

УДК 372.03

ФОЛЬКЛОР ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ РІДНОГО МОВЛЕННЯ, КОМУНІКАТИВНИХ ВМІНЬ І НАВИЧОК У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Найголовнішою ознакою держави та нації є рідна мова. Рівень розвитку рідної мови відображає рівень духовного розвитку нації, її культури.

Проблема розвитку мовлення завжди привертала увагу учених – лінгвістів, методистів і вчителів-практиків. І це не випадково. Адже розвиток мовлення – це однозначно розвиток особистості людини, її духовних здібностей – інтелекту, мислення, моральних якостей.

На необхідність роботи над умінням мислити, міркувати, доводити і переконувати вказували вітчизняні і зарубіжні педагоги й учені. Питання розвитку мовлення цікавили Ф.І.Буслаєва, автора першої методичної роботи «Про викладання вітчизняної мови» (1844). А К.Д.Ушинський вважав рідну мову головним центральним предметом, основою пізнання світу. Він писав: «Вивчення кожного предмета передається дитині, засвоюється нею і виражається завжди у формі слова. Дитя, яке не звикло заглиблюватися в смисл слова, темно розуміє або зовсім не розуміє його справжнього значення і не дістало навички розпоряджатися ним вільно в усному і писемному мовленні, завжди страждатиме від цього корінного недоліку в процесі вивчення всякого іншого предмета... Викладання вітчизняної мови в первинному навчанні становить предмет головний, центральний, який входить у всі інші предмети і вбирає в себе їх результати» [5, с. 121].

Проблема розвитку мовлення знайшла своє віддзеркалення в працях учених-методистів О.М.Біляєва, А.М.Богущ, М.І.Пентилюк, Г.М.Іваницької, Л.М.Симоненкової, В.Я.Мельничайка, Н.А.Пешковської та ін.

На думку А.Богущ та Н.Гавриш, вивчення рідної мови, рідного слова розпочинається з раннього дитинства в сім'ї, серед рідних і близьких людей, а вдосконалення її відбувається у дошкільних закладах, школі й триває впродовж усього життя. Оволодіння нею як засобом пізнання і способом людського спілкування – найголовніше досягнення дошкільного дитинства. Метою статті є визначення фольклору в розвитку мовлення дітей, а також комунікативних вмінь і навичок.

К.Д.Ушинський дійшов висновку, що людина, позбавлена з дитинства рідної мови, назавжди залишається людиною без Вітчизни, яку б маску патріотизму не надягла пізніше.

Любов до слова, рідної мови пронизує педагогічні праці В.О.Сухомлинського. Він образно називає рідну мову «невмирущим джерелом» [6, с. 18], з якого дитина черпає перше уявлення про навколишнє, про свою батьківщину, а слово рідної мови порівнює з неповторним ароматом квітки.

Мовлення – це оволодіння і застосування особистістю певної мови в процесі її спілкування з іншим людьми, в процесі мовленнєвої діяльності. Вперше розмежування понять мови і мовлення в лінгвістичну науку ввів швейцарський вчений Фердинанд де Соссюр: «Розділяючи мову і мовлення, ми тим самим відокремлюємо соціальне від індивідуального».

Навчання мови – це розвиток навичок вживання мови для мислення, спілкування [7, с. 24].

Навчити дитину мови – це означає допомогти їй засвоїти (запам'ятати) «матерію мови» (тренувати органи мови); полегшити розуміння смислу знаків мови – лексичного і граматичного (тренувати інтелект); вчити оцінювати реальність за допомогою лексичних і граматичних значень (тренувати емоції і почуття), тренувати пам'ять [7, с. 24].

В.О.Сухомлинський зазначав: «Для нас, українців, рідною є українська мова. Та історично доля нашого народу склалася так, що нам, українцям, дуже близька й дорога мова російського народу. Дві споріднені мови переплітаються багатьма нитями. Це не тільки полегшує, а й утруднює оволодіння спорідненими мовами» [6, с. 83].

Актуальним завданням навчання дошкільників українській мові є забезпечення зв'язку між навчанням дітей українського мовлення та розвитком їхніх комунікативних умінь. Саме комунікативна спрямованість навчання допомагає дітям засвоїти мову в процесі мовленнєвої діяльності дошкільнят. Актуальність проблеми полягає в тому, що у роботі з розвитку українського мовлення дошкільників метою повинно стати не тільки засвоєння дітьми певного обсягу знань з української мови, а також розвиток комунікативних вмінь та навичок, вміння застосовувати на практиці, у комунікативно-мовленнєвій діяльності.

Проблема мовленнєвого спілкування розглядалася у працях таких видатних вчених, як Л.Виготський, Д.Ельконін, Г.М.Леушина, О.О.Леонтьєв, М.Лісіна, О.Запорожець, Т.Піроженко, Г.Менг.

Т.Піроженко підкреслює, що «включення мовлення в різні види діяльності – пізнавальну, художню, конструктивну, ігрову та ін. – забезпечує мовлення дітей новою лексикою, складнішими граматичними конструкціями. Розвиток мовлення і спілкування взаємозв'язані: спілкуючись, дитина звертається до мовлення як до основного способу його здійснення;

сумніваються у достатності особистого управлінського досвіду. Досить значна частина (38%) майбутніх керівників визначають дефіцит досвіду культуровідповідного управління.

40,4% чинних управлінців-практиків виходять із того, що свій управлінський досвід оцінюють як достатній. Разом з тим, значна кількість керівників зі стажем практичної управлінської діяльності (50,9%) виявляють сумнів у достатності культуровідповідного управлінського досвіду. І досить значна кількість (8,7%) як для чинних керівників-управлінців визнають свій досвід недостатнім.

Тож, на наш погляд, вищезазначені показники щодо наявності культуровідповідного управлінського досвіду у майбутніх та чинних управлінців свідчать про необхідність його ефективного формування та удосконалення.

Таким чином, аналіз результатів ряду досліджень дозволяє окреслити сутність дефініції „управлінська культура керівників дошкільної освіти” у її найбільш узагальненому вигляді. Визначити зміст базових понять нашого дослідження „управлінська культура майбутніх керівників дошкільної освіти” та „управлінська культура чинних керівників дошкільної освіти” і їх складові компоненти (аксіологічний, функціональний, психолого-педагогічний, соціально-педагогічний, інноваційний). Охарактеризувати сутність означених аспектів у контексті культури.

Реформування сучасної вітчизняної системи дошкільної освіти обумовлює необхідність ефективного, професійного супроводу дітей дошкільного віку. Виключно важливою умовою означеного супроводу, безумовно, є здійснення управління освітою дошкільнят на засадах нової культуровідповідної моделі. Разом з тим, проблема формування управлінської культури керівників дошкільної освіти зостається ще недостатньо вивченою і потребує подальшого глибокого дослідження.

Резюме

У статті окреслюється актуальність проблеми формування управлінської культури керівників дошкільної освіти як умови ефективного психолого-педагогічного та соціального супроводу дошкільників. Аналізуються підходи до визначення її структури та змісту. Визначаються сутність дефініцій „управлінська культура майбутніх керівників дошкільної освіти” та „управлінська культура чинних керівників дошкільної освіти”, їх складові компоненти (аксіологічний, функціональний, психолого-педагогічний, соціально-педагогічний, дидактичний, інноваційний). Подається їх коротка характеристика.

Ключові слова: управлінська культура майбутніх керівників дошкільної освіти; управлінська культура чинних керівників дошкільної

системою, реалізовувати суспільно-державну модель управління освітою дошкільнят, ініціювати створення структур (батьківський комітет, опікунська рада, рада мікрорайону тощо), які її забезпечують, безпосередньо відпрацьовувати механізм їх впливу на процес управління, організувати взаємодію з населенням, установами (дошкільними, виробничими, науковими, мистецькими і т. ін.), їхніми керівниками, окремими людьми.

Засвоєння змісту дидактичного аспекту управлінської культури керівниками дошкільної освіти передбачає формування андрагогічної компетентності у галузі освіти персоналу, його постійного виховання, навчання, розвитку, що обумовлює здатність колективу забезпечувати конкурентоспроможність дошкільного закладу, розвиток дошкільної освіти.

Оволодіння змістом досвіду у межах інноваційного компоненту управлінської культури обумовлює необхідність усвідомлення того, що управління в контексті культури передбачає існування дошкільного закладу в режимі розвитку. Це обумовлюється наявністю інноваційної діяльності педагогічного колективу. Кожний інноваційний процес у дошкільному закладі потребує управління. Для модернізації системи дошкільної освіти необхідне культуровідповідне управління процесом апробації інновацій, їх впровадження, розповсюдження, регулювання (корекції), контролю результатів, аналізу, фінансування і т. ін.

У процесі констатуючого етапу експерименту 250 майбутніх керівників дошкільної освіти (студентів) і 230 чинних управлінців (керівників-практиків) відповіли на запропоноване їм питання анкети „Досвід, яким Ви володієте для здійснення культуровідповідного управління у сфері дошкільної освіти: достатній, скоріше достатній, скоріше недостатній, абсолютно недостатній, важко відповісти (необхідне підкреслити)”.

Результати аналізу відповідей дозволяють констатувати, що свій досвід у зазначеній галузі вважають достатнім 24,8% майбутніх управлінців, скоріше достатнім - 37,2%, скоріше недостатнім – 38% студентів.

Відповіді чинних керівників засвідчують наявність достатнього досвіду у 40,4% управлінців-практиків, скоріше достатнього - у 46,8%. Скоріше недостатнім власний досвід вважають 8,7% керівників дошкільної освіти.

Відповідей щодо наявності абсолютно недостатнього досвіду не виявлено. Важкою відповідь на запропоноване питання як студенти, так і управлінці-практики не визнають.

Таким чином, менше ніж третина студентів (24,8%) вважають свій управлінський досвід достатнім. 37,2% майбутніх управлінців

включення дитини у мовленнєве спілкування з дорослими та однолітками позитивно впливає на розвиток її комунікативних потреб і мовлення [4, с. 23].

А.М.Богуш у монографії «Дошкільна лінгводидактика: теорія і практика» звертає увагу на те, що у дошкільному віці у мовленнєвому розвитку дітей «...пріоритет надається організації мовленнєвої діяльності дітей у процесі спілкування...», а також створенню педагогом відповідних життєвих ситуацій для реалізації мети розвитку мовленнєвих вмінь та навичок дошкільників» [1, с. 15]. Це ж чітко зазначено у Базовому компоненті дошкільної освіти в Україні, де питання мовленнєвого розвитку дошкільників розглядається з позиції діяльнісного підходу і зокрема чітко окреслені зміст та результати роботи з розвитку мовленнєвої компетентності.

Часто на заняттях у дитячому садку можна зустріти таку ситуацію – дитина на конкретне питання вихователя дає правильну (очікувану) відповідь, а в реальній ситуації спілкування може розгубитися. Спілкування з однолітками відрізняється від спілкування з дорослими тим, що воно більш різнопланове. І.О.Луценко відмічає, що «спілкуючись один з одним, дошкільники більш повно і активно використовують різні мовленнєві засоби, ніж у розмовах з дорослим. Дітям дуже хочеться спілкуватися, вони намагаються більш зв'язно і чітко виражати свої наміри, думки, бажання. Сама життєва потреба бути зрозумілим, почутим, отримати відповідь, робить мовлення дошкільників більш зв'язним, повним, зрозумілим [1, с. 105].

Нами було відмічено, що діти не завжди у своїй самостійній ігровій, художній діяльності, міжособистісному спілкуванні вдаються до українського мовлення. Тож ми вважаємо, що дітям необхідно засвоювати якомога більше комунікативно важливих слів та конструкцій української мови, що сприятиме розвитку їх комунікативної компетенції. На нашу думку, для вирішення цього питання широке використання малих жанрів фольклору, які легко сприймаються дітьми, буде ефективним засобом, який спонукатиме дітей вслухатися у звуки української мови, відтворювати їх. Завдяки використанню в роботі різних жанрів фольклору, створенню умов для багатофункціонального вживання дітьми усного слова, в дітей буде активізуватися процес мовленнєвого розвитку та формування комунікативних вмінь. Проведення систематичної роботи з дітьми щодо ознайомлення з народними звичаями, традиціями сприятиме прилученню їх до скарбів духовної культури українського народу.

Фольклор – це народна творчість, в якій «художнє відображення дійсності відбувається у словесно-музичних, хореографічних формах колективної народної творчості, що виражають світогляд народу і нерозривно пов'язані з його життям і побутом» [3, с. 166].

Народна поетична творчість бере свій початок від глибокої древності, коли люди ще не вміли писати, і твори створювалися в усній формі, у них використовувалися виразні засоби живого мовлення. Виховне, пізнавальне, естетичне значення фольклору величезне, оскільки він збагачує знання людини про дійсність, впливає на особистість, розвиває вміння тонко відчувати форму та ритм рідної мови. Це необхідна сходинка залучення до багатств національної культури та надбання культури інших народів.

Видатні діячі культури (Т.Шевченко, Леся Українка, І.Франко, М.Коцюбинський, Г.Сковорода та ін.) постійно зверталися до фольклору, вбачаючи в ньому взірць та невичерпне джерело вдосконалення літературної мови.

Український фольклор різноманітний за жанровою характеристикою. Увесь фольклор умовно поділяють на прозовий та поетичний. Прозовий фольклор, у свою чергу, поділяється на дві великі групи: художня проза і документальна (неказкова).

До художньої прози належать різні види казок: про тварин, героїко-фантастичні та чарівні, соціально-побутові, кумулятивні казки, небилиці. Документальна проза охоплює легенди, перекази, оповідки, народні оповідання. Провідною функцією не казкової прози є засвідчення та пояснення історично вірогідних джерел [2, с. 84].

Учені (А.Богущ, Н.Гавриш, Н.Лисенко, М.Стельмахович, О.Трифорова та ін.) відзначають особливості сприймання й засвоєння дітьми творів усної народної творчості. Діти сміливо реконструюють твір, навіть якщо пам'ятають усього декілька слів з його традиційного варіанту, з величезним задоволенням створюють власні примовлянки, лічилки, загадки, колискові тощо, знаходять їм відповідне місце у своєму житті, грі, спілкуванні.

Починаючи роботу у нашому дошкільному закладі над проблемою пошуку ефективних засобів для розвитку українського мовлення та формування комунікативних вмінь, навичок дошкільників, нами була вивчена література з цієї теми, зібрано чимало фольклорного матеріалу з метою впровадження його в роботу, а також було проаналізовано чинні програми на предмет того, як вони орієнтують вихователів дошкільних закладів на використання жанрів фольклору на розвиток мовлення дітей. Відповідно до концепції дошкільного виховання, що передбачає створення програм навчання і виховання дітей, на сьогодні в Україні існує декілька варіативних програм виховання і навчання дітей дошкільного віку. Оскільки дослідження обмежено дошкільним віком, нами було проаналізовано зміст програмових завдань з дітьми четвертого року життя. Аналізувалися програми: «Малютко» (Київ, 1999), розділ «Мовленнєве спілкування», підрозділ «Наші співрозмовники»; «Дитина» (Київ, 2003),

основному, з виділенням норм, правил педагогічної діяльності, педагогічної техніки і майстерності.

У сучасних психолого-педагогічних дослідженнях (В. Сластьонін [6] ін.) професійно-педагогічна культура розглядається в категоріях педагогічних цінностей, технологій, творчості. Тож, термін „управлінська культура” педагога пов'язується з контекстом людської культури, що потребує розгляду змісту кожного її компонента в контексті культури.

Таким чином, засвоєння досвіду в межах аксіологічного аспекту управлінської культури спрямовується на формування у керівників дошкільної освіти стійкого світогляду, суттєвою частиною якого є система цінностей, інтересів, переконань, позитивної соціальної орієнтації, духовної культури, моральних якостей особистості. Виключно важливим є усвідомлення й прийняття управлінцями гуманістичних цінностей особистісно-орієнтованої дошкільної освіти, орієнтація на особистість дитини, педагогів, батьків, на цінності добра, краси, розвитку, творчості, пізнання, переживання, перетворення, удосконалення, співробітництва, співпраці, самовизначення, саморозвитку, самореалізації і т. ін.

Оволодіння досвідом у межах функціонального компонента управлінської культури надає управлінцям можливість усвідомлювати наукові засади управління освітнім закладом (зміст процесу управління, його принципи, закономірності, циклічність, критерії ефективності тощо). Реалізовувати сучасні розробки й теоретичні установки щодо управління в цілому та управління у галузі дошкільної освіти. Відтворювати традиційний управлінський цикл, здійснювати управлінські функції. Тож з'являється необхідність розгляду змісту реалізації кожної функції у контексті культури, культуровідповідної характеристики таких управлінських функцій як організація, планування, координація, стимуляція та контроль.

Здобування певного досвіду у межах психолого-педагогічного компонента спрямовується на отримання управлінцями узагальнених педагогічних знань, умінь та навичок з метою створення оригінальної, інноваційної, гуманної, особистісно-орієнтованої освітньої практики, з урахуванням умов певного дошкільного закладу. Здатність забезпечувати такі характеристики педагогічного процесу як цілісність, цільовідповідність, системність, варіативність, соціальність, науковість, синергетичність, відповідність державним стандартам, перехід дошкільного закладу у режим розвитку, інноваційності є свідченням, показником управлінської культури керівника.

Опанування досвіду у межах соціально-педагогічного аспекту сприяє розвитку здатності управляти дошкільною освітою як соціальною

виконувати управлінсько-педагогічні функції у відповідності з прийнятими у соціумі в конкретно історичний момент нормами, стандартами, вимогами до педагогічного управління.

Таким чином, виходячи з вищезазначеного, вважаємо необхідним визначити, що управлінська культура майбутніх керівників дошкільної освіти – це цілісна, інтегративна, складна за змістом якість особистості, що розглядається як сукупність, поєднання спеціальних знань, умінь, навичок, професійно важливих властивостей, яка закладається і формується у процесі навчання у вищому навчальному закладі і обумовлює готовність до здійснення управлінської діяльності у її повному обсязі у мінливих політичних, соціальних, економічних, педагогічних умовах сучасного суспільства.

Управлінська культура чинних керівників дошкільної освіти – це цілісна, інтегративна, складна за змістом якість особистості, що розглядається як поєднання спеціального досвіду, знань, умінь, навичок, певних професійно важливих властивостей, яка закладається у період навчання у вищій школі, формується та удосконалюється у процесі самостійної професійної діяльності після закінчення вищого навчального закладу і має здатність при певних умовах розвиватися до рівнів: управлінської майстерності, що обумовлює здійснення ефективного педагогічного управління; управлінського професіоналізму, що набувається у процесі тривалого виконання успішної управлінської діяльності і забезпечує можливість креативного ефективного вирішення складних управлінських завдань в особливих умовах; управлінського менталітету, що забезпечує оптимальне, творче здійснення різних видів специфічної, унікальної, своєрідної управлінської діяльності, яка є свідченням професійно неповторного управлінського іміджу її виконавця.

Опрацювання ряду спеціальних робіт (С. Борук [1], Л. Васильченко [1], Т. Горюнова [2], Н. Коломінський [4], Ю. Палеха [5], Д. Петросян [1], І. Сафронов [1], В. Сластьонін [6], Т. Сорочан [8], М. Таланчук [9], Л. Фаткін [1], П. Фролов [1] та ін.) дозволяє визначити складові (аспекти, компоненти) управлінської культури керівників дошкільної освіти: аксіологічний; функціональний; психолого-педагогічний; соціально-педагогічний; дидактичний; інноваційний.

Вважаємо за необхідне детальніше розглянути зміст компонентів управлінської культури управлінців у галузі освіти дошкільнят. Виходячи з вищезазначеного, на нашу думку, виключно важливим є положення про те (Т. Горюнова) [2], що традиційне уявлення щодо професійно-педагогічної культури, складовою якої є управлінська культура, пов'язувалося, в

розділ «Мово рідна, слово рідне», підрозділи «Ми розмовляємо», «Мовленнєвий етикет», «Зв'язне мовлення», «Базисна характеристика мовленнєвого розвитку та спілкування».

Докладний аналіз чинних програм навчання і виховання в дошкільному закладі дозволив зафіксувати, що загалом програмові вимоги досить поверхово враховують потенційні можливості малих форм народного фольклору, в основному звертається увага на роботу з казкою і ця робота обмежується формування у дошкільників умінь: зосереджено слухати зміст казки і розповідати з допомогою вихователя добре знайомі казки; сприяти включенню в розповідь дитини примовок із тексту казок. Але при цьому в програмі відсутній перелік жанрів народного фольклору і методика їх використання з метою розвитку рідного мовлення і формування комунікативних вмінь і навичок у дітей. Без достатнього використання народної творчості, фольклорних творів стає недостатнім засвоєння дітьми рідного мовлення.

З метою визначення ефективності застосування в навчанні дітей фольклору нами була проведена експериментальна робота на базі однієї з дошкільних груп у дошкільному навчальному закладі № 10 м. Миколаєва. З метою виявлення рівня сформованості комунікативних вмінь і навичок у дошкільників був проведений констатувальний експеримент.

За результатами виконання дітьми завдань було умовно виділено три рівня: високий, середній, низький. Зупинимося докладніше на кожному з них.

Високий рівень сформованості комунікативних вмінь і навичок характеризується тим, що в активному словнику дитини присутні форми вітання та прощання (добрий ранок, добрий день, добрий вечір, здрастуйте, доброго здоров'я, до побачення), форми ввічливого прохання (будь ласка, будьте ласкаві), подяки (дякую, спасибі), вибачення (пробачте, вибачте, пробач, вибач), форми ввічливого звертання «Ви» до дорослих (Вам, Вас, з Вами і т.п.). Засвоєні форми звертання до дорослих: називають на ім'я та по батькові, вітаються та прощаються з вихователем, співробітниками дитячого садка та іншими дорослими, дякують за допомогу, виявлену увагу, не втручаються в розмову дорослих. Засвоїли форми звертання до дітей: називають дитину на ім'я лагідно (Іванку, Панасику, Оксанку), розмовляють спокійно, лагідним і привітним тоном, не втручаються в розмову інших дітей.

Середній рівень: усне мовлення характеризується нерівномірністю. Діти вживають обмежену кількість засобів у розмовному мовленні – використовують здебільшого після нагадування (словесна інструкція, поданий початок). В мовленні діти майже не використовують мовленнєві звороти, що наявні в казковому тексті.

Низький рівень: діти використовують лише поодинокі елементи експресивності (епітети – 1-2, повтори – 3-4), віршовані рядки пригадують тільки з допомогою вихователя (окремі слова). Використання в усних висловлюваннях епітетів часто призводить до втрати основної думки повідомлюваного. Клішовані вирази в мовленні відсутні повністю. Діти не відтворюють їх у мовленні навіть після нагадування.

Результати констатувального експерименту були наступні. З 25 дітей, які брали участь у експерименті, 16 дітей показали низький рівень розвитку мовленнєво-комунікативних вмінь, що складає 64%; 8 дітей – середній рівень, що складає 32%; і лише одна дитина показала високий рівень комунікативної компетенції, що склало 4%.

Аналіз результатів констатувального експерименту засвідчив недостатній рівень сформованості комунікативних вмінь і навичок у дітей дошкільного віку (як на рівні розуміння, так і використання в мовленні).

На етапі формуючого експерименту у процесі виховання та навчання дітей усна народна творчість посіла провідне місце. У роботі з розвитку українського мовлення та розвитку комунікативних навичок дошкільнят широко використовувалися фольклорні твори у всіх видах діяльності дітей. Це були коласанки, пісень, казки, загадки, прислів'я та приказки, заклички та скоромовки, лічилки та мирилки, народні ігри – різноманітні твори усної народної творчості (на заняттях, під час гри та художньої самодіяльності). Велика увага приділялася збагаченню лексики, розвитку образного мовлення: розумінню значення образних слів та висловів. Важливе місце відводилося мовній роботі. Збагачення словника відбувалося через ізолювання, виключення з тексту, пояснення малознайомих складних для усвідомлення слів і словосполучень за допомогою прийому синонімічної заміни, лексичних вправ. В українських казках використовуються всі види лексичних засобів створення образності: метафора, епітет, порівняння тощо; в казках наявні віршовані рядки з використанням метафор, що є чинником для кращого засвоєння специфічних образних виразів. Через казкові образи у свідомість дітей входило слово з його найтоншими відтінками, воно стало сферою духовного життя дитини, засобом висловлювання думок і почуттів. Цьому сприяли творчі завдання (наприклад: уявити себе на місці казкового героя, передати його образ за допомогою міміки, жестів, голосу). Збагаченню словника дошкільнят, засвоєнню правильних граматичних та синтаксичних конструкцій, розвитку виразного мовлення сприяє гра-драматизація. Наявність партнера, навіть якщо він є досить активний щодо мови, допомагає створити реальну ситуацію спілкування, додати виразності мовленню персонажів. Розігрування казок, пісенок збагачують

закладі. Про наявність у спеціаліста власне управлінської культури, з усіма її властивими компонентами, правомірно говорити лише після набуття досвіду самостійної професійної діяльності після закінчення вищого навчального закладу.

Таким чином, виходячи з вищезазначеного, з'являється необхідність визначення змісту базових понять нашого дослідження - „управлінська культура майбутніх керівників дошкільної освіти” та „управлінська культура чинних керівників дошкільної освіти”.

В умовах вивчення сутності дефініції „управлінська культура майбутніх керівників дошкільної освіти” виникає доцільність охарактеризувати змісту поняття „управлінська компетентність”.

Сутність дефініції „компетентність” визначається як „... 1) володіння компетенцією ...; 2) володіння знаннями, які дозволяють висловлювати судження про будь-що” [7, с. 241].

Досліджуючи управлінські компетенції як характеристику сформованості професіоналізму управлінської діяльності керівників шкіл, Т. Сорочан [8] приходить до висновку щодо сутнісної характеристики поняття „професійна компетентність”, яке включає наступні блоки: професійний управлінський досвід, професійно значущі знання, уміння й особистісні якості, які дозволяють успішно працювати керівником загальноосвітнього навчального закладу.

Аналіз спеціальної літератури дозволяє констатувати, що управлінська компетентність розглядається науковцями як готовність до професійної діяльності. Для нашого дослідження є важливим те, що дослідники (Л. Карамушка [3] та ін.) до структури загальної психологічної готовності управлінця освітою включають чотири компоненти: мотиваційний – сукупність мотивів, адекватних цілям та завданням управлінської діяльності; когнітивний – сукупність знань, необхідних для управлінської діяльності; операційний – сукупність умінь та навичок практичного вирішення управлінських завдань; особистісний – сукупність важливих для управлінської діяльності особистісних якостей.

Основаючись на зазначеному положенні, Н. Коломінський наступним чином визначає поняття і складові психологічної готовності особистості до управління закладами освіти, „... психологічна готовність керівників освіти до управління - це комплекс мотивів, знань, умінь та навичок, особистісних якостей, які забезпечують ефективність управління в даній сфері” [4, с. 186].

Синтетичну природу управлінської компетентності педагога відмічає Т. Горюнова [2], вказуючи на необхідність урахувати її інтегральну, професійно особистісну характеристику, яка визначає готовність і здатність

Основою є положення про те, що культура особистості включає три взаємопов'язані підсистеми: інтелектуальну (когнітивну, гностичну, науково-теоретичну); емоційну (мотиваційно-ціннісну, емоційно-психологічну) і вольову (практично-діяльнісну, операціонально-технологічну), Т. Горюнова [2] констатує, що управлінська культура педагога включає в себе три основних компоненти - аксіологічний, гносеологічний, технологічний і розглядається як підсумок якісного розвитку управлінсько-педагогічних знань (гносеологічний компонент), інтересів, переконань (аксіологічний компонент), норм управлінської діяльності і поведінки, здібностей (технологічний компонент).

Результати аналізу сучасних педагогічних досліджень (С. Борук, Д. Петросян, І. Сафронов, Є. Смирнов, Л. Фаткін, П. Фролов) [1] з проблеми розвитку управлінської культури керівника школи дозволяють засвідчити (Л. Васильченко) [1], що всі вони пов'язані з вивченням окремих компонентів управлінської культури: *аксіологічного*, який відбиває властиву керівникові систему цінностей, ставлення до людей, справи і самого себе; *технологічного*, який включає способи і прийоми управління педагогічним процесом; *особистісно-творчого*, що передбачає оцінку керівником своєї діяльності у співвідношенні з результатами діяльності колективу, визначення на цій основі перспектив професійного самовдосконалення.

Л. Васильченко [1] з позиції особистісно-діяльнісного підходу до аналізу особистості керівника як суб'єкта професійної діяльності виділяє мотиваційну, когнітивно-діяльнісну, рефлексивно-оцінювальну складові, які в дослідженні розглядаються в якості критеріїв сформованості управлінської культури керівника школи.

Для вивчення змісту та структури управлінської культури керівників дошкільної освіти у нашому дослідженні виключно важливе значення має характеристика рівнів розвитку управлінської культури (Т. Горюнова) [2]: життєвий (дилетанський); самоактуалізація (адаптація); управлінська компетентність; управлінська майстерність; управлінський професіоналізм; управлінський менталітет (квінтесенція культури).

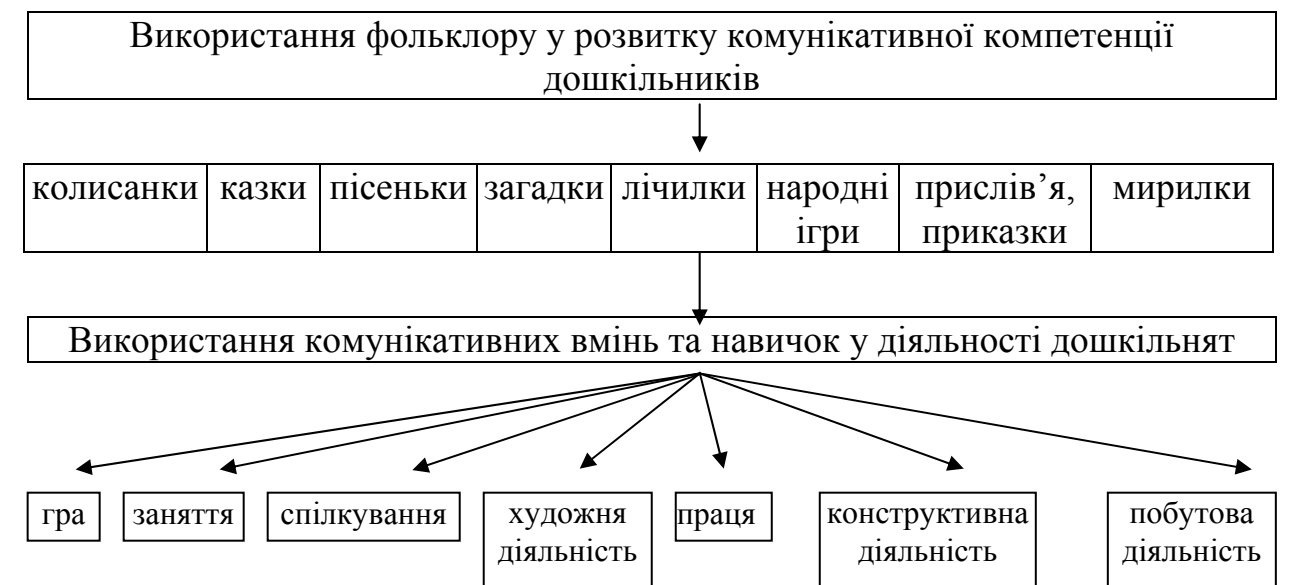
Таким чином, ми поділяємо точку зору Т. Горюнової [2] відносно того, що управлінська компетентність, яка розглядається спеціалістами як готовність до управлінської діяльності, є одним із рівнів розвитку управлінської культури, якого необхідно досягти випускникам вищого навчального закладу та який вважається достатнім для керівника дошкільної освіти.

Отже, основи управлінської культури керівника освіти дітей дошкільного віку закладаються у процесі навчання у вищому навчальному

дитяче мовлення зворотами, характерними для народної мови. Використовуючи в ході драматизації зразки мовних засобів, діти швидко засвоювали їх, а створювана під час розігрування текстів природна мовна ситуація викликала в них бажання спілкуватися одне з одним. Дійшли висновку: у дітей розвивається комунікативна функція мовлення.

Різноманітні жанри фольклору формують у дітей чіткість і виразність рідної мови, адже дошкільники переносять у своє мовлення ті слова і словосполучення, які вони запам'ятали. Серед народних ігор виокремили ті, за допомогою яких можливе цілеспрямоване формування у малюків певних умінь комунікативної поведінки. Розігрування ігор, побудованих у формі діалогу, сприяло формуванню в дітей навичок діалогічного мовлення.

Нижче наводимо схему проведеної роботи.

На прикінцевому етапі дослідження передбачалося вивчення ефективності розробленої методики сформованості комунікативних вмінь і навичок засобами жанрів народного фольклору. Дітям були запропоновані завдання аналогічні тим, що давалися на констатувальному етапі експерименту. Насамперед, було з'ясовано кількісні і якісні зміни рівнів вживання вмінь спілкування.

Таблиця

Порівняльний аналіз рівнів сформованості комунікативних вмінь і навичок у дітей дошкільного віку в результаті застосування фольклору

Рівні сформованості вмінь і навичок	Результати експериментів (зріз у %)			
	кількість дітей	констатувального	кількість дітей	контрольного
Високий	1	4%	6	24%
Середній	8	32%	16	64%
Низький	16	64%	3	12%

За даними таблиці бачимо, що на етапі контрольного експерименту значно підвищився рівень сформованості комунікативних вмінь і навичок. Так, високого рівня вживання комунікативних вмінь досягли 24% дітей (до навчання високий рівень складав 4% дітей. Значно збільшилась кількість дітей, які перебували на середньому рівні вживання елементів комунікативного мовлення: стало 64%. Значно знизився низький рівень, він став дорівнювати 12%.

Отже, результати проведеної нами роботи показали, що фольклор використання його різноманітних жанрів є ефективним засобом та важливим чинником успішного навчання дітей українського мовлення, формування комунікативної компетенції дітей. Широке застосування фольклору в роботі з мовленнєвого розвитку дошкільників дає можливість організувати активний процес спілкування дітей різними мовленнєвими засобами. Незаперечним є той факт, що діяльнісний підхід до мовленнєвого розвитку дітей дає їм змогу виявляти мовленнєву активність, забезпечує збагачення мовлення дітей новою лексикою, граматичними конструкціями. Усна народна творчість допомагає дітям в опануванні комунікативною функцією української мови та в щоденних ситуаціях спілкування (міжособистісному спілкуванні, самотійно-художній діяльності, іграх) користуватися українською мовою в процесі їх вільного спілкування.

Подальшу роботу вбачаємо в розробці методики використання засобів народного фольклору з дітьми старшого дошкільного віку.

Резюме

У статті висвітлено питання формування комунікативних вмінь і навичок, а також розвиток рідного мовлення дітей дошкільного віку за допомогою фольклору. Розроблена методика реалізації цієї проблеми. Визначені критерії, показники проблеми. До кожного показника підібрані відповідні завдання.

Пономаренко Т.

УДК 371.1:372

ХАРАКТЕРИСТИКА УПРАВЛІНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ КЕРІВНИКІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ЯК УМОВИ ЕФЕКТИВНОГО ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОГО ТА СОЦІАЛЬНОГО СУПРОВОДУ ДОШКІЛЬНЯТ

У сучасних умовах розвитку вітчизняного соціуму зростає роль суспільної освіти дітей дошкільного віку, удосконалюються зміст і підходи до організації їх виховання й навчання. Разом з тим, у державі не вистачає високопрофесійних управлінців у галузі дошкільної освіти, більшість керівників недостатньо підготовлені до активної управлінської діяльності. Спостерігається досить низький рівень світоглядної, моральної, політичної, правової, виробничої, економічної, управлінської культури, що обумовлює неефективність, непрофесійність психолого-педагогічного та соціального супроводу дітей дошкільного віку.

Отже, метою статті є вивчення підходів до виявлення структурної і змістовної сутності дефініції „управлінська культура керівників дошкільної освіти” як умови професійного психолого-педагогічного і соціального супроводу дошкільнят; визначення змісту понять „управлінська культура майбутніх керівників дошкільної освіти” та „управлінська культура чинних керівників дошкільної освіти”, їх складових компонентів (аксіологічного, функціонального, психолого-педагогічного, соціально-педагогічного, дидактичного, інноваційного); коротка характеристика означених аспектів.

На основі аналізу дослідницьких літературних джерел (Т. Горюнова [2], Ю. Палеха [5], В. Сластьонін [6], М. Таланчук [9], Р. Чумічова [10] та ін.) ми прийшли до висновку, що в найбільш загальному вигляді управлінську культуру керівника дошкільної освіти можна визначити як інтегровану, складну за змістом, соціально обумовлену якісь особистості управлінця, яка синтезує значну кількість особистісних та професійних характеристик, призначених для актуалізації в практиці творчої управлінської діяльності, що відповідає сучасним світовим цінностям науки і практики управління, з метою підвищення її ефективності, оптимізації педагогічного процесу, розвитку дитини дошкільного віку.

Ми поділяємо думку Т. Горюнової [2] щодо того, що цілісність і інтегративну сутність сформованого рівня управлінської культури, як результату освіти, можна пізнати і зрозуміти тільки на основі чіткого уявлення про структуру та ієрархію її розвитку управлінської культури, спадкоємно пов'язані етапи формування.

2. Застосування учнями різних видів мовленнєвої діяльності в процесі розв'язання конкретних мовленнєвих завдань вимагає розробки ефективної методики засвоєння комунікативних стратегій текстотворення та текстосприймання.

3. Робота старшокласників з науково-навчальними текстами повинна здійснюватися на комунікативно-стратегічній основі.

4. Комунікативна стратегія становить динамічну варіативну програму реалізації всіх різновидів мовленнєвої діяльності на етапах орієнтації, планування, реалізації та корегування мовленнєвої поведінки шляхом здійснення системи виборів з метою ефективного досягнення поставлених цілей.

Резюме

В статті затронута проблема підвищення ефективності роботи учеників старших класів з науково-учебним текстом шляхом проведення цієї роботи на комунікативно-стратегічній основі.

Ключевые слова: комунікативна стратегія, науково-учебний текст, стратегія створення і сприйняття текстів, стратегічний етап, понятійна основа, комунікативно-діяльний підхід.

In accordance with well-founded of concept basis and system of necessary abilities for work with scientific-educational the text and the method of mastering of communicative strategies is developed and inculcated in the process of work with the texts of textbooks of schools and manuals of humanitarian cycle.

Keywords: communicative strategy, scientific-educational text, strategies of the creation of the text, strategic step, concept basis, communicative-actional approach.

Список літератури

1. Выготский Л.С. Избранные психологические исследования. Мышление и речь. Проблемы психологического развития ребенка. – М.: издательство АПН РСФСР, 1956г. – 519с.
2. Жинкин Н.И. Речь как проводник информации. – М.: Наука, 1982г. – 159с.
3. Леонтьев А.А. Язык, речь, речевая деятельность. – М.: Просвещение, 1969 г. – 214с.
4. Лурия А.Р. Язык и сознание. – М.: Издательство МГУ, 1979. – 319С.
5. Палихата Е.Я. Лінгвістичні особливості діалогічного мовлення ?? Диво слово.-1995. - №3. – ст..27-35.
6. Палихата Е.Я. Вербально описані ситуації – допоміжні опори в навчанні діалогічного спілкування учнів середніх класів. Наукові записки: Серія: Українська лінгводидактика. – Тернопільський державний педагогічний інститут. – 1997. - №(1). – с.40-51.

Ключові слова: рідна мова, комунікативні вміння і навички, фольклор, критерії, показники.

В статті отражено вопрос формирования коммуникативных умений и навыков, а также развитие родной речи детей дошкольного возраста посредством фольклора. Разработана методика реализации этой проблемы. Определенные критерии, показатели проблемы. К каждому показателю подобраны соответствующие задания.

Ключевые слова: родная речь, коммуникативные умения и навыки, фольклор, критерии, показатели.

In the article the question of forming of communicative abilities and skills is reflected, and also development of the native broadcasting of children of preschool age by means the folk-lore. The developed method of realization of this problem. Definite criteria, indexes of problem. To every index there are the neat proper tasks.

Keywords: mother tongue, communicative abilities and skills, folk-lore, criteria, indexes.

Список літератури:

1. Богуш А.М. Дошкільна лінгводидактика: теорія і практика. – Запоріжжя, 2000.
2. Богуш А.М., Лисенко Н.В. Українське народознавство у дошкільному закладі. – К., 2002.
3. Мишанич С.В. Усна народна творчість. // Культура і побут населення України. – К., 1991.
4. Піроженко Т.О. Мовленнєве зростання дошкільника. – К., 1999.
5. Ушинский К.Д. Руководство к преподаванию по «Родному слову» // Пед. Сочинения. – М., 1989.
6. Сухомлинський В.О. Рідне слово: Вибрані твори у 5 т. – К., 1977.
7. Федоренко Л.П. Закономерности усвоения родной речи. – М., 1984.

Листопад О.

УДК: 378.013+370.113+370.2

ГЕНЕЗИС ПЕДАГОГІКИ ТВОРЧОСТІ В ТЕОРІЇ І ПРАКТИЦІ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

Проблема творчості привертала увагу мислителів усіх епох. Про глибокий інтерес до цього предмета можна судити по невгасаючому прагненню створити загальну теорію творчості, багатократним спробам її побудови, що йде в глибину століть. Уже сам по собі факт свідчить про гостру

потребу суспільства в розробленні проблеми педагогіки творчості як наукової галузі. Коли розглядати розвиток ідей творчості в педагогіці в історичній ретроспективі, то не можна не помітити, що протягом тривалого часу вони стихійно вироблялися народними масами і розвивалися спочатку в рамках релігійної моралі.

Узагальнення народних уявлень про творчість знайшли свої відображення у дослідженнях стародавніх мислителів. Теоретичне осмислення природи творчого процесу в античній філософії створювало основи для розуміння творчості як явища. У середні віки з'явилися окремі роботи присвячені проблеми творчості в ученнях Августина, Ф. Аквінського, та ін. Поширення університетської освіти (в Західній Європі наприкінці XV ст. вже функціонувало понад 60 університетів) засвідчило появу інтересу до проблем творчості і підготувало підґрунтя для дослідження проблем творчості. Потужним імпульсом до цього були вихід за рамки офіційної, «церковної» освіти «нецерковного», «світського» знання і поява людей творчої праці, не-традиційність знань яких вилилась в окреме русло західноєвропейської культури доби Відродження.

До проблем творчості зверталися А. Дайте і Ф. Петрарка, який обґрунтував ідею активної самореалізації людини. Ідеї про творчі можливості розвивали також такі мислителі як Джованні Бокаччо, Леонардо да Вінчі, Еразм Роттердамський, Джордано Бруно, Франсуа Рабле, Мішель Монтень, Міколай Коперник, Уільям Шекспір, Френсіс Бекон та ін. Терміни «творчість» стає загальноживим. Особливого розквіту досягають ідеї творчості в роботах французьких просвітителів Вольтера, Д. Дідро, К. Гельвеція, П.-А. Гольбаха, Ш. Монтеск'є, Ж.-Ж. Руссо та ін. Значний вклад у розкриття сутності творчості, внесли німецькі філософи Й. Гердер, І. Кант, Г. Гегель, Л. Фейєрбах.

У перших письмових пам'ятках давньоукраїнської культури висловлені цікаві думки щодо сутності творчості. Посиленою увагою до проблем творчості відзначається роботи українських мислителів XV-XVIII століть. До проблем творчості зверталися Ю. Дрогобич, І. Вишенський, Г. Сковорода та ін. Поширенню ідей творчості сприяла діяльність братських шкіл, Острозького культурно-освітнього центру та Києво-Могилянської академії. Найвидатніший вихованець академії Г. Сковорода висунув і обґрунтував важливі ідеї про творчість, та шляхи її розвитку. Найглибше ідеали творчості знайшли відображення у художній творчості Т. Шевченка, для якого конкретна людина є самоцінністю, а творчість головною умовою людського буття. Тому й історію поета розглядає як процес реалізації людських прагнень до творчості. Шляхи розвитку

Процеси дручкотворення підпорядкований загальнодидактичним та власне методичним принципам, які визначають специфіку роботи учнів із науково навчальним текстом. На характер викладу навчальної інформації та на її зміст найбільше впливають загальнодидактичні принципи ідейності, демократичності, науковості, систематичності, послідовності, доступності, а також власне методичні принципи вивчення мовних одиниць на основі аналізу тексту в єдності змісту і форми.

Методами роботи з науково-навчальним текстом, що забезпечуватимуть продуктивне засвоєння комунікативних стратегій виступають:

1. Організація вчителем процесів сприймання, відтворення та продукування учнями усного і писемного мовлення. Засвоєння комунікативних стратегій відбувається у процесі здійснення учнями всіх видів мовлиневої діяльності. Провідну роль у цьому процесі виконують два типи цієї діяльності: текстотворення та текстосприймання.

2. Організація цілеспрямованої діяльності учнів, орієнтованої на сприймання та осмислення навчального матеріалу (учні отримують готові узагальнення в процесі викладу навчального матеріалу вчителем).

3. Організація частково-пошукової діяльності учнів (евристична бесіда). Засвоєння комунікативних стратегій неможливе без оволодіння поняттями про комунікативний намір мовця, адресата повідомлення, тему та мету створюваного чи сприйнятого тексту.

4. Організація самостійного осмислення учнями навчального матеріалу (самостійні спостереження над мовою і мовленням).

5. Організація вчителем діяльності відтворення учнями отриманих знань (відтворювальна бесіда, зв'язне висловлювання учнів на лінгвістичну тему).

До функцій підручника, які визначають процес засвоєння комунікативних стратегій роботи з ним, віднесено інформаційну, мотиваційну, активізаційну, комунікативно-стратегічну, організаційну, трансформаційну, розвивальну, контролювальну та стандартизаційну функції.

У своїй роботі ми дійшли до таких висновків:

1. Аналіз чинних програм і підручників з української мови свідчить про те, що визначені у чинній програмі види робіт з науково-навчальними текстами зорієнтовані переважно на контроль, а не на формування в учнів умінь працювати з інформацією. Тому необхідно впроваджувати комунікативно-стратегічний підхід до роботи з науково-навчальними текстами.

різних видів мовленнєвої діяльності у процесі роботи з науково-навчальними текстами.

Порівняння дефініцій досліджуваного поняття дало змогу виділити такі характерні ознаки комунікативної стратегії:

- 1) комунікативна стратегія – це обґрунтований план або програма дій;
- 2) вона складається з пов'язаних між собою стратегічною послідовністю дій та операцій;
- 3) комунікативна стратегія формується мовцем залежно від системи мовних і позамовних чинників;
- 4) вона, на відміну від алгоритму діяльності, є гнучкою та динамічною;
- 5) комунікативні стратегії властиві всім видам мовленнєвої діяльності: продукуванню (говоріння, письмо), рецепції (слухання, читання), інтеракції (діалог), медіація (переклад);
- 6) комунікативна стратегія тісно пов'язана з усіма елементами текстової діяльності (від ознаки тексту, типів мовлення, структури тексту).

Визначені особливості та сутність поняття комунікативної стратегії у всіх аналізованих аспектах дають нам змогу визначити комунікативну стратегію як динамічну, варіативну когнітивно-мовлиннєву програму реалізації всіх різновидів мовленнєвої діяльності на етапах орієнтації, планування, реалізації та корегування мовленнєвої поведінки шляхом здійснення системи виборів з метою ефективного досягнення поставлених цілей.

Суть функційно-стилістичного підходу полягає в тому, що текст вивчається у двох його функційних станах: динамічному та статичному. Комунікативно-діяльнісний підхід визначає поняття комунікативної стратегії у когнітивній та комунікативній площинах. Тому, особливо важливою передумовою засвоєння комунікативних стратегій виступає пізнавальна діяльність, яка забезпечує розвиток інтелекту людини. Для засвоєння та реалізації комунікативних стратегій у науково-навчальному тексті учневі необхідно володіти предметними знаннями, особливо важливим у цьому контексті є знання про мовленнєву діяльність та текст; операційними знаннями (виконання мовленнєвих завдань); прагматичними знаннями (інформацію про мету і мотив власної діяльності). Методика засвоєння комунікативних стратегій у процесі роботи з науково-навчальними текстами розроблена з урахуванням особистісно-прагматичного підходу. Цей підхід дав змогу учням старших класів послідовно виробити власні стратегії роботи з інформацією різного гатунку.

творчої особистості найповніше обґрунтував у своїх працях І. Франко, розглядаючи шляхи досягнення ідеалу людської свободи та щастя.

Метою даної статті є аналіз особливостей впровадження ідей творчості в педагогіці та становлення та розвитку педагогіки творчості як галузі системи педагогічних наук.

Ідеї творчості зародилась у самому процесі виділення педагогіки в окрему галузь науки, її зародження пов'язують із виходом у світ знаменитої книги чеського педагога Я.А. Коменського «Велика дидактика», в якій ідеї творчості не залишились поза увагою автора і посіли належне їм місце. Незважаючи на те, що з часу появи «Великої дидактики» минуло понад 350 років, висловлені в ній думки не втратили своєї актуальності і в наш час. Гармонізація педагогічних зусиль із природними схильностями дітей мала бути, на думку Я.А.Коменського, основною лінією у виховному процесі.

Особливе значення мають думки, висловлені видатним російським мислителем Л. Толстим що до проблем творчості. Він не тільки виступав за розвиток творчості в процесі навчання і виховання дітей, але й реалізовував це на практиці. В 1859 р. Л. Толстой у Ясній Полянці відкрив спеціальну школу для дітей селян, основні риси якої перейняли сьгодні школи і групи продовженого дня. Ця школа стала для Л. Толстого своєрідною педагогічною лабораторією, в якій він вимагав від учителів і вихователів уважного, чуйного та лагідного ставлення до дітей, ретельного вивчення їх потреб, запитів й інтересів як усіх, так і кожного зокрема. Навчання, на думку письменника, повинно носити творчий характер, має опиратися на розвиток самодіяльності та ініціативи дітей. Л. Толстой був прихильником «вільного виховання», в основі якого лежать ідеї педоцентризму, тобто підпорядкування педагогічного процесу потребам та інтересам дітей. Він допускав навіть такий порядок, коли дитина могла відвідувати школу в залежності від її бажань, що і в наш час називається «вільним відвідуванням» занять. Будучи знавцем людських душ, він вважав, що учні повинні виховуватись і навчатись в творчій і дружній атмосфері, прагнути творити добро. Л. Толстой з величезною повагою і любов'ю ставився до дітей, вимагав цього ж від усіх яснополянських учителів, зацікавлював учнів своїми навчальними заняттями, розвивав їх творчі здібності.

Ідеї розвитку творчої особистості посідають чільне місце у педагогічній спадщині К. Ушинського, зокрема в його дидактичних творах. Проявляючи безмежну турботу про сприятливий психічний стан дитини в умовах навчання, великий український педагог наполегливо відстоював ідею навчання дітей доступною їм материнською мовою. Вболіваючи за психічний комфорт дитини в умовах навчання, великий педагог виступав

проти зубріння та механічного заучування слів, фраз, творів чи уривків із них. Він вимагав бережливого ставлення до використання резервів пам'яті дитини, тому дотримувався думки, що зовсім необов'язково, щоб дитина відтворювала знання в тій послідовності, в якій вона їх засвоювала. К. Ушинський прагнув до свідомого та раціонального засвоєння знань дитиною, тобто до такого навчання, яке не обтяжує дитину і забезпечує розвиток творчості. Ідеї розвитку творчості у дітей висловлені і в творах К. Ушинського, зокрема, в таких, як «Дитячий світ» (1860), «Педагогічна поїздка по Швейцарії» (1862), «Людина як предмет виховання» (1867).

Поборниками поєднання розвитку творчої особистості засобами народної традиції були українські педагоги Г. Ващенко, С. Русова, С. Сірополко. Будучи виразниками прагнень свого народу, прихильниками та пропагандистами його виховних ідеалів, вони розробляли теоретичні і шукали практичні шляхи реалізації цих ідеалів в українській школі на основі любові до людини і поваги до її гідності. Серед вітчизняних і зарубіжних педагогів ХХ століття найбільше займалися розробкою ідей творчості А. Макаренко, В. Сухомлинський. У середині та кінці ХХ століття активно досліджувалися механізми творчої діяльності, проводився науковий аналіз й експериментальні дослідження різних аспектів творчості в педагогічній науці та практиці, виявлялася сутність, структура творчої діяльності, розроблялися шляхи формування творчої особистості. В цей період дослідження творчості в педагогічній науці починають носити системний і інтеграційний характер про що свідчать фундаментальні роботи Г. Балла, С. Гончаренка, Б. Загвязинського, В. Кан-Калика, Н. Кузьміної, В. Сластьоніна, С. Сисоевої й ін. З'являються дисертації, що розглядають і окремі аспекти творчості в педагогіці (Ю. Азаров, В. Андреев, М. Віденський, С. Гончаренко, В. Загвязинський, З. Ісаєва, Ю. Кулюткін, А. Кучерявий, Н. Кічук, І. Лернер, Н. Мажар, М. Поташник, Е. Столярова, Г. Сухобська, С. Сисоева, й ін.).

У роботах В. Андреева, Л. Виготського, Ю. Гільбуха, В. Давидова, О. Киричука, В. Крутецького, Н. Лейтиса, О. Леонтьєва, О. Лука, В. Моляко, М. Морозова, Я. Пономарьова, В. Рибалки, В. Роменця С. Рубінштейна, О. Савченко, С. Сисоевої та ін. висвітлюються психолого-педагогічні фактори, які сприяють формуванню творчих можливостей особистості, мотивів її творчої діяльності, розвитку творчої активності. У педагогічній науці з'являються нові напрямки і галузі для вивчення різних аспектів творчості в педагогіці. Так, ряд вчених вважають, що необхідно виділити в педагогічній науці особливу галузь - педагогіку творчості, яка буде виявляти закономірності формування творчої особистості. Вперше педагогіка творчості як окрема галузь системи педагогічних наук знайшла

3) стратегія є програмою дій, послідовність яких складає структуру цієї стратегії (певні кроки її втілення):

4) вона може мати варіанти реалізації, на відміну від алгоритму певної діяльності.

Висновки фахівців когнітивного напрямку дослідження комунікативних стратегій, Т. ван Дейка, В. Кинча, М. Макарова, які наголошують на взаємозв'язку мовлення та мислення, дають підстави визначати комунікативні стратегії як когнітивні процеси, в яких мовець співвідносить свою комунікативну мету з мовними засобами, що її реалізують.

Аналіз праць з комунікативної лінгвістики (праці А. Беннета, С. Дацюка, Д. Левіса, Т. Янко) спонукав до вироблення методики засвоєння комунікативних стратегій на ґрунті системи понять про комунікативну мету та інтенцію адресата повідомлення. Принциповими стали положення про екстралінгвальний початок комунікативної стратегії та зв'язок між комунікативною стратегією і композиційно-мовленнєвим вираженням її у тексті.

Узагальнення праць М. Бандес, О. Ісерс, Л. Мацько, Н. Трошиної, в яких комунікативні стратегії тлумачаться в контексті проблематики лінгвістичного аналізу тексту, дало підстави для створення методики засвоєння комунікативних стратегій на основі понять про стиль тексту, його структуру, функційні характеристики та поняття про якісний та кількісний склад текстової інформації. Важливим для експериментального навчання стало, висвітлене у названих працях, положення про текст не тільки як результат мовленнєвої діяльності, а й як динамічну організацію, що відображає етапи його породження, функціонування та використання. Таке розуміння тексту учнями дозволяє зробити процеси текстосприймання і текстотворення більш свідомими та ефективними.

Вивчення комунікативних стратегій з погляду теорії та методики навчання мови має два напрями. З одного боку, в працях таких учених, як В. Єфремов, В. Карасик, розглядаються освітні стратегії педагогічного дискурсу. З іншого боку, комунікативно-стратегічна діяльність учнів є об'єктом дослідження у працях таких лінгвістів та методистів, як Н. Веніг, Г. Солганик, а також у Загальноєвропейських рекомендаціях з мовної освіти. У названих працях доводиться, що комунікативні стратегії застосовуються учнями в процесі оволодіння мовою. Саме в такому значенні поняття комунікативна стратегія використовується у програмних документах з мовної освіти. Отже, основна увага в дослідженні приділена комунікативним стратегіям учнів, які формуються у них при здійсненні

Засвоюючи комунікативні стратегії, учні навчаються моделювати систему стратегічних кроків, які необхідно здійснити для успішного розв'язання будь-якого комунікативного завдання.

Теоретичним підґрунтям методики засвоєння комунікативних стратегій у процесі роботи з науково-навчальними текстами стали праці психологів, педагогів, лінгводидактів, лінгвістів, фахівців когнітивної, комунікативної та нейролінгвістики. Першочергове значення мали положення про операційну структуру мовленнєвої діяльності (М.І.Жинкін, Л.С.Виготський, А.Р.Лурія та ін.), поетапне формування психічних функцій (П.Я.Гальперін, Т.В.Рябова), про метакогнітивну основу мовленнєвої діяльності (А.Нікітіна, М.Юто, Е.Лоарер).

У лінгвометодичному аспекті поняття комунікативної стратегії розглядалося з огляду на систему вмій, які складають стратегічну компетенцію учня (Л.В.Скуратівський). Проте здебільшого це поняття активізувалося у зв'язку з жанрами чи стилями побудови педагогічного дискурсу (В.В.Єфремов, І.Я.Лернер).

Актуальною проблемою сучасної лінгводидактики та лінгвометодики є формування в учнів умінь сприймати та створювати тексти, проте на сьогодні в методичній науці відсутні дослідження, які б розглядали цю проблему в контексті прагматико-стратегічного підходу.

Отже, актуальність наукового дослідження зумовлена необхідністю обґрунтуванню методики процесів текстосприймання і текстотворення на комунікативно стратегічній основі. Бо саме стратегічний підхід до роботи з текстами дасть змогу ефективніше застосувати такі іноватії технології як дистанційне навчання, інтерактивні технології тощо.

Метою нашого дослідження є теоретичне обґрунтування концепції засвоєння комунікативних стратегій у процесі роботи з науково-навчальними текстами,

Завдання дослідженнями нашого дослідження є: обґрунтувати визначення поняття комунікативної стратегії шляхом аналізу та узагальнення його в різних аспектах дослідження (риторичному, когнітивному, комунікативному, психолінгвістичному); з'ясувати психолого-педагогічні передумови формування структури комунікативних стратегій у науково-навчальному тексті та їх засвоєння.

Принциповими для вирішення проблеми засвоєння комунікативних стратегій стали положення античної риторики про те, що:

- 1) стратегія промови визначається її метою та темою;
- 2) вироблена мовцем стратегія враховує також потенційних реципієнтів повідомлення (рівень їхніх знань, зацікавленість, емоційний стан, тощо):

своє визначення в роботах Я.Пономарьова «Психологія творчості і педагогіка» (1976 р.), «Психологія творчості» (1976 р.), в подальшому предмет та завдання педагогіки творчості як галузі науки досліджувалися в працях В.Андрєєва (1988 р.). В роботах В.Андрєєва були проаналізовані діалектичні суперечності та бар'єри на шляху становлення педагогіки творчості, визначено етапи становлення педагогіки творчості як окремої галузі системи педагогічних наук. На сьогодні дослідження творчості в педагогіці одержала втілення в розробці таких напрямків, як інноваційна педагогіка, акмеологія педагогічної творчості та ін. (Н.Кузьміна, В.Сластьонін, С.Сисоєва, М.Станкін, Л.Подимова, С.Поляков, Р.Юсуфбекова й ін.).

Аналіз психолого-педагогічної літератури засвідчив, що педагогіка творчості - це цілком сформована наукова галузь, що виокремилася з педагогіки. Вона ґрунтується на міцних наукових засадах і збагачена протягом багатьох десятиліть міцним теоретичним фундаментом і плідною педагогічною практикою. Вона сформувалася у процесі розвитку науково-педагогічного знання в цілому, вирішуючи свої суто педагогічні завдання, вона використовує філософські й загальнонаукові положення і закони творчої діяльності, загальнопедагогічні закономірності, принципи й методи навчання, спирається на дані філософії творчості, психології творчості, вікової фізіології, та інші науки які займаються різними аспектами творчості. Міжпредметні зв'язки допомагають педагогіці творчості знаходити найбільш доцільні шляхи й способи виховання творчої особистості.

Для визначення педагогіки творчості як науки дуже важливо встановити кордони її дослідницького поля або відповісти на питання: що ж вона вивчає? У свою чергу, відповідь на це питання передбачає осмислення її об'єкту і предмету. Об'єкт педагогіки творчості має свою специфіку. Деякі дослідники вважають об'єктом педагогіки творчості саму творчу особистість, але це невірно. Об'єктом дослідження педагогіки творчості є педагогічний факт (явище). При цьому творча особистість не виключається з уваги дослідників, навпаки, будучи однією з наук про людину, педагогіка творчості вивчає цілеспрямовану діяльність спрямовану на розвиток і формування саме творчої особистості. Отже, об'єктом педагогіки творчості, як науки, є не сама творча особистість та особливості творчого процесу, а система педагогічних явищ, пов'язаних з розвитком і формуванням творчої особистості. Таким чином об'єктом педагогіки творчості виступають ті явища дійсності, які обумовлюють розвиток людського індивіда як творчої особистості.

Слід зазначити, що особливості творчості та шляхів її розвитку вивчає не лише педагогіка творчості. Дану проблему досліджує філософія творчості, психологія творчості і інші науки. Філософія творчості, застосовуючи ширший підхід, задається питанням про цілі і загальне призначення творчості як явища. Психологія творчості вивчає психологічні аспекти творчої особистості і творчої діяльності. Вклад інших наук у вивчення творчої особистості як соціального феномену, безперечно, цінний і необхідний, але ці науки не зачіпають педагогічні аспекти формування і розвитку творчої особистості. Предмет педагогіки творчості - це процес формування і розвитку творчої особистості як реальний цілісний педагогічний процес, цілеспрямовано організовуваний в спеціальних соціальних інститутах (сім'ї, освітніх і культурно-виховних установах).

Місце педагогіки творчості в системі наук про людину може бути виявлене в процесі розгляду її зв'язків з іншими науками. Протягом всього періоду свого становлення і розвитку педагогіка творчості була тісно пов'язана з багатьма науками, які робили неоднозначний вплив на її становлення і розвиток. Деякі з цих взаємозв'язків виникли давно, ще на етапах виділення і оформлення педагогіки творчості як науки, інші - є пізнішими утвореннями. У числі перших склалися зв'язки педагогіки творчості з філософією і психологією, які і сьогодні є необхідною умовою розвитку теорії і практики педагогіки творчості.

Зв'язки педагогіки творчості з філософією допомагають: у виділенні об'єкта, предмету і стратегій дослідження; уточненні основних наукових категорій і понять педагогіки творчості; у побудові концептуальних моделей педагогіки творчості; у розробці методів дослідження і аналіз їх результатів; у проведенні експериментальних досліджень і теоретичного узагальнення отриманих даних. Таким чином, філософія ставить методологічні рамки розвитку педагогіки творчості як самостійної наукової галузі в системі педагогічних наук. Методологічна функція філософії по відношенню до будь-якої науки, у тому числі і педагогіки творчості, виявляється в тому, що філософія розробляє систему загальних принципів і способів наукового пізнання.

Зв'язок педагогіки творчості з психологією є найбільш традиційним. Вимоги розуміти властивості людської природи, її природні потреби і можливості, враховувати механізми, закони психічної діяльності і розвитку. Зрозуміло, різні знання (накопичені в загальній психології і в її прикладних областях) постійно використовуються в конкретних дослідженнях в області педагогіки творчості і розробках у формі фрагментарних відомостей про творчі можливості людини. Проте особливий інтерес викликають ті області психології, які складають

Орехова Л., Почтар О.

УДК 371.3 : 81

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ЗАСВОЄННЯ КОМУНІКАТИВНИХ СТРАТЕГІЙ У СИНХРОННОМУ ТА ДІАХРОННОМУ АСПЕКТАХ

Мовна особистість ХХІ ст. повинна вільно орієнтуватися у гіперінформаційному просторі, по-друге, володіти різноманітними стратегіями й тактиками ефективної комунікації, по-третє, здатна застосовувати здобуту інформацію відповідно до власних потреб, а також генерувати вартісні зразки власної мовленнєвої діяльності для досягнення комунікативних та прагматичних результатів. Для реалізації визначених пріоритетів сучасна лінгвометодика, оновлюючи та вдосконалюючи теоретичний та практичний компоненти навчання української мови опирається на здобутки низки філологічних та між предметних дисциплін, проблематика яких є для неї актуальною. Особливе місце у системі цих дисциплін, поряд із курсом сучасної української мови, психолінгвістикою та лінгвістикою тексту, посідають когнітивна лінгвістика, стилістика і прагматика тексту, комунікативна лінгвістика, теорія дискурсу та комунікативна філософія. Проблематика цих наук була сформована на основі практичних вимог сучасного суспільства, в якому рівень володіння інформацією прямо пропорційний рівню успішності людини в цьому суспільстві.

Одним із основних джерел здобуття інформації для сучасного школяра залишається науково-навчальний текст, у процесі роботи з яким учень оволодіває не тільки предметним знанням про об'єкти та явища навколишньої дійсності, а засвоює операційні знання про способи здобуття інформації та прагматичні знання про способи здобуття інформації та прагматичні знання про засоби її засвоєння. Робота з науково-навчальним текстом – це діалог учня з інформацією, яка викладена у цьому тексті, та способами викладу, відповідно до чого стратегії роботи з цими текстами можна кваліфікувати як комунікативні.

У сучасній теорії й методиці навчання мови задекларована необхідність засвоєння учнями комунікативних стратегій разом із стратегіями співпраці під час опанування шкільного курсу української мови, проте досі ще не створена ґрунтовна науково-теоретична та методична основа для впровадження цих стратегій у процес навчання української мови. Володіння комунікативними стратегіями роботи з науково-навчальними текстами покликане забезпечити ефективне засвоєння учнями законів та прийомів текстотворення і текстосприймання в усіх сферах життєдіяльності.

побутової та морально-етичної культур и сприяло до насиченої інформативності розповіді-роздумів.

Перспективи подальших розвідок. Нами було розглянуто гендерний аспект у навчанні дошкільників складати розповіді-роздуми. Але зосередимо увагу на тому, що виховання, як ніяка інша діяльність, передбачає взаємодію та діалогічність його учасників. З цієї причини перспективу подальших розвідок вбачаємо в дослідженні діалогу носіїв статево-рольової культури.

Резюме

В статті раскрыты формы, методы и средства полоролевого воспитания в обучении старших дошкольников составлению рассказов-размышлений.

The means, methods and forms of gender under-school children's upbringing in teaching them to compose story story – reflection are characterized in this article.

Список літератури

1. Гончаренко А.М. Хлопчики і дівчатка: міжособистісні взаємини. А.М. Гончаренко// Дошкільне виховання. – 2007. – №4. – С. 8-10.
2. Иванова О.И., Щетинина А.И. Формирование позитивной половой идентичности у детей дошкольного возраста/ О.И.Иванова. А.И.Щетинина. – Великий Новгород: НовГУ им. Ярослава Мудрого, 2006. – 124 с.
3. Кононко О.Л. Статева самосвідомість як складова морального розвитку дошкільника/ О.Л. Кононко/ Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді. – К.: Пед. думка, 2000. – С.234 – 238.
4. Татаринцева Н.Е. О полоролевом воспитании в контексте современной педагогической реальности// Дошкольное воспитание/ Н.Е.Татаринцева. – 2009. - №3. – С. 28 – 33.
5. Титаренко Т.М. Хлопчики і дівчатка. Психологічне становлення індивідуальності/Т.М. Титаренко. – К.: Т-во «Знання» УРСР, 1989. – 48 с.

психологічну базу для розробки проблематики педагогіки творчості. З цієї точки зору, основою психологічного знання для педагогіки творчості є такі області психології, як диференціальна і вікова, соціальна і педагогічна, психологія, а також особливо психологія творчості. Дана психологічна наука є науковим фундаментом педагогіки творчості. Зв'язки педагогіки творчості з іншими науками не вичерпуються філософією і психологією. Педагогіка творчості тісно зв'язана і з такими науками як біологія, антропологія і медицина. Завдяки соціальній природі і своєму педагогічному статусу педагогіка творчості також тісно пов'язана з соціологією, політологією та іншими науками.

Яким же чином ці зв'язки впливають на конкретні дослідження педагогіки творчості як окремої галузі системи педагогічних наук? Природно, знання, отримані в суміжних науках, враховуються в окремих дослідженнях що проводяться в області педагогіки творчості по-різному, залежно від їх конкретних завдань і концептуально-методичних засобів рішення. Аналіз зв'язків педагогіки творчості з іншими науками дозволяє виділити наступні їх форми: використання педагогікою творчості ідей, теоретичних положень, узагальнюючих висновків інших наук; творче запозичення педагогікою творчості методів досліджень, розроблених в інших науках; творче впровадження в педагогіці творчості конкретних результатів досліджень, отриманих в філософії психології, соціології і інших науках; участь педагогіки творчості в комплексних дослідженнях творчості.

Функції педагогіки творчості як науки обумовлені її предметом і складаються з теоретичних і технологічних функцій. Теоретична функція педагогіки творчості реалізується на трьох рівнях: описовому або пояснювальному - вивчення передового і новаторського педагогічного досвіду формування творчої особистості; діагностичному - виявлення стану педагогічних явищ, успішності або ефективності діяльності педагога і вихованця спрямованих на формування і розвиток творчої особистості, встановлення умов і причин, що їх забезпечують; прогностичному - експериментальні дослідження педагогічної дійсності спрямований на формування творчої особистості і побудова на їх основі моделей перетворення цієї дійсності.

Технологічна функція педагогіки творчості пропонує також три рівні реалізації: проектний, пов'язаний з розробкою відповідних методичних матеріалів (програм, підручників і навчальних посібників, педагогічних рекомендацій), що втілюють в собі теоретичні концепції і що визначають нормативний або регулятивний план педагогічної діяльності спрямований на формування творчої особистості, зміст її підготовки та форми та методи творчої діяльності; перетворюючий, спрямований на впровадження

досягнень педагогіці творчості в освітню практику з метою її вдосконалення і реконструкції; рефлексія і коректування, передбачає оцінку впливу результатів наукових досліджень в галузі педагогіки творчості в практику навчання і виховання і подальшу корекцію у взаємодії наукової теорії і практичної діяльності.

Аналіз об'єкту, предмету і функцій педагогіки творчості показує що педагогіці творчості властиві три основні методологічні орієнтації: наукова, технологічна і гуманітарна. Наукова орієнтація педагогіки творчості виражається, на наш погляд, в тому, що: По-перше, педагогіка творчості, в процесі становлення та розвитку як самостійної науки, методологічно багато в чому наслідує науковим стандартам, які склалися ще в класичному наукознавстві. По-друге, при аналізі основних проблем педагогіки творчості має місце апеляція до наукових знань з сфери філософії, психології, вікової фізіології, психогенетики, психофізіології.

Гуманітарна орієнтація педагогіки творчості виявляється ще більш багатогранно. Зрозуміло, і до виникнення педагогіки творчості філософи, психологи, соціологи, досліджували питання педагогічної творчості. Проте саме особливий акцент на вивчення творчості в педагогіці та дослідження педагогічної творчості привів спочатку до зародження специфічно проблематики педагогіки творчості, а потім до концептуально-методичної побудови оригінальних технологій формування творчої особистості і далі, - до виникнення і оформлення особливої науки педагогіки творчості зі своїм специфічним предметом дослідження та чітким полем дослідження.

Технологічна орієнтація педагогіки творчості - це не стільки безпосередня взаємодія з технічними науками, скільки використання властивих їм алгоритмічно чітких стандартів практично орієнтованого прикладного технологічного знання. Технологічна орієнтація виникла не як дань моді, викликаною технологізацією нашого суспільства. Технологічна орієнтація, педагогіки творчості один з необхідних рівнів її становлення як окремої галузі знання. Технологічна орієнтація педагогіки творчості забезпечує перехід від аналізу функціонування елементів і систем до конструювання творчих процесів, їх регуляції і управління. Тому зараз активно розробляються технології формування творчої особистості. Підкреслимо, що до сьогодні в більшості вищих навчальних закладах України знайшла своє відображення, в більшій або в меншій формі інтеграції досліджень з педагогіки творчості в їх освітню практику. Але незважаючи на всі складності, з якими стикається розвиток ідей педагогіки творчості при входженні в систему вищої освіти вона здійснюється послідовно і впевнено. Про це свідчить практика системної реалізації та широка міждисциплінарна

Прикінцевий етап експерименту показав значні відмінності у сформованості вмінь дітей ЕГ та КГ складати розповідь-роздум, в структурі якого є теза, доведення, висновок, в умінні виділяти та розкривати в мікротемах причинно-наслідкові зв'язки, в умінні застосовувати різні способи зв'язку між реченнями та частинами розповіді-роздуму. Наведемо порівняльні приклади хлопчиків та дівчаток до початку експериментального навчання та після нього:

Даша П. (ЕГ) констатувальний етап: «В каструлі, тому що там багато місця, тому що так треба».

Даша П. (ЕГ) прикінцевий етап: «Я вважаю, для того щоб мама могла налити багато води, щоб вода не витікала, краще вибрати широку каструлю з кришкою. В широку каструлю мамі буде зручно покласти овочі, помішувати ложкою, щоб не витікало. Ще каструлю можна накрити кришкою. Вона з ручкою. І каструля з ручками. Я думаю тільки каструля підійде, бо чашка може розбитися, бідончик з вузьким горлечком. Я пораджу мамі тільки в каструлі варити борщ».

Олег О. (ЕГ) констатувальний етап: «Трактор, бо не треба брати ніяку лопатку, а просто трактором копати яму в пісочниці».

Олег О. (ЕГ) прикінцевий етап: «Моя улюблена гра – шашки. По-перше, це гра дуже цікава. Я люблю грати в неї з Миколкою, Толиком, Оксаною, тому що вони сильні суперники, ніколи не піддаються. По-друге, в цій грі треба добре думати, бо від того, як підете, залежить виграсте, чи ні. Ось чому розумний гравець не буде ходити як вийде, він піде як треба. А ще всі, хто грають у шашки, по-моєму, дуже винахідливі, тому що завжди зможуть знайти вихід зі скрутного становища. Справді, я люблю грати в шашки, бо ця гра цікава і корисна».

Висновки. Результати експериментального навчання показали, що в дітей 6 року життя збільшився мовленнєвий та життєвий досвід. Діти засвоїли елементарні уявлення про соціальні та культурні коди, знаки та символи чоловічої та жіночої культури, про моральну, етичну та статево-рольову культуру. Аналіз розповідей-роздумів складених хлопчиками та дівчатками істотно збагатився завдяки набутому чуттєво-інформаційному досвіду, використанню у спеціально організованому навчанні бесід, діалогів, проблемно-мовленнєвих ситуацій. Діти засвоїли різноманітні прийоми мисленнєвої діяльності: аналіз, синтез, класифікація, порівняння, узагальнення, умовисновок, змогли легко оформлювати композиційно закінчені розповіді-роздуми. Збагачення можливостей особистості хлопчика чи дівчинки, оволодіння ідеалами чоловічності, жіночності, усвідомлення багатогранності чоловічих та жіночих проявів, розвиток інтересу до пізнання цінностей статево-рольової, сімейно-

До методичного апарату експериментальної моделі навчання старших дошкільників складати розповідь-роздум увійшли методи і прийоми навчання. Серед методів: пізнавально-розвивальні, етичні бесіди, спеціально організовані проблемні ситуації, ігрові та реальні діалоги, театральні, імітаційні, сюжетно-рольові ігри, схеми. Експериментальна методика навчання старших дошкільників складати розповідь-роздум складалася з трьох етапів: підготовчого, ознайомлювально-репродуктивного, діяльнісного.

До змістовно аспекту роботи входили різні види ігор, які були спрямовані на формування уявлень дітей про відмінність представників різної статі. У іграх брали участь казкові персонажи (Чомучко, Томучко, Ясочка, Незнайка з Казкового міста запитань).

Упродовж навчання використовували такі дидактичні ігри як «Хто що одягає?», «Наші зачіски», «Моя матуся», «Мій татусь», «Ким я хочу бути?».

Сюжетно-рольові ігри «Доньки-матері», «У нас гості», «Переїжджаємо на нову квартиру» проводили з метою опанування дітьми статево-рольовим репертуаром, способами чоловічої та жіночої поведінки в сім'ї.

Великого значення надавали спеціально організованим видам діяльності, серед них етичні бесіди, проблемні ситуації. Наприклад, теми етичних бесід з хлопчиками: «Хлопчики – захисники слабких (дівчаток, жінок, бабусь)», «Хлопчики – маленькі лицарі», «Хлопчики – юні лицарі», «Хлопчики – майбутні татусі»; теми етичних бесід з дівчатками: «Дівчатка – маленькі принцеси», «Дівчатка – майбутні матері», «Дівчатка – маленькі втішальниці». Спільним для хлопчиків та дівчаток були бесіди за такими темами: «Хлопчики і дівчатка – такі різні і такі схожі», «Захист і співчуття – якості чоловіка і жінки», «Зовнішні форми поведінки хлопчика і дівчинки», «Хлопчики та дівчатка у спільній діяльності», «Хлопчик і дівчинка – майбутня сім'я».

Суттєвою умовою статево-рольового виховання виступає просторово-предметне середовище, яке стимулює дитину на відображення в життєдіяльності дитини чоловічого та жіночого образу. Елементами цього середовища виступає іграшкова, гостинна кімната, куточок для хлопців, куточок для дівчаток, схеми-дії, картки-символи, які відображають культурні еталони поведінки представників чоловічої та жіночої статі.

Аналіз мовлення дітей на прикінцевому етапі засвідчив позитивні результати щодо рівнів гендерності вмінь складати розповідь-роздум та рівнів сформованості статево-рольових знань та уявлень.

гама курсів з проблем творчості: «Філософія творчості», «Психологія творчості», та інші, у ряді вищих навчальних закладів.

Зазначимо, що для порівняння даних, одержаних в результаті вивчення науково-педагогічної літератури, ми вдалися до соціологічного опитування студентів випускних курсів різних вузів України. Для цього було проведено коротке письмове опитування за допомогою анкет. Так, перша анкета у своїй основі містила три основних запитання, що не обмежували напрямок та обсяг висловлювань студентів. В результаті статистичної обробки одержаних матеріалів ми отримали такі відповіді випускників на поставлені запитання. На перше запитання: «Чи знаєте Ви, що означає поняття «творчість?»» 92% випускників вищих педагогічних навчальних закладів відповіли «Так» і лише 8% з їх числа відповіли «Ні». На друге запитання: «Що Ви розумієте під творчістю?» 55% випускників зазначило, що діяльність, результатом якої є створення нового 45% випускників взагалі залишили це запитання без конкретної відповіді. Як бачимо хоча студенти думають що знають що таке творчість але визначення цього питання дати не можуть. На третє запитання: «Чи висвітлювалась інформація про творчість і в курсі навчальних дисциплін, які Ви вивчаєте у вищому навчальному закладі? В яких саме?». 97% дали позитивну відповідь, указавши на один з – «Філософія», «Психологія», «Педагогіка», «Соціологія».

У другій анкеті студенти висловили думку про необхідність спеціальної професійної підготовки щодо впровадження ідей педагогіки творчості в практику навчальних закладів, яка може бути реалізована через спецкурси, факультативи, гуртки, інші організаційні форми занять та виховної роботи. Переважна більшість опитаних (85,2%) усвідомлювали необхідність збагачення своїх знань про педагогіку творчості. Кількісна та якісна обробка результатів опитування свідчить про те, що 78,8% респондентів хотіли б відвідувати спецкурс із опанування основ педагогіки творчості та методики використання елементів педагогіки творчості у навчально-виховному процесі, 1,2% – категорично проти вивчення такого спецкурсу, 14,6% – недостатньо переконані в необхідності для майбутнього вчителя знань з педагогіки творчості.

З метою виявлення професійного інтересу респондентів до педагогіки творчості їм пропонувалося дати відповідь на запитання «Чи обов'язково для майбутнього педагогічного працівника володіти знаннями, уміннями та навичками і практичним досвідом у галузі педагогіки творчості?», а також визначити мотиви використання елементів педагогіки творчості у майбутній професійній діяльності. За результатами опитування 80,2% респондентів вважали, що знання з педагогіки творчості та

практичний досвід у галузі педагогіки творчості мають бути обов'язковою складовою професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників (вчителів загальноосвітніх шкіл, вихователів дошкільних закладів освіти), близько 10% вияв далекими від розуміння сутності і значення педагогіки творчості, 9,8% опитаних ще не визначилися у своєму ставленні до використання елементів педагогіки творчості в практиці підготовки майбутніх педагогічних працівників.

Респонденти з-поміж запропонованих для вибору мотивів використання елементів педагогіки творчості у майбутній професійній діяльності, здебільшого, обирали лише окремі, залишаючи поза увагою всі інші. Як виявилось у процесі бесід та інтерв'ювання, така стереотипність у виборі була пов'язана з помилковим переконанням, що серед запропонованих мотивів є «позитивні» й «негативні». Таким чином, до «негативних» (їх не обрав ніхто) респонденти помилково віднесли мотиви, які пов'язані з соціальним визнанням, матеріальними винагородами тощо. Рідко ким обиралися мотиви використання елементів педагогіки творчості як засобів підвищення якості вітчизняної освіти, впровадження інноваційних педагогічних технологій. Переважна більшість вважала, що вони мало обізнані з педагогіки творчості, технологією використання його елементів у вузі, школі дошкільному закладі освіти, а тому усвідомлювали свою неспроможність успішно реалізувати мотиви цієї групи у педагогічній діяльності. За результатами відповідей, лише 2,2% опитаних вважають, що всі запропоновані мотиви є важливими для майбутнього педагогічного працівника.

Отже, узагальнивши результати опитування, можна стверджувати, що з одного боку, студенти зацікавлені та мають позитивне ціннісне ставлення до педагогіки творчості, бажання набути компетентності у впровадженні ідей педагогіки творчості в педагогічну практику, а з другого у них недостатнє усвідомлення мотивів використання педагогіки творчості у професійно-педагогічній діяльності педагогічного працівника. Аналіз розвитку ідей творчості в педагогіці засвідчив що, теорія і практика використання творчої діяльності у формуванні особистості пройшла еволюційний шлях від упровадження найпростіших форм творчої діяльності у навчально-виховному процесі до інтегрованого використання надбань педагогіки творчості в освіті. Це шлях від несвідомого та епізодичного використання творчої діяльності до її цілеспрямованого наукового застосування у педагогічному процесі різних навчально-виховних закладів з метою підвищення його ефективності та сприяння творчому характеру дидактичних і виховних заходів визвало необхідність переходу від використання творчості в педагогіці до системного

Герман М. (КГ) Люблю грати модельками, тому що модельки можна покатати.

Толик Ж. (ЕГ) Подобається грати вдома, бо там іграшок багато, можна будь-які ігри придумувати.

Також необхідно зазначити, що в роздумах хлопчики використовують більшу кількість складнопідрядних речень, бо саме вони є найкращим засобом відтворення відношень причини, умови, наслідку.

Наприклад:

Ілля М. (КГ) Подобається набір поліцейського, тому що в ньому годинник, значок, тому що можна грати з друзями в поліцейську академію.

Олег О. (ЕГ) Якщо грати в лікарню, то я точно скажу, тільки машину швидкої допомоги воджу, бо мені не подобається лікувати.

Змістовий рівень роздумів характеризується відмінностями, які відображають гендерні стереотипи поведінки.

Загальною особливістю для всіх роздумів, що склали дівчатка є конкретність аргументації. Вони передали смислове значення конкретності доведення за допомогою прикметника, який позначав якість, властивості іграшки.

Наприклад:

Аліна Г. (КГ) Подобається грати м'якими іграшками, тому що вони гарні.

Віталій П. (КГ) Улюблена іграшка – білочка, тому що вона пухнаста.

Дівчатка розповідаючи про свої улюблені іграшки, найчастіше називають ляльок, м'які іграшки, зазначаючи, що з ними приємно грати, їх можна купати, годувати, вкладати спати. Наприклад:

Олена П. (ЕГ) Лялька Барбі. У неї гарна сукня. Вона із рожевої органзи. А волосся зібране у хвостик і зав'язане такою ж рожевою стрічкою як і сукня. А босоніжки – біленькі.

Переважна більшість хлопчиків розповідала про машини, роботів-трансформерів, технічні іграшки та комп'ютерні ігри. Наприклад:

Сашко К. (ЕГ) Велосипед великий. З фарами, дзвоником та багажником, зі скатами міцними, залізними, з ось такими (показує) крилами попереду та позаду.

Результати констатуючого експерименту засвідчили, що рівень сформованих вмій складати розповіді-роздуми у значній мірі опосередкований гендерною приналежністю дитини.

У формулюючому експерименті, який проводився в ДНЗ № 36, 39, 28, 25 м. Бердянська ми враховували гендерні особливості зв'язного мовлення дітей 6 року життя.

експеримент в старших групах ДНЗ №36, 39, 28, 25 м. Бердянська Запорізької області. Започатковуючи констатувальний експеримент нами було визначено критерії особливостей зв'язного мовлення хлопчиків та дівчаток 6 року життя. Серед них такі: структурно-організаційна схема, способи зв'язку, обсяг розповіді-роздуму. Особливу увагу було надано аналізу критерію змістової характеристики з притаманними їй гендерними нормами та стереотипами поведінки.

Відповідно до кожного показника в межах виокремлених критеріїв дітям було запропоновано низку експериментальних завдань: бесіда про улюблену іграшку, гру, розв'язання мовленнєвих логічних задач «Різнокольорові кораблики», «Чому зайченятко не знайшло своїх друзів на галявині?», розв'язання проблемної ситуації «Чому мама варить борщ у каструлі?», дидактична гра «Чому предмет зайвий?».

Аналіз результатів діагностичного обстеження дітей різної статі показав, що хлопчики будують взаємини з партнерами на дієвочинковій основі, а дівчатка – на словесно-емоційній. Наприклад, дівчатка:

Настя П. (КГ) Дружу з Наталочкою, Ганнусею, бо вони зі мною граються. Ми придумуємо різні ігри.

Даша П. (ЕГ) Дружу з Аліною, бо ми з нею весело граємося. Вона завжди мама, а я донечка.

Інна Д. (ЕГ) Дружу з Лерою, бо я до неї у двір ходжу. Ми там граємося.

Тая С. (ЕГ) Дружу з Аліною, бо мені подобається подружка ця.

Приклади хлопчиків:

Віталій Р. (ЕГ) Дружу з Андрієм, Максимом, коли я їх запрошую пограти машинками, то вони зі мною грають.

Артем С. (КГ) Подобається грати в кораблики, бо в мене дома гра така, там потрібно знайти який корабель, куди він пливе.

Данилко П. (КГ) Подобається грати в жмурки, бо я люблю ховатись, і ніхто не знайде.

Аналіз результатів констатувального експерименту засвідчив, що обсяг розповідей-роздумів у хлопчиків більший, чим у дівчаток, але засобів мовленнєвого зв'язку дівчатка використовують більше. У роздумах хлопчиків нами було зафіксовано велику кількість дієслів, дівчатка переважно використовували іменники та прикметники. 64% хлопчиків в аргументах на пояснення тези про улюблену іграшку використовували дієслова, які позначають дію, можливість чи необхідність її.

Наприклад:

Микита О. (КГ) Подобається грати на прогулянці, бо можна бігати.

дослідження творчих процесів в педагогіці, що сприяло розвитку та становленню педагогіки творчості як окремої галузі в системі педагогічних наук.

Резюме

В статті розглядаються особливості впровадження ідей творчості в педагогіку. Вивчено і проаналізовано досвід інтеграції ідей творчості в педагогічну теорію і практику. Приведено результати ретроспективного аналізу розвитку і становлення педагогіки творчості як галузі системи педагогічних наук. Приведено особливості педагогіки творчості, як окремої галузі системи педагогічних наук. Визначено об'єкт і предмет педагогіки творчості. Проаналізовані функції педагогіки творчості. Розкрито і проаналізовані зв'язки педагогіки творчості з іншими науками. Приведено результати соціологічного опитування студентів вищих курсів різних вузів України, стосовно необхідності спеціальної професійної підготовки при впровадженні ідей педагогіки творчості в практику навчальних закладів.

Ключевые слова: творчість, педагогіка творчості.

In the article the features of introduction of ideas of creation are examined in pedagogics. Studied and analysed experience of integration of ideas of creation in a pedagogical theory and practice. The results of retrospective analysis of development and becoming of pedagogics of creation as industries of the system of pedagogical sciences are resulted. The features of pedagogics of creation are resulted, as to separate industry of the system of pedagogical sciences. An object and article of pedagogics of creation is certain. The functions of pedagogics of creation are analysed. Exposed and analysed to connection of pedagogics of creation with other sciences. The results of the sociological questioning of students of final courses of different institutes of higher of Ukraine are resulted, in relation to the necessity of the special professional preparation at introduction of ideas of pedagogics of creation in practice of educational establishments.

Keywords: creation, pedagogics of creation.

Список літератури

1. Андреев В.И. Диалектика воспитания и самовоспитания творческой личности: - Казань.: Казанский университет, 1988. - С. 170-174.
2. Кан-Калик В.А., Никандров Н.Д. Педагогическое творчество. - М.: Педагогика, 1990. - 144 с.

3. Кічук Н.В. Формування творчої особистості вчителя – К., :Либідь, 1991
4. Листопад О.А. Розуміння сутності поняття «творчість» в сучасній науковій літературі // Наша школа № 2, 2009. – С. 12–17.
5. Педагогічна творчість і майстерність: Хрестоматія/Укл. Н.В. Гузій – К., :ІЗМН, 2000. – 168 с.
6. Пономарев Я.А. Психология творчества и педагогика – М.: Педагогика, 1976, - 280 с.
7. Сисоева С.О. Підготовка вчителя до формування творчої особистості учня: Монографія. -К.: Поліграфкнига, 1996. -406 с.

Лопухіна Т.

УДК [371.134:82] (043)

ФОРМУВАННЯ СУБ'ЄКТНОЇ СИСТЕМИ ЦІННОСТЕЙ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ У КОНТЕКСТІ ГУМАНІТАРНИХ НАУК

Постановка проблеми. Проблема підготовки майбутніх педагогів є однією з найактуальніших у багатьох сферах суспільного життя. Адже всі перетворення, які відбуваються у суспільстві взагалі і у сфері освіти зокрема, зосереджуються на особистості вчителя - ключовій фігурі суспільства XXI століття.

Важливість ролі вчителя зумовлена тим, що освіта - це єдиний соціальний інститут, через який проходить кожна людина. Завдяки діяльності вчителя реалізується державна політика у створенні потенціалу нації, розвитку вітчизняної науки, техніки, культури у збереженні та примноженні культурної спадщини і формуванні людини майбутнього.

Нова модель учителя передбачає розвиненість гуманістично спрямованої системи ціннісних орієнтацій, що забезпечують успішну аксіологічну діяльність і формування світоглядних позицій; наявність чіткої системи індивідуальних норм поведінки та індивідуальних методів педагогічної діяльності; сформованість соціальних почуттів, які зумовлюють емоціональну активність і визначають особистісний зміст педагогічної діяльності.

Аналіз останніх досліджень. Значимість цінностей, як організатора людської діяльності, підкреслюється багатьма дослідниками в галузі філософії (А.Здравомислов, Е.Ільєнков, В.Тугаринов та інші). Більше того, в багатьох філософських і психологічних концепціях (Л.Гозман, М.Каган, С.Рубінштейн, В.Ядов тощо) саме цінностям відводиться вищий рівень у диспозиційно-ієрархічній структурі особистості. На думку О.Гогоберідзе

– урегулювати повсякденну статеву поведінку дітей з урахуванням відмінностей комунікативної сфери дошкільників [2, с. 234].

У дошкільній лінгводидактиці особливості зв'язного мовлення за гендерним фактором вивчали В.Агеєва, І.Шилова, Е.Горошко, Л.Ауш. Дослідження Е. Горошко, Л.Ауш, які були спрямовані на вивчення діалогічного спілкування хлопчиків та дівчаток, показали, що вибір теми розмови дітей різної статі неоднаковий: дівчатка часто звертаються із конкретними емоційно відтіненими запитаннями, а хлопчики надають перевагу абстрактним темам. Під час діалогу у мовленні хлопчиків спостерігаються суттєві граматичні помилки, а у дівчаток характерними є помилки, які пов'язані з надмірним контролем мовленнєвої дії.

На думку Т.Титаренко, В.Агеєвої, І.Шилової, А.Гончаренко у процесі спільної взаємодії дошкільників можна виявити відмінності мовленнєвого характеру за ознакою статі [3, с. 5]. Як зазначає А.Гончаренко, дівчатка вдаються до прикметників-характеристик, зменшувально-пестливих форм звертання до своїх партнерів не тільки тоді, коли прагнуть продемонструвати особливу прихильність, вдячність, захоплення, а й тоді, коли взаємини набувають певного напруження: дорікання, відмови, обману, зловтішання. Причина словесної нерівноваги – надмірна вимогливість до партнерів по грі, їхня непоступливість чи наміри розширити власну зону впливу. У подібних ситуаціях з усього багатства мовленнєвого впливу надають перевагу дієсловам, іменникам, займенникам не вдаючись до варіативності звертань, домінують вигуки, що передають широку палітру вираження емоцій, намірів, дій, згоду чи незгоду, захоплення чи байдужість, погодження чи сварку.

Щодо змістового наповнення, то дівчатка емоційно чутливіші до співрозмовника, відразу реагують на форму висловлювання, відгукуються на інтонаційне забарвлення, здатні вловити підтекст, в окремих випадках зміст навіть висувається на друге місце, а на перше – інтонаційне забарвлення. Хлопчикам важливіше передати інформацію, ніж дізнатися про ставлення до неї іншого. У представників сильної статі зафіксовано своєрідну байдужість, поверхність, епізодичність чи необов'язковість розуміння і використання міміки, пози, жестів. Хлопчики надають перевагу предметному спілкуванню, концентруються на результаті діяльності, тобто на змістовій частині спілкування, а для дівчаток значущими є процес, форма спілкування, емоційний фон, на якому воно розгортається. Як зазначає А. Гончаренко, дівчатка більше зорієнтовані на емоційне спілкування, а хлопчики на ділове, предметне [1, с. 8].

З метою виявлення рівнів сформованості мовленнєвих вмій скласти розповідь-роздум, нами було проведено констатувальний

і дорослими, розвиток ігрової діяльності, засвоєння дитиною різних соціальних ролей поведінки. У дослідженнях Е. Маккобі, К. Джеклін, І.Кона, В.Агеєвої, І. Шиловой мовленнєва поведінка дівчаток визначається як вербальна, усні висловлювання характеризуються емоційністю, грамотним оформленням, невисокою логічністю. Мовленнєва поведінка хлопчиків, на думку цих авторів, є переважно невербальною. Усні висловлювання хлопчиків характеризуються логічністю, невисоким рівнем грамотності, використанням стилістично збіднених мовленнєвих засобів. Гендерні особливості діалогічного спілкування хлопчиків та дівчаток вивчали Е. Горошко, Е. Шелдон, Л.Ауш. Особливості навчання дітей дошкільного віку складати різні види монологу (опис, розповідь, роздум) визначено у дослідженнях А.Богущ, Н.Гавриш, С.Ласунової, Л.Фесенко, С.Харченко, Н.Семенової, Т.Постоян, але гендерний аспект у навчанні дошкільників складати розповідь-розум залишається малодослідженими.

Мета статті – висвітлити форми, методи, засоби статевої ролі виховання у навчанні старших дошкільників складати розповіді-роздуми.

Виклад основного матеріалу. Характерною особливістю сучасної системи дошкільної освіти є особистісна готовність педагогів активізувати у дитини об'єктивний потенціал, виявити задатки, здібності, нахили, зорієнтувати на фізично, психічно та морально спрямовані вчинки, навчити самоорганізації. Означений напрямок виховного процесу вимагає інтеграції вікового, індивідуального, особистісного, гендерного факторів. Реалізація даних факторів передбачає, що буде розкриватися не тільки потенціал дітей, але й те, що дорослі будуть узгоджувати свої індивідуальні, особистісні, вікові особливості з відповідними особливостями дітей дошкільного віку. Якщо перші три фактори реалізуються у дошкільному закладі на достатньому рівні, то гендерний фактор, на нашу думку, не завжди знаходить достатню реалізацію в умовах ДНЗ.

Гендерне виховання вчені Г.Уранова, М.Татарінцева, О.Сокур, О.Кікінеджи, Т.Титаренко розглядають як цілеспрямований, педагогічний вплив у навчанні та вихованні дітей, корекції, координації та регулюванні, які сприяють адекватній чоловічій (хлопчачій) та жіночій (дівчачій) поведінці. Гендерне виховання включає психолого-педагогічну, медико-біологічну та соціальну роботу з дітьми, в основі якої лежить усвідомлення та реалізація його учасниками специфічного «відчуття статі». До змісту гендерного виховання у дошкільному вихованні входять такі завдання:

- розкрити статевої потенціал кожної дитини;
- ознайомити дітей з основними нормами представників

відповідної статі;

[2], цінності визначають смисл життя людини, в тому числі й професійного, як стрижень життєвої стратегії, а відтак ціннісні орієнтації – найважливіший компонент у структурі особистості, який виконує функцію організації і регулювання будь-якої діяльності.

Мета статті. Враховуючи, що за останні десятиріччя значно підвищилася роль цінностей у житті суспільства, й, зокрема, в освіті як одній з його інституцій, все більша частина науковців і освітян проголошує необхідність здійснення педагогічної діяльності на аксіологічних засадах. Отже йдеться про виокремлення в контексті полікритеріального підходу його аксіологічної складової. Щоб визначити сутність аксіологічного підходу та його значення для формування педагогічної свідомості подамо стислий аналіз базових понять.

Виклад основного матеріалу. Змістовно поняття „цінність” використовувалось людством ще за часів глибокої давнини, але в науковий обіг було введено в другій половині XIX століття німецьким філософом Р.Лотце [6]. Відтоді проблематика цінностей, ціннісних орієнтацій стала поширюватися, перетворившись на важливий об'єкт наукових досліджень у галузі філософії, соціології, психології, етики, педагогіки тощо. Поняття ж „аксіологія” було використане як наукове дещо пізніше – на початку XX століття французьким філософом П.Лапі, який застосував його для виділення галузі філософії, яка досліджувала проблему цінностей. Лінгвістичне походження терміну – від грецького „ахіо” – цінність, вартість і „logos” – слово, вчення.

У сучасному тлумаченні поняття мають місце певні розбіжності. Зокрема, у філософському словнику за редакцією І Фролова[10] аксіологія визначається як філософське дослідження природи цінностей. З точки зору укладачів сучасного філософського словника аксіологія розглядається як вчення про форми й способи ціннісного проектування людиною своїх життєвих орієнтацій, вибору орієнтирів для теперішнього життя й оцінки минулого. У філософському словнику соціальних термінів [10] аксіологія визначається як теорія цінностей. Ураховуючи, що в загальнофілософському розумінні поняття „цінності” охоплює предмети, явища та їхні властивості, які потрібні людині для задоволення своїх потреб та інтересів, то можна вважати, що аксіологія в найширшому розумінні виступає як теорія цінностей.

Багатогранність базового поняття „цінності” сприяла розгортанню наукових досліджень стосовно визначення його сутності, змісту й структури, але з іншого боку – позначилося на істотній неоднозначності позицій дослідників, оскільки в процесі вивчення феномену автори пов'язували вихідне поняття з іншими, близькими за контекстом.

Наприклад, з поняттям „смысл”. І в цьому плані першій належить видатним психологам Л.Виготському й О.Леонтьєву. Перший розумів смысл як динамічну систему, що являє собою єдність афективних та інтелектуальних процесів [1]; другий, підкреслюючи значущість для людини зовнішніх стимуляторів діяльності, звертав увагу на усвідомленість нею смислу власної дії [6]. Деякі послідовники О.Леонтьєва, зокрема Д.Леонтьєв вважають, що особистість можна розглядати як багатокомпонентне смислоутворення.

У багатьох працях проблема смислу змикалася з проблемою цінностей. У своїй монографії Н.Ткачова [9] наводить численні приклади стосовно такого розуміння феномену, зокрема точку зору А.Голда й Дж.Шоттера, які стверджували, що для розуміння смислу дій окремої людини необхідно скласти уявлення про її моральні й соціальні правила (цінності). Вітчизняні науковці С.Гусев, М.Казакіна, Г.Тульчинський [там само] також притримуються думки щодо близькості сутності смислів і цінностей. Узагальнено (і ми погоджуємося з цим) можна висловити їхню думку як розуміння світу людини через світ цінностей, сповнений для неї смыслом.

У деяких дослідженнях, зокрема А.Здравомислов [3], А.Ярошенко обстоюється близькість і зв'язок понять „цінність” і „потреба”, „цінність” та „ідеал”. Потреба як чинник діяльності спонукає до певного вибору орієнтирів у відповідності до системи сповідуваних нею цінностей. Ідеал же в такому контексті виступає як еталон, досконалий взірець з точки зору ціннісного моделювання реальності. Логічно розвивають цю думку міркування В.Загвязинського зі співавторами, підкреслюючи, що на сьогодні актуальним є ідеал, який орієнтує особистість на засвоєння гуманістичних цінностей.

У значній кількості наукових праць, зокрема А.Здравомислова, В.Ольшанського, В.Ядова йдеться про значущість соціальних цінностей і результату їх опанування на індивідуальному рівні, який розкривається через поняття „ціннісні орієнтації”, що вперше було запропоновано до наукового тезаурусу в радянські часи саме В.Ольшанським. У його інтерпретації ціннісні орієнтації розглядаються як система особистісних цінностей людини, детермінованих певними соціально-психологічними факторами, тобто як один із способів (або конструктів) функціонування в свідомості індивіда. Ця теза виступає особливо актуальною в контексті нашого дослідження, оскільки вказує на тісний зв'язок (і вплив) цінностей на свідомість людини (в т.ч. й професійну). Означена думка розвинена також у спільній праці А.Здравомислова й В.Ядова [11]. З їхньої точки зору ціннісні орієнтації як компонент структури особистості уявляє собою

канд. биол. Наук : спец. 03.00.13 «физиология (по биологическим наукам)» / Хватова М. В. – Тамбов, 1996. – 23 с.

7. Холмогорова А.Б., Гаранян Н.Г. Культура, эмоции и психическое здоровье // Вопросы психологии. 1999. № 2. – С. 61 – 74.
8. Цатурян А. В. Шахматно-музыкальная игротерапия, как средство интеллектуальной и социальной реабилитации детей с нарушениями развития психики // Интернет-журнал "Ломоносов" МГУ им. М.В. Ломоносова, 1998
<http://www.psychology.ru/lomonosov/tesises/years.htm>
9. Leng X., Shaw G. Toward a neural theory of higher brain function using music as a window // Concepts in Neuroscience № 2, 1991. – P. 229-258

Омеляненко А.

УДК 372. 214

ГЕНДЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАННЯ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ СКЛАДАТИ РОЗПОВІДІ-РОЗДУМИ

Постановка проблеми. Нові трансформаційні зміни в державі, зорієнтованість на повноправність буття жінки та чоловіка потребують глибокого осмислення соціально-психологічних механізмів набуття дитиною гендерної ідентичності. Мета дошкільної освіти, яка закладена у Базовому компоненті дошкільної освіти, у програмі «Я у світі», орієнтована на андрогінність виховання, що означає: кожна дитина незалежно від статті, має право радісно, щасливо, повноцінно пізнавати, досліджувати навколишній світ, повноцінно реалізувати своє «Я». У дошкільному віці дитина усвідомлює себе як представника певної статі. Усвідомлення своєї статевої ідентичності, на думку педагогів, психологів (М.Татаринцева, О.Сокур) – це єдиний біосоціальний процес, який поєднує онтогенез, статево соціалізацію та розвиток самосвідомості. Виходячи з цього, статево-рольове виховання має починатися у дошкільному віці.

Абстрактної дитини немає, є конкретна особистість – хлопчик або дівчинка, адже на думку вчених І.Кона, О. Кікінеджи, А. Гончаренко, О. Кононко, Т. Титаренко онтогенетичні характеристики мають бути не тільки віковими, але й статево-віковими.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить про зростання інтересу до вивчення гендерних стереотипів мовлення хлопчиків та дівчаток дошкільного віку. Як зазначається у дослідженнях Д.Ельконіна, М. Жинкіна, О.Запорожця, Ф.Сохіна, А.Богущ, Н.Гавриш активному засвоєнню рідної мови сприяє потреба дитини у спілкуванні з ровесниками

максимально наблизити студентів до майбутньої професійної діяльності, прискорює їхнє професійне становлення як вихователів, так і музичних керівників дошкільного закладу.

Резюме

Базовая программа развития ребенка дошкольного возраста «Я в Мире» ориентирует педагогов на целостный подход к развитию личности как активного субъекта жизнедеятельности. Автор статьи рассматривает педагогический потенциал музыки как одно из средств решения данной проблемы, что позволяет с новых позиций рассмотреть содержание музыкальной подготовки будущих воспитателей, как средства оптимизации их профессионально-педагогической деятельности в дошкольном учреждении.

Ключевые слова: музыка, целостное развитие ребенка, музыкально-педагогическая подготовка будущих воспитателей.

The basic program of the preschool child's development "I am in the World" orientates teachers to the integrated approach of an individual development. The author of the article considers the pedagogical potential of music as one of the means for solving the problem. It allows to consider the contents of musical training of future teachers as means of optimization of their professional activity in preschool establishments.

Key words: music, integrated development of a child, musical and pedagogical training of future teachers.

Список літератури

1. Бехтерев В. М. Мозг: структура, функция, патология, психика : Избр. труды: В 2 т. / Бехтерев В. М. – М. : Поматур, 1994. – Т.1. – 750 с. Т. 2. – 795 с.
2. Бюхер К. Работа и ритм. – М.: Изд-во О.П.Поповой, 1899. – 112 с.
3. Выготский Л. С. Психология искусства [Текст] / Выготский Лев Семёнович. —М. : Педагогика, 1987. — 345 с.
4. Петрушин В. И. Музыкальная психология [Текст] : Учебное пособие для студентов и преподавателей / Петрушин Валентин Иванович. — М. : Академический Проект, 2006. — 400 с. – («Gaudeamus»).
5. Рылькова В. А. Дидактические основы использования музыкальной деятельности при обучении детей 4-7 лет чтению, письму и математике. Дисс...к. пед. н. : 13.00.01 / Рылькова Виктория Анатольевна. — М., 2004. – 200 с.
6. Хватова М. В. Влияние пролангированного музыкального воздействия на развитие функций мозга ребенка : Автореф. дис.

певну вісь свідомості, навколо якої обертаються помисли й почуття особистості, і під кутом зору якої розв'язуються численні життєві питання.

У цьому контексті нас, у першу чергу, цікавить кут зору психологів, які визначають ціннісні орієнтації як: цілісну систему усвідомлених ставлень особистості до суспільства, праці й самої себе (В.М'ясищев), взаємопроникнення смислу й значення (О.Леонтьєв), загальну спрямованість особистості на ті чи інші цінності (Б.Ананьєв). Н.Кузнецов указує на те, що ціннісні орієнтації індивіда дозволяють функціонувати *ціннісній свідомості* (виділено нами) як цілісному психічному феномену, що виступає провідним регулятором дій суб'єкта.

Словникове тлумачення ціннісних орієнтацій подається як відображення в свідомості людини цінностей, що визнаються нею як стратегічні життєві цілі й загальні світоглядні орієнтири. У словниковій статті також вказується на взаємозв'язок понять „цінності” й „ціннісні орієнтації” та їх відмінність. Розрізнення найчастіше проводиться за віссю „загальне - індивідуальне”, або – „те, що існує реально, - те, що рефлексивно усвідомлюється”. Але більш логічною, на наш погляд, є думка про цінності як аспект мотивації, а ціннісні орієнтації – суб'єктивні концепції цінностей або різновидів соціальних настанов.

Нам близька думка Є.Подольської, яка визначає ціннісні орієнтації як генеральну лінію життя людини через сукупність 3-х компонентів: когнітивного, сміслового, посередництвом якого відбувається пізнання реальності й, відповідно, вироблення ціннісного ставлення; емоційного, що виявляє переживання, ставлення до цінностей і поведінкового, який означає готовність до дії [7]. До деякої міри синонімом обговорюваного поняття ми вважаємо поняття „смісложиттєві орієнтації”, яке обстоюють Д.Леонтьєв, О.Фонарьов [10]. Цю думку ми розвинемо в наступному розділі стосовно формування професійних ціннісних орієнтацій як одного з векторів професійної свідомості.

Теоретико-методологічний, психолого-педагогічний, порівняльний і системний аналіз теоретичних і прикладних досліджень у межах проблеми формування професійних ціннісних орієнтацій дозволяє говорити про утвердження тенденції переорієнтації вищої професійної педагогічної освіти з підготовки вчителя, здатного лише на відтворення традиційної моделі педагогічної діяльності, на підготовку компетентного педагога-професіонала з розвинутою суб'єктною позицією, здатного до проектування ефективного освітнього середовища на засадах цінностей розвитку особистості дитини, власного професійного й особистісного зростання. Нове розуміння підвалин професійної підготовки потребує розробки й осмислення нового категоріального апарату в контексті розвитку вищої педагогічної освіти, де

увага акцентується не на дослідженні структурних і функціональних компонентів діяльності педагога, а зосереджується на вивченні його професійної свідомості як суб'єкта діяльності, що скеровує розвиток рефлексії, ціннісних смислів, орієнтацій тощо.

Організаційною формою навчання виступали інтерактивні технології, зокрема проектно-проблемні семінари (наприклад, при вивченні тем зі Вступу до фаху: „Культурно-історична місія педагога”; „Педагог – професіонал і особистість”; „Цінності й смисли педагогічної професії” тощо). Студенти з перших занять розуміли, що їхня точка зору є важливою, переконувалися в тому, що проблеми сучасної освіти, професійної підготовки не мають однозначних і готових рішень. У підсумку семінару відбувалася його колективна рефлексія, оцінка виробленого колективного продукту. Логічним продовженням теоретичного заняття (проблемного семінару) була організаційно-діяльнісна гра на етапі моделювання, тобто безпосереднього проектування програми особистісного саморозвитку й перспектив професійного становлення й зростання, програм самоосвіти тощо. У процесі моделювання використовувалися результати діагностики й самодіагностики.

У процесі експериментальної роботи ми використовували серед інших інтерактивних форм (проблемні лекції, моделювання професійної діяльності тощо) і таку порівняно нову, як модеративний семінар, яка виявилася надзвичайно ефективною з точки зору розвитку не тільки професійного мислення в його показниках (рефлексія, прогнозування, оцінювання, креативність), але й педагогічної спрямованості через усвідомлений вибір цінностей, вироблення нових смислів, корекцію Я-професійного образу, що відбувалося в процесі колективного проживання ситуації (через переживання кожного учасника). Для кожного такого семінару добиралася відповідний зміст, який містив не тільки коло проблем, але й мав високу емоційну насиченість, яка „запускала” механізм переживання, причетності, духовного піднесення. Створенню комфортного психоемоційного, творчого настрою сприяли короткі попередні „розігрівачі” вправи, спрямовані на об'єднання утворених мікрогруп.

Як показав досвід, проблемно-проектний семінар як дворівнева інтерактивна технологія виявився оптимальною формою створення навчально-професійної спільноти студентів і педагогів – „співбуттєвого простору”, що дозволяє реалізувати умову персональної включеності, причетності до вироблення суспільно-значущого продукту, емоційного піднесення. Таким чином, кожен студент був умотивований логікою просування від усвідомлення ролі педагога до власне професійної діяльності і конструктивно включався в групову роботу по вирішенню завдань моделювання.

Таким чином, сучасні дослідження підтверджують, що музика здатна впливати на способи мислення, мозок, вихований музикою, сам може узяти все, що йому потрібне. Закономірності, що групуються довкола людського мовлення, математики, і художньо-образної мови музики доводять нерозривність життєвих явищ і необхідність діалектичного підходу до світу, до життя, до навчання. Такий підхід дає змогу створювати інтегровані курси, складові елементи яких взаємодоповнюють і збагачують один одного, удосконалюють навчально-виховний процес.

Висновки. Викладене вище розкриває далеко не всі, а лише деякі властивості і можливості музики. Але навіть у такому вигляді вони дають підставу говорити про те, що необхідно переглянути ставлення до музики як одного із засобів педагогічного впливу на дитину - дошкільника. Правильно організоване музично-звукове середовище сприяє оздоровленню дітей та естетизації їхньої життєдіяльності, що є одним з актуальних напрямів у вихованні дітей.

Сьогодні музично-освітня підготовка майбутніх педагогів дошкільних навчальних закладів фактично здійснюється за програмою, яка є спільною для підготовки вихователів і музичних керівників для дошкільних навчальних закладів. Їх підґрунтя склалося ще за часів радянської системи освіти, виходячи із засад і досвіду професійної підготовки музикантів-виконавців. Зміст цієї програми розкривається комплексно і передбачає вивчення елементарної теорії музики і сольфеджіо, музичної історії та літератури, теорії та методики музичного виховання дітей. Кожний із предметів означеного комплексу має на меті не стільки практичну підготовку майбутніх вихователів до використання музики як засобу розвитку дітей, скільки формування загальної культури студентів, виховання в них художнього смаку засобами музичного мистецтва, навчання нотній грамоті й елементам музичної теорії.

На нашу думку, питання музичної підготовки майбутніх вихователів і музичних працівників слід розглядати диференційовано, у межах професійної діяльності кожного. Пріоритетні професійні функції музичного керівника – музично-виконавська і художньо-організаторська. Пріоритетна професійна функція вихователя пов'язана з необхідністю розв'язання проблеми цілісного розвитку дитини в педагогічному процесі дитячого садка. Тому програма для майбутніх вихователів повинна насамперед мати загальнокультурну і психолого-педагогічну спрямованість, що допоможе майбутньому фахівцеві використовувати музику як механізм у зміцненні здоров'я, розвитку фізичних якостей, психічних функцій та інтелектуальних здібностей дитини в різноманітних видах дитячої діяльності. Диференційований підхід допомагає

специфічний «дидактичний матеріал» розгляд дитячого фольклору. Важливо підкреслити, що через фольклор здійснюється глибоке засвоєння особистістю значної частини історико-культурних традицій і надбань народу, до якого вона належить. Як важливий елемент етнічного, фольклор орієнтує людину в навколишньому середовищі, розкриває їй загальні життєві цінності та захищає, створюючи бар'єр для негативних впливів як вербального, так і невербального характеру.

У вихованні засобами фольклору немає розподілу на суб'єкт та об'єкт виховання, тобто дитина сприймається як особистість, що являє собою цінність, є гідною діалогу і потребує поважливого та дбайливого ставлення до себе. Являючи собою не тільки художнє слово, а й одну зі сфер традиційного народного побуту, фольклор розглядає питання про те, як і під впливом яких саме умов життя й виховання в дітей формуються ті чи інші риси, що в цих умовах є визначальним, головним і як слід організувати життя дитини, аби формування її особистості відбувалося відповідно до мети виховання. Але ж усна народна творчість не тільки відображає народну концепцію виховання, а й сприяє її реалізації, причому в цьому процесі кожному жанрові відводиться певна роль.

Музичні жанри дитячого фольклору появляються в житті дитини у певній послідовності, розв'язуючи виховні завдання, актуальні для кожного конкретного вікового етапу. Найбільш відомий психотерапевтичний ефект колискових пісень, який базується на створенні ситуації захищеності й емоційної комфортності для дитини в період раннього дитинства; пестушки як способу ігрового спілкування дорослого з дитиною за допомогою інтонаційних і тактильних взаємодій (період раннього дитинства і дитинство). Головне призначення потешки — вироблення у маляти (період раннього дитинства) ігрових навичок і мовленнєвий розвиток дитини.

Розвиток емоційної чуйності, уяви і накопичення дітьми уявлень про навколишній світ відбувається через поетичні образи в музичних іграх на основі загадок і примовок (молодший і середній дошкільний вік). Розвиток навичок спілкування, формування позитивних моделей поведінки відбувається в комунікативних музичних іграх і танцях (старший дошкільний і молодший шкільний вік); емоційно-образне осягнення дітьми правил етичної поведінки в докільці у казках та інтонаційно-рухових іграх на основі прислів'їв і приказок (старший дошкільний і молодший шкільний вік); формування у дитини становлення до природи як до «живої» через взаємодію з її олюдненими художніми образами в традиційному календарному дійстві.

Висновки. Отже, аналіз наукових джерел з проблеми ціннісних орієнтацій дозволяє зробити висновки, що, по-перше, ціннісні орієнтації є засобом виявлення суб'єктного ставлення індивіда до навколишнього, а, по-друге, (що є суттєвим для контексту нашого дослідження) ціннісні орієнтації можна вважати інтегральним психічним новоутворенням, яке забезпечує цілісність свідомості, емоційно-чуттєвої сфери й поведінки суб'єкта. Численні дослідження проблеми цінностей, смислів, орієнтацій у контексті гуманітарних наук сприяли становленню й утвердженню поруч із системним, особистісним, діяльнісним, суб'єктним та іншими підходами й аксіологічного підходу, що свідчить про надзвичайну важливість у гуманістичному розвитку людства. І якщо філософи, соціологи, історики розглядають, переважно, теоретичні аспекти цінностей, то специфіка цієї проблематики в галузі педагогіки полягає в прикладному аспекті, оскільки виникає необхідність не тільки у визначенні провідних для педагогічного процесу цінностей, але й пошуку ефективних технологій їхньої трансляції молодому поколінню, формуванню суб'єктивної системи цінностей.

Резюме

В предлагаемой статье автор обосновывает понятие ценностных ориентаций в образовании и понимании феномена субъектных ценностей в контексте гуманитарных наук.

Ключевые слова: аксеология, аксеологический подход, ценностные ориентации, субъективная система ценностей.

У запропонованій статті автор обґрунтовує поняття ціннісних орієнтацій в освіті та розумінні феномену суб'єктних цінностей в контексті гуманітарних наук.

Ключові слова: аксіологія, аксіологічний підхід, ціннісні орієнтації, суб'єктивна система цінностей.

In the suggested article the author gives proof of the concept of value orientations in the formation and understanding of the phenomenon of subject values in the context of humanities.

Key words: axiology, axiological approach, value orientation, system of values.

Список літератури

1. Выготский Л. С. Мышление и речь / Л. С. Выготский. – М.: Лабиринт, 2005. – 352 с.
2. Гогоберидзе А. Г. Теоретические основы развития субъектной позиции студента в условиях высшего профессионально-педагогического образования : автореф. дис. на соиск. учен. степ.

- доктора пед. наук : спец. 13.00.01 “Общая педагогика, история педагогики и образования” / А. Г. Гогоберидзе. – СПб., 2002. – 34 с.
3. Здравомыслов А. Г. Потребности. Интересы. Ценности / А. Г. Здравомыслов. – М. : Политиздат, 1986. – 223 с.
  4. Загвязинский В. И. Идеал, гармония и реальность в системе гуманистического воспитания / В. И. Загвязинский, Ш. А. Амонашвили, А. Ф. Закирова // Педагогика. – 2002. – № 9. – С. 3–10.
  5. Краткий психологический словарь / под общ. ред. Петровского А., Ярошевского М. – Ростов н/Д : Феникс, 1999. – 512 с.
  6. Леонтьев А. Н. Философия психологии : из научного наследия / А. Н. Леонтьев. – М. : Изд-во МГУ, 1994. – 228 с.
  7. Подольська Є. А. Аксиологічний аспект діяльності і методологічні проблеми соціологічного аналізу : автореф. дис. на здобуття наук. ступ. доктора соціол. наук : спец. 22.00.04 “Спеціальні та галузеві соціології” / Є. А. Подольська. – Х., 1992. – 36 с.
  8. Ткачова Н. О. Аксиологічний підхід до організації педагогічного процесу в загальноосвітньому навчальному закладі / Н. О. Ткачова. – Х. : Каравела, 2006. – 300 с.
  9. Философский словарь / под ред. И. Фролова. – М. : Политиздат, 1986. – 590 с.
  10. Фонарев А. Р. Психология личностного становления педагога-профессионала : автореф. дис. на соиск. учен. степ. доктора психол. наук спец. 19.00.13 “Психология развития, акмеология” / А. Р. Фонарев. – Калуга, 2007. – 46 с.
  11. Ядов В. А. О диспозиционной регуляции социального поведения личности / В. А. Ядов // Методологические проблемы социальной психологии. – М., 1975. – С. 89–106.

Лохвицька Л.

УДК 373.2 011.3-51

ПОСТАТЬ ВИХОВАТЕЛЯ ДОШКІЛЬНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ В КОНТЕКСТІ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Постановка проблеми у загальному вигляді. Період дошкільного дитинства відіграє важливу роль у становленні особистості, оскільки він є сенситивним у формуванні її первинного світогляду, самосвідомості, розвитку соціальних властивостей тощо. Відповідно до Закону України «Про дошкільну освіту» (ст. 3, п. 2) дитина має право здобувати дошкільну освіту

заняття незвичайним, більш цікавими і тим самим вельми привабливим для дитини. По-друге, як взірць художньої творчості музика насичена образами, що є основою наочно-образного мислення, яке домінує на етапі дошкільного віку; і форма подання матеріалу значною мірою сприяє мимовільному й асоціативному запам'ятовуванню, в ході якого відбувається засвоєння нової інформації, необхідної для формування розумових процесів. По-третє, музика у взаємодії з навчальним матеріалом робить пізнання ефективним за рахунок цілеспрямованого забезпечення взаємозв'язку інтелектуальних та емоційних компонентів людської психіки. По-четверте, музичний матеріал впливає не тільки на інтелектуальний і художній розвиток дитини, але й на її моральне виховання, оскільки емоційні стани, що викликаються за його допомогою, спонукають дошкільника більш обережно ставитися до набутого знання, і як наслідок – до свого “інтелектуального багажу”. По-п'яте, вибрана основа проведення занять дає можливість проведення музичних “фізкультурхвилинок”, які не тільки є гармонійною частиною навчального процесу, а й сприяють реалізації мети фізичного виховання. По-шосте, музична форма, якої набув зміст знань, будучи привабливою для дошкільників, сприяє появі інтересу до навчальної діяльності (навчальної праці).

Педагогами України створено медико-педагогічну технологію «Гармонія інтелекту і здоров'я «Піснєзнайка» (автор проекту Н.Н.Яновська). Суть її полягає в тому, що у текстах пісень концентровано міститься навчальний матеріал для набуття знань, необхідних для виховання і розвитку духовного світу дітей. На сьогоднішній день в серії «Піснєзнайка» надруковано навчальні комплекти «Всесвіт», «Чарівний світ чисел» і «Уроки історії». Зазначено, що під час навчання дошкільників за технологією «Піснєзнайка» знижується навантаження на орган зору, динамічні заняття служать профілактикою сколіозу, усуваються ефекти гіподинамії, комфортна психологічна атмосфера у навчально-виховному процесі сприяє гармонійному психо-емоційному розвитку дітей за рахунок інтеграції діяльності лівої і правої півкулі мозку, що створює підстави для усунення шкільних неврозів. Технологія “Піснєзнайка” позитивно впливає на виховання і навчання гіперактивних дітей.

У наш час відома шахово-музична терапія, що використовується як засіб інтелектуальної і соціальної реабілітації дітей з порушеннями психіки, а також корекції інтелектуального розвитку дітей з патологією психіки, нездатних до навчання у звичайних, загальноосвітніх школах [8].

У змісті гуманітарної освіти у вивченні музики як засобу природовідповідного і цілісного розвитку дитини актуальний як

В умовах пригнічення емоцій починає звучати на повну силу їх тілесний компонент - м'язові затискування і супровідні "незрозумілі" болі, вегетативні зрушення і зумовлені ними потовиділення, тремтіння, задишка, похолоднішання кінцівок, тахікардія і серцева аритмія.

В.М. Бехтерев вважає, що за допомогою музичного ритму можна встановити рівновагу в діяльності нервової системи дитини, заспокоїти дуже збуджених і розгальмувати загальмованих дітей, врегулювати неправильні і зайві рухи [1, с. 283]. Досвід рухової терапії показав, що найбільш ефективним у роботі з дітьми є метод спонтанного музичного руху. Цей метод дозволяє виявляти ділянку напруги в тілі і форми її прояву. Виявлено, що пластичний рух - прекрасний діагностичний матеріал для оцінки психічних, поведінкових розладів та рівня естетичного розвитку, а також засіб зв'язку з оточенням за допомогою невербальних форм спілкування (жестів, поз, рухів).

Використання музичного ритму організатором руху дозволяє розвинути у дітей увагу, пам'ять, внутрішню зібраність, зняти психоемоційну напругу (Н.С.Самойленко, В.А.Грінер, Є.В.Конорова, Є.В.Чаянова), стимулювати їх рухливість і зміцнювати силу і витривалість на фізичному і психічному рівні. Музично-ритмічні заняття в дошкільному віці здійснюються у формі групових ритмічних ігор, хороводів, дихальної гімнастики, з відтворенням заданого ритму в прискорювальному або уповільнювальному темпі, гри на ударних інструментах.

Отже, за допомогою засобів музичного мистецтва можна створювати умови для оптимістичного життєстверджувального світовідчуття дитини, почуттєвого розуміння світу, психологічної рівноваги, усунення її певних психологічних комплексів.

Пріоритет в питаннях вивчення музичного впливу на інтелектуальну діяльність людини належить психології, фізіології, біології. В педагогічній літературі зустріти подібну тематику досить складно. Найчастіше інформація з цього питання обмежується описом конкретних випадків застосування музики в процесі навчання. Проте дослідженнями доведено, що музичний супровід нормалізує характер зміни загальних активаційних процесів, які відбуваються у мозку у зв'язку з навчанням. Він усереднює тип реагування, послабляючи його в разі надмірності і підсилюючи при недостатності. Ці крайні форми реагування під впливом музики згладжуються, що може бути оцінено як позитивне для оптимізації процесу навчання (В.Н.Волгін, Н.В. Голубева, Н.Н.Захарова, Л.П.Трегубова).

В дослідженні В.А. Рилькової [5] також розглянуто вплив музики на розумове виховання дошкільників. Автором з'ясовано, що музика впливає на хід освітнього процесу в різних аспектах. По-перше, вона робить

як у дошкільному навчальному закладі, так і в родині, за допомогою родини або педагогів [6, с. 5]. Тому важливим є питання модернізації змісту дошкільної освіти, впровадження інтегрованого підходу до розвитку дітей дошкільного віку, „здійснення соціально-педагогічного патронату сім'ї як однієї з форм здобуття дошкільної освіти дітьми, які не відвідують дошкільні навчальні заклади”, – як зазначено в Листі Міністерства освіти і науки України «Про здійснення соціально-педагогічного патронату» [7, с. 3].

Таким чином, одними з пріоритетних напрямів у розвитку дошкільної освіти на сучасному етапі є: введення в систему дошкільної освіти соціально-педагогічного патронату, що дасть змогу охопити дошкільним вихованням дітей, які за станом здоров'я не можуть відвідувати дитячий садок; відкриття соціальних груп загального розвитку та створення умов для перебування з однолітками і здобуття дошкільної освіти та ранньої адаптації дітей з вадами фізичного або розумового розвитку; забезпечення безоплатного утримання у дитячих садках дітей із соціально незахищених сімей, підвищення рівня педагогічних працівників та поповнення галузі новими кваліфікованими кадрами тощо.

Аналіз останніх досліджень та публікацій з означеної теми. Про актуальність соціально-педагогічного патронату вказано у Законі України «Про дошкільну освіту» (ст. 11 п. 2): „повноваженнями дошкільного навчального закладу є задоволення потреб громадян, які проживають на відповідній території, в здобутті дошкільної освіти, здійсненні соціально-педагогічного патронату, взаємодія з сім'єю, поширення серед батьків психолого-педагогічних та фізіологічних знань про дітей дошкільного віку” [6, с. 8].

Під терміном “соціально-педагогічний патронат сім'ї” передбачається система гуманітарних послуг і заходів, спрямованих на полегшення пристосування сім'ї та її членів до вимог суспільства, допомогу у вихованні дітей, подолання та профілактику міжособистісних конфліктів у родині, захист прав дітей (Лист Міністерства освіти і науки України «Про здійснення соціально-педагогічного патронату» [7, с. 3].).

У документі визначено мету соціально-педагогічного патронату сім'ї, основні завдання, які полягають в організації цілеспрямованої фахової допомоги сім'ї у вирішенні її психолого-педагогічних та соціальних проблем; формуванні соціально-педагогічної компетенції сім'ї; забезпеченні всебічного розвитку дитини дошкільного віку відповідно до її задатків, нахилів, здібностей, індивідуальних, психічних та фізичних особливостей, культурних потреб, формуванні в неї моральних норм та створення умов для її соціалізації; наданні комплексної психолого-педагогічної, корекційно-розвивальної допомоги дітям дошкільного віку,

які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку, тривалого лікування та реабілітації; здійсненні допомоги у створенні доцільних психолого-педагогічних умов виховання дитини відповідно до її віку, індивідуальних особливостей та потреб своєчасного і всебічного розвитку тощо. Крім того, розкрито основні функції соціального педагогічного патронату, окреслено зміст та форми роботи з дітьми та родиною. Цю діяльність мають забезпечити соціальні педагоги (функції соціального педагога можуть виконувати інші педагогічні працівники), а також вихователі дошкільних навчальних закладів [7].

Питання соціально-педагогічної діяльності в загальноосвітніх закладах вивчали вітчизняні дослідники Т. Алексеєнко, Т. Басюк, О. Безпалько, І. Зверева та ін. [8]. Соціально-педагогічні аспекти виховання дітей дошкільного віку досліджували С. Болтівець, О. Денисюк, О. Кононко, Т. Поніманська та ін. [1; 3; 4; 5]. Науковці розкривають зміст соціального виховання дошкільників, наголошують на важливості співпраці з батьками, потребі у розширенні функцій дошкільного навчального закладу шляхом запровадження соціально-педагогічного патронату сімей, що виховують дітей дошкільного віку, в тому числі з вадами психічного розвитку, які з різних причин не відвідують дошкільні навчальні заклади. На думку дослідників, залучення вихователя (соціального педагога) дитячого садка до соціально-педагогічного патронату допоможе охопити всіх дітей мікрорайону міст, селищ дошкільною освітою, сприятиме попередженню негативних проявів насильства над дітьми, своєчасної нейтралізації несприятливих наслідків руйнування сім'ї, організації різноманітних виховних заходів як у дошкільному навчальному закладі, так і в мікрорайоні.

Основні питання, які піднімаються науковцями та практиками Росії (А. Леонтьєва та ін.) з даної проблеми, полягають у розробці інноваційних підходів до змісту та організації соціально-педагогічної діяльності вихователя (соціального педагога) в дошкільних навчальних закладах щодо попередження насильства в сім'ї та подоланню наслідків різних видів насильства над дітьми; здійсненні соціально-педагогічного патронату сільських сімей, які виховують дітей раннього віку, підвищенні рівня педагогічної культури батьків, їх відповідальності та зацікавленості у вихованні дитини, сприяння охороні та укріпленні фізичного та психічного здоров'я малюків, навчання молодих батьків практичним навичкам, надання допомоги у створенні умов для фізичного, соціального, пізнавального, естетичного розвитку дитини раннього віку; розробки змісту та форм роботи в групах короткотривалого перебування та з дітьми, які виховуються в домашніх умовах [2].

онтогенезі розвитку дитини раніше від інших видів емоційних переживань, визначає характер емоційних проявів, створює основу для подальшого становлення й розвитку соціальних, моральних, інтелектуальних почуттів [3, с. 34]. Вже у ранньому дошкільному віці діти встановлюють зв'язок між характером музики і своїми емоціями, відчуттями; виражають емоційний стан (власний, виражений в музиці) різними соціально прийнятними способами; проявляють стале прагнення використовувати міміку і пантоміміку як засіб спілкування; оцінюють емоційні прояви у власній творчості і творчості інших.

У дитини в процесі сприйняття музичних образів виникає почуття співпереживання, до якого вона у своєму повсякденному житті не піднімається і не зможе піднятися. Після завершення контакту з музичним твором дитина повертається в зону своїх емоцій, але вже якоюсь мірою збагаченою. Ця особливість музики дає можливість дитині духовно надолужувати те, чого не вистачає їй у неминуче обмеженому простором і часом житті, компенсувати за допомогою уяви задоволення багатьох потреб (Н.Б.Берхін, О.П.Радинова, А.Н.Сохор).

Слід зауважити, що світ сучасної дитини, починаючи з середини минулого століття, всіляко захищається й очищається від негативних почуттів, неприємних почувань і переживань. Найбільш здоровим афектом вважається радість і вона всіляко стимулюється шляхом швидкого переключення дитини від сліз на приємніші переживання. Проте А.Холмогорова і Н.Гаранян [7] вважають, що стенічні емоції гніву необхідні людині як для відчуття власної сили і здатності постояти за себе, так і для реального відстоювання своїх інтересів та досягнення мети. В умовах пригнічення і витіснення негативних емоцій останні продовжують виявлятися і накопичуватися, і нерідко їх "вибух" відбувається незалежно від волі людини. Саме брак навичок саморозуміння і конструктивного самовираження стає підставою для страху перед емоціями і переконаності в їх деструктивній для життя та стосунків з людьми ролі. Крім того, агресія, не знаходячи виходу назовні, може повертатися на саму людину, тобто перетворюватися на аутоагресію у вигляді самозвинувачень і самодеструктивних тенденцій, що особливо характерно для хворих на депресію.

З'ясовано, що певна частота дихання під час співу може моделювати і певний емоційний стан. Наприклад, радість супроводиться диханням 17 вдихів за хвилину, пасивний смуток – 9 вдихів за хвилину, активний смуток – 20, страх - 60, гнів – 40 вдихів за хвилину [4, с. 266]. Відповідно до цього, вокальна діяльність розглядається як ефективний засіб емоційного «самоналагодження» організму.

темпі музики, що дає змогу впливати на стан і відновити стабільну частоту роботи органів, порушену внаслідок хвороби.

Існує спеціальна музична зарядка - спів певних звуків. Слід зауважити, що про лікувальні властивості окремих звуків, які вимовляють голосом, знали споконвіку. Особливого значення їм надавали в Індії та Китаї, де за їх допомогою лікували захворювання. Чудодійній силі звука віддавали належне і на Русі. Сучасні дослідження підтверджують цілющі властивості вимовлених звуків, створюються своєрідні реєстри їхньої дії, які багато в чому збігаються з рекомендаціями, розробленими в давнину на Сході. Найчастіше з лікувальною метою використовується спів голосних звуків "а", "у", "о". Це допомагає розслабитися, розкріпачитися і зосередити свої думки на потрібному об'єкті. Саме на цьому базується ефект мантр, виконуючи які, буддійські ченці досягають найвищих ступенів медитативного стану.

Отже, уміле використання поліфункціональних властивостей музики сприяє підвищенню опірності організму до хвороб, поліпшенню короткочасної пам'яті, підвищенню показників вербального і невербального інтелекту.

Турбота про емоційне благополуччя дітей на основі визнання права кожної дитини на індивідуальну своєрідність, у тому числі й емоційних виявлень, проголошується одним з основних завдань гуманістичної й особистісно-орієнтованої педагогіки. Але, як відомо, сама по собі емоційна сфера якісно не розвивається. Її необхідно розвивати спеціально, створюючи для цього особливі психологічні умови і використовуючи спеціальні, педагогічно доцільні, ефективні засоби.

На думку дослідників, у сучасному суспільстві емоційність є ключовим чинником, що забезпечує життєвий успіх. Від емоцій, яких найчастіше зазнає дитина, залежить успішність її взаємодії з людьми, а значить, - успішність її соціального розвитку. Однак на практиці ми стикаємося з суперечністю, що виникає між значущістю емоційного начала у становленні особистості і реальним станом організації навчально-виховного процесу, спрямованого, перш за все, на домінування у розвитку дитини логічного мислення за рахунок занедбання емоційно-художнього (Н.Г.Гаранян, А.Б.Холмогорова).

Музика як найбільш емоційно зорієнтований вид мистецтва розвиває здатність співпереживати, випробовувати всю гаму людських емоцій, мобілізуючи емоційно-чуттєвий світ особистості (Ю.Б.Алієв, Б.В.Асаф'єв, Н.Л.Гродзенська, Г.Л.Головинський, А.Г.Костюк, В.В.Медушевський, Є.В.Назайкинський, В.Д.Остроменський, В.І.Петрушин, Г.С.Тарасов та ін.). Науковцями доведено, що естетична емоція, яка по'являється в

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. На сьогодні виникає потреба у конкретизації напрямів соціально-педагогічної діяльності вихователя (соціального педагога) в дошкільних навчальних закладах, розробці змісту та форм соціально-педагогічної роботи, яка суттєво відрізняється від роботи соціального педагога в загальноосвітній школі, узагальненні існуючого передового досвіду.

Як правило, сьогодні ставки соціального педагога в дошкільних навчальних закладах є лише у великих містах (так, в Києві в трьох районах працює близько 18 соціальних педагогів). І тому, певна частина функціональних обов'язків соціального педагога додатково покладається на вихователів дошкільних навчальних закладів та інших педагогічних працівників.

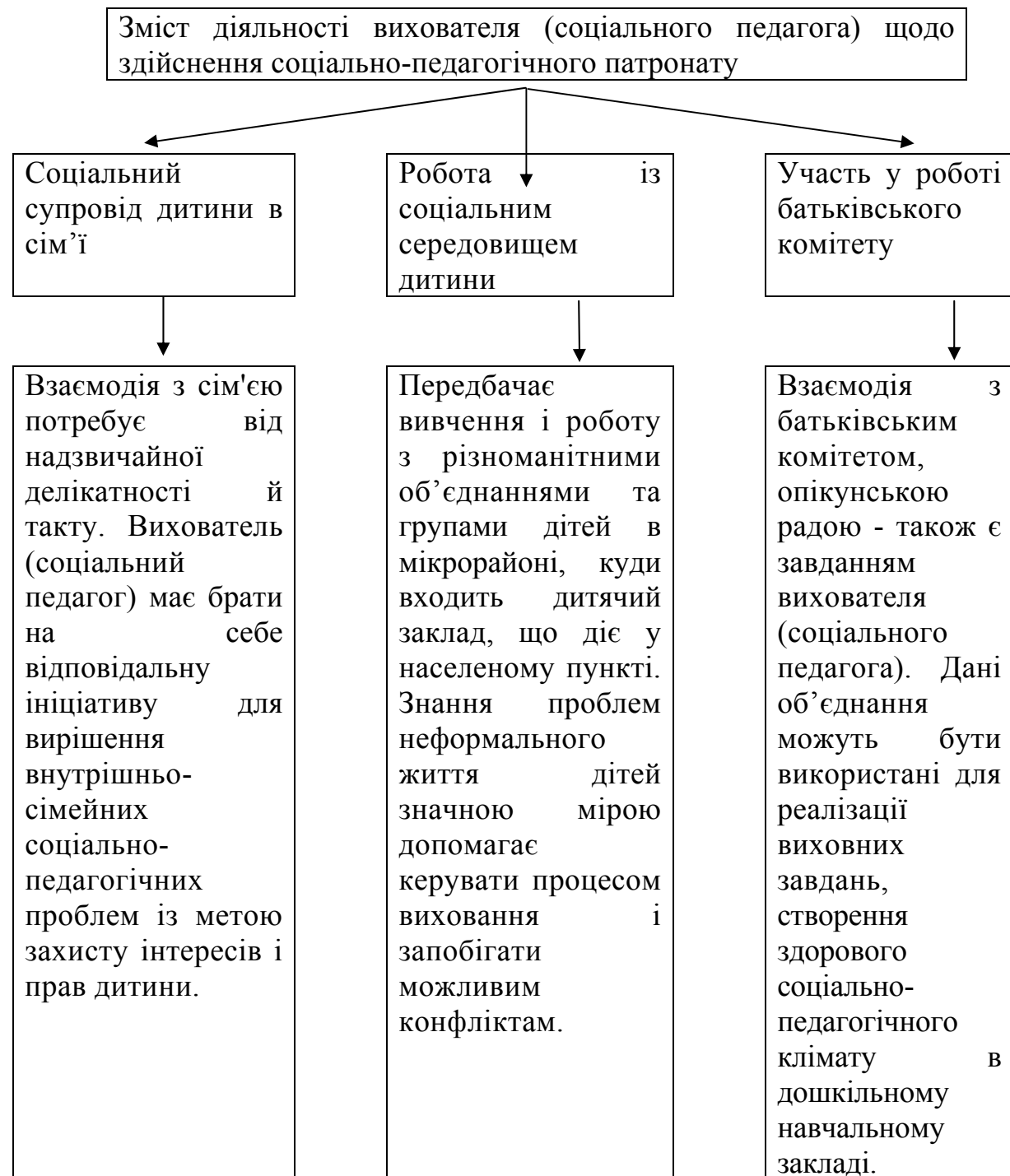
Формулювання цілей статті. Мета – проаналізувати особливості соціально-педагогічної діяльності в дошкільному навчальному закладі. Завдання – дослідити актуальні проблеми соціально-педагогічної діяльності в дошкільному навчальному закладі; проаналізувати нормативно-правові документи та науково-педагогічні дослідження, що окреслюють соціально-педагогічну діяльність в умовах роботи дошкільних навчальних закладів; визначити основні напрями соціально-педагогічної діяльності вихователя.

Виклад основного матеріалу дослідження. Здійснення соціально-педагогічного патронату як різновиду соціально-педагогічної діяльності – відносно нова діяльність для вихователів (соціальних педагогів) дошкільних навчальних закладів. Ця робота сприяє розширенню уявлень дітей про навколишній світ, формуванню в них моральних, загальнолюдських цінностей, здійсненню їх соціального розвитку, а також розвитку нахилів та здібностей. Головна особливість соціально-педагогічної діяльності – „спрямованість на створення сприятливих умов соціалізації, всебічний розвиток особистості, задоволення її соціокультурних потреб або відновлення соціально схвалених способів життєдіяльності” [8, с. 265] Тобто, основна мета соціально-педагогічної діяльності полягає у створенні сприятливих соціокультурних умов соціалізації особистості на етапі дошкільного дитинства.

Перспективою дошкільної соціально-педагогічної діяльності в Україні є гармонізація та гуманізація і сімейного, і суспільного виховання як складових дошкільного соціального виховання дітей різних категорій. Це забезпечить фундамент для сходження кожної дитини України на новий рівень духовності і до нової соціальної ролі – учня початкової школи (узагальнення представлено у вигляді таблиці, див. табл. 1).

Таблиця 1.

**Зміст соціально-педагогічної діяльності
в дошкільному навчальному закладі**

Висновки за результатами дослідження. Перспективи подальших наукових розвідок. Таким чином, соціально-педагогічна діяльність в

плавним ритмічним малюнком, неголосним звучанням. Пролонгованій акустичний сенсорний вплив у вигляді фрагментів спеціально підібраної музики активізує дозрівання підкіркових структур і вдосконалення регуляторних механізмів хронотропної діяльності серця.

Американські дослідники К. Ленг, Г.Шоу [9] висловлюють думку, що ранній музичний досвід, а також музична діяльність (спів, рух під музику, музичення, слухання музики і так далі) відкривають доступ до природжених механізмів, відповідальних за сприйняття, розуміння музики і розширюють використання цих механізмів для утворення інших вищих функцій мозку.

М.В.Хватова [6] з'ясувала, що збагачене за допомогою музики середовище перебування дітей підвищує сталість біоелектричної активності мозку до весняних астенізуючих впливів і сприяє збереженню досить високого рівня функціонального стану їх центральної нервової системи упродовж року.

У працях Г.Ю.Маляренко, М.В.Хватової показано, що регулярне сприйняття дітьми спеціально підібраної музики покращує короткочасну пам'ять, а також підвищує показники вербального і невербального інтелекту. У результаті музичного впливу підвищується чутливість не тільки слухового, але й зорового аналізаторів, в цілому оптимізуються функції мозку, поліпшується регуляція довільних рухів, прискорюється переробка інформації, підвищується розумова працездатність.

Вплив музики на функції мозку і розумову діяльність дітей відображено у працях А.Л.Готсдінер, Т.К.Метельницької, Л.П.Трегубової, В.Ф.Коновалова, Н.А.Отмахової, А.В.Торопової, О.В.Лаврової, Г.Ю.Маляренко, М.В.Хватової, М.Крітчлея, Р.Хенсона, Н. М.Вейнбергера та інших авторів.

В даний час у педагогіці гостро стоїть проблема дитячого здоров'я. Науковими дослідженнями доведено, що людські судини під впливом звуків певної частоти здатні пропускати більший об'єм крові або лімфи. На цій властивості музики базуються її лікувальні якості. Високочастотні швидкі мелодії збільшують вміст лімфоцитів у крові, підвищуючи опір організму хворобам. Проте найпростіший і найефективніший спосіб музичного впливу на клітини організму, як виявилось, базується не на простому прослуховуванні музики, а на її відтворенні через спів, де живим музичним інструментом виступає голосовий апарат людини. Голос людини – це біологічний орган. Коли людина говорить або співає, у зовнішній простір лине не більше 20-30% звука, а решта звукової хвилі поглинається внутрішніми органами, примушуючи їх вібрувати. Ритми музичних творів лежать в діапазоні від 0,6 до 1,5 Гц, що є біологічно відчутною частотою, близькою до частоти дихання і серцебиття. В процесі співу людина дихає в

відбувається диференціація органів чуттів. Американські дослідники К.Ленг, Г.Шоу дійшли висновку, що мозок людини з моменту народження здатний до сприйняття музики, і що вона є своєрідною попередницею мови. Новонароджена дитина не розуміє змісту слів, але сприймає ритм, тембр, тональність голосу. Саме тому вона радісно реагує на слова, якими її картають, але вимовлені ласкавим і ніжним голосом, і починає плакати на похвалу, висловлену інтонаційно грубо і сердито. Завдяки музичному слухові з мішанини звуків дитина виділяє окремі блоки – «музичні фрагменти», композиції яких складають слова. Музичному слухові, таким чином, належить активна роль у розвитку свідомості дитини, оскільки за його посередництвом відбувається «вбудовування» інтонаційної форми у звукову матерію.

У педагогіці взаємозв'язок мовлення і музичного мистецтва знаходить своє застосування у вигляді створення нових дидактичних концепцій на основі інтеграції музики і навчальних предметів. Відомі методики використання музики у викладанні літератури, історії, іноземних мов (Г.Б.Вершиніна, Л.В.Куриленко, В.Г.Граф, Н.Ф.Орлова, Т.С.Овчинникова, І.Г.Ревес, І.І.Невежина, Т.Н.Іванова, Н.М.Свиріна). Проте потреба в пошуку нових оригінальних форм і методів навчання на основі музичного мистецтва ще далеко не задоволена.

До природжених властивостей дитини належить і відчуття ритму. Ритмічність відіграє регулювальну роль у середовищній орієнтації і безпосередньо пов'язана з рухом. При цьому нейрофізіологічним компонентом відчуття ритму, за твердженнями І.П.Павлова, є орієнтація у просторі, володіння своїм тілом, праворукість і ліворукість, загальна і розумова працездатність.

Відома також залежність розумового розвитку особистості від її ритмічності як особистісної якості. Про це детально писав ще в кінці дев'ятнадцятого століття К.Бюхер [2], досліджуючи вплив трудових пісень на людину в процесі праці. Ученим виявлено, що ритмічність трудових дій залежить від рівня розвитку людини. Хаотичність і нерациональність рухів спостерігається у племен, які перебувають на низькій стадії розвитку. Сучасна цивілізована людина (навіть маленька дитина) ритмічна, її дії доцільні й оптимальні.

З'ясовано, що музика сприймається тією ж частиною мозку, яка відповідає за автоматичні функції тіла, такі як дихання і серцебиття. Музика з частотою ритму не більше 60 ударів за хвилину допомагає дитині синхронізувати дихання, змінює гемодинаміку, обмін речовин, гуморальні реакції. Для цього найбільше підходять твори періоду музичного бароко і класицизму. Із сучасних авторів – ліричні твори, задушевні мелодії, твори з

дошкільних навчальних закладах може здійснюватись за такими напрямками: педагогізація соціально-культурного середовища мікрорайону; здійснення соціально-педагогічного патронату дітей мікрорайону, які не відвідують дошкільний навчальний заклад; педагогічний всеобуч батьків та членів родин, опікунів, прийомних батьків, всіх тих, хто причетний до виховання дітей; допомога родині у вихованні дітей відповідно до запитів батьків та особливостей виховання в конкретній родині; організація змістовного дозвілля дошкільників у дошкільному навчальному закладі та мікрорайоні; робота з попередження насильства в сім'ї над дітьми та робота з дітьми, які зазнали насильства; робота з дітьми з особливими потребами та їх батьками, створення сприятливого навчально-розвивального середовища; соціальний супровід процесу адаптації дитини та батьків до дошкільного навчального закладу; посередницька роль у взаєминах дитини, родини з освітніми, соціокультурними закладами мікрорайону.

Потребують подальшої розробки питання створення навчально-методичних посібників для педагогічних працівників, які працюють в дошкільних навчальних закладах, розробки програм щодо організації роботи з дітьми, які виховуються в домашніх умовах тощо. На часі розробка спецкурсу “Методика соціально-педагогічної діяльності в дошкільних навчальних закладах”, який є доцільним для підготовки студентів зі спеціальностей: “Дошкільне виховання”, а також “Соціальна педагогіка”.

Резюме

У статті піднімаються актуальні питання соціально-педагогічної діяльності в дошкільному навчальному закладі. Проаналізовані науково-педагогічні дослідження з питання соціально-педагогічної діяльності вихователя (соціального педагога) дошкільного навчального закладу. Визначені основні напрями соціально-педагогічної діяльності в дошкільному навчальному закладі.

Ключові слова: діти дошкільного віку, вихователь, дошкільний навчальний заклад, соціально-педагогічна діяльність.

В статті піднімаються актуальні питання соціально-педагогічної діяльності в дошкільному навчальному закладі. Проаналізовані науково-педагогічні дослідження з питання соціально-педагогічної діяльності вихователя (соціального педагога) дошкільного навчального закладу. Визначені основні напрями соціально-педагогічної діяльності в дошкільному навчальному закладі.

Ключевые слова: дети дошкольного возраста, воспитатель, дошкольное образовательное учреждение, социально-педагогическая деятельность.

Actual questions of socially-pedagogical activities in the preschool educational institution are considered in this article. Scientifically-pedagogical researches of question of socially-pedagogical activities of teacher (social pedagogue) in the preschool educational institution are analyzed. Basic directions of socially-pedagogical activities in the preschool educational institution are determined.

Keywords: preschool age children, teacher, preschool educational institution, socially-pedagogical activities.

Список літератури

1. Болтівець С. Соціально-педагогічний патронаж: нова суспільна місія дитячого садка / С. Болтівець // Дошкільне виховання. – 1999. – № 4. – С. 5–6.
2. Воспитание и развитие ребенка до школы : [методические материалы для социальных педагогов по работе с детьми дошкольного возраста] / сост. А. П. Леонтьева. – Курган, 1993. – Ч. 1. – С. 130. (серия: Дошкольное образование).
3. Денисюк О. М. Особливості діяльності соціального педагога в дошкільних навчальних закладах / О. М. Денисюк // Педагогічна освіта: теорія і практика. Педагогіка. Психологія : зб. наук. пр. / [ред.колег. : Бех І. Д., Огнев'юк В. О., Кононко О. Л.]. – К. : КМПУ імені Б. Д. Грінченка, 2009. – № 11. (спецвип., ч. 1). – С. 59-62.
4. Коментар до Базового компонента дошкільної освіти в Україні : [наук.-метод. посіб. / наук. ред. О. Л. Кононко]. – К. : Ред. журн. «Дошкільне виховання», 2003. – 243 с.
5. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка : [навч. посіб. для студентів вищ. навч. закл.] / Тамара Іллівна Поніманська. – К. : Академвидав, 2004. – 456 с. (Альма-матер)
6. Про дошкільну освіту : Закон України. – К. : Ред. журн. «Дошкільне виховання», 2001. – 56 с.
7. Про здійснення соціально-педагогічного патронату : Лист Міністерства освіти і науки України від 17.12.2008р. № 1/9–811 // Дошкільне виховання. – 2009. – № 2. – С. 3 – 5.
8. Соціальна педагогіка : мала енциклопедія / за ред. І. Д. Звереві. – К. : Центр навчальної літератури, 2008. – 336 с.

відчуттями (Б.В.Асаф'єв, А.Л.Готсдінер, Т.Н.Ліванова, А.Н.Литвинов, Л.А.Мазель, В.В.Медушевський, Є.В.Назайкинський, Є.А.Руч'євська) відповідають на багато запитань, пов'язаних з феноменом гармонізації взаємостосунків людини з навколишнім світом засобами музики. Однак перешкодою використання результатів цих досліджень у процесі виховання особистості є традиція викладання музики за аналогією з вивченням її у професійно зорієнтованих музичних закладах, з опорою на засвоєння спеціальних музично—теоретичних знань і практичних умінь і навичок. Просвітницькі традиції у сприйнятті мистецтва привели до переважаючого завдань формування слухацької і глядацької культури в художньому вихованні, що збіднює використання педагогічного потенціалу музики у вихованні дітей.

Аналіз досліджень і публікацій. Проблемами підготовки майбутніх фахівців для роботи з дітьми дошкільного віку займалися багато учених за часів радянського союзу В.І.Логинова, П.Г.Саморукова, Т.І.Бабаєва, Н.Ф.Виноградова, С.А.Козлова, Т.С.Комарова, О.А.Дубровська, Л.В.Поздняк, В.І.Ядешко та ін.. Вивченню питань організації навчального процесу у вищому навчальному закладі, удосконаленню наявних програм із дисциплін фахової підготовки студентів дошкільного профілю присвячені роботи сучасних українських учених Л.Галаманжук, Н.Грама, Л. Загородньої, Г.Закорченної, С.Зонтової, Т.Зотєєвої, Н.Голоти, Т.Котик, С. Петренко, Н.Сайко та ін., введенню в навчальний план нових предметів сприяли наукові дослідження Т.Жаровцевої, Т.Книш, Н.Лисенко, В.Нестеренко, Г.Підкурғанної тощо. Питанням музичного виховання дітей і підготовки студентів присвячено дослідження Н.О.Ветлугіної, І.Л. Держинської, А.Н. Зиміної, С.І.Науменко, О.П. Радиної, Т.П. Танько, А.С.Шевчук та ін. Проте усі вони базуються на підготовці вихователів до використання музики у виховному процесі у межах просвітницьких завдань та естетичного виховання.

Мета даної статті - схарактеризувати педагогічний потенціал музики як інструменту професійної діяльності вихователя у різнобічному розвитку дитини та обґрунтувати необхідність диференційованої музично-освітньої підготовки майбутніх вихователів і музичних працівників відповідно завдань їх професійної діяльності.

Виклад основного матеріалу. Результатами наукових досліджень останнього часу доведено, що дитина при народженні являє собою великий чутливий орган, або, точніше, знаходиться в голографічному стані (А.Менегетті, Ч.Тойч). Вона здатна цілісно, а значить, точно й адекватно сприймати світ. Світ, його зовнішні впливи проймають усе тіло, психіку, мозок дитини й адекватно нею сприймаються. Поступово, з часом,

педагогического сопровождения детей во время обучения их иностранному языку.

Ключевые слова: психолого-педагогическое сопровождение, дети дошкольного возраста, иностранный язык, комфортные условия обучения.

This article addresses the problem of training future experts to the effective organization of psychology-pedagogical support of pre-school children during teaching their foreign language.

Key words: psychology-pedagogical support, pre-school children, foreign language, comfortable conditions of training

Нечай С.

УДК 378: [371.13: 373.21:78]

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ДО ОПТИМІЗАЦІЇ ВИХОВАННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ ЗАСОБАМИ МУЗИКИ

Постановка проблеми. Парадокс нашого часу полягає в тому, що розроблені стандарти вищої освіти за фахом «Дошкільне виховання» розроблені на основі дисциплінарної моделі навчання, результатом якої є фахівець, здатний здійснювати свою діяльність за окремими напрямками: фізичне виховання, формування елементарних математичних уявлень, розвиток мовлення, ознайомлення з довкіллям і так далі. Проте Базова програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі», за якою здійснюється процес розвитку дитини в дошкільному закладі (і яку повинні виконувати майбутні вихователі) орієнтує педагогів на цілісний підхід розвитку особистості як активного суб'єкта життєдіяльності без урахування знань, умінь і навичок за окремо взятими напрямками.

Сучасна вимога до фахівця полягає в тому, що він має бути не транслятором інформації для дитини про певний набір предметів, явищ, правил, законів, а «соціальний архітектор», здатний допомогти дитині зрозуміти саму себе, знайти своє місце серед інших, опанувати реалістичну картину сучасного світу в рамках доступного її віку.

Музика – це феноменальне явище за механізмом дії на людину. Дослідження у сфері гуманістичної психології та психотерапії (А.Лоуен, А.Маслоу, К.Роджерс, Е.Фромм, К.Юнг), вивчення досвіду реалізації адаптаційного, соціалізуючого потенціалу музики у традиційних культурах (Е.С.Алексєєв, В.Л.Гошовський, І.І.Земцовський, Г.М.Науменко, М.Н.Мельников, Л.Христіансен), музикознавчі дослідження генезису музичної інтонації, її біологічних засад і зв'язків з тілесними, руховими

Міма Н.

УДК 373.3.035.6

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ СУЧАСНОГО ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Постановка проблеми... Всебічний розвиток учня як особистості та формування його національної самосвідомості становить головну мету концепції гуманізації та гуманітаризації системи освіти, проголошеної державною національною програмою освіти «Україна XXI століття». Про виховання особистості в дусі любові до Батьківщини й усвідомлення свого громадянського обов'язку на основі національних духовних цінностей в поєднанні із загальнолюдськими йдеться і в законах України «Про освіту» та «Про загальну середню освіту». Проект «Концепції 12-річної середньої загальноосвітньої школи» також виділяє формування особистісних якостей учня як громадянина-патріота України серед пріоритетів змісту освіти [6].

Система патріотичного виховання школярів на сьогоднішній день регулюється такими законодавчими документами, як Указ Президента України з приводу покращення патріотичного виховання громадян, Національна програма патріотичного виховання громадян, формування здорового способу життя, розвитку духовності та зміцнення моральних засад суспільства, затверджена постановою Кабінету Міністрів України. Проте основні положення цих документів на практиці не виконуються.

У сучасній педагогічній науці патріотичне виховання визначається як історично зумовлена сукупність ідеалів, поглядів, переконань, традицій, звичаїв та інших форм соціальної поведінки, спрямованих на організацію життєдіяльності підростаючих поколінь, у процесі якої засвоюється духовна і матеріальна культура нації, формується національна свідомість і досягається духовна єдність поколінь [4].

На думку І.Д.Беха, патріотичне виховання також передбачає «широкі знання конституційних і правових норм, державної політики, сформованість патріотичних думок та дієвих заходів з відстоюванням національних форм життєдіяльності і поведінки в усіх сферах суспільного життя». Патріотичне виховання, як стверджують автори Державної національної програми «Освіта» (Україна XXI століття), є формування національної свідомості, самосвідомості та патріотизму у вихованців різного шкільного віку [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій... Аналіз наукових досліджень з проблеми національного та патріотичного виховання дозволяє розкрити питання, які є актуальними як для філософського

осмислення, так і для теоретико-методологічного аналізу. Основними напрямками дослідження є обґрунтування ефективності сучасного патріотичного виховання.

Теоретичну основу становлять досягнення педагогіки в галузі дослідження патріотичного виховання, висвітлені в працях І.Беха, Ю.Бондаренка, О.Вишневського, О.Гаденки, М.Іванчук, В.Каюкова, Б.Кобзаря, В.Коваля, О.Корнієнко, В.Кременя, В.Кузя, І.Лебідя, І.Огієнка, М.Стельмаховича, В.Сухомлинського, В.Цвіркуна, К.Чорної, В.Шахненка.

Формулювання цілей статті... – мета статті полягає у розкритті ефективності сучасного патріотичного виховання молодших школярів.

Виклад основного матеріалу дослідження... Сьогодні перед суспільством і школою стоїть проблема розвитку особистості свідомого українського школяра, який поєднує в собі національні риси та самобутність українського народу [8]. І саме національне виховання передбачає надання широких можливостей для пізнання української історії, культури, традицій, звичаїв, мови, формування національної гідності, розвитку особистісних рис громадянина української держави.

На думку В.Сухомлинського, патріотичне виховання - це сфера духовного життя, яка проникає в усе, що пізнає, робить, до чого прагне, що любить і ненавидить людина, яка формується [7].

Патріотичне виховання - спрямування підростаючого покоління до системи цінностей демократичного (громадянського) суспільства, яке передбачає формування у нього основ громадянської культури [3]. Громадянська культура - це глибоке усвідомлення своєї належності до певної держави, почуття громадянської гідності, відповідальності й обов'язку, здатність рішуче відстоювати суспільно-державні цілі в складних ситуаціях.

Практичне заняття №1: Визначальними характеристиками громадянської культури є: патріотизм, правосвідомість, політична освіченість, моральність, трудова активність [5].

Дослідники розрізняють два поняття патріотизму - конституційний та етнонаціональний. Конституційний патріотизм - дотримання рамок конституції держави, де поняття Батьківщини базується на всьому комплексі ідей, що лягли в основу основного документа держави. Етнонаціональний патріотизм - це любов до Батьківщини, бажання створити суверенну державу й проголосити свою незалежність; захист своєї Вітчизни від будь-якої агресії, іноземного панування; підтримка знедолених народів[4].

Із змістової точки зору, патріотичне виховання молодших школярів в сучасних умовах - це, насамперед, «становлення національної свідомості,

та професійних потенцій, що студенти яскраво демонстрували в ході навчального процесу. Зважаючи на таку орієнтацію, ми поступово ускладнювали завдання для самостійної роботи, що допомагало створювати комфортні умови для опанування новим навчальним предметом і дозволяли підтримувати потребу у досягненні успіху. До того ж, в кожному модулі наявна система завдань творчого та творчопошукового характеру, які поступово, але цілеспрямовано, формували у майбутніх фахівців рефлексивний творчий підхід до здійснення професійної діяльності в контексті забезпечення психолого-педагогічної підтримки дітей під час ознайомлення їх з іншомовною культурою, що реалізує їх формування як особистості, і допомагає розвивати педагогічну майстерність і жагу постійного творчого пошуку, що є безумовною складовою педагогічної роботи з дітьми дошкільного віку. Застосування творчих завдань мало на меті створення умов для виходу за межі стандартного мислення, розвитку творчого потенціалу кожного студента. Такі завдання, на наш погляд, відігравали особливу роль з огляду на той факт, що посередній рівень розвитку творчості студентів, на нашу думку, є неприйнятним в контексті підготовки педагога, і, особливо, педагога дошкільного профілю.

Практична самореалізація майбутніх фахівців дошкільного профілю до навчання дітей іноземної мови під час лабораторних занять, педагогічної практики та в науковій студентській роботі показала позитивну динаміку мотиваційної сфери студентів, підвищення зацікавленості до майбутньої професійної діяльності, а підготовка в контексті аспекту психолого-педагогічного супроводу дозволила поліпшити контакт майбутніх фахівців з дітьми. Отже, практика засвідчує той факт, що підготовка фахівців, готових до психолого-педагогічного супроводу дітей дошкільного протягом роботи з опанування ними іноземною мовою виступає ефективним засобом підвищення результативності останнього, оскільки дозволяє створити максимально комфортні умови для введення дитини в світ іншомовного спілкування з дошкільного віку.

Резюме

Стаття присвячена проблемі підготовки майбутніх фахівців дошкільного профілю до ефективної організації психолого-педагогічного супроводу дітей під час навчання їх іноземної мови.

Ключові слова: психолого-педагогічний супровід, діти дошкільного віку, іноземна мова, комфортні умови навчання.

Эта статья посвящена проблеме подготовки будущих специалистов дошкольного профиля к эффективной организации психолого-

різними видами планування, відповідальністю за побудову процесу з боку керівних органів та працівників державних структур, формами управління ходом опанування мовою, завданням та засобам роботи з батьками та тощо. Не можна недооцінювати роль батьків у підтримці інтересу до вивчення іноземної мови та забезпечення психологічного супроводу дітей в зазначеному контексті. Обов'язковою умовою професійного становлення фахівця є вміння співпрацювати з родиною, адже це та умова, за якої в повній мірі може бути реалізований потенціал дитини, тому студенти готуються до впровадження проєктивних методик, застосування активних методів роботи з батьками з метою запобігання «викидання» членів родини з поля спілкування дитини іноземною мовою. Особлива увага приділяється майбутніми педагогами організації психолого-педагогічного супроводу у випадку роботи з різними соціальними групами.

Таким чином, зміст модулів за наповненістю різних видів занять та завдань для самостійного опрацювання студентами дозволяє підготувати майбутніх педагогів до психолого-педагогічного супроводу відповідно до кваліфікації, що вони отримують, на основі диференційованого підходу до постановки завдань для самостійної роботи студентів з урахуванням їх особистісних та мовленнєвих можливостей.

Обов'язковою умовою при впровадженні програми було проведення діагностичних заходів, які дали можливість визначити рівень засвоєння студентами основних понятійних ліній в ході попереднього навчання, виявили рівень їх мотиваційної сфери в контексті опанування професією з метою визначення шляхів створення сприятливих умов для індивідуального контакту в процесі подальшої роботи і виявлення факторів. Це допомогло інтенсифікувати процес сприймання поставлених перед ними цілей всіх рівнів завдяки своєчасному впливу на мотиваційну сферу студентів. Виявлення найбільш впливових факторів дозволило окреслити напрямки особистісно-орієнтованого підходу, що сприяло більш свідомому учінню з боку студентів і, тим самим, підвищило ефективність опанування майбутньою професією.

Ще один фактор, який передбачається змістом програм, і полягає в побудові такої системи роботи, яка б спонукала до виникнення необхідності в консультуванні студентів, тобто (крім постійно діючого консультпункту) створюються зовнішні мотиви для проведення дослідної роботи, яка не може відбуватися плідно без допомоги викладача. Така робота студентів стимулювала розвиток їх пізнавальних інтересів, а, відповідно, інтенсифікувала їх активність, творчість та мотивацію, що дозволило сформувати фахівця, здатного не лише до ефективної професійної самореалізації, а й забезпечило реалізацію всіх особистісних

належності до рідної землі, народу» [2]. Цей процес має два етапи, що відповідно вказують на різні рівні засвоєння національних цінностей. На першому етапі здійснюється етнічне самоусвідомлення на основі засвоєння рідної мови, родинних звичаїв, традицій, національної міфології, фольклору, мистецтва; народних поглядів, переконань, ідеалів, загальноприйнятих норм поведінки тощо. На другому етапі - громадсько-патріотичне самоусвідомлення - в процесі включення учнів у активну творчу діяльність, спрямовану на розбудову власної держави, її впорядкування і зміцнення; вивчення історії Вітчизни, героїки минулих епох, трудових подвигів, подвижництва в ім'я вільного життя, її культурної спадщини; відновлення різних елементів української культури у власній життєдіяльності; встановлення дружніх партнерських відносин з представниками інших країн та народів, культивування кращих рис української ментальності, розвитку самобутності кожної особистості тощо.

Практичне заняття №2: Важливе місце у патріотичному вихованні посідає виховання поваги до Конституції держави, законодавства, державних символів (Герба, Прапора, Гімну), державної мови. Українська національна символіка вперше за багатовікову історію одержала статус державної і сьогодні символізує єдність держави і нації, політичну, економічну і національну незалежність України [3]. Використання державних символів у навчально-виховному процесі активізує почуття захищеності, юридичної, моральної і політичної дієздатності, гордості за єдину суверенну державу.

За роки незалежності України урядова позиція змінилася, проте опір такій позиції не тільки не ослаб - але й навіть подекуди набрав агресивних форм. Важливим фактором, що сприяє зростанню розшарування в суспільстві є те, що задача патріотичного виховання на практиці нерідко здійснюється швидкими казенно-бюрократичними заходами, не приймаючи до уваги побажання місцевого населення.

Виховання патріотизму пов'язане з вихованням політичної культури. Політична освіченість включає знання про типи держав, політичні організації й інституції, принципи, процедури й регламенти суспільної взаємодії, виборчу систему. Вона виявляється в усвідомленні необхідності державотворчих процесів у поєднанні з розбудовою громадянського суспільства, в умінні відстоювати свої політичні інтереси, повазі й толерантному ставленні до політичних поглядів інших людей. Водночас формування політичної освіченості включає вироблення негативного ставлення до будь-яких форм насильства: деструктивного націоналізму, шовінізму, месіанських настроїв.

Важливими моральними цінностями, які визначають патріотичну поведінку особистості, є совість, чесність, правдивість, свобода, рівність, справедливість, повага, толерантність, гідність, працелюбність, відповідальність та інші. Сформованість цих моральних норм полегшує сприймання молодшими школярами правових норм, які в свою чергу сприяють глибшому усвідомленню моральних істин. Водночас моральна норма дає змогу побачити й усвідомити ту межу моральної поведінки, за якою починаються аморальні й протиправні вчинки [1]. Моральність особистості стимулює патріотичну поведінку, застерігає від правопорушень.

Стрижнем усієї системи виховання в Україні має стати національна ідея, складовою частиною якої є патріотичне виховання. Сучасне патріотичне виховання в дусі єдності та соборності має забезпечувати «формування патріотичних почуттів, гордості за приналежність до української національності, національну самосвідомість» [8]. Воно покликане формувати громадянина - патріота, виробляти глибоке розуміння громадянського обов'язку, готовність відповідально ставитись до власного життя та здоров'я.

На сучасному етапі розвитку системи патріотичного виховання основними проблемами є дотримання єдиних в державі поглядів на проблему виховання громадянина і патріота незалежної України, забезпечення єдності навчання, виховання й розвитку підростаючого покоління.

Ефективність патріотичного виховання молодших школярів забезпечується неухильним дотриманням таких провідних принципів: науковості, національної свідомості й українського патріотизму, етнізації, історизму, європеїзму, народності, гуманності й демократизму, природо-відповідності, культуровідповідності, працьовитості, самодіяльності, активності й ініціативи учнів, гармонії родинно-громадсько-шкільної педагогічної взаємодії [1].

Успішне впровадження принципу історизму відбувається тоді, коли сам учитель добре обізнаний з українством, з українським традиційним вихованням молодших школярів. Внаслідок трансформації цих знань у свідомості учнів утверджуються глибокі почуття гордості за славу історію українського народу, ясне розуміння величі боротьби за волю й незалежність України. Цим викорінюється нав'язаний українцям комплекс меншовартості. Плідні наслідки щодо цього дає виховна робота з українознавства, складання кожним учнем свого родовідного дерева, історико-краєзнавча діяльність, участь школярів у написанні історії рідної школи, свого села чи міста, бесіди про видатних історичних осіб, державних, наукових, громадських діячів, національних героїв України,

Особливе місце в роботі зі студентами займає підготовка їх до використання взаємозв'язків фізіологічних та психологічних аспектів в процесі адаптації дитини до нової діяльності. Наприклад, систематична робота з артикуляційним апаратом несе психологічне навантаження, адже з перших занять дозволяє уникнути дискомфорту у дитини при входженні в нові умови спілкування. Безперечно важливим моментом виступає наступність між темами, методичний аспект внесення чого в роботу з дітьми, опрацьовується наскрізно в кожній темі роботи зі студентами. Крім того, за кожною темою майбутнім фахівцям надаються знання не лише методичного характеру, а й формується інформативне поле в контексті створення максимально сприятливих психологічних умов для сприймання дітьми іноземної мови. Це обумовлено тим фактом, що іноземна мова, як і будь-яка мова, – є складна система, і, задля досягнення ефективності в її опануванні, вимагає ретельного систематичного опрацювання, що, само по собі, спричиняє певні труднощі в роботі з дітьми дошкільного віку, враховуючи специфіку їх психофізіологічного розвитку.

На виняткову увагу заслуговує питання підготовки дитини до школи, оскільки програмове забезпечення різних шкіл щодо процесу навчання іноземної мови різниться, і, оскільки перехід до шкільного навчання природно викликає стресовий стан у дитини, а при виникненні суперечностей між знаннями дитини та вимогами школи до іноземної мови може виникнути психологічний дисонанс, що, відповідно, в сукупності спричинить несприятливу зміну психоемоційної картини дитини. Для запобігання подібній ситуації забезпечення перехідного етапу виступає обов'язковим та відповідальним елементом роботи педагога дошкільного навчального закладу, до чого і відбувається підготовка в ході опрацювання даного модулю.

Лише після опанування вищезазначеними модулями можна говорити про формування умінь та навичок доцільної організації процесу опанування дітьми дошкільного віку іноземною мовою, адже лише після ретельного опрацювання науково-теоретичного, методичного та змістового модулів можна навчати студентів здійснювати професійну діагностику, прогнозування, оволодівати особливостями планування та організації роботи з дітьми в умовах суспільного дошкільного виховання. Важливим аспектом у професійній діяльності педагога є ефективність побудови співпраці з батьками, саме цим перерахованим проблемам і присвячується **четвертий модуль** дисципліни під назвою «*Шляхи підвищення ефективності опанування дітьми дошкільного віку іноземною мовою*», що дає можливість ознайомитися з організаційними особливостями здійснення процесу навчання дітей дошкільного віку іноземної мови:

опанування студентами знаннями психофізіологічних особливостей розвитку дітей в дошкільний період дитинства, актуальні для процесу сприймання іноземної мови, про державно визнані та авторські вимоги до змісту процесу опанування ними іноземною мовою, а також про теоретико-методичні аспекти застосування різних методів та прийомів, що в сукупності створює можливості для формування умінь реалізації особистісно орієнтованого підходу до кожної дитини в умовах колективного навчання іноземної мови в дошкільному навчальному закладі. В ході роботи над цим модулем в контексті формування умінь психолого-педагогічного супроводу дітей майбутнім фахівцям надається інформація про сутність окресленого процесу, передумови та механізм дії. Відбувається навчання роботі з персоналом навчального закладу (вихователями, психологом, логопедом та ін.) та документацією, що дозволить орієнтуватися в ситуації розвитку кожної дитини та максималізувати навчально-виховний вплив на дітей в ході ознайомлення з іншомовною культурою. Крім того, вивчаються діагностичні методики, які дозволяють визначити психоемоційну картину з метою проектування оптимальних умов використання внутрішніх лінгвістичних ресурсів кожної дитини. Розглядаються методи забезпечення процесу адаптації дитини до нових умов та правила побудови адаптаційних програм з відповідно до її індивідуальних особливостей.

Завдання третього модулю «*Методичні положення організації процесу оволодіння дітьми іноземною мовою*» нами визначені наступним чином:

створення у майбутніх фахівців ґрунтовної теоретичної бази побудови процесу навчання дітей дошкільного віку іноземної мови в рамках реалізації всього об'єму її багатоаспектності: розвитку у дошкільників фонематичного слуху та аутентичної вимови іноземною мовою, формування словникового іншомовного фонду, навчання граматично правильної іноземної мови, розвитку різних видів мовленнєвої діяльності (діалогічна та монологічна компетенція);

формування навичок сприймання та розуміння іноземної мови на слух та т.ін.; формування міцних практичних умінь створення комфортних та сприятливих умов для ефективного ознайомлення дошкільників з елементами іншомовної культури в контексті цілісного її сприймання та з урахуванням психофізіологічних особливостей розвитку та пізнавальних інтересів дітей кожної вікової групи;

ознайомлення із шляхами реалізації інтегрованого навчання: інтеграції іноземної мови в різні напрями роботи в дошкільному навчальному закладі.

прикладі подвигів визвольних змагань українського війська у боротьбі за честь і незалежність Батьківщини [2].

В обов'язок учителя входить також висвітлення доступних тем з історії України, української державності, культури, науки, освіти, літератури й мистецтва, релігійного просвітництва, залучення молодших школярів до відзначення знаменних дат з історії української держави, ознайомлення з українським народним мистецтвом, традиційними ремеслами і промислами, фольклором, творами призабутих та репресованих письменників на історичну тематику, спадщиною видатних українських істориків М.Грушевського, Д.Дорошенка, І.Крип'якевича, Д.Яворницького.

Висновки з даного дослідження та перспективи... Підсумовуючи вищевикладене, можна констатувати, що якість і результативність патріотичного виховання молодших школярів покращиться, якщо у процесі навчальної діяльності використовувати дієві форми, методи і засоби, урізноманітнювати тематику уроків і виховних заходів. Обов'язок учителя подбати про те, щоб виховання дітей завжди відповідало інтересам нашого народу, народним засадам гуманності й демократизму, організації шкільного життя, постійно живилося цілющими народними джерелами. Виховання на ґрунті народності - сильне й високорезультативне, а без неї - кволе й безнадійне. Цим зумовлена важливість дотримання принципу гармонії родинно-громадсько-шкільної педагогічної взаємодії у вихованні молодших школярів. Патріотичне виховання націлює на ґрунтовну обізнаність учителя із народною педагогікою та основами наукової теорії виховання місцевими виховними традиціями та застосування їх у вихованні молодших школярів, забезпечення єдності вимог батьків, учителів, школи, родини, громадськості до поведінки учнів, взаємодії всіх виховних ланок і напрямків.

Резюме

У статті проаналізовано процес формування у молодших школярів високої патріотичної свідомості, почуття любові до України, пошани до видатних вітчизняних історичних діячів, правової держави, поваги до української історії, видатних пам'яток культури готовності, до виконання громадянських і конституційних обов'язків. Цей великий період шкільного життя – початкова освіта - неоднаковий ні за темпами розвитку, ні за видами діяльності учня, ні за характером перебігу фізичних і психічних процесів, ні за ставленням дитини до дійсності. Патріотичне виховання особистості триває майже все життя, але особливе значення воно має у період її росту і розвитку.

Ключові слова: молодші школярі, патріотизм, школа, родина, ефективність, виховання патріотів.

В статті проаналізовано процес формування у младших школьників високого патріотического свідомості, почуття любові к Україні, поваги к видаючимся отечественним историческим деятелям, правовому государству, уваженню к украинской истории, выдающихся достопримечательностей культуры, готовности к выполнению гражданских и конституционных обязанностей. Этот большой период школьной жизни – начальное образование – неодинаковый ни за темпами развития, ни за видами деятельности ученика, ни за характером протекания физических и психических процессов, ни за отношением ребенка к действительности. Патриотическое воспитание личности длится почти всю жизнь, но особенное значение оно имеет в период ее роста и развития.

Ключевые слова: младшие школьники, патриотизм, школа, семья, воспитание патриотов, эффективность.

In the article a forming process is analyzed for the young schoolboys of high patriotic consciousness, sense of love to Ukraine, respects to the prominent domestic historical figures, legal state, respect to Ukrainian history, prominent sights of culture and readiness to implementation of social and constitutional duties. This large period of school life is primary education – different neither after the rates of development, neither after the types of activity of student and neither after character of flowing of physical and psychical processes nor after attitude of child toward reality. Patriotic education of personality lasts almost right through life, but the special value it has in the period of its growth and development.

Keywords: junior schoolboys, patriotism, school, family, education of patriots, efficiency.

Список літератури

1. Бех І.Д. Виховання особистості: У 2кн.-К.: Либідь.- 2003.-241-274с.
2. Вишневецький О. Сучасне українське виховання. Педагогічні нариси. – Львівський обласний науково-методичний інститут; Львівське обласне педагогічне товариство ім. Г. Ващенка, 1996. – 238 с.
3. Каюков В. І. Патріотичне виховання учнів загальноосвітньої школи на героїчних традиціях українського народу: автореф. дис. канд. пед. наук. – Кіровоград: 1996. – 24 с.
4. Коваль В. О. Патріотичне виховання учнів у процесі вивчення української літератури в старших класах загальноосвітньої школи: автореф. дис. канд. пед. наук. – К.: 1999. – 16 с.

навичок у студентів, тобто забезпечуються пізнавальні (інформаційні) та професійно-практичні (діяльнісні) частини модулів в тій чи іншій мірі, оскільки їхнє значення в даному аспекті нерівноцінне. Крім того, зберігаючи свою функціональність за змістом, модулі містять такий матеріал, який може і повинен удосконалюватися у відповідності до майбутніх змін в освітній сфері та суспільного замовлення.

Провідним навчальним курсом в підготовці викладачів іноземної мови для дітей дошкільного віку виступає «Методика навчання іноземної мови», яка, відповідно до вимог до організації навчального процесу у вищій школі сьогодення, поділяється на:

- ✓ *Науково-теоретичний* модуль, що спрямовується на засвоєння методологічних основ курсу;
- ✓ *Методичний* модуль забезпечує оволодіння системою методів та прийомів навчання;
- ✓ *Змістовний* модуль передбачає опануванням змістом ефективною організації майбутньої професійної діяльності;
- ✓ *Організаційний* модуль дозволяє оволодіти технологією процесу навчання дітей іноземної мови.

Окреслена диференціація побудована у відповідності до змістовного наповнення матеріалу навчальних дисциплін, що блокувався, що здійснено з метою конструювання контекстності перцепції інформації. Це дозволить досягти більш глибокого закарбування знань та кращого їх розуміння і, відповідно, міцнішої побудови піраміди вмінь та навичок реалізації предмету, що опановується, в подальшій педагогічній діяльності.

I модуль програми педагогічної дисципліни «Методика навчання іноземної мови» має назву «*Наукові засади курсу «Методика навчання іноземної мови»*». Основними завданнями опрацювання його матеріалу є ознайомлення з методикою навчання дітей іноземної мови як наукою, її базовими категоріями та методологічними засадами; надання відомостей про історичний розвиток методичних положень курсу, що дозволяє усвідомити актуальність та вагомість даного курсу для організації успішної майбутньої професійної діяльності. Паралельно відбувається активізація знань студентів щодо особливостей психофізіологічного розвитку дітей дошкільного віку в різних умовах життєдіяльності, характерологічних особливостей процесів адаптації дитини дошкільного віку з метою створення підґрунтя для розуміння необхідності та подальшого вивчення механізмів психолого-педагогічного супроводу дітей в ході знайомства з іноземною мовою.

Вивчення змісту **другого модулю** – «*Теоретичні основи методики навчання дітей дошкільного віку іноземної мови»* - передбачає

окресленому процесі виникають власні специфічні аспекти, які потребують спостереження та психолого-педагогічного супроводу:

Дво- або полімовність (якщо в родині спілкуються двома мовами, наприклад, російською та українською), адже дитина опиняється в ситуації, коли, хоча і мимовільно, її мозок перебудовується під дві або більше мовних систем;

Адаптація до кардинально нового предмету та перцепція його як органічної складової життєдіяльності;

Гармонізація місця родини в ході ознайомлення дітей з елементами іншомовної культури.

Професійна підготовка фахівців до створення педагогічних умов для навчання дітей дошкільного віку іноземної мови стали предметом дослідження багатьох педагогів (С.В.Будака, Ю.Е.Вауліної, Н.О.Горлової, С.С.Зонтової, В.Н.Карташової, Н.Л.Московської, Г.В.Рогової, Н.А.Тарасюк, Е.Л.Фрейдіної, І.В.Шевченко, Т.М.Шкваріної, Н.В.Язикової), але психологічні аспекти окресленого процесу знаходять своє відображення у працях невеликої низки вчених (В.Ю.Альперіної, І.О.Зимньої, О.І.Негневицької, Н.Ф.Шаркової, О.М.Шахнаровича). Звертає увагу на себе той факт, що психолого-педагогічна підтримка дитини в період знайомства з новим аспектом дійсності, із новим шляхом спілкування, – з іноземною мовою – в недостатній мірі вивчена і вимагає поглибленої уваги, зважаючи на виняткову відповідальність педагогів першої ланки освітнього ланцюга. Все вищезазначене спричинило мету нашого дослідження: визначення особливостей професійної підготовки фахівців до організації психолого-педагогічної підтримки, враховуючи специфічність процесу навчання дітей іноземної мови в дошкільний період дитинства.

В ході підготовки фахівців окресленого профілю формування вмінь та навичок здійснювати психолого-педагогічний супровід інтегрується в спеціальні навчальні дисципліни впродовж всього їх опрацювання. Винятковість та цінність реалізації даної проблеми в майбутній професійній діяльності настільки велика, що виокремити її опрацювання в одну тему постає перспективно неефективним, тому виникає нагальна необхідність включення завдань з її вирішення в кожний модуль тем. Навчальний матеріал та форми і види взаємодії компонувалися за модулями з метою забезпечення досягнення студентами та викладачем комплексної мети професійної підготовки. Але разом з тим, ми намагалися забезпечити інтеграцію модулів, тобто не зважаючи на їх відносну відособленість, вони тісно між собою пов'язані не лише за змістовним навантаженням, а й за навчальними цілями. Кожен модуль має на меті формування певної теоретичної бази та комплексу практичних умінь і

5. Корнієнко О. М. Національні цінності особистості: сутність та особливості їх формування: автореф. дис. канд. філос. наук. – К., 1998. – 18 с.
6. Лебідь І. В. Національні цінності у виховному процесі загальноосвітньої школи (теоретико-методологічний аспект): автореф. дис. канд. пед. наук. – К., 2002. – 21 с.
7. Сухомлинський В.О. Щоб у серці жила Батьківщина. К.: «Знання»1965. – 80 с.
8. Цвіркун В. М. Формування світоглядних установок особи підліткового віку: автореф. дис. канд. філос. наук. – К.: 2001. – 20 с.

Мардарова І.

УДК: 004+020+372.21

СУЧАСНІ ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ЗАСІБ ОРГАНІЗАЦІЇ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Сучасні умови, в яких здійснюється інформатизація суспільства і входження України в європейський соціокультурний простір, вимагають реформування освіти, виведення її на рівень цивілізованих країн світу. Успіх перебудови всієї системи вітчизняної освіти значною мірою залежить від підвищення ефективності виховання і навчання у її першій ланці – дошкільній освіті. У Законі України «Про дошкільну освіту», Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті, «Базовому компоненті дошкільної освіти», в Базовій програмі «Я у світі» наголошено, що дошкільне дитинство – це період активного пізнання навколишнього світу, розвитку психічних процесів, особистісних властивостей і якостей. Це зумовлює необхідність активізації пізнавальної діяльності дітей з використанням сучасних інформаційних освітніх технологій.

Спираючись на дані наукових досліджень П. Гальперіна, Д. Ельконіна, О. Запорожця, В. Котирло, О. Леонтєва, М. Поддякова, Н. Талізної та ін., під пізнавальною діяльністю розуміємо свідому діяльність суб'єкта, спрямовану на пошук інформації про об'єкти та явища реальної дійсності, а також придбання конкретних знань.

Готовність до пізнавальної діяльності, за визначенням В.Войтка та Ю. Гільбуха, – це «певний рівень пізнавальної та соціальної зрілості, необхідний для успішного оволодіння програмовим матеріалом, що сприяє гармонійному розвитку особистості» [3, с. 26]. Пізнавальна діяльність спирається на природне прагнення дитини до пізнання навколишнього світу. Вона починається з народження дитини і сприяє її інтелектуальному

розвитку. Особливе значення мають дії дитини з предметами, завдяки яким вона навчається здійснювати цілеспрямовані рухи, а в подальшому і цілеспрямовану діяльність. Саме в рухах і в діях розвивається інтелект дитини. Психологи розглядають дії як динамічну задачу, розв'язанню якої дитина навчається у спільній діяльності з дорослим. Специфічною рисою спільної з дорослим пізнавальної діяльності дитини в дошкільний період її життя є те, що спонукання діяти (мотив) йде з природної внутрішньої потреби дошкільника у пізнанні довколишнього світу. Спрямування ж дій на розв'язання задачі, що постала перед дитиною за її власною ініціативою, тобто її мета, забезпечується дорослим. Проблема активізації цієї діяльності висвітлюється у працях М. Аксенова, А. Андрасян, Н. Кудикіної, С. Ладивір, Б. Мухацької, В. Суржанської та ін.

Пізнавальна активність формується у процесі життя особистості, а на дошкільний вік припадає її стартовий період. Пізнавальна активність є складним комплексним поняттям. Її внутрішня структура є адекватною структурі пізнавальної діяльності. Під пізнавальною активністю В. Суржанська розуміє: «рису особистості, яка виявляється у її ставленні до пізнавальної діяльності, що передбачає стан готовності, прагнення до самостійної діяльності, спрямованої на засвоєння індивідом соціального досвіду, накопичених людством знань і способів діяльності, а також знаходить вияв у якості пізнавальної діяльності» [9; с. 8].

Особливості розвитку пізнавальної сфери у процесі різних видів дитячої діяльності розкриваються в дослідженнях Б. Ананьєва, А. Богуш, Р. Буре, В. Давидова, Ю. Демидова, Л. Лохвицької, Т. Поніманської, О. Фунтікової та ін. Проте, сучасний етап розвитку суспільства висуває нові вимоги до розвитку пізнавальної сфери дитини і рівня підготовки фахівців, що здатні організувати активну пізнавальну діяльність дітей дошкільного віку із застосуванням сучасних інформаційних технологій.

Мета даної статті – визначити сутність поняття «сучасні інформаційні технології», проаналізувати досвід їх використання в теорії та практиці дошкільної освіти, довести доцільність їх застосування в організації процесу пізнавальної діяльності старших дошкільників.

«Технологія навчання» - це тип технологій який моделює шлях освоєння конкретного навчального матеріалу (поняття) в межах відповідного навчального предмета, теми, питання [5, с. 15]. Загалом термін «технологія» перекладається з грецької мови, як знання про мистецтво або майстерність [5, с. 6]. Поняття «технологія» в педагогічній науці пройшло певні етапи свого розвитку. Спочатку мова йшла про технізацію навчального процесу, чому сприяла розробка С.Прессі в середині 20-х років ХХ ст. технічного пристрою для перевірки виконання контрольних завдань. У 50-ті

5. "Enrollment in Early Childhood Education Programs." National Center for Education Statistics, 2002. . - Deanna M. Swartout-Corbeil, RN – URL resource: <http://nces.ed.gov/programs/coe/2002/section1/indicator01>
6. Hohmann M. Educating Young Children: Active Learning Practices for Preschool and Child Care Programs (3rd Ed.) / M. Hohmann, D. P. Weikart, and A. S. Epstein. – High/Scope Press, 2008 2008. – 546 p.
7. Pope C. Three Approaches from Europe: Waldorf, Montessori, and Reggio Emilia / Carolyn Pope Edwards. – Early Childhood Research & Practice, 2002. – v4 n1 Early Childhood Research and Practice, 2002. – P. 7-14.

Мордоус І.

УДК 378.14:371.134:316.612:811:373.2

ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ ДО ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДТРИМКИ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ПРОЦЕСІ ОПАНУВАННЯ ІНОЗЕМНОЮ МОВОЮ

Сучасні тенденції трансформації освітнього простору вимагають підвищеної уваги до організації дошкільного виховання з огляду на той факт, що суспільне дошкільне виховання сьогодення характеризується тенденцією до збільшення навчального поля. Організація опанування дітьми іноземною мовою в дошкільний період дитинства вже постає невід'ємною складовою цієї фази формування особистості. Складність та специфічність цього процесу потребує не лише висококваліфікованого педагогічного забезпечення, а й створення сприятливого психологічного клімату, адже основною метою ознайомлення дітей з іншомовною культурою є не обмеження його ходу як окремого напрямку навчально-виховної роботи, а формування уявлення про іноземну мову як природний засіб спілкування. Таке цілепокладання диктує широкий спектр завдань психолого-педагогічного характеру, до вирішення яких майбутній фахівець дошкільного профілю, який отримує право навчати дітей іноземної мови, має бути готовий, щоб створити оптимальні умови для максимально ефективного розвитку лінгвістичних здібностей дітей. Крім загальноприйнятих причин для здійснення психолого-педагогічної підтримки дітей (з складними характеристиками адаптаційних можливостей або психоемоційної сфери, з особливостями мовленнєвого розвитку, складними життєвими умовами, в ході підготовки до школи), що набувають своєрідності в контексті роботи з іноземною мовою, в

до організації навчально-виховного процесу. **Перспективи подальших розвідок у даному напрямі.** Поряд з тим актуальним залишається проблема адаптації курикулума до певного дошкільного закладу освіти США, в залежності від особливостей організації дошкільної освіти в штатах та окремих регіонах.

Резюме

У статті досліджено основні принципи формування курикулуму програм дошкільної освіти США. Проаналізовано особливості форм, методів та засобів практичної реалізації курикулума.

Ключові слова: курикулум дошкільної освіти, програма дошкільної освіти.

В статье исследованы основные принципы формирования курикулума программ дошкольного образования США. Проанализировано особенности форм, методов и средств практической реализации курикулума.

Ключевые слова: курикулум дошкольного образования, программа дошкольного образования.

The problem of forming the preschool curricular in USA are investigated in the article. Peculiarities of forms, methods and means of teaching in the practical realization of the curricular are analyzed.

Key words: preschool curricular, program of preschool education.

Список літератури

1. Біла книга національної освіти «Сили змін та вектори руху до нової освіти України» // Директор школи. – К.: Шкільний світ. – 2009. – №43; №44.
2. Виклик для України: розробка рамкових основ змісту (національного курикулуму) загальної середньої освіти для 21 століття. Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції 26-27 червня 2007 р. м. Київ. /Україна – Проект “Рівний доступ до якісної освіти”, Академія педагогічних наук України, Державна установа “Директорат програм розвитку освіти” Міністерства освіти і науки України. – К.: ТОВ УВПК “Ексоб”, - 428 с.
3. Плахотнік, О. Курикулум як дискурс: явне і приховане / О.Плахотнік // Інтелект. Особистість. Цивілізація. – 2008. – Вип. 6. – С. 318-323
4. Dodge D. T. Curriculum Frameworks, Approaches, and Models in Early Childhood Education: What's the Difference? (Interaction and Influence: Teachers and Curriculum) / Dodge D. T. // Focus on Teacher Education Volume: 7 | Issue: 2 Winter 2006 Page(s): 3-7.

роки минулого сторіччя проблеми педагогічної технології пов'язувались із використанням програмованого навчання. У сучасній науці «педагогічна технологія» розглядається як чітке наукове проектування і відтворення гарантуючих успіх педагогічних дій [6, с. 330].

Процес становлення нової педагогічної технології охоплює такі етапи: виникнення суспільної потреби – фундаментальні дослідження в галузі психології – прикладні психолого-педагогічні дослідження – розроблення нових технологій – відображення новостворених технологій у навчально-програмній і навчально-методичній документації [5, с. 14].

Новими педагогічними технологіями, які починають активно використовувати як засіб виховання і навчання в системі освіти, виступають комп'ютерні технології. Комп'ютери з'явилися у школах та університетах наприкінці 50-их років - початку 60-их років ХХ ст. як засіб програмованого навчання. Користь комп'ютера як засобу навчання зростала одночасно з його технологічним удосконаленням. В останні десятиліття поняття «комп'ютерні технології» все частіше замінюють терміном «сучасні інформаційні технології» [2, с. 126]. «Сучасні інформаційні технології» визначаємо як галузь сучасних технологій, що відповідає за захист, збереження, переробку і відтворення інформації засобами обчислювальної техніки.

Аналіз зарубіжної та вітчизняної літератури показав, що проблема використання сучасних інформаційних технологій у вихованні і навчанні дітей дошкільного віку розглядається у таких трьох напрямках:

1. Використання комп'ютерних ігор і програм у навчанні і вихованні дітей (Н. Белікова, С. Іванова, В. Моторин, С. Новосьолова, С. Пейперт та ін.).

2. Впровадження курсу інформатики у навчально – виховний процес дошкільного навчального закладу (М. Левшин, Н. Котова, М. Кулешова, І. Шмакова та ін.).

3. Проблема безпеки організації комп'ютерно - ігрового комплексу в дошкільних навчальних закладах (Ю. Горвиц, Н. Полька, Л. Чайнова та ін.).

У сучасних державних програмах навчання і виховання дітей дошкільного віку Базовій програмі «Я у світі», в програмі «Дитина в дошкільні роки» містяться розділи, в яких описується використання комп'ютерних технологій як засобу організації пізнавального розвитку дітей дошкільного віку, визначаються знання, вміння і навички дітей.

Так, друга частина Базової програми виховання і навчання дітей дошкільного віку містить розділ «Дошкільник і комп'ютер». У ньому зазначаються форми і умови організації ознайомлення дітей старшого

дошкільного віку з комп'ютерними технологіями. Основною формою організації виступає заняття, яке проводиться у вигляді бесіди педагога (який має відповідну підготовку) і практичної діяльності дітей на комп'ютері. Для практичних занять, вказується в документі, слід використовувати навчально-розвивальні та ігрові комп'ютерні програми, спеціально-розроблені для дошкільнят, зміст і оформлення яких повинне відповідати віковим психофізіологічним особливостям дітей. Інше програмне забезпечення не використовується. Тривалість заняття не більше 12 хвилин. Також в програмі зазначаються санітарно-гігієнічні вимоги, визначені нормативними документами, яких повинен дотримуватись педагог під час організації роботи старших дошкільників на комп'ютері. Звертається увага на необхідність наявності поряд з комп'ютерним класом зали релаксації (кімнати природи, в якій можуть бути розміщені квіти, акваріумні рибки, клітки з декоративними птахами тощо), вона призначена для відпочинку, емоційного розвантаження, проведення гімнастики після занять [1, с. 358].

Програма розвитку виховання і навчання дітей «Дитина в дошкільні роки» укладена за віковим принципом. Кожен психологічний вік охоплює: створення фонду «Хочу», тобто залучення дитини до системи вироблених людством цінностей; створення фонду «Можу» передбачає засвоєння дитиною знань, оволодіння вміннями і навичками, формування культури пізнання, здатність практичного використання набутого в житті; а також основні психологічні досягнення дитини «Показники компетенції дитини». У старшому дошкільному віці, в розділі «Розвиток пізнавальної сфери» (головним завданням якого є розвиток пізнавальних здібностей, словесно-логічного мислення, вироблення вмінь користуватися основними логічними прийомами й операціями, формування навичок наочного моделювання) одним з напрямків, який допомагає розвивати пізнавальну сферу дошкільників, визначений напрямок «Комп'ютер у дошкільному закладі». Його фонд «Хочу» окреслює такі основні завдання: формувати інтерес до комп'ютера завдяки використанню ігор і комп'ютерних програм; сприяти розвитку у дітей передумов теоретичного рівня мислення, рефлексії щодо способів дій, вирішення завдань своєї діяльності за допомогою комп'ютера; познайомити дітей із висуванням та вирішенням ігрових, зображувальних та пізнавальних завдань під час діяльності за комп'ютером; дати уявлення про особливості комп'ютера, способи управління на екрані за допомогою операторів (клавіатура, «мишка», джойстик) з урахуванням можливостей (меню) тієї чи іншої програми.

У програмі зазначенні показники готовності дитини до роботи за комп'ютером: може підготувати до роботи включений до мережі

Б. Тема завжди ґрунтується на культурі, середовищі та досвіді дітей.

В. Діти повинні бути залучені у планування етапів розв'язання проблеми чи обговорення теми.

Г. Педагог може інтегрувати заняття з літератури із соціальною взаємодією, математикою, музикою та мистецтвом.

Д. Тема вивчається краще за умов врахування вчителем потреб дітей.

Е. Тема повинна бути спланована таким чином, щоб вона відповідала плануванню вихователя та потребам дітей.

The Project Approach (проектний підхід) – ґрунтується на нещодавніх дослідженнях особливостей процесу навчання дітей та валідності інтегрованого курікулуму. Принципи:

А. Проект передбачає проведення дітьми дослідження певної теми, об'єкту, явища, що має кілька варіантів вирішення. Діяльність дітей спрямовується на дослідження теми, а не пошук відповіді на запитання педагога.

Б. Предмет дослідження чи тема дискусії може бути запропонована як дітьми, так і вихователем.

В. Питання формують діти в процесі роботи над проектом та ставлять їх до інших учасників проекту, за виключенням вчителя.

Г. Проект не повинен охоплювати весь курікулум, а бути додатковою частиною навчально-виховної діяльності.

Д. Проектний підхід в організації курікулуму схожий з тематичним курікулумом, але на відміну від нього він не входить у запланований розклад занять. В тематичному курікулумі тема пропонується педагогом, а не дітьми, як це відбувається в проектному курікулумі.

Multiple Intelligences (“множинний інтелект”) – модель курікулуму заснована на підході запропонованого американським дослідником Ховардом Гарднером (Howard Gardner). Вчення Гарднера ґрунтується на тому, що інтелект кожної людини розвивається у восьми відношеннях. В кожній людини один чи два “інтелекти” затьмарюють інші. Гарднер зазначає, що педагоги повинні навчати дітей таким чином, щоб навчання їх вихованців відповідало їх сподіванням. Вісім сфер розвитку інтелекту за Гарднером: літературний інтелект, логіко-математичний інтелект, музичний інтелект, тілесно-кінестетичний, просторовий інтелект, міжособистісний та особистісний інтелекти, природній (натуралістичний) інтелект. Незважаючи на варіативність курікулума дошкільної освіти американські педагоги шукають подальші шляхи удосконалення та оновлення існуючих на сучасному етапі варіантів курікулума.

Висновки. Отже, як засвідчив аналіз, курікулум дошкільної освіти США характеризується варіативністю, різнобічністю та творчим підходом

оформляється у вигляді портфоліо на кожну дитину, успішність якої можуть простежити батьки, діти та вихователі.

Е. Середовище: у школах, що працюють за курікулум Реджіо Емілія, особлива увага надається зовнішньому вигляду групової кімнати (матеріали з яких зроблені меблі, іграшки, навчальний матеріал). Середовище виступає важливим і невід'ємним компонентом навчально-виховного процесу. [7]

Waldorf/Steiner Model (Вальдорфська модель курікулуму) – передбачає використання природного оточення у навчально-виховній діяльності, класичного вивчення об'єктів та явищ з урахуванням духовного розвитку дітей.

Montesory Model (Монтесорі-модель) – ґрунтується на методі М.Монтесорі та передбачає використання природного матеріалу, блоків, вкладок, шнуровок, моделі предметів та іграшок конструктивного складу. Принципи курікулуму:

А. Курікулум сформовано на вченні про те, що діти навчають самі себе через досвід власної діяльності.

Б. передбачає забезпечення ґрунтовно продуманого та впорядкованого середовища.

В. Навчальне середовище включає дидактично впорядковані матеріали, що сприяють розвитку чотирьох сфер: розвиток сенсорики, концептуальний або академічний розвиток, компетентність і практична діяльність, розвиток характеру

Г. Навчальний матеріал будується за принципами від простого до складного та від конкретного до загального (абстрактного).

Д. На самостійну діяльність відводиться тридцять три відсотки часу від усієї діяльності, що організовується в групі [7, с. 7-14].

Theme-Based Model (тематична модель курікулуму) – ґрунтується на дослідженнях особливостей діяльності головного мозку та наголошує на необхідності формування зразків та допомозі дитині зрозуміти взаємозв'язки між предметами для кращого навчання. Ці зразки за словами дослідниці Джейн Хілі (експерта дитячого розвитку) є ключами до інтелекту дитини. Формування навчального матеріалу за зразками допомагає дитині встановлювати зв'язок з попередньо вивченою інформацією, що створює «ефект гачка», який зв'язує отримані знання в єдине ціле. Тематично організована модель курікулуму підштовхує дітей на самостійне створення таких зразків, які б були подальшим ключем для розв'язання проблеми чи навчального завдання.

А. Тема є основною ідеєю, яку педагог разом з дітьми може досліджувати з різних підходів.

комп'ютер (включити монітор і процесор); друкує буквами рідної мови слова та читає, набирає латинськими буквами прості команди комп'ютера (за зразком); використовує спеціальні клавіші та маніпулятор «мишка», виправляє неправильно надруковані слова або команди [4, с. 232]

З цього приводу Д. Солпітер зазначає, що комп'ютер не є яким-небудь «чарівним засобом», однак слід ясно усвідомлювати, що за наявності відповідних програм забезпечення, він може позитивно вплинути на ставлення дитини до навчання та здібності щодо пізнання навколишнього світу [8, с. 45].

У зв'язку з цим особлива увага надається створенню інтегрованого розвивального предметно - ігрового середовища, де комп'ютер як засіб найбільш природно поєднується з іншими дидактичними засобами та методами. За такого підходу комп'ютер стає розвивальним та збагачуючим сучасним засобом самостійної діяльності дитини [7, с. 108]. Таким чином, використовуючи сучасні комп'ютерні технології, як принципово нового знаряддя діяльності дітей у системі дидактичних засобів сприятиме успішному вирішенню завдань їх пізнавального розвитку.

Аналіз науково-методичної, програмної літератури, практики дошкільної освіти, дозволяє стверджувати, що використання сучасних інформаційних технологій позитивно впливає на загальний рівень педагогічного процесу дошкільного навчального закладу і рівень пізнавального розвитку дітей дошкільного віку, значно підвищується зацікавленість дитини у навчанні, процес засвоєння нових знань та уявлень про довколишнє стає більш швидким та різнобічним, відбувається краще засвоєння нового та закріплення старого, розвивається логічне мислення, покращує пізнавальна активність, відбувається розвиток пізнавальних психічних процесів.

Отже, комп'ютерні технології можуть виступати як засіб розвитку пізнавальної сфери дошкільників. Однак, підготовка майбутніх вихователів до організації пізнавальної діяльності дошкільників засобами комп'ютерних технологій не була предметом спеціальних досліджень. Використання сучасних інформаційних технологій у роботі вихователів дошкільних навчальних закладів вбачаємо можливим за умови подальшої теоретичної і експериментальної розробки зазначеної проблеми за такими напрямками: при підготовці дидактичного матеріалу до початкової та ігрової діяльності дітей, задля оформлення результатів пізнавальної діяльності дітей дошкільного віку (створення книжок малюнків, віршів, розповідей; оформлення презентацій); в процесі організації роботи з батьками, як засіб здійснення наукової діяльності вихователів, обміну досвідом, підвищення професійної майстерності тощо.

Резюме

В статті определена сутність поняття «современные информационные технологии», проанализирован опыт их использования в теории и практике дошкольного образования, представлена их роль в организации процесса познавательной деятельности старших дошкольников.

Ключевые слова: современные информационные технологии, познавательная деятельность детей дошкольного возраста.

In the article author describes the concept «modern information technologies», the experience of using the IT in the theory and practice of preschool education is analyzed, the importance of the IT in the children's cognitive activity is shown.

Keywords: modern information technologies, IT, cognition activity, children of preschool age.

Список літератури

1. Базова програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» / М-во освіти і науки України, Акад. пед. наук України; наук. ред. та упоряд. О. Л Кононко. - К. Світич, 2008. – 430 с.
2. Басова Н. В. Педагогика и практическая психология / Н. В. Басова. - Ростов н/Д: Феникс, 2000. – 416 с.
3. Войтко В. И., Гильбух Ю. З. Школьная психодиагностика: достижения и перспективы/ В. И. Войтко, Ю. З. Гильбух. – К.: Знание, 1980. – 48 с.
4. Дитина в дошкільні роки. Програма розвитку, навчання та виховання дітей/ Авт. кол. А. М. Богуш, О. П. Амацьєва та ін. – 2-е вид. – Запоріжжя: ТОВ ЛПС ЛТД, 2004. – 268 с.
5. Койчева Т. І., Листопад О. А. Сучасні педагогічні технології: історичні та теоретичні аспекти: методичні рекомендації для викладачів і студентів вищих навчальних закладів/ Т. І. Койчева, О. А. Листопад. - Одеса: ПДПН ім. К. Д. Ушинського, 2006. – 24 с.
6. Лозова В. І., Троцько Г. В. Теоретичні основи виховання і навчання: навчальний посібник / В. І. Лозова, Г. В. Троцько. – Харків: ОВС, 2002. - 400 с.
7. Нокс Дж. Что могут дать компьютеры педагогике: Взгляд из американской школы / Дж. Нокс // Информатика и образование. – 1991. – №5. – С. 107-112.
8. Солпитер Д. Дети и компьютеры, настольная книга родителей / Д. Солпитер – М.: Бинум, 1996. – 192 с.

неповного і повного дня (private half- and full-day preschools), школах яслах (nursery schools), програмою Хед Старт (Head Start program), центрами догляду за дітьми (child care centers), програмами домашньої підготовки дітей (home-based child care programs) та програмами для дітей з особливими потребами (programs for children with special needs). Принципи:

А. Ґрунтується на фундаментальних твердженнях про те, що кожна дитина є активним дослідником і найкраще навчається в процесі діяльності, яку вона планує, виконує, а потім аналізує.

Б. Курікулумом визначено п'ятдесят вісім ключових компетентностей дитини дошкільного віку.

В. Ці ключові компетенції розділено на десять груп: творча презентація, мова та література, ініціативність та соціальна взаємодія, рухова діяльність, музика, класифікація об'єктів та явищ, серійність, числа, простір і час.

Г. Центральним елементом в курікулумі є заняття побудоване на принципі “планування-виконання-перегляд”, в ході якого діти планують свою діяльність, виконують, аналізують отримані результати (діяльність кожної дитини може бути різною).

Д. Щоденна діяльність передбачає спільне для всієї групи дітей заняття та ігри на відкритому повітрі [6].

Reggio Emilia (Реджіо Емілія) – фокусується на залученні дітей, педагогів та працівників, батьків у навчально-експериментальну діяльність. Принципи:

А. Миттєвий курікулум: курікулум, який формується на інтересах дітей. Педагоги працюють разом для того, щоб формулювати гіпотези про можливі дії над об'єктом, необхідним матеріалом і можливі зразки виконання, запропонованих дітьми.

Б. Предметно-зображувальний розвиток: подібно до ідеї “множинного інтелекту”, підхід Реджіо Емілія передбачає об'єднання графічного мистецтва та засобів для когнітивного, лінгвістичного та соціального розвитку.

В. Співробітництво: взаємодія в малих та великих групах вважається необхідною для когнітивного розвитку дітей. Дітей заохочують до діалогу, критики, порівняння, обговорення, висунення припущень та вирішення проблем зусиллями групи.

Г. Вихователі як дослідники: працюючи з дітьми як член команди, педагог повинен навчатися сам, що полягає у тому, що він є джерелом стимулювання розв'язання проблеми.

Д. Документація: ведення документації є невідомою частиною в моніторингу навчальної діяльності вихованців; документація

Theme-Based Model, Waldorf/Steiner Model, Montessory Model, Multiple Intelligences.

Creative curriculum (творчий курікулум) – використовується дошкільними Хед Старт (Head Start), програмами центрів догляду за дитиною (child care), приватними (preschool) та громадськими (prekindergarten, kindergarten) дошкільними програмами освіти. Принципи курікулуму:

А. Зміст програми сфокусований на десяти сферах інтересів та діяльності: блоки, домашній куточок, настільні ігри, мистецтво, пісок та вода, літературний куточок, музика та ритміка, приготування їжі, комп'ютерна азбука, навчально-ігрова діяльність на відкритому повітрі.

Б. Допомогає вихователю зрозуміти як працювати з дітьми на різних етапах для стимулювання їх розвитку.

В. Курікулум є керівництвом педагога в організації розвиваючого середовища.

Г. Включає залучення батьків у навчання дітей.

Д. Курікулум передбачає використання навчально-тренінгового посібника для вихователів та аудіовізуальні курси підготовки педагогів [4, с.3-7].

Early Recognition Intervention Network (ERIN – раннє пізнання навколишнього) – використовується як спеціальними приватними програмами (special preschool programs), що обслуговують дітей з особливими потребами так і в звичайних дошкільних закладах освіти (Head Start, preschool, day care) та в першому класі (primary – K-1 classrooms), в яких навчаються діти раннього віку. Принципи:

А. Включає систему виготовлення матеріалів та організацію навчального середовища таким чином, що дитина є залученою в соціально-емоційно-психологічний процес навчання, в якому приймають участь усі аналізатори дитини: тактильні (контроль рухів тіла в процесі виготовлення матеріалу для навчання), візуальний, слуховий, мовні вміння розвиваються шляхом спонукання до коментаря дитиною своїх дій.

Б. Сфери впливу на дитячий розвиток розділені на: самообслуговування, розвиваючий принцип, фундаментальну академічну підготовку до школи.

В. Курікулум сфокусований на загальній класно-урочній системі та організації занять, навчання відповідно до організації послідовне, передбачає групування дітей на час занять, контроль та моніторинг успішності дітей з боку вихователя.

High/Scope preschool approach (“широкий кругозір”) – використовується в громадських (public), приватних дошкільних закладах

9. Суржанська В. А. Творчі завдання як засіб формування пізнавальної активності старших дошкільників. Автореф. дис. канд. пед. наук: 13.00.08/ В. А. Суржанська / Харківський державний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди. - К., 2004. - 20 с.

Мельник Н.

УДК 372.3 (477)

ПРИНЦИПИ ПОБУДОВИ КУРІКУЛУМУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В ДОШКІЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ США

Постановка проблеми. Процеси реформування й оновлення національної системи дошкільної освіти в контексті європейської інтеграції нашої країни вимагають глибокого вивчення історичного досвіду розбудови дошкільної освіти, що накопичений народами Європи та Америки. Основоположною категорією реформування усіх світових освітніх систем і підвищення якості освіти є курікулум. Курікулум (лат. curriculum) – багатоаспектне явище освіти, що включає планування, контент, перебіг, результат освіти. *Актуальність дослідження* зумовлюється необхідністю пошуку шляхів удосконалення дошкільної освіти та піднесення її рівня до стандартів розвинених країн світу, інтеграція в міжнародний науково-освітній простір. З огляду на це надзвичайно важливим є вивчення зарубіжного досвіду з різних питань розвитку освіти. В даному контексті актуальним є вивчення американського досвіду організації концептуальної дошкільної освіти, що реалізується через якісно складений курікулум.

Аналіз досліджень та публікацій. Про необхідність переорієнтації дошкільної освіти від програмного забезпечення до організації навчально-виховного процесу за принципами курікулуму неодноразово наголошували В.Кремінь, О. Пошетун, Л. Масол, І. Рогальська, Н. Пастушенко, Локшина, О. Матвієнко, В. Нечаєва, Н. Ничкало та інші. За висловом С. Клепка, «образно курікулум можна представити як шлях доставляння змісту, що окреслює структуру, організацію, баланс і способи презентації знань дітей» [1].

Нині в Україні є група вчених (С. Клепка, О. Савченко, О. Ляшенко, О. Локшина, О. Гірний та інші), які обґрунтовують необхідність переходу від форми чинного Державного стандарту до проектування змісту освіти за теорією побудови курикулуму, яка досить ґрунтовно опрацьована зарубіжними вченими (Д. Георгеску, А. Крісан, Г. Ірмелі та інші).

Проблема курікулума в дошкільній освіті США стала об'єктом дослідження багатьох американських дослідників: Даян Т. Додж (Diane Trister Dodge), Лаури Дж. Колкер (Laura Jean Colker), Деррі Г. Коларек (Derry Gosselin Koralek), Енн Естейн (Ann S. Epstein), Майкл Хоман (M. Hohmann), Вевід Вейкарт (D. P. Weikart), Керолін Едвардс (Carolyn Pore Edwards) та інших. За Шеінгартом та Вейкартом курікулумом можна назвати ефективну, науково обґрунтовану програму раннього навчання дітей, що охоплює зміст навчально-виховної діяльності, відображає її організацію та кінцеві результати, якими керується педагог у своїй роботі. За визначенням Д. Додж та Л. Колкер курікулум повинен відображати компоненти програми, серед яких найважливішими виступають: навчальне середовище, яким є облаштування класної кімнати та щоденний розклад різних видів діяльності; навчальна діяльність, що відповідає національним та державним стандартам та вимогам щодо шести сфер знань дітей – література, математика, знання дослідницької діяльності, знання про суспільство, мистецтво; діяльність вчителя у навчанні та розвитку дитини та роль батьків у формуванні курікулуму програми [4, с.3-7].

Українська дослідниця Плахотнік О.В. визначає курікулум як продуману освітню концепцію, що охоплює максимум взаємопов'язаних факторів, чинників та впливів [3, с.318-323]. Проблему визначення національного курікулуму України вивчали В. Кремінь; методологію розвитку курікулуму в контексті компетентнісного підходу в освіті досліджувала О. Пометун; питання формування курікулуму в освітніх закладах США висвітлено в працях М. Жука, Л. Крамаренко, Н.Голубкової та інших [2].

З визначень запропонованих вітчизняними та американськими вченими, ми дійшли висновку, що **курікулум дошкільних програм** в США визначається дослідниками як зміст та структурна побудова навчально-виховного процесу передшкільних програм, що включає щоденну діяльність, поетапне планування навчальної діяльності та шаблони занять, які сприяють фізичному, соціальному, емоційному та інтелектуальному розвитку дитини

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. В сучасному освітньому просторі серед теоретиків та практиків ведуться дискусії щодо принципів організації курікулуму дошкільної освіти. Американський досвід побудови курікулуму дошкільної освіти є надзвичайно важливим, оскільки принципи курікулуму запропоновані зарубіжними колегами є конкретними для кожної педагогічної технології, що використовується дошкільними установами.

Мета. Мета нашого дослідження полягає у вивченні основних принципів курікулуму при формуванні програми дошкільної освіти в США.

Постановка завдання. Для вирішення завдань дослідження нами сформульовано такі завдання: описати принципи організації курікулуму в залежності від підходу до організації навчання дітей та проаналізувати спільні та відмінні ознаки в курікулумах дошкільної освіти.

Виклад основного матеріалу. Зміст дошкільної освіти в США викладено у чисельних варіаціях курікулуму. В сучасній американській термінології розрізняють поняття “програма” та “курікулум” дошкільної освіти. *Курікулум дошкільної освіти (preschool curriculum)* - програма змісту дошкільної освіти (що вивчати?), яка включає мету, завдання вивчення кожної навчально-виховної діяльності в дошкільній установі, основні знання про предмети та явища навколишнього середовища та взаємозв'язки між ними. *Програма дошкільної освіти (program of preschool education)* – програма організації навчальної діяльності (як навчати?) - набуття вихователями та вихованцями досвіду досягнення навчальних завдань у практичній діяльності, набуття знань, умінь та навичок для використання їх в повсякденній діяльності. Зміст програми регулюються Статтею І Акту про початкову та середню освіту. Державний Акт “Жодної дитини поза увагою” (NCLB, 2001) актуалізує Статтю І, частина А, в якій йдеться про необхідність державного, громадського та приватного фінансування дошкільної освіти, визначається важливість дошкільної підготовки дітей, що сприятиме мовному, когнітивному, соціальному розвитку дитини дошкільного віку. Ефективність програм також визначається ґрунтовним курікулумом (навчальним планом та розкладом)[5].

Термін модель курікулуму американські дослідники відносять до освітньої системи, що об'єднує в собі збалансоване поєднання теорії і практики. Модель курікулуму ґрунтується на теорії та знанні філософського спрямування, модель основана на концептуальних засадах і підтверджується дослідженнями розвитку дитини та перевіркою валідності змістового наповнення програми. Практична реалізація курікулуму включає керівництво організації оточуючого дитину середовища, структуру діяльності, взаємодія з дітьми та їх сім'ями, методична підтримка працівників та їх високоякісна перепідготовка та підвищення кваліфікації у процесі впровадження програми. Модель курікулуму є обов'язковою в побудові змісту програм.

В сучасній дошкільній освіті США існують наступні моделі курікулуму: Creative curriculum, Early Recognition Intervention Network (ERIN), High/Scope preschool approach, the Project Approach, Reggio Emilia,